M.A. ASTURIAS

Domnul Preşedinte

230

BIBLIOTECA
PENTRU TOŢI

MIGUEL ANGEL ASTURIAS

Domnul Preşedinte

Traducere, prefaţă şi tabel cronologic de
Paul Alexandru Georgescu

★

Miguel Angel Asturias
El Señor Presidente
Editorial Losada
Buenos Aires, 1955

PREFAŢĂ

De pe culmi, privirea rotitoare, până în depărtări, este firească şi de neînlăturat. Ajuns în punctul cel mai înalt al unei cariere scriitoriceşti de răsunet şi prestigiu internaţional, Miguel Angel Asturias a simţit nevoia să fixeze locul şi semnificaţia operei sale în ansamblul peisajului literar latino-american, şi a făcut-o cu luciditate şi totodată cu pasiune, în cuvinte care ard şi luminează ca o flacără. „*Adevăratul nostru roman* – scrie el la pluralul solidarităţii combative – *este prezent în spadele leale ale spiritului, în pumnii muncitorilor, în sudoarea ţăranilor, în glasurile celor care ridică clocotitor protest pentru că văd seva şi sângele întinselor noastre pământuri curgând spre mări pentru a îmbogăţi metropole străine... Pe noi ne doare America, şi de aceea vorbim*." Aceste cuvinte, care amintesc pasionata exclamaţie a lui Unamuno, cuprind – explicit sau implicit – tot ce este necesar pentru a defini creaţia lui Asturias în raport cu dezvoltarea literaturii Americii hispanice: tradiţia realistă şi protestatară pe care el o continuă, tendinţele evazioniste şi puriste pe care le combate, noutatea de concepţie, de teme şi de expresie pe care o aduce în arta romanului. Într-o serie de eseuri care vor apărea pentru prima oară în limba română, Miguel Angel Asturias şi-a determinat poziţia faţă de beletristica ţărilor latino-americane printr-un întreit proces de adeziune, respingere şi depăşire care se cere urmărit şi înfăţişat mai de aproape, întrucât el este, în ansamblul său, drumul multor scriitori occidentali spre adevărurile fundamentale ale vremii noastre.

În principalele ei momente, literatura Americii latine vădeşte, cel puţin prin marile ei opere, un nedezminţit neconformism, care îmbracă nenumărate forme – potrivit ţării, împrejurării, scriitorului.

În epoca colonială, următoare descoperirii şi cuceririi lumii noi, reacţia critică, protestatară a scriitorilor era mai mult decât

explicabilă: conchistadorii spanioli îşi făcuseră intrarea în istorie printr-un genocid de înspăimântătoare proporţii, dezvăluite cu vehementă indignare de Bartolomé de las Casas în *Brevísima relación de la destrucción de las Indias (Scurtă relatare a nimicirii indienilor).* Iar când, cu vremea, exterminarea băştinaşilor „se îndulceşte", ea lasă locul muncii de rob în mine şi pe plantaţii. Nicio mirare deci că la începuturile literaturii Americii Latine sau despre America Latină stau faimoase acte şi sentimente neconformiste: strigătul dârz de luptă al indienilor araucani, care străbate poema lui Alonso Ercilla, acoperita, subtila tristeţe din *Comentariile regale* ale incaşului Garcilaso de la Vega, sau, mai târziu, râsul şi ironia muşcătoare ale altui indian, Concoloncorvo, autorul povestirii *El Lazarillo de ciegos caminantes (Ucenicul orbilor rătăcitori).*

În epoca luptei pentru independenţă, protestul se îndreaptă în primul rând împotriva metropolei asupritoare, monopoliste. Cei care poartă acum cu mândrie stindardul insurecţiei sunt poeţii, dar exigenţa eliberării este generală, şi adesea cea mai lucidă – şi cea mai actuală – condamnare a colonialismului nu o găsim în versurile barzilor Joaquín Olmedo, Andrés Bello, ci în proza ideologilor independenţei naţionale de felul lui Vizcardo y Guzmán.„*Metropola* – scrie el – *ne desparte de lume şi ne sechestrează orice relaţie cu restul genului uman... De când s-au unit oamenii în societate spre folosul lor reciproc, noi am fost singurii pe lume obligaţi să plătim mai scump satisfacerea nevoilor şi să vindem mai scăzut produsele muncii proprii. Şi pentru ca această silnicie să aibă toate efectele ei, am fost închişi ca într-o cetate asediată."*

După obţinerea independenţei, în lunga şi frământata epocă de discordii civile, când diferiţi *caudillos* se succed la putere într-o sarabandă de conjuraţii, lovituri de stat şi asasinate, patosul libertăţii şi spiritul de revoltă se prelungesc în literatura scriitorilor exilaţi de stăpânii zilei. Solicitat însă de circumstanţe personale contradictorii şi pus sub semnul romantismului vremii, neconformismul exilaţilor îşi pierde din limpezime, sensul social şi combativitatea fiind acoperite de valuri nesfârşite de retorică versificată.

Verbozitatea şi inconsistenţa ideologică a poeziei continuă şi în deceniile următoare – perioada de organizare a instituţiilor – până la Rubén Darío. Faptul face ca protestul să fie preluat de

un gen care, profund înnoit, dăinuieşte şi astăzi: romanul indianist. Tributare şi ele, în parte, opticii romantice sentimentale şi idealizatoare, romanele indianiste, totuşi, au meritul de-a fi menţinut vie problema unei mari injustiţii sociale şi de a o fi transmis scriitorilor contemporani care, cu altă pătrundere socială şi incivitate artistică, au scris romane zguduitoare despre condiţia tragică a indienilor. De ajuns să citez, dintre acestea, sfâşietorul *Huasipungo* de Jorge Icaza şi *El mundo es ancho y ajeno (E largă lumea şi străină),* în care Ciro Alegría a cuprins întreaga amărăciune a celor cărora, aşa cum sugerează titlul, li se neagă însuşi locul şi rostul în lume.

Cu aceasta ajungem la perioada dinainte şi după cel de-al doilea război mondial, deosebit de importantă pentru destinele romanului latino-american. Este epoca penetraţiei monopolurilor imperialiste, dar totodată este epoca revendicărilor clasei muncitoare, în rapidă creştere, şi a afirmaţiei partidelor marxist-leniniste. Marile fenomene ale contemporaneităţii: sistemul socialist mondial, mişcarea muncitorească internaţională şi lupta pentru pace, se resimt puternic şi în această parte a lumii: America Latină devine un Continent „vulcanic", cu clocotitoare năzuinţe de independenţă economică şi radicale transformări democratice. Neconformismul scriitorilor latino-americani dobândeşte acum conţinut şi perspectivă socială, operele lor se apropie considerabil de condiţia şi ideologia proletară. Aria de investigaţie a romancierilor se lărgeşte în continuu, noi ţinuturi şi noi strădanii omeneşti sunt ridicate la demnitatea operei de artă: minerii din podişurile înalte şi îngheţate ale Boliviei, zugrăviţi atât de pregnant de Augusto Céspedes în *Metalul dracului,* „fiii salpetrului" din cunoscutul roman al lui V. Teitelboim, peonii de pe plantaţiile de banane (*Închisoarea verde* de Amaya Amador) sau locuitorii din cocioabele de lângă Buenos Aires (*Oraşul Mizeria este şi el America* de V. Verbinsky).

În toate aceste romane, atitudinea autorilor devine inevitabil acuzatoare şi revendicativă. Curajul de a denunţa mizeria, violenţa, neomenia fac din scrierile lor mărturii arzătoare ale adevărurilor Americii Latine. Şi astfel, radicalizarea protestului ajută să se împlinească alt mare proces al literaturii acestui continent, şi anume descoperirea realităţii latino-americane în ceea ce are ea mai adânc şi mai specific. Sentimentul nedesluşit şi tulburător al noutăţii naturii şi vieţii

americane era de mult cunoscut – dovadă *Rusticatio mexicana* a lui Rafael Landivar – dar literar el nu se realizase decât parţial şi disparat: produsese numai descrieri de peisaje – e drept, de o frumuseţe grandioasă şi stranie – şi creionări de tipuri locale: păstorul nomad *(el gaucho),* moşierul *(el estanciero),* muncitorul cu braţele *(el peón).* Greutatea rămânea întreagă: a descoperi şi a reda specificul american, dinăuntru, în toată adâncimea complexităţii lui. Romancierii latino-americani de azi au rezolvat problema cu virtuozitate într-o serie de romane care dau copleşitor sentimentul autenticităţii americane. Ei au îmbogăţit literatura universală cu o nouă regiune umană, cu toate determinările necesare: geografice, psihologice, sociale. Aceste romane, în care se oglindeşte chipul unei lumi şi al unui continent, sunt în acelaşi timp foarte diferite şi foarte asemănătoare. Astfel, în *La vorágine (Vâltoarea)* a lui José Eustasio Rivera trăieşte sălbatic jungla columbiană, unde se pierd fără nume aventurierii cauciucului, în *Doña Bárbara* Rómulo Gallegos face să se ciocnească pofte şi patimi nemărginite şi fierbinţi ca şesurile Venezuelei, în *Don Segundo Sombra* de Ricardo Güiraldes ne învăluie poezia rătăcirii prin pampa argentiniană a „ultimului gaucho", iar în *Regiunea cea mai transparentă* Carlos Fuentes prezintă viaţa unui oraş modern – capitala Mexicului – într-o uluitoare arhitectonică de fapte şi visuri, de năzuinţe şi înfrângeri. Diferenţele enorme dintre aceste opere nu ne pot împiedica să ne dăm seama de substratul comun din care se hrănesc, de rădăcina lor unică: o intensitate vitală debordantă, explozivă, întovărăşită de zbatere şi sfâşiere. Putere şi neîmplinire, exaltare şi suferinţă, adică situaţia – istoriceşte perfect explicabilă – a uriaşului care se trezeşte şi-şi scutură lanţurile înainte de a le rupe.

Acestea sunt tendinţele progresiste ale literaturii latino-americane la care aderă Miguel Angel Asturias: adâncirea protestului social şi descoperirea autenticităţii americane. Spre prima îl îndreaptă nepotolita sete de dreptate, *afán de justicia;* spre cea de-a doua – nevoia imperioasă a adevărului, *afán de verdad.* Pe aceste linii se situează şi se mişcă întreaga lui operă; în prelungirea lor trebuie căutată contribuţia originală a romancierului. În prelungirea şi în întâlnirea lor, căci în practica artistică Miguel Angel Asturias uneşte reflectarea şi critica în ceea ce am putea numi realism implacabil. Formula are

avantajul de a-i caracteriza opera şi totodată de a o separa de alte tendinţe ale literaturii latino-americane. Crezând ferm în funcţia cognitivă şi etică a artei, adică în capacitatea şi obligaţia ei de a reflecta, potenţat, adevărurile necesare mersului spre plenitudinea umană, Miguel Angel Asturias respinge categoric orice înjoseşte sau bagatelizează literatura, deturnând-o de la menirea ei artistică şi răspunderea ei socială. Este cazul celor care fac din artă un joc gratuit, iar din roman – un mijloc de distracţie, un *pasatiempo.* Este şi acesta un fel de a-l împiedica să fie un instrument de luptă şi de transformare socială. Crezând în valoarea revelatoare a cuvântului şi în necesitatea sensurilor, Miguel Angel Asturias priveşte cu îndreptăţită ironie atât cultul absurdului – de pildă ciudăţeniile căutate ale „stridenţiştilor" – cât şi cultul tăcerii de care se apropie, fără ca din nefericire să se identifice cu el, poezia denumită *Jitanjáfara.* Jitanjáfariştii au desfiinţat cuvintele, dar – ultimul pas e cel mai greu! – păstrează încă silabele, înşirându-le ca simple sunete, fără niciun sens.

În sfârşit, Miguel Angel Asturias, autor al unei opere adânc implântate în realităţile autohtone, este un hotărât adversar al literaturii de evaziune sau imitaţie. Refugiul capricios, *porque sí,* din faţa vieţii de aci şi acum – fie el elegant la curtea regelui Filip al II-lea spre *Gloria lui Don Ramiro*[1] – nu a servit nimănui, iar încercarea viguroaselor temperamente latino-americane de a înşela şi a se înşela devenind parnasieni, simbolişti, impresionişti sau dadişti, după cum cerea moda literară de pe malurile Senei, nu poate trezi decât zâmbetul. Reveniţi în patrie, aceşti „exilaţi ai Parisului", *balconeaban su país,* îşi priveau ţara ca din balcon, distanţi şi plictisiţi. Sub o formă mai rafinată şi mai pretenţioasă, fenomenul balconului continuă şi astăzi în teoria artei pure, în atitudinile estetizante, în pretenţiile de apolitism sau în ostentaţia cosmopolită. Tuturor acestor moduri ale înstrăinării de sine, Miguel Angel Asturias le opune viguroasa sa credinţă în excelenţa unei arte pentru cei mulţi, consecinţă a hotărârii lui de a privi viaţa în ochi. *„Contactul direct cu realităţile noastre ne îngăduie să ne păstrăm încrederea şi credinţa în popor... Suntem oameni ai poporului, care scriu despre lucrurile poporului."*

Negaţia negaţiei pune problema depăşirii. În ce fel a dus

[1] Titlul unui roman istoric al scriitorului argentinian Enrique Larreta.

mai departe Asturias tendinţele progresiste înfăţişate? Cu ce nou meşteşug a scris el despre „lucrurile poporului”? Răspunsul la aceste întrebări îl dă însuşi procesul de creaţie al operei sale, aşa cum s-a desfăşurat el în împrejurările concrete de viaţă ale autorului.

★

Aceste împrejurări încep cu o copilărie petrecută mai ales printre bătrânii indieni, în ale căror poveşti ascultate vrăjit de micul Miguel, răsunau ecourile străvechiului şi mirificului folclor *maya.* În prima sa carte – *Legendele Guatemalei* – publicată la Madrid în 1930, Asturias va aduna tocmai aceste şoapte de seară ale copilăriei, păstrând şi înnobilând artistic întreaga lor fantezie şi forţă poetică. De atunci, elementul indian va reveni mereu de-a lungul operei scriitorului, de fiecare dată în noi forme şi cu sporită pregnanţă.

A doua împrejurare întipărită adânc în sufletul lui Miguel Angel Asturias a fost atmosfera înăbuşitoare, de coşmar, a dictaturii lui Estrada Cabrera, pe care a trăit-o în anii adolescenţei şi ca student. Pentru a reda chipul hidos al unui astfel de tiran şi ororile unui sistem politic şi social întemeiat pe crimă şi corupţie, Miguel Angel Asturias va avea nevoie de 10 ani, în cursul cărora va scrie zguduitorul roman *Domnul Preşedinte.* Neconformismul, protestul social şi vocaţia revoltei vor atinge cu această carte o intensitate nemaiîntâlnită în literatura latino-americană şi vor alcătui punctul de vedere constant al autorului, perspectiva fundamentală a întregii sale creaţii literare.

După răsturnarea dictatorului, la care dă o mână de ajutor, tânărul Asturias vine la Paris – a treia împrejurare importantă a vieţii sale – unde îşi face ucenicia scriitoricească. Urmează, ca un fel de etape ale acesteia, cunoaşterea operei lui Henri Barbusse şi Romain Rolland, curiozitatea trecătoare faţă de îndrăznelile suprarealismului, influenţa clasicilor ruşi şi orientarea definitivă spre un realism viguros, în care – asemeni artei maya – veracitatea necruţătoare se alătură şi se îmbină cu suflul celei mai înalte poezii.

După întoarcerea poetului în Guatemala (1933), procesul acesta de limpezire şi cristalizare se precipită. El este în aceeaşi

măsură artistic, ideologic şi politic. Se accentuează apropierea scriitorului de ţărănimea guatemaleză, aproape în întregime indiană, şi odată cu aceasta se conturează în spiritul său o nouă concepţie asupra modului latino-american de a simţi lumea. Părerea lui Miguel Angel Asturias este că forţa exuberantă, cotropitoare a naturii tropicale şi ecourile mentalităţii mitice a băştinaşilor fac ca între om şi mediul înconjurător să se stabilească o adâncă compenetrare, o intimitate esenţială şi un schimb învolburat de mesaje, exprimabil doar prin mijloacele poeziei. Construit pe acest punct de vedere, romanul *Hombres de maíz (Oameni de porumb),* pe care Asturias îl publică la puţin timp după *Domnul Preşedinte,* conţine pagini de netăgăduită originalitate şi frumuseţe. Iată un exemplu. *„Un cintezoi lua cu el pădurea dintr-un tril. Privighetoarea, tot dintr-un tril, o aduse la locul ei. Cintezoiul, ajutându-se cu câteva fluierături voiniceşti, o mută mai departe, în grabă. Privighetoarea, cu sprijinul unor fluierături voiniceşti, o readuse în zbor. Ciocârlani şi privighetori, sturzi şi ghionoaie, mierle şi pitpalaci luau şi aduceau păduri şi fâşii de păduri, în timp ce se iveau zorile*."[2] Vitalizarea naturii şi limbajul poetic nu sunt însă o piedică în calea criticii sociale. Dimpotrivă: desfăşurându-se în cadrul unei naturi de o splendoare şi bogăţie neasemuite, mizeria omului împilat şi jefuit rezultă, prin contrast, mai tragică. Aceasta nu mai era o teză artistică, ci un fapt de viaţă pe care romancierul îl avea sub ochi în Guatemala: suferinţele impuse poporului de hrăpăreţele monopoluri străine. În deceniul 1944–1954, când în patria sa se instaurează guverne legale, democratice, Miguel Angel Asturias scrie pe această temă „trilogia bananieră", înăuntrul căreia se pot deosebi lămurit treptele indignării şi trecerea protestului pe poziţii de clasă. Astfel, *Viento fuerte (Vânt puternic)* povesteşte despre invazia monopolurilor nord-americane, punând în centrul atenţiei conflictele dintre proprietarii de plantaţii şi agenţii străini; în *El Papa verde(Papa cel verde)* accentul cade pe protestul celor jefuiţi de monstruoasa caracatiţă care este United Fruit Company, pentru ca în *Los ojos de los enterrados (Ochii celor îngropaţi*), apărut mai târziu – în 1962 –, să intervină în desfăşurarea acţiunii

[2] Denumirile păsărilor americane fiind greu de tradus, am dat „corespondente" româneşti în acest fragment, care interesează numai ca tehnică poetică.

elementele dinamice ale rezistenţei populare: muncitorii şi conducătorii sindicali. Originalitatea acestei trilogii, contribuţia pe care o aduce ea la literatura de protest social, constă în perspectiva dinamică, în urmărirea problemei în mers, în desfăşurarea ei amplă şi necesară spre soluţie, în depăşirea, pe parcurs, a iluziilor, superstiţiilor, greşelilor.

În sfârşit, ultima împrejurare care a influenţat adânc viaţa şi activitatea lui Miguel Angel Asturias a fost răsturnarea de către mercenarii lui Castillo Armas a guvernului Arbenz, în timpul căruia scriitorul reprezentase Guatemala ca ambasador la Buenos Aires şi în El Salvador. Urmează ani lungi şi grei de exil, dar totodată de rodnică creaţie literară şi de contribuţie hotărâtă la mişcarea mondială pentru pace. Scriitorul publică acum un volum de nuvele, *Week-end en Guatemala,* în care demască cu mijloacele unei arte sobre şi incisive agresiunea imperialistă din 1954. Cartea îl aduce pe romancier în plină actualitate politică şi îi redeşteaptă vehemenţa satirică din *Domnul Preşedinte.* Demnă de remarcat este apariţia elementelor revoluţionare din situaţia de atunci a Guatemalei: acţiunea conspirativă a patrioţilor, demnitatea umană restituită ţăranului indian şi lupta lui pentru apărarea reformei agrare, perspectiva revoltei populare. Ultimul roman publicat de Miguel Angel Asturias, *Mulata de Tal* (O *mulatră oarecare),* este, ca şi *Oameni de porumb,* o investigaţie a mentalităţii indiene, realizată în două registre – realitatea şi visul – care îşi contrapun, îşi interferează sau chiar îşi contopesc calităţile. Tema şi construcţia cărţii permit autorului să practice pe faţă şi din plin ceea ce el numeşte „emanciparea de sintaxa clasică castiliană”. Spaniola din această carte dă într-adevăr o puternică impresie de noutate, prin exuberanţa lexicală (enumeraţii nesfârşite, acumulări uimitoare de sinonime, proliferarea unui cuvânt în diminutive, derivate verbale, paronime), prin complexitatea şi subtilitatea frazei, deasă şi şerpuitoare ca o pădure de liane, printr-o împerechere de brutalitate senzuală şi rafinament conceptual care (orice noutate e relativă!) aminteşte de Quevedo.

Portretul literar al lui Miguel Angel Asturias – oricât de sumar schiţat – ar fi nedrept de incomplet dacă nu am spune că romancierul este întovărăşit de un poet de autentică sensibilitate şi originală putere de expresie, evidente în volumul

antologic *Sien de alondra (Tâmplă de ciocârlie*), şi de un dramaturg mai puţin perseverent, care a izbutit totuşi prin piesa istorică *Audiencia de los confines (Judecata hotarelor*) nu numai să intereseze spectatorul, dar şi să-i dea de gândit.

Activitatea literară a lui Miguel Angel Asturias mai are o latură, pe care noi românii o apreciem la întreaga ei valoare: aceea de traducător în limba spaniolă a două antologii de proză narativă românească[3]. Nu este singura dovadă a interesului şi dragostei pe care romancierul Asturias le are pentru ţara noastră; alta – la fel de grăitoare – o constituie cartea pe care a scris-o despre viaţa de azi a poporului nostru şi căreia i-a dat simplul, dar semnificativul titlu: *Rumania, su nueva imagen (Noul chip al României).*

★

Traducerea în limba română a romanului *El Señor Presidente* dă cititorilor români posibilitatea de a cunoaşte o operă căreia i se acordă astăzi nu numai un loc de frunte în literatura Americii Latine, ci şi o importanţă crescândă în cadrul literaturii universale. Dovezile faptice ale acestei preţuiri le constituie premiul internaţional *Club du livre,* obţinut de autor, traducerea romanului în treisprezece limbi străine, precum şi consensul criticii de a considera opera drept „cel mai important roman din toate câte s-au scris pe tema dictaturii în America Latină" (Juan Líscano). Dar mai presus decât elogiul criticii s-a dovedit a fi elogiul vieţii însăşi: în vremea unor dictatori de tipul Domnului Preşedinte, romanul a circulat clandestin în manuscris din mână în mână şi, desigur, cu efectul unui material exploziv.

Lucrul era de altfel cu totul explicabil prin tema majoră a cărţii, prin atitudinea vehement combativă a autorului, prin îndrăzneala şi eficienţa mijloacelor artistice folosite. Într-adevăr, în linii arzătoare de acvaforte şi cu o forţă satirică amintind de Goya, Miguel Angel Asturias face tabloul – şi procesul – întregului sistem politic şi social latino-american, generat de dictatură şi de exploatare. Prin faţa cititorului se perindă astfel mizeria copleşitoare a cerşetorilor şi vagabonzilor care se adăpostesc noaptea în Portalul Domnului, torturile şi crimele

[3] Un volum de povestiri de Mihail Sadoveanu şi o antologie a prozatorilor români contemporani, ambele în curs de apariţie.

poliţiei secrete, laşitatea şi meschinăria conducătorilor şi privilegiaţilor. Ne sunt arătate realist, în adevărul lor atroce, „instituţiile” sistemului: cârciuma, bordelul, cazarma, închisorile, procuratura şi, în sfârşit, palatul prezidenţial, căci în centrul tabloului autorul aşază figura odioasă a dictatorului.

Din persoana acestui „domn preşedinte” crud şi fricos, vanitos şi lacom, pervers şi răzbunător emană o atmosferă de corupţie, suspiciune şi teroare care pătrunde peste tot şi învăluie totul. Asturias arată magistral cum bănuiala se generalizează, cum frica fiecăruia sporeşte cu frica celuilalt, până ajunge anticipată, fără motiv precis, stare naturală. E un proces monstruos de împăienjenire a răului, de contagiune a spaimei şi de multiplicare a ei prin ea însăşi. Autorul este însă un prea bun psiholog – şi un scriitor prea abil – pentru a nu introduce chiar în această ambianţă nuanţe, modalităţi, diferenţieri. Violenţa ni se înfăţişează căzând absurd asupra unei victime nevinovate (paracliserul), dar şi întorcându-se batjocoritor asupra călăului (Vásquez); tragicul e întretăiat de grotesc, şi laşitatea cunoaşte grade.

Nu trebuie însă să credem că întreg romanul este lucrat în tonuri sumbre, de spaimă. *Domnul Preşedinte* se bucură de un susţinut acompaniament grotesc, iar cei care mişună în jurul dictatorului stârnesc în mod constant strălucita vervă caricaturală a autorului. Există apoi în carte iubirea adevărată a Camilei, există copilăria ei, evocată cu graţie uşor ironică şi mai ales există figurile luminoase ale celor care reprezintă deopotrivă poporul şi istoria. În rândul acestora aflăm pe buna şi inimoasa Niña Fedina, femeia căreia zbirii poliţiei îi omoară copilul; apoi pe ţăranul indian jefuit de autorităţi şi silit să ajungă „hoţ cinstit” la drumul mare şi mai ales pe studentul care, în fund de temniţă, răspunde astfel îndemnului la rugăciune al paracliserului, închis şi el:

„— Ce-i asta «să ne rugăm»? Nu trebuie să ne rugăm deloc. Ci să încercăm să spargem uşa şi să mergem la revoluţie!”

Sunt oamenii care peste câteva decenii, în zilele noastre, strângându-şi rândurile şi dobândind conştiinţa puterii lor, se vor revolta împotriva dictaturii şi vor răsturna-o, fie ea a lui Batista, Peréz sau Trujillo. Fireşte, într-un roman a cărui acţiune se petrece în 1916 autorul nu putea introduce o astfel de revoltă populară, ale cărei condiţii s-au maturizat ulterior. Şi totuşi,

Miguel Angel Asturias arată limpede nu numai cauzele viitoarei efervescenţe revoluţionare, ci şi necesitatea şi căile ei. Este profund semnificativ faptul că celelalte pete de lumină din roman – iubirea Camilei, „îndreptarea" lui Miguel Chip-de-înger şi bunele intenţii ale generalului Canales – sunt înghiţite până la urmă de forţele întunericului, înfrângerea acestor personaje dovedeşte că în regimul Domnului Preşedinte nu este posibilă evadarea individuală, salvarea pe cont propriu. Necesitatea luptei comune, a solidarităţii active cu poporul este şi în acest fel pusă în lumină.

Comentatorii apuseni au vorbit despre un fel de incandescenţă a cărţii, care adesea răneşte parcă privirea. Formularea este ambiguă. Ceea ce jigneşte şi privirea, şi sufletul sunt crimele Domnului Preşedinte, dar arzător e numai protestul politic, înfierarea dictaturii ca sistem care, lăsat în viaţă, generează – dovadă finalul cărţii – maxima oroare cunoscută: aceea de a ucide speranţa în umanitate.

Construcţia epică a romanului rezultă dintr-un procedeu foarte potrivit pentru a exprima atmosfera regimului dictatorial în care este posibilă în orice clipă şi în orice sens, surpriza. Procedeul mi se pare a consta în suprapunerea a două situaţii – una de fond, alta de suprafaţă – şi în rezolvarea dualităţii printr-un element nou, aparent neaşteptat. Astfel, chiar de la începutul romanului se poate observa cum peste crima întâmplătoare a unui cerşetor nebun, Domnul Preşedinte suprapune o înscenare de complot, menită să-i dea motiv pentru a-şi lichida adversarii. „Dualitatea" aceasta va duce însă nu la uciderea, ci la scăparea generalului Canales – unul dintre ei. Mai departe: răpirea mişelească a Camilei – fiica generalului – de către Chip-de-înger este ascunsă sub o pretinsă salvare; de aci va rezulta însă nu ură sau dispreţ, ci o mare iubire. În sfârşit, acelaşi procedeu în prăbuşirea lui Miguel: în aparenţă misiune diplomatică, în realitate cursă, urmată însă nu de un asasinat fizic, ci de unul moral, încă mai monstruos.

Bineînţeles, ţesătura narativă e mult mai bogată decât o poate sugera schiţa simplificatoare a câtorva momente. Romanul are substanţă epică şi ritm. Destinele se întâlnesc, se întretaie şi se determină motivat, necesar (exemplu: iubirea şi căderea lui Miguel), acceptând totuşi înăuntrul lor elemente de surpriză bine calculate (uciderea lui Parrales Sonriente, fuga lui

Canales, arestarea lui Chip-de-înger). „Situaţiile tari”, numeroase în acest roman, sunt bine stăpânite şi tratate cu un amestec fericit de realism viguros şi suflu poetic, care împiedică alunecarea lor în efecte melodramatice. În această privinţă existau incontestabile primejdii, ca de pildă episodul în care deţinuta Niña Fedina, vândută unei case de prostituţie, îşi poartă în braţe, peste tot, pruncul mort.

Talentul portretistic al autorului merită o menţiune specială. Idiotul numit paiaţă, crâşmăriţa Masacuata, maiorul Farfán, doña Chón, patroana localului *„La dulcea desfătare*”, au culoarea, relieful şi firescul vieţii. Firescul vieţii hispano-americane, pasionate, excesive, trecând uşor de la cruzime la generozitate şi împrumutând parcă naturii tropicale ceva din frumuseţea acesteia – ciudată, ameninţătoare. Este una dintre cauzele impresiei de nou, de nemaîntâlnit pe care o produce de foarte multe ori *Domnul Preşedinte.*

Puternica originalitate a romanului se datoreşte însă nu numai concepţiei şi fondului, materialului de viaţă, ci şi procedeelor de valorificare artistică specifice lui Miguel Angel Asturias. Să menţionăm dintre ele numai tehnica „pointillistă” în redarea peisajelor, repetiţia – când litanie, când laitmotiv – a unor expresii destinate să „dreneze” preaplinul emoţiei, folosirea cu voluptate a onomatopeelor, dar mai ales recurgerea – în momentele culminante, de cumpănă între viaţă şi moarte – la animismul şi la viziunea fabulos-populară a folclorului maya (capitolul *Dansul lui Tohil).*

★

Aceasta e cartea pe care Miguel Angel Asturias a dăruit-o şi prin care s-a dăruit luptei oamenilor cinstiţi de pretutindeni împotriva asupririi şi exploatării. În ea se îngemănează, aşa cum se cuvine, darurile unei arte noi, de surprinzătoare frumuseţe, cu năzuinţele spre o aşezare dreaptă şi umană a lumii.

PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

T A B E L C R O N O L O G I C

1899 La 19 octombrie se naşte Miguel Angel Asturias, în Guatemala, capitala republicii cu acelaşi nume din America Centrală. Îşi petrece copilăria în ambianţa ţărănească, indiană, a localităţii Salama din provincia Baja Veracruz, unde părinţii săi (tatăl – avocat, mama – institutoare) se refugiază pentru a scăpa de persecuţiile dictatorului Estrada Cabrera.

1908 Familia Asturias revine în Capitală, şi Miguel Angel urmează cursurile liceale la Instituto Central Nacional.

1917 Îşi trece examenul de bacalaureat şi se înscrie la Facultatea de drept.

1920 Participă, în timpul studenţiei, la mişcarea de revoltă care, după patru luni de demonstraţii şi opt zile de luptă armată, izbuteşte să răstoarne odiosul regim dictatorial.

1921 Miguel Angel Asturias este trimis ca delegat al studenţimii, din Guatemala la primul Congres Internaţional al Studenţilor, care se ţine în Mexic. Cunoaşte, cu acest prilej, pe Ramón del Valle Ínclán şi pe tinerii Lombardo Toledano, Jaime Torres Bodet, Carlos Pellicer.

1922 Îşi trece licenţa în drept şi examenul de avocat, cu o lucrare intitulată *Problema socială a indienilor*, în care denunţă nedreptăţile şi spoliaţiile suferite de populaţia indigenă. Teza e premiată cu Medalia de Aur a Universităţii Naţionale. Paralel cu studiile universitare şi după terminarea lor, Miguel Angel Asturias desfăşoară o susţinută activitate educativă: ţine conferinţe, organizează Universitatea Populară.

De acum datează şi începuturile lui literare. Colaborează la diferite ziare şi reviste, cu poeme în care exaltă cauza revoluţiei şi cu scurte povestiri, dintre care

Los mendigos políticos (Cerşetorii politici) va forma, mai târziu, primul capitol şi baza de pornire a romanului *El Señor Presidente (Domnul Preşedinte).*

1921–1923 După lovitura militară din 1921, reîncepe urmărirea elementelor progresiste. Ţinta atacurilor o formează Universitatea Populară şi întemeietorii ei. Unii sunt ucişi în stradă, ca dr. J. E. Quintana, alţii sunt siliţi să părăsească ţara. Miguel Angel se află printre cei care pleacă în Europa.

1923–1933 În iulie 1923 soseşte la Paris, unde va rămâne zece ani, perioadă importantă pentru formarea personalităţii sale. Se înscrie la Sorbona, la cursurile despre *Miturile şi religiile Americii prehispanice* ale prof. Georges Raynaud. Sub îndrumarea acestuia, Miguel Angel Asturias se îndreaptă la început spre domeniul erudiţiei istorice, cercetând tot ce este în legătură cu vechile culturi americane şi adâncind înspecial problemele civilizaţiei maya. Traduceîn limba spaniolă faimoasa epopee a indienilor *quiches* – *Popol Vuh* – dar, atras mai mult de beletristică, începe să valorifice literar materialul indigen, volumul *Leyendas de Guatemala,* pe care-l publică la Madrid.

În 1930 apare imediat o traducere franceză, prefaţată de Paul Valéry, şi cartea obţine premiul Silla Monségur pe 1931. Succesul îl integrează efervescenţei literare a Parisului din acei ani.

Cunoaşte de aproape pe Henri Barbusse, Louis Aragon, Picasso, Jean Cocteau, Tristan Tzara. Dintre scriitorii latino-americani se împrieteneşte mai ales cu César Vallejo, Alejo Carpentier, Arturo Uslar Pietri, Alfonso Reyes. Între timp scrie *Domnul Preşedinte*, cu întreruperi şi refăcând de mai multe ori manuscrisul.

Preocupările universitare şi literare nu îi întrerup activitatea politică şi publicistică. Călătoreşte – în calitate de corespondent de presă – prin Germania, Elveţia, Italia, Suedia şi Norvegia; publică peste 2.000 de articole în ziarele şi revistele din Guatemala, Mexic, Cuba, Argentina; duce campanie în favoarea eroului independenţei

nicaragueze, generalul Sandino*;* ia cuvântul la marile mitinguri antiimperialiste, alături de Miguel de Unamuno şi Henri Barbusse.

1933–1944 În iulie 1933, Miguel Angel Asturias se întoarce în Guatemala. Întemeiază şi conduce un ziar vorbit *(Diario del aire),* dar preocupările sale principale merg spre poezie. Acum scrie *Sonetos del amor acongojado (Sonete ale dragostei întristate)* şi alte poeme, reunite într-o antologie poetică publicată la Buenos Aires în 1948, sub titlul *Sien de alondra (Tâmplă de ciocârlie).*

1944–1954În 1944 cade dictatorul Ubico, în timpul căruia capitole din *Domnul Preşedinte*se citeau în manuscris, în reuniuni secrete, adesea întrerupte de descinderile poliţiei. Sub preşedinţia lui Juan José Arévalo şi mai cu seamă sub aceea a lui Jacobo Arbenz, se iniţiază în viaţa Guatemalei o perioadă de transformări democratice, la care Miguel Angel Asturias participă cu entuziasm şi fermitate. Reprezintă ţara sa ca ministru consilier la Buenos Aires şi Paris, dejoacă planurile reacţiunii ca ambasador în El Salvador şi apără vehement principiul independenţei ţărilor latino-americane la a zecea Conferinţă interamericană de la Caracas. Literar, acest deceniu constituie epoca afirmării lui Miguel Angel Asturias ca unul dintre cei mai de seamă romancieri de limbă spaniolă. Apare în Mexic (Editorial Costa Amic, 1946) romanul *Domnul Preşedinte*, care, tradus întâi în limba franceză şi apoi în alte douăsprezece limbi, premiat de *Club du livre*, transpus în formă de piesă de teatru şi reţinut pentru cinematograf, va deveni una dintre marile cărţi ale literaturii universale contemporane. Tot acum scrie şi publică romanul *Hombres de maíz (Oameni de porumb*,1949*),* precum şi primele volume din trilogia referitoare la exploatarea trusturilor „bananiere”:*Viento fuerte (Vănt puternic,* 1950) *şi El Papa verde (Papa cel verde,* 1952).

1954–1964 În anul 1954, după invazia mercenarilor lui Castillo Armas şi răsturnarea guvernului legal al ţării, noul dictator îl destituie pe Miguel Angel Asturias din postul de ambasador şi îi ridică cetăţenia. Începe acum pentru scriitor perioada exilului, care durează încă şi care îi va

aduce suferinţe şi persecuţii, dar totodată va determina o sporire a combativităţii sale politice şi o extindere a activităţii sale literare. Aparţin acestui deceniu *Week-end en Guatemala* (1955), opt povestiri despre intervenţia imperialistă în Guatemala, *Audiencia de los confines (Judecata hotarelor,* 1956), piesă de teatru despre viaţa umanistului Bartolomé de las Casas, *Ejercicios poéticos en forma de sonetos sobre temas de Horacio (Exerciţii poetice în formă de sonete pe teme de Horaţiu*, 1955), *Los ojos de los enterrados (Ochii celor îngropaţi,* 1962), ultimul volum al trilogiei „bananiere”, şi romanul cel mai recent, *Mulata de Tal (O oarecare mulatră)* apărut în 1963.

În toţi aceşti ani, Miguel Angel Asturias sprijină prin scris şi faptă cauza păcii şi a progresului social. După o călătorie în China, în 1956, asistă ca observator la Congresul Scriitorilor din Asia, ţinut la New Delhi în acelaşi an, participă la Festivalul Mondial al Tineretului de la Moscova în 1957 şi apoi revine în capitala Uniunii Sovietice, ca delegat la Conferinţa pentru Pace şi Dezarmare din 1962. Invitat de Fidel Castro, vizitează de două ori Cuba, a cărei poziţie antiimperialistă o susţine la Conferinţa din Montevideo, în ianuarie 1962. Arestat la Buenos Aires în martie 1962, este eliberat în urma protestelor scriitorilor din întreaga lume.

Miguel Angel Asturias nu s-a mărginit să scrie romane, el a şi gândit asupra artei narative, expunându-şi ideile într-o serie de studii care vor apărea în limba română sub titlul *Romanul latino-american, mărturie a epocii.*

Autorul *Domnului Preşedinte* a vizitat ţara noastră în două rânduri – în 1962 şi 1963 – scriind despre ea o carte, sugestiv intitulată *Rumania*, *su nueva imagen (Noul chip al României)* care va apărea în curând. Cunoscător plin de dragoste al valorilor noastre literare, Miguel Angel Asturias a tradus în limba spaniolă o *Culegere de povestiri* de Mihail Sadoveanu şi o *Antologie a prozei române contemporane.*

PARTEA ÎNTÂI
21, 22 şi 23 APRILIE

I
LA PORTALUL DOMNULUI

...Luminează, lumină de foc, satană! Ca un vâjâit în urechi stăruia bătaia clopotelor, chemând la rugăciune – îndoită trecere, supărătoare, de la lumină la umbră, de la umbră la lumină. Luminează, lumină de foc! Satană, stea de piatră, străluceşte asupra putreziciunii! Luminează, lumină luminată, străluceşte deasupra putreziciunii, satană! Luminează, străluceşte, lumină de foc... luminează, lumină de foc... luminează, lumină...

Cerşetorii se târau prin ospătăriile murdare ale pieţei, pierduţi în umbra catedralei îngheţate. Se scurgeau spre Piaţa Armelor, de-a lungul străzilor largi ca marea, lăsând în urmă oraşul răzleţ, singuratic.

Noaptea îi aduna pe toţi, odată cu stelele: veneau să doarmă sub portalul catedralei, fără altă legătură între ei decât mizeria comună. Se blestemau şi seînjurau printre dinţi, înverşunaţi, duşmănoşi, căutându-şi ceartă. Se împingeau cu coatele, aruncau unii în alţii cu tot ce le cădea în mână, până la urmă cu pământ sau murdării. Se doborau şi se călcau în picioare, se scuipau şi se muşcau, apucaţi de furie. Familia lor, înrudită doar prin lăzile de gunoi, nu cunoştea odihna, nici încrederea. Se culcau, fără să se dezbrace, departe unul de altul, şi dormeau ca hoţii, cu capul pe bocceaua în care-şi păstrau averea: resturi de carne, pantofi ferfeniţă, capete de lumânări, câţiva pumni de orez fiert învelit în ziare vechi, portocale şi banane stricate.

Îi vedeai pe treptele dinaintea portalului, cu faţa spre zid,

numărându-şi banii şi muşcând monezile de nichel, ca să le încerce dacă nu sunt cumva false... Vorbeau singuri, înghiţind pe furiş bucăţi de pâine uscată şi trecându-şi în revistă proviziile – mâncarea şi armele – pentru că pe stradă mergeau veşnic gata de război: înarmaţi cu pietre şi talismane. Nu se ştie să se fi ajutat vreodată între ei, ca toţi cerşetorii, erau zgârciţi cu resturile care le alcătuiau mâncarea, le dădeau mai degrabă câinilor decât unui tovarăş de suferinţă.

După ce mâncau, îşi puneau banii într-o basma înnodată de şapte ori, legată de-o curea şi păstrată chiar pe piele; apoi se trânteau pe jos şi cădeau într-un somn chinuit, frământat de visuri groaznice. ...Se făcea că prin faţa ochilor lor trec porci hămesiţi, femei sfrijite, câini şchiopi, roţi de trăsură şi stafii de călugări ce intrau în catedrală ca un convoi de înmormântare, precedaţi de-un mănunchi de raze de lună, închipuind oase reci de mort, aşezate în cruce. Uneori, când le era somnul mai adânc, îi deşteptau ţipetele unui idiot, care se simţea pierdut în Piaţa Armelor. Alteori îi trezeau suspinele unei oarbe, care se visa acoperită de muşte şi atârnând într-un cârlig ca hălcile de carne la măcelărie. Uneori, pasul greu al unei patrule târând în lovituri pe vreun deţinut politic, urmat de câteva femei, care ştergeau urmele de sânge de pe jos cu batistele muiate în lacrimi. Alteori, horcăitul unui slăbănog ritos sau gâfâitul unei surdo-mute însărcinate, care, simţindu-şi copilul în pântece, plângea de teamă. Dar cel mai trist era ţipătul idiotului. Sfâşia cerul. Un ţipăt prelung, sacadat, neomenesc.

Duminicile cădea în mijlocul acestei adunături ciudate un beţiv, care adormind, îşi chema mama, în somn, cu plânsete de copil. În gura lui, cuvântul „mamă” era deopotrivă blestem şi vaiet. Auzindu-l, idiotul se scula, privea în dreapta şi-n stânga, cercetând locul din faţa portalului şi, după ce se deştepta de-a binelea, deştepta şi pe ceilalţi cu ţipetele lui, plângând de frică şi amestecându-şi plânsul cu acela al beţivului.

Câinii lătrau, se auzeau felurite strigăte, iar cei mai îndârjiţi dintre milogi se sculau şi veneau să îngroaşe larma, ţipând să se facă tăcere. Să-şi ţină gura, că de nu, vine poliţia. Dar poliţia nici nu se gândea să vină. Niciunul din calici nu avea bani pentru amendă. „Trăiască Franţa!” striga Labă-goală, un pungaş şchiop şi rău de gură, în mijlocul urletelor şi salturilor idiotului, care din pricina lui Labă-goală ajunsese să fie de râsul tuturor

cerşetorilor. Labă-goală venea uneori pe la ei chiar în cursul săptămânii, şi-n unele nopţi îl imita pe beţiv. Era un bun imitator şi la fiecare strigăt al lui, Paiaţă, aşa-l porecliseră pe idiot, care când dormea părea mort, sărea din somn rătăcit, fără să-şi dea seama de cei din jur, umbre ghemuite pe jos şi înfăşurate în bucăţi de pături. Văzându-l în halul acela, aproape nebun, milogii îi aruncau vorbe de ocară, cu râsete sparte. Cu ochii ţintuiţi undeva departe, dincolo de chipurile slute ale tovarăşilor lui de mizerie, fără să vadă pe nimeni, fără să simtă nimic, obosit de plâns, cădea din nou în somn, dar, abia adormit, vocea lui Labă-goală îl deştepta iar, în fiecare noapte:

— Mamă!...

Paiaţă se trezea dintr-odată, ca cel ce visează că se rostogoleşte în gol, deschidea ochii mari, tot mai mari, şi apoi, rănit până-n străfundul fiinţei, se chircea de durere, şi lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraz, până când, doborât de somn, adormea iarăşi, cu trupul ca de cârpă, cu o urmă de greaţă în cugetul rătăcit. Dar abia aţipea, un început de toropeală, şi vocea altei arătări îl deştepta:

— Mamă!

Era Văduvioara, mulatrul degenerat, care, chicotind de râs, cu fandoseli de fată bătrână, continua:

— ...maică milostivă, nădejdea noastră, Dumnezeu să te izbăvească, ţie ne rugăm noi, izgoniţii, noi, dezmoşteniţii...

Idiotul se deştepta râzând. Părea că-l fac şi pe el să râdă propria lui foame, spaima şi durerea, care-i ţâşneau printre dinţi într-un rânjet vesel, şi atunci milogii umpleau văzduhul de chiote şi hohote de râs... şi iarăşi chiote... şi iarăşi hohote de râs... Unui grăsan cu mustăţile murdare de sos i se tăiase răsuflarea, iar de atâta râs chiorul se scăpa pe el şi se dădea cu capul de pereţi. Orbii protestau că nu se poate dormi de atâta scandal, iar Muscă, un orb căruia-i lipseau amândouă picioarele, striga mai tare decât toţi ceilalţi că aşa petrec numai fătălăii.

Nimeni nu sta însă să-i asculte pe orbi, cât despre lăudăroşeniile lui Muscă, cine să le ia în seamă:

— Eu, care mi-am petrecut copilăria în cazarma unui regiment de artilerie, unde loviturile de copite ale catârilor şi ale şefilor m-au făcut om... om, cu slujbă de cal... da’ alergătura mi-a folosit mai târziu, când am ajuns tânăr flaşnetar şi cutreieram străzile cu caterinca. Eu, care mi-am pierdut ochii într-o beţie,

fără să ştiu cum, piciorul drept în altă beţie, fără să ştiu când, iar piciorul stâng, călcat de-o maşină, fără să ştiu unde... că eram tot criţă!

Pornită de la cerşetori, se răspândi vestea că Paiaţă înnebunea când auzea vorbindu-se de mamă-sa. Nefericitul cutreiera străzi, pieţe, curţi şi târguri, căutând cu disperare să scape de mulţimea care oricând, mereu şi oriunde striga după el, ca un blestem al cerului, cuvântul „mamă”. Intra prin case să caute adăpost, dar ai casei îl scoteau în stradă cu câinii sau cu servitorii. Îl zvârleau afară din biserici, din prăvălii, din toate părţile, fără să-i ia în seamă oboseala de animal fugărit şi nici ochii care, în ciuda smintelii lui, cerşeau milă şi îndurare.

Oraşul atât de mare, nemăsurat de mare pentru oboseala lui, se făcea tot mai mic, prea mic faţă de spaima lui. După nopţile acelea de teamă urmau zile de persecuţie. Oamenii îl hăituiau, strigându-i: „Paiaţă, duminică te-nsori cu mă-ta, ea... bătrână, tu... şi gata!” Nemulţumiţi cu atâta, îl loveau şi-i sfâşiau hainele. Urmărit de o droaie de copii, se refugia în cartierele sărace, dar acolo unde toţi erau la porţile mizeriei, oamenii îi făceau viaţa şi mai grea, îi aruncau nu numai vorbe de ocară, ci şi pietre, şoareci morţi, cutii goale de conserve.

Dintr-unul din aceste cartiere, într-o zi când sunau clopotele de rugăciune, Paiaţă urca spre Portalul Domnului, rănit la frunte, fără pălărie, târând după el o coadă de zmeu, pe care i-o agăţaseră, în batjocură, la spate. Îl înspăimânta umbra zidurilor, câinii rătăciţi, frunzele care cădeau, huruitul inegal al vehiculelor... Când sosi la portal aproape noaptea, cerşetorii, întorşi cu faţa la perete, îşi numărau şi răsnumărau banii câştigaţi. Labă-goală se certa cu Muscă; surdo-muta îşi pipăia pântecul, pentru ea inexplicabil de crescut, iar oarba se legăna în somn, agăţată de un cârlig şi acoperită de muşte ca o bucată de carne la măcelărie.

Idiotul căzu la pământ, pe jumătate mort, de nopţi şi nopţi de când nu închisese ochii, şi de zile după zile de când nu-şi odihnise picioarele. Cerşetorii tăceau şi se scărpinau de pureci. Nu puteau dormi, atenţi la paşii jandarmilor, care veneau şi plecau din piaţa slab luminată, şi la zăngănitul armelor santinelelor, fantome învăluite în *ponchos*[4] vărgate, veghind pe picior de război, ca în toate nopţile, la ferestrele cazărmilor

[4] Veşmânt larg, un fel de manta mai scurtă, purtată mai ales de indieni (n.t.).

vecine. Îl păzeau pe Domnul Preşedinte al republicii, al cărui domiciliu nu-l cunoştea nimeni, căci avea mai multe în afara oraşului, după cum nimeni nu ştia nici cum dormea, se povestea că alături de telefon, cu un bici în mână, şi nici la ce oră, căci prietenii lui povesteau că nu doarme niciodată.

Spre Portalul Domnului înainta o umbră. Milogii se răsuciră ca viermii. La scârţâitul cizmelor militare răspunse ţipătul de cobe al unei păsări care se pierdu în noaptea întunecoasă, fără margini şi fără fund, ca oceanul...

Labă-goală întredeschise ochii, în aer plutea o ameninţare de sfârşit de lume, şi spuse cucuvelei:

— Uali, uali, ia-ţi sarea şi piperul... Nu-ţi vreau boala, dar nici leacu', şi mai bine lua-te-ar dracu!

Muscă îşi căuta pe pipăite faţa. Aerul durea ca înainte de cutremur. Văduvioara, în mijlocul orbilor, îşi făcea semnul crucii. Numai Paiaţă dormea, cu pumnii strânşi, o dată sforăia şi el.

Umbra se opri, râsul îi lumina figura, şi apoi, apropiindu-se de idiot în vârful picioarelor, strigă tare, în chip de glumă:

— Mamă!

Nu spuse mai mult. Smuls din somn de strigătul necunoscutului, Paiaţă sări într-o clipă pe el şi fără a-i da timp să se folosească de arme, îi vârî degetele în ochi, îi muşcă nasul şi-i lovi părţile bărbăteşti cu genunchii până-l văzu la pământ, nemişcat.

Cerşetorii închiseră ochii îngroziţi, cucuvaia fâlfâi iarăşi prin aer, iar Paiaţă se năpusti în întunericul străzilor, înnebunit, stăpânit încă de furia aceea înspăimântătoare.

O forţă oarbă ridicase viaţa colonelului José Parrales Sonriente, zis şi „omul cu măgăriţa".

Se lumina de ziuă.

II
MOARTEA LUI MUSCĂ

Soarele aurea terasele secţiei a doua de poliţie (trecea pe stradă tot felul de lume), scălda în lumină capela protestantă (se vedeau câteva porţi deschise) şi o clădire de cărămizi, la care lucrau mai mulţi zidari. La secţie, grupuri de femei desculţe stăteau pe jos, în curtea în care părea că plouă mereu, sau pe băncile de piatră din coridoarele întunecoase; îi aşteptau pe

deţinuţi, ţinându-şi coşurile cu merinde pe fustele întinse ca un hamac de la un genunchi la altul şi înconjurate de o droaie de copii, cei mici lipiţi de sânii moi şi căzuţi ai mamelor, cei mai mărişori amenințând cu căscături pofticioase pâinile din coşuri. Femeile îşi povesteau unele altora necazurile cu vocea scăzută, plângând şi ştergându-şi lacrimile cu colţul şalului. O bătrână scuturată de friguri, cu cearcăne vinete la ochi, se topea într-un plâns tăcut, dând parcă să se înţeleagă că durerea ei de mamă e mai amarnică decât a celorlalte femei. În viaţă, ca şi în locul acela jalnic de aşteptare, răul n-avea niciun leac. În faţa a doi sau trei bieţi arbori neîngrijiţi, a unei fântâni secate şi a unor poliţişti palizi, care-şi curăţau gulerele de celuloid cu scuipat, nu le mai rămânea altceva decât să se lase în seama Domnului.

Un jandarm metis trecu pe lângă ele cărându-l pe Muscă. Îl prinsese lângă Colegiul infanţilor şi-l purta pe sus, legănându-l ca pe-o maimuţă. Dar femeile nu-şi dădură seama de glumă, atente fiind numai la gardienii care, dintr-un moment într-altul, urmau să ducă mâncarea deţinuţilor şi să le aducă veşti. „Zice că... să nu-ţi mai faci griji de el, că s-a mai îndreptat!” „Zice că... să-i aduci alifie cu mercur de patru reali, cum s-o deschide farmacia!” „Zice că... ceea ce i-ai spus prin văru-său nu poate să fie adevărat!” „Zice că... trebuie să-i cauţi un apărător şi că pentru asta să vorbeşti mai întâi cu vreun stagiar, că ăştia cer mai puţin!” „Zice că... să-i trimiţi de doi reali sare amară!” „Zice că... îi pare tare rău că trebuie să vinzi dulapul!”

— Ei, mai încet! protestă Muscă, văzându-se maltratat în felul acesta de către poliţist. Ce, vrei să mă omori? Şi asta numai fiindcă-s sărac! Sărac, dar curat!... Şi nu mă mai trage aşa, că nu-s fiu-tău, nici păpuşelul tău, nici bătaia ta de joc, un ăla, acolo, ca să mă duci aşa! Aţi fost deştepţi, nu glumă, că ne-aţi luat de la Azilul milogilor, ca să vă daţi bine cu iancheii! Ce scârbe! Noi plătim totdeauna oalele sparte. Şi cel puţin dac-am fi ţinuţi omeneşte!... Dar când a venit mister ăla, Bagă-nasu-n-toate, ne-au lăsat trei zile fără mâncare, zgâiţi pe la ferestre, cu cuverturile pe noi, ca nebunii...

De îndată ce erau prinşi, cerşetorii erau duşi de-a dreptul la una din Cele trei Marii, în celula cea mai strâmtă şi mai murdară. Muscă intră târându-se, ca un rac. Glasul lui, acoperit de scrâşnetul zăvoarelor cu dinţi de lup şi de înjurăturile gardienilor care duhneau a mucegai şi a tutun rânced, se înălţă,

răsunător, sub bolta pivniţei:

— Aoleo, ce copoi! Născătoare de Dumnezeu, cum te scutură! Doamne, ajută-mă!...

Milogilor din temniţă li se scurgeau ochii ca la animalele bolnave de răpciugă, chinuiţi de teamă şi de întunericul pe care simţeau că nu şi-l vor mai putea alunga niciodată din ochi. Se aflau în locul acela, unde atâţia şi atâţia alţii suferiseră de foame şi de sete aşteptându-şi moartea, şi erau înspăimântaţi de gândul că-i vor face săpun negru, ca pe câini, sau că-i vor tăia ca să fie daţi de mâncare poliţiştilor. Feţele antropofagilor, strălucind ca nişte felinare, înaintau prin întuneric, cu fălcile umflate ca nişte buci, cu mustăţile ca spuma ciocolatei...

Un student şi un paracliser se aflau în aceeaşi celulă.

— Señor, dacă nu mă înşel, dumneata ai fost primul aici, nu-i aşa? Dumneata, şi apoi eu, nu?

Studentul vorbea numai ca să spună ceva, ca să scape măcar de-o părticică din spaima care-i strângea gâtlejul.

— Cred că da... răspunse paracliserul, căutând în întuneric chipul celui care-i vorbea.

— Şi... da... voiam să te întreb de ce te-au arestat...

— Păi, din cauza politicii, aşa spun...

Studentul se înfioră din cap până-n picioare şi rosti cu greu:

— Şi pe mine la fel...

Cerşetorii căutau în preajmă nedespărţita desagă cu provizii, dar în biroul Directorului poliţiei le luaseră totul, până şi ce aveau în buzunare, ca să nu păstreze în celulă nici măcar un chibrit. Ordinele erau stricte.

— Şi procesul dumitale? continuă studentul.

— Mie nu-mi fac proces, cum zici dumneata, eu sunt aici din ordin superior!

Şi, spunând aceasta, paracliserul începu să-şi frece spatele de zidul zgrunţuros, ca să-şi alunge păduchii.

— Poate că erai...

— Eu? Nici gând, îl întrerupse supărat paracliserul. Eu nu eram nimic.

În acel moment scârţâiră balamalele porţii, care se deschise puţin de tot, lăsând loc unui alt cerşetor.

— „Trăiască Franţa!” strigă Labă-goală intrând în celulă.

— M-au luat... începu să spună paracliserul.

— „Trăiască Franţa!”

— ...din pricina unui delict pe care l-am comis numai şi numai din greşeală. Închipuie-ţi şi dumneata că în loc să scot un anunţ despre Maica Domnului, care fusese lipit pe uşa bisericii unde eram paracliser, am scos anunţul de sărbătorire a mamei Domnului Preşedinte!

— Bine, dar cum s-a putut afla? şopti studentul, în timp ce paracliserul îşi ştergea lacrimile cu vârful degetelor, apăsat, ca şi cum ar fi vrut să şi le smulgă din ochi.

— Nu ştiu... nenorocirea mea... Ştiu numai că m-au prins şi m-au dus în biroul Directorului poliţiei, care, după câteva perechi de palme, a poruncit să mă bage în celula asta. „La secret – cum a spus el – ca revoluţionar...”

De frică, de foame şi de frig, cerşetorii plângeau, ghemuiţi în umbră. Nu-şi vedeau nici mâinile. Uneori rămâneau ca împietriţi, şi atunci răsuflarea surdomutei însărcinate alerga printre ei ca în căutarea unei ieşiri.

Cine ştie la ce oră, poate că la miezul nopţii, îi scoaseră din celulă. Era vorba să ancheteze o crimă politică, după cum le spuse un om scund şi gras, cu faţa gălbejită şi brăzdată de zbârcituri, cu o mustaţă neîngrijită deasupra buzelor groase, cam cârn şi cu ochii în fundul capului. Omul îi întrebă dacă cunoşteau pe autorul sau pe autorii asasinatului de la Portalul Domnului, săvârşit cu o noapte înainte asupra persoanei unui colonel din armată.

O lampă cu fitil lumina încăperea în care-i mutaseră. Lumina ei slabă părea că trece printr-o sticlă aburită. Unde erau lucrurile? Unde era peretele? Unde era rastelul puştilor, mai înarmat decât fălcile unui tigru, şi centironul acela de poliţist cu gloanţe de revolver?

Răspunsul neaşteptat al cerşetorilor îl făcu să sară de pe scaun pe Procurorul general al curţii marţiale, căci el însuşi îi interoga.

— Mie să-mi spuneţi adevărul! ţipă el, arătându-şi ochii de vasilisc de după ochelarii de miop, după ce dăduse furios cu pumnul în masa pe care scria.

Unul câte unul, cerşetorii repetară că autorul asasinatului comis la Portalul Domnului era Paiaţă şi povestiră amănuntele crimei, pe care o văzuseră cu propriii lor ochi.

Procurorul făcu un semn, şi poliţiştii, care aşteptau la uşă ciulind urechile, se repeziră la cerşetori şi, în ghionţi şi lovituri, îi

împinseră alături, într-o sală dărăpănată. Din grinda cea mare, abia vizibilă, atârna o frânghie lungă.

— Idiotul a făcut-o! strigă primul torturat, în nădejdea că, mărturisind adevărul, va scăpa de chinuri. Idiotul a făcut-o, señor! Idiotul! Pe dumnezeul meu că idiotul! Idiotul, idiotul! Paiaţă, Paiaţă! El! El! El!

— Aşa v-au învăţat să-mi spuneţi, dar la mine nu prind minciunile! Adevărul sau moartea! Auziţi? Moartea! Şi băgaţi-vi-o bine în cap!

Vocea Procurorului se pierdea în vârtejul de sânge ce gâlgâia în urechile nefericitului, care spânzurat de degetele cele mari de la mâini, nu putea pune picioarele pe pământ şi striga mereu:

— Idiotul a fost! Idiotul a fost! Vă jur că el. Idiotul, idiotul!...

— Minţi, rosti Procurorul, făcând o mică pauză; minţi, mincinosule! O să-ţi spun eu atunci cine-a omorât pe colonelul José Parrales Sonriente: generalul Eusebio Canales şi avocatul Abel Carvajal, şi să văd dacă ai îndrăzneala să tăgăduieşti!

După cuvintele lui urmă o tăcere de gheaţă, apoi... apoi un geamăt, alt geamăt mai lung şi în sfârşit un *da...* Când dezlegară frânghia, Văduvioara căzu pe brânci, în nesimţire. Obrajii lui de mulatru, scăldaţi în sudoare şi lacrimi, semănau cu o bucată de cărbune muiat de ploaie. Interogaţi în continuare, tovarăşii lui, care tremurau cum tremură câinii otrăviţi pe strada de poliţie, întăriră cu toţii spusele Procurorului. Toţi, în afară de Muscă. Faţa i se strâmbase de teamă şi de scârbă. Îl spânzurară de degete pentru că de-acolo de jos, pe jumătate îngropat – îngropat până la mijloc, ca cei cărora le lipsesc picioarele – striga că tovarăşii lui mint când învinuiesc persoane străine de-o crimă pentru care singurul răspunzător era idiotul.

— Răspunzător!... prinse cuvântul Procurorul. Cum îndrăzneşti să spui că un idiot e responsabil? Uite cum se văd minciunile. Responsabil un iresponsabil!

— Asta să v-o spună el...

— Să-l muiem puţin! sugeră un poliţist cu o voce subţire de femeie, pe când altul îi brăzdă faţa cu o vână de bou.

— Spune adevărul! ţipă Procurorul, în timp ce loviturile plouau pe obrajii bătrânului... Adevărul, sau rămâi spânzurat aici toată noaptea!

— Nu vezi că-s orb?

— Recunoaşte-atunci că n-a fost Paiaţă...

— Nu, pentru că ăsta e adevărul.

Două lovituri de bici îi sângerară buzele...

— Eşti orb, dar auzi, spune adevărul, declară ca tovarăşii tăi!

— De acord, spuse Muscă cu vocea stinsă.

Procurorul crezu partida câştigată.

— De acord, scârnăvie, c-a fost Paiaţă!

— Imbecilule!

Insulta Procurorului se pierdu în urechile acelei jumătăţi de om care n-avea să mai audă nimic. Când desfăcură frânghia, cadavrul lui Muscă, adică trunchiul, căci cele două picioare îi lipseau, căzu drept în jos, ca un pendul stricat.

— Mincinos bătrân! De altfel, declaraţia lui n-ar fi folosit la nimic, fiindcă era orb! exclamă Procurorul, trecând pe lângă cadavru.

Şi alergă să raporteze Domnului Preşedinte despre primele rezultate ale procesului. Îl ducea, pe cât putea de repede, o trăsură veche, trasă de doi cai slăbănogi, cu coastele ieşite; felinarele trăsurii, aprinse, păreau ochii morţii. Poliţiştii aruncară corpul lui Muscă într-o cotigă cu gunoi, care luă direcţia cimitirului. Începeau să cânte cocoşii. Cerşetorii puşi în libertate ieşeau pe străzi. Surdo-muta plângea de frică pentru că-şi simţea copilul în pântece...

III
FUGA PAIAŢEI

Paiaţă fugi pe străzile înguste şi întortocheate din mahalalele oraşului, fără ca ţipetele lui pline de groază să tulbure seninul cerului sau somnul locuitorilor, pe cât de egali în faţa morţii, pe atât de inegali în lupta pe care o reîncepeau la răsăritul soarelui; unii neavând nici cu ce să-şi ducă zilele, siliţi să trudească din greu ca să-şi câştige pâinea, iar alţii huzurind în belşug şi bucurându-se de toate privilegiile trândăviei; prieteni ai Domnului Preşedinte, proprietari de case – patruzeci, cincizeci de case – cămătari cu nouă şi zece la sută dobândă pe lună, funcţionari cu şapte şi opt funcţii, exploatatori de concesiuni, de case de amanet, de titluri profesionale, de tripouri, de lupte cu cocoşi, de indieni, de fabrici de rachiu, de

bordeluri, de cârciumi şi de ziare subvenţionate.

Zorile tiveau cu roşu marginile pâlniei pe care munţii o făceau în jurul oraşului aruncat pe câmpie ca o coajă murdară. Pe străzi – subterane cufundate încă în umbră – treceau primii lucrători în drum spre locul de muncă, fantasme în neantul unei lumi create din nou în fiecare dimineaţă, urmaţi, câteva ore mai târziu, de funcţionari, meşteşugari şi liceeni, iar pe la unsprezece, când soarele era sus, de domnii pântecoşi, care se plimbau, ca să ajute digestia gustării de dimineaţă şi să-şi facă poftă de mâncare pentru prânz, ca să-şi viziteze vreun prieten influent şi să cumpere, împreună cu el, chitanţele prin care învăţătorii înfometaţi le cedau, la jumătate din valoare, lefurile lor întârziate. Străzile erau încă stăpânite de umbră când le tulbura tăcerea foşnetul fustelor scrobite ale fetei din popor care se străduia în fel şi chip să-şi susţină familia – lăptăreasă, vânzătoare ambulantă, servitoare – ca şi de zarva celei care începea să trebăluiască odată cu zorile; iar când lumina dimineţii se subţia între roz şi alb, ca floarea de begonia, se auzeau paşii mărunţi ai salariatei slăbuţe, dispreţuită de trufaşele doamne, care, numai târziu de tot, când soarele începea să dogorească, ieşeau şi ele prin coridoare să se mai dezmorţească puţin, să povestească servitoarelor ce-au visat, să critice lumea care trece, să necăjească pisoiul, să frunzărească gazeta sau să se admire în oglindă.

Jumătate aievea, jumătate în vis, alerga Paiaţă, urmărit de câini şi de acele unei ploi mărunte, stăruitoare. Alerga la întâmplare, înfricoşat, cu gura deschisă, cu limba scoasă, gâfâind şi bătând aerul cu braţele. Pe lângă el treceau porţi şi ferestre şi iar porţi şi ferestre, şi iar porţi şi ferestre... Câteodată se oprea brusc, ducându-şi mâinile în dreptul feţei, ca să şi-o apere de stâlpii de telegraf, apoi, văzând că nu-s primejdioşi, izbucnea în hohote de râs şi trecea mai departe, ca cel care a scăpat dintr-o temniţă, ale cărei ziduri de ceaţă, pe măsură ce alerga, se îndepărtau şi ele.

Într-una din mahalale, acolo unde oraşul iese spre câmp, Paiaţă se prăbuşi pe o grămadă de gunoi şi, ca şi cum ar fi ajuns, în sfârşit, în patul lui, adormi. Peste gunoi era un păienjeniş de crengi uscate ale unor arbori încărcaţi de *zopilotes*[5], nişte păsări negre, care, văzându-l nemişcat, se lăsară

[5]Păsări răpitoare de mărime mijlocie, urât mirositoare (n.t.).

pe pământ şi, fără a-l pierde din ochii lor albăstrii, începură să se apropie de el ţopăind, înconjurându-l din toate părţile cu dansul lor macabru de păsări de pradă. Privind bănuitoare în toate părţile, pitindu-se, gata să-şi ia zborul la cel mai slab tremur al frunzelor sau la foşnetul vântului prin gunoaie, ţopăind mereu, strânseră cercul până când ajunseră să-l atingă cu ciocul. Un croncănit feroce dădu semnalul atacului. Paiaţă se deşteptă, încercă să se apere... Una din păsări – cea mai îndrăzneaţă – îi şi sfâşiase buza de sus, înfigându-şi ciocul în ea ca o săgeată, în timp ce alţi călăi se certau pe ochii şi inima lui. Pasărea care-i rupsese buza se chinuia să smulgă din ea o bucată, fără să-i mai pese că prada e vie, şi ar fi izbutit dacă Paiaţă, trăgându-se înapoi, n-ar fi căzut pe spate într-o groapă cu gunoaie, în nori de praf şi urmat de murdăriile care se desprindeau în bucăţi ca nişte plăgi de pecingine.

Se înseră. Cer albastru. Câmp verde. În cazărmi, trâmbiţele sunau semnalul de ora şase, obicei de trib în alarmă sau de cetate medievală asediată. În închisori începea agonia celor întemniţaţi, ucişi încetul cu încetul de lungul şir al anilor. Zările se strâmtau şi se retrăgeau, ca într-o cochilie, pe străzile oraşului, melc cu o mie de capete. Întâlneai oameni care se întorceau de la audienţele prezidenţiale: cu favoruri sau în dizgraţie. Luminile tripourilor înjunghiau umbra.

Idiotul lupta cu fantoma păsării hrăpăreţe pe care o simţea încă deasupra-i şi cu durerea de la un picior pe care şi-l rupsese căzând, o durere neagră, de neîndurat, care-i smulgea viaţa.

Gemu toată noaptea – când încet, când puternic, când încet, când puternic, ca un câine rănit...

Ay,ay, ay... ay, *ay, ay, ay...*

...Între plantele de pădure care transformau gunoaiele oraşului în flori minunate, alături de un ochi de apă dulce, creierul idiotului imagina furtuni uriaşe în universul îngust al capului său.

A-a-ay... a-a-ay... a-ay...

Ghearele de oţel ale febrei îi strângeau fruntea. Destrămare a gândurilor. Elasticitate a lumii în oglinzi. Disproporţie fantastică. Uragan delirant. Fugă ameţitoare, orizontală, verticală, piezişă, abia născută şi moartă în spirală...

Ay, ay, ay, ay, ay...

Curbăîncurbădecurbăîncurbă, femeia lui Lot[6] (cea care a născocit loteria?). Catârii care trăgeau tramvaiul se prefăceau în nevasta lui Lot, iar nemişcarea ei, de piatră, îi scotea din sărite pe manipulanţi, care, nemulţumindu-se să-i plesnească cu bicele şi să azvârle cu pietre în ei, îi pofteau din când în când şi pe pasageri să facă uz de armele aflate asupra lor. Cei mai de seamă aveau pumnale şi îndemnau catârii la drum înţepându-i...

Ay, ay, ay.

Ay, ay, ay.

Tocilarul îşi ascute dinţii ca să râdă. Ascuţitori de râs! Dinţi de tocilar!

Mamă!

Ţipătul beţivului îl făcea să se cutremure.

Mamă!

Între bureţii norilor, străjuia strălucitoare luna. Lumina ei albă, răsfrântă pe frunzele umede, dobândea luciu şi culoare de porţelan.

Îi ia, îi ia...

Îi ia pe sfinţii bisericii ca să-i îngroape!

Ah, ce bucurie, să vezi c-o să-i îngroape! Ha, ha, ha, o să-i îngroape! Ah, ce bucurie! Cimitirul e mai vesel decât oraşul, e mai curat! Vai ce bucurie... ha! ha!... ce bucurie c-o să-i îngroape! Vai, ce bucurie!

Ta-ra-ra! Ta-ra-ri!
Simbarán, bum, bum, simbarán!
Ta-ra-ra! Ta-ra-ri!
Simbarán, bum, bum, simbarán!

Şi, călcând totul în picioare, îşi continua drumul, în salturi mari, de la un vulcan la altul, din stea în stea, dintr-un cer în alt cer, jumătate treaz, jumătate dormind, între guri căscate, mari şi mici, ştirbe sau cu colţi, cu buze şi fără buze, cu buze duble, cu mustăţi, cu limbi bifurcate, cu limbi întreite, care-i strigau: „Mamă! Mamă! Mamă!”

Pfú-pfú... Lua trenul, să se îndepărteze cât mai repede de

---

[6] Personaj biblic; vestit de îngeri, părăseşte, împreună cu soţia şi fiicele sale, cetatea Gomorei care urma să fie arsă din mânia divină; împinsă de curiozitate, soţia lui Lot priveşte în urma ei ca să vadă dezastrul, fapt pentru care e transformată într-o stană de piatră (n.r.).

oraş, căutând munţii, care i se păreau trepte de scări spre vulcani, dincolo de stâlpii telegrafici, dincolo de târgul de haine vechi, dincolo de fortul artileriei, turtă umplută cu soldaţi.

Dar trenul se întorcea la punctul de plecare ca o jucărie trasă c-o aţă, şi la sosirea lui – trac-trac, trac-trac – îl aştepta o precupeaţă fonfăită, cu părul din mlădiţe de răchită, care-i striga: „Pâine pentru idiot, drăguţule! Apă pentru idiot, apă pentru idiot!”

Urmărit de precupeaţă, care-l ameninţa cu o tigvă plină cu apă, începu să alerge către Portalul Domnului, dar când sosi... MAMĂ! Un ţipăt... un salt... un om... noaptea... lupta... moartea... sângele... fuga... idiotul... „Apă pentru idiot! Apă pentru idiot!”

Îl deşteptă durerea din picior. Înlăuntrul oaselor simţea un fel de labirint. Lumina zilei îi răni pupilele. Incâlcite vrejuri agăţătoare, presărate cu flori frumoase, îmbiau la odihnă sub umbră, alături de răcoarea proaspătă a unei fântâni, care-şi unduia coada spumoasă ca şi cum între muşchi şi ferigi s-ar fi ascuns o veveriţă de argint.

Nimic. Nimic.

Închizând ochii, Paiaţă se scufundă din nou în noapte, ca să lupte cu suferinţa lui, să-şi aşeze mai bine piciorul rupt, ca să-şi ţină buza sfâşiată cu mâna. Dar când deschise pleoapele-i arzătoare, simţi că deasupra lui trec ceruri de sânge. Printre fulgere, fugea umbra viermilor, prefăcută în fluture.

Se întoarse cu spatele spre delirul care acum îi suna în ureche ca un clopoţel. Gheaţă pentru muribunzi! Omul cu gheaţă vinde ultima împărtăşanie. Preotul vinde gheaţă. Gheaţă pentru muribunzi! Tlin! Tlin! Gheaţă pentru muribunzi! Trece ultima împărtăşanie! Trece omul cu gheaţa! Scoate-ţi pălăria, mut bălos! Gheaţă pentru muribunzi!...

IV
CHIP-DE-ÎNGER

Acoperit de hârtii, de bucăţi de piele, zdrenţe, schelete de umbrelă, pălării de paie desfundate, tinichele găurite, cioburi de porţelan, cutii de carton, coperţi, bucăţi de sticlă, pantofi hăbuciţi şi scorojiţi de soare, gulere, coji de ouă, cârlţi şi resturi de mâncare... Paiaţă continua să viseze.Se făcea că e într-o curte uriaşă, înconjurat de măşti, care – îşi dădu de îndată

seama – nu erau decât chipuri ce urmăreau cu atenţie o luptă de cocoşi. Dar lupta ţinu puţin, simplu foc de paie. Unul din combatanţi expiră fără agonie, sub privirile sticloase ale spectatorilor, fericiţi ca pot vedea cuţitele acelea încovoiate ieşind din rană şiroind de sânge. Atmosferă de cârciumă. Scuipat înnegrit de tutun. Măruntaie. Oboseală sălbatică. Toropeală. Moliciune, Amiază tropicală. Cineva trecu prin visul lui în vârful picioarelor, ca să nu-l deştepte...

Era mama Paiaţei, iubita unui crescător de cocoşi, care cânta la ghitară cu unghiile lui de cremene, şi victima geloziei şi a viciilor lui. Povestea suferinţelor ei fără sfârşit: pereche a individului aceluia şi martiră a copilului pe care-l născuse – după spusele cumetrelor atotştiutoare – sub înrâurirea directă a lunii aflate în descreştere; la chinul ei veni să se adauge şi capul disproporţionat al copilului – un cap mare şi rotund, cu două umflături mici, ca luna – feţele osoase ale tuturor bolnavilor de la spital şi gesturile de spaimă şi de silă, sughiţul şi vărsatul beţivului crescător de cocoşi.

Paiaţă auzi foşnetul fustei ei scrobite – vânt şi frunze – şi alergă după ea cu ochii plini de lacrimi.

La pieptul mamei se linişti. Şi trupul fiinţei care-i dăduse viaţă supse, ca o sugativă, durerea rănilor lui. Ce adânc, netulburat refugiu! Ce dragoste blândă! Crinuleţ, crinul meu frumos! Să te mângâi, să te dezmierd!

Undeva, în adâncurile urechii lui, crescătorul de cocoşi îngâna un cântec:

De ce nu...
De ce nu...
De ce nu, bomboană lioliu,
Cum şi eu sunt cocoş liolio,
Dacă pun eu gheara liolio,
Îmi târăsc aripa liolio!

Paiaţă ridică încet capul şi spuse, fără să vorbească:

— Iertare, măicuţă, iertare.

Şi umbra care-i plimba mâna peste faţă, mângâindu-l, răspunse plângerii:

— Iertare, fiule, iertare!

Vocea tatălui, izvorând subţire din paharul cu rachiu, se

auzea până hăt-departe:

Mă-ncurcai.
Mă-ncurcai...
Mă-ncurcai cu una albă,
Şi când yuca[7]*-i bună,*
Smulgi doar rădăcină!

Paiaţă murmură:

— Măicuţă, mă doare sufletul!

Şi umbra care-i plimba mâna peste faţă, mângâindu-l, răspunse plângerii lui:

— Fiule, mă doare sufletul!

Fericirea nu are gustul cărnii. Alături de ei, cobora să sărute pământul umbra unui pin, răcoritoare ca un râu. Iar în pin cânta o pasăre care nu era numai pasăre, ci şi clopoţel de aur:

— Eu sunt Mărul-Trandafir al Păsării Paradisului, eu sunt viaţa; jumătate din corpul meu e minciună şi jumătate adevăr, sunt trandafir şi măr deopotrivă şi tuturora le dau un ochi de sticlă şi unul adevărat, cei ce privesc cu ochiul meu de sticlă văd pentru că visează, cei ce privesc cu ochiul meu adevărat văd pentru că privesc. Eu sunt viaţa, sunt Mărul-Trandafir al Păsării Paradisului, sunt umbra tuturor lucrurilor reale şi realitatea tuturor închipuirilor!

Deodată, părăsea fustele mamei şi alerga să vadă trecând saltimbancii. Cai cu coama lungă, ca nişte sălcii plângătoare, călăriţi de femei îmbrăcate numai în paiete. Trăsuri împodobite cu flori şi steguleţe din foiţă hurducându-se pe caldarâmul străzilor cu clătinări de om beat. Ceată de muzicanţi slinoşi suflând din trompete, scârţâind din viori sau bătând din tobe. Paiaţele, spoite cu făină, împărţeau programe colorate, anunţând reprezentaţia de gală dată în cinstea „preşedintelui republicii, părintele patriei, şeful marelui partid liberal şi ocrotitorul tineretului studios”.

Privirea lui rătăcea prin spaţiul cuprins sub o boltă înaltă. Saltimbancii îl părăsiră într-o clădire ridicată peste o prăpastie fără fund, de culoare verde-cenuşie. Bănci cu spătar atârnau de draperii ca nişte poduri suspendate. Confesionalele urcau şi

[7] *Yuca* sau *mandioca,* arbust din rădăcina căruia se scoate un fel de făină, *tapioca* (n.t.).

coborau de la pământ la cer – ascensoare de suflete – mânuite de îngerul cu bulgărul de aur şi de Dracul cu unsprezece mii de coarne. Dintr-o firidă de biserică, trecând ca lumina prin peretele de sticlă, Fecioara veni să-l întrebe ce voia, pe cine căuta. Iar el se opri, foarte mulţumit să stea de vorbă cu ea, stăpâna casei aceleia, mierea îngerilor, rostul sfinţilor şi dulceaţa săracilor. Mărita doamnă măsura mai puţin de un metru, şi totuşi, când vorbea, făcea impresia că înţelege totul ca un om mare. Paiaţă îi povesti prin semne cât de mult îi plăcea lui să mestece ceară, şi ea – jumătate serioasă, jumătate zâmbind – îi spuse să ia una din lumânările aprinse la altarul ei. Apoi, ridicându-şi puţin mantia de argint care-i era prea lungă, îl luă de mână şi îl duse la un iaz cu peşti coloraţi şi îi dădu curcubeul să-l sugă ca pe o acadea. Fericirea lui era deplină. Se simţea fericit de la vârful limbii până la vârful degetelor de la picioare. Tot ce nu avusese el în viaţă: o bucată de ceară de mestecat, o acadea cu mentă, un ochi de apă cu peşti coloraţi şi o mamă care să-i mângâie piciorul rupt şi să-i ia durerea, cântându-i:

Vindecă-te,
Vindecă-te, broscuţă mică!

dobândea în vis, adormit pe gunoi.

Dar fericirea nu durează mai mult decât o picătură de ploaie sub soare... Pe o potecă albicioasă ca laptele, care se pierdea în gunoaie, coborî un tăietor de lemne, urmat de un câine, cu un braţ de vreascuri în spinare. Deasupra acestora îşi pusese haina, împăturită, iar securea şi-o ducea în braţe, ca pe-un copil. Groapa nu era adâncă, dar amurgul o scufunda în umbrele care învăluiau gunoiul îngrămădit în fund – resturi de viaţă umană, cărora noaptea şi frica le asigurau liniştea. Tăietorul de lemne privi în urmă. Ar fi jurat că e urmărit. După câţiva paşi se opri. Simţea prezenţa cuiva, care sta ascuns acolo. Câinele urla, zburlit, ca şi cum ar fi văzut pe necuratul. Un vârtej ridică în aer hârtiile murdare, pătate parcă de sânge sau de sfeclă. Cerul se vedea foarte departe, foarte albastru, împodobit ca un mormânt înalt cu coroane de păsări negre care zburau în cercuri leneşe. Deodată, câinele o zbughi spre locul unde zăcea Paiaţă. Pe tăietor îl trecu un fior de teamă. Se

apropie pas cu pas, luându-se după câine, să vadă cine era mortul. Era mereu în primejdie să-şi rănească picioarele în cioburile de geamuri, în fundurile de sticle sparte sau în cutiile goale de sardele; sărea peste murdăriile puturoase şi peste petele întunecoase. Ca nişte bărci pe o mare de gunoi, lighenele luaseră apă...

Fără să-şi lase povara – mai grea era frica – tăietorul trase de picior presupusul cadavru, şi mare nu-i fu mirarea când văzu că se află în faţa unui om viu, ale cărui palpitaţii alcătuiau un fel de grafic al spaimei, întrerupt de ţipetele lui şi de lătratul câinelui, asemeni vântului când îl întretaie ploaia. Paşii cuiva care umbla pe-acolo, printr-o pădurice de pini şi *guayabos*[8] bătrâni, îl tulburară cu totul pe tăietor. Dacă o fi vreun agent de poliţie... Adevărat, că atunci... Asta îi mai lipsea...

— Taci! strigă spre câine. Şi cum acesta continua să latre, îi repezi un picior. Sst, javră, lasă lătratul!

Se gândi să fugă... Dar fuga l-ar fi învinovăţit de crimă pe el. Şi dacă cel ce se zărea mai era şi poliţist... Aşa că, întorcându-se spre rănit, spuse:

— Dă mâna, să te ajut... sfinte Dumnezeule, încă niţel, şi te omorau! Hai, nu-ţi fie teamă, nu ţipa, că nu-ţi fac niciun rău. Am trecut pe-aici şi, cum te-am văzut zăcând...

— Am văzut cum îl dezgropai – grăi cineva în spatele lui, pe neaşteptate – şi m-am întors fiindc-am crezut că e cineva cunoscut. Să-l scoatem de-aici...

Tăietorul de lemne întoarse capul, şi cât pe-aci să cadă de spaimă. I se tăie răsuflarea şi, dacă n-o luă la goană, fu numai din pricina rănitului, care s-ar fi prăbuşit fără sprijinul lui. Cel care vorbea era un înger: faţa de marmură aurită, părul blond, gura mică şi un aer feminin, în contrast violent cu ochii lui negri, bărbăteşti. Veşmântul lui avea o culoare cenuşie, şi în lumina amurgului se vedea ca un nor. În mâinile-i fine avea un baston de bambus foarte subţire şi o pălărie cu boruri mari, care părea o porumbiţă.

— Un înger... Tăietorul nu-şi putea desprinde ochii de pe faţa lui... Un înger, repeta, un înger!

— Se vede după haine că e un om sărac, spuse arătarea. Ce trist e să fii sărac!

— După cum e cazul... În lumea asta totul e după caz.

[8] Arbore ale cărui fructe seamănă cu perele (n.t.).

Uitaţi-vă la mine: sunt sărac lipit – munca, nevasta şi coliba, asta-i tot ce am – dar nu mă plâng, îngână tăietorul, vorbind ca în vis, ca să fie pe placul îngerului, a cărui putere, ca răsplată pentru resemnarea lui creştină, putea să-l transforme – numai să vrea – din tăietor de lemne în rege.

Şi pentru o clipă se văzu înveşmântat în aur, acoperit cu o mantie de purpură, purtând pe cap o coroană în colţuri şi în mână un sceptru bătut în diamante. Groapa cu gunoi se afla undeva departe, în urmă...

— Curios! observă arătarea, înălţându-şi vocea peste vaietele Paiaţei.

— Curios, de ce? La urma urmei, noi, săracii, suntem cei mai supuşi. Ce-am putea face? E drept că de când cu şcoala cei care au învăţat să citească umblă după ce nu-i cu putinţă. Până şi pe nevastă-mea o apucă uneori tristeţea, zice c-ar vrea să aibă aripi duminicile.

Coasta pe care-o urcau devenea tot mai abruptă; rănitul leşină de două-trei ori. Arborii suiau şi coborau înaintea ochilor lui de muribund ca degetele dansatorilor în dansurile chinezeşti. Cuvintele celor care-l duceau aproape pe sus îi umblau prin urechi făcând zigzaguri, ca beţivii pe un pământ alunecos. O pată mare, neagră, îi cuprinse faţa. Fiori reci şi repezi îi împrăştiau în trup cenuşa imaginilor arse.

— Aşadar nevasta ta ar vrea să aibă aripi duminica? spuse arătarea. Să aibă aripi... Şi când te gândeşti că dacă le-ar avea nu i-ar fi de niciun folos!

— Poate, deşi ea zice că le-ar vrea ca să se ducă la plimbare, iar când e supărată pe mine, le cere vântului.

Tăietorul se opri o clipă ca să-şi şteargă sudoarea frunţii cu haina şi exclamă:

— E greu, nu glumă!

Între timp, arătarea îi spunea:

— Pentru asta îi sunt prea de-ajuns şi picioarele; oricâte aripi ar avea, tot nu te-ar părăsi.

— Asta nu, sigur că nu, dar nu pentru c-ar fi bună la inimă, ci pentru că femeia e o pasăre care nu poate trăi fără colivie şi pentru că toate lemnele astea pe care le car acasă, pe toate i le-aş rupe pe spinare – şi amintindu-şi atunci că vorbea cu un înger, căută s-o dreagă – spre binele ei, nu-i aşa?

Necunoscutul păstră tăcere.

— Cine l-o fi bătut aşa de rău pe nenorocitul ăsta? adăugă tăietorul, încurcat şi ca să schimbe vorba.

— Se găsesc întotdeauna...

— Adevărat că sunt unii gata la orice... Pe ăsta e adevărat că... parc-au vrut să omoare un şarpe, un cuţit în gură şi la gunoi cu ei!

— Sunt sigur că mai are şi alte răni.

— Aia de la buză i-au făcut-o, zic eu, cu un brici, şi-apoi l-au aruncat în groapă ca să nu-l mai găsească nimeni. Credeţi-mă pe mine.

— Între cer şi pământ...

— *Ezact* ce vream să spun şi eu.

Când ieşiră din văgăună, văzură arborii plini de *zopilotes*, şi frica – mai puternică decât durerea – îl făcu pe Paiaţă să nu mai crâcnească şi să se strângă ca un arici într-o tăcere de moarte.

Vântul alerga uşor pe câmpie; sufla de la oraşe spre sate subţire, binevoitor, familiar...

Necunoscutul se uita la ceas şi – după ce lăsă în buzunarul rănitului câteva monede – se îndepărtă grăbit, spunând tăietorului un bun rămas prietenos.

Cerul fără un nor strălucea în toată splendoarea lui. Mahalalele oraşului se uitau spre câmpie cu luminile electrice aprinse, ca nişte chibrituri într-un teatru în care se stinseseră lămpile. Şiruri şerpuitoare de arbori se desprinseră din întuneric de îndată ce se apropiară de primele locuinţe, colibe de lut mirosind a paie, căsuţe de lemn locuite de metişi, case mari cu vestibuluri murdare şi iz de grajd, hanuri în care se găseau de vânzare clasicele paie, slujnica cu iubitul la armată şi căruţaşi stând la sfat pe întuneric.

Tăietorul de lemne îl părăsi pe rănit în apropiere de primele case; înainte de-a pleca îi spuse pe unde s-o ia ca să ajungă la spital. Paiaţă deschise ochii, căutând ceva care să-i aline suferinţa, să-l scape de sughiţul acela adânc al întregii lui fiinţe, dar privirea-i de muribund, fixă ca un spin, îşi înfipse zadarnic rugămintea în porţile închise de pe strada pustie. De departe se auzeau trâmbiţe – sunând parcă supunerea unui trib nomad – şi clopotele care repetau pentru cei răposaţi întru domnul două note tremurătoare: mi-lă! mi-lă! mi-lă!...

Un *zopilote* care se târa în umbră îl făcu să tresară de spaimă. Ţipătul păsării cu aripa ruptă era pentru el o

ameninţare. Şi, încet-încet, ţinându-se de ziduri, sprijinindu-se de tremurarea lor nemişcată, în plâns şi geamăt, porni fără să ştie unde, cu faţa biciuită de vânt – de vântul acela care muşca gheaţa înainte ca noaptea să-şi sufle îndârjirea. Sughiţul îl hărţuia mereu...

Tăietorul lăsă să-i cadă povara de lemne în curtea colibei, aşa cum făcea întotdeauna. Câinele, care i-o luase înainte, îl întâmpină gudurându-se. Îl dădu la o parte şi, fără să-şi scoată pălăria, îşi aruncă pe umeri haina ca nişte aripi de liliac şi se apropie de focul aprins într-un colţ, la care nevasta lui încălzea nişte turte, şi-i povesti întâmplarea.

— În groapa cu gunoi m-am întâlnit c-un înger...

Lumina flăcărilor juca pe pereţii de bambus şi pe tavanul din paie ca aripile altor îngeri.

Din colibă ieşea un fum alb, tremurător, vegetal.

V
DOBITOCUL ĂLA!

Secretarul Preşedintelui asculta pe doctorul Barreño.

— Vreau să vă spun, domnule secretar, că de zece ani vizitez zi de zi o cazarmă în calitate de medic militar. Vreau să vă mai spun că am fost victima unei agresiuni incalificabile, am fost arestat, şi aceasta numai datorită faptului că... dar mai bine să vă povestesc cele întâmplate: în spitalul militar s-a ivit o maladie ciudată; zilnic mureau zece-doisprezece oameni dimineaţa, zece-doisprezece după-masă, zece-doisprezece noaptea. Şeful serviciului sanitar al armatei mă însărcină atunci ca împreună cu alţi colegi să cercetez cazul şi să raportez asupra cauzelor morţii unor oameni care cu o zi înainte de-a deceda, intrau în spital sănătoşi sau aproape sănătoşi. Trebuie să vă spun că după cinci autopsii am izbutit să stabilesc că nenorociţii aceia mureau de-o perforaţie intestinală de mărimea unui bănuţ, produsă de un agent pe care nu-l cunoşteam, dar care mai apoi se dovedi a fi sulfatul de sodiu ce li se dă ca purgativ, sulfat de sodiu cumpărat de la fabricile de apă gazoasă şi prin urmare, de proastă calitate. Trebuie să vă spun că ceilalţi medici, colegii mei, nu au fost de aceeaşi părere cu mine şi că, fără îndoială, din această cauză nu au fost arestaţi; pentru ei era o boală nouă, care trebuia studiată. Trebuie să vă

spun că au murit o sută patruzeci de soldaţi şi că mai sunt încă două butoaie de sulfat. Trebuie să vă spun că pentru a fura câţiva *pesos,* şeful serviciului sanitar al armatei a sacrificat o sută patruzeci de oameni, plus cei care vor urma... Trebuie să vă mai spun...

— Doctor Luis Barreño, strigă la uşa secretariatului un aghiotant prezidenţial.

—...şi am să vă spun, domnule secretar, ce-mi va spune El.

Secretarul îl întovărăşi pe doctorul Barreño câţiva paşi. Lăsând deoparte problema umanităţii, îl interesa felul în care vorbea doctorul: întretăiat, monoton, cenuşiu, în concordanţă cu capul cărunt şi cu faţa lui de om de ştiinţă, asemănătoare unui biftec uscat.

Preşedintele republicii îl primi în picioare, cu capul sus, cu un braţ lăsat, fireşte, în jos şi cu altul la spate. Fără să-i dea timp să-l salute, îi strigă:

— Trebuie să-ţi spun, don Luis, şi s-o ţii bine minte, că nu sunt dispus să tolerez câtuşi de puţin ca din pricina trăncănelii unor doctoraşi, să se zdruncine prestigiul guvernului meu. Duşmanii mei ar trebui să n-o uite, altfel, la primul prilej, le zbor capul. Poţi să pleci. Şterge-o! Şi cheamă pe dobitocul ăla!

Mergând de-a-ndăratelea, cu pălăria în mână şi cu o cută tragică pe frunte, palid ca în ziua când va fi înmormântat, doctorul Barreño ieşi din cabinetul prezidenţial.

— Sunt pierdut, domnule secretar, sunt pierdut. Tot ce-am auzit a fost: „poţi să pleci, şterge-o şi cheamă pe dobitocul ăla!”

— Eu sunt dobitocul ăla!

De la o masă din colţ se ridică un scrib şi după ce spuse aceste cuvinte, intră în cabinetul Preşedintelui pe uşa prin care abia ieşise doctorul Barreño.

— Am crezut c-o să mă lovească. Dacă l-aţi fi văzut! bâigui medicul, ştergându-şi sudoarea care îi curgea pe faţă. Dacă l-aţi fi văzut! Dar eu vă răpesc timpul, domnule secretar, şi dumneavoastră sunteţi foarte ocupat! Aşa că plec. Şi multe mulţumiri!

— Pentru nimic. Cu bine, doctore, cu bine!

Secretarul termina corespondenţa pe care Domnul Preşedinte urma s-o semneze în câteva clipe. Oraşul sorbea oranjada amurgului, înveşmântat în nori frumoşi de olandă albă şi împodobit cu stele deasupra capului, ca un înger în altar. Din

clopotniţele luminoase cădeau pe străzi, ca picuri, notele din *Ave Maria.*

Barreño se întoarse acasă zdrobit. Cine se poate feri de-o lovitură de pumnal dată pe la spate?! Închise uşa, privind acoperişurile de unde putea să coboare o mână criminală ca să-l sugrume şi se refugie în camera lui, într-o nişă unde-şi păstra hainele.

Jachetele atârnau solemn, ca nişte spânzuraţi care se conservau în naftalină, şi, stăpânit de gândul morţii, Barreño îşi aminti de asasinarea tatălui său, petrecută cu mulţi ani în urmă, noaptea pe drum când era singur. Familia trebuise să se mulţumească cu rezultatul nul al anchetei oficiale – farsa încoronase infamia – şi cu o scrisoare anonimă care spunea cam acestea: „Veneam, cumnatul meu şi cu mine, pe drumul care duce de la Vuelta Grande la Canoa, pe la unsprezece noaptea, când, la o oarecare depărtare, răsună o împuşcătură, apoi altele – puturăm număra cinci. Ne ascunsem într-o pădurice apropiată. Auzeam venind în direcţia noastră câţiva călăreţi în galop. Trecură pe lângă noi, gata să ne atingă, şi după un răstimp, când totul se linişti, ne continuarăm drumul. Dar caii noştri începură foarte repede să sforăie şi să dea înapoi. Descălecarăm, cu pistoalele în mâini, să vedem ce putea fi la mijloc şi găsirăm zăcând cu faţa la pământ cadavrul unui om, iar la câţiva paşi un catâr rănit, pe care cumnatul meu îl scăpă de chinuri. Fără să şovăim, ne întoarserăm să dăm de veste la Vuelta Grande... La comandaturi găsirăm pe colonelul José Parrales Sonriente, «omul cu măgăriţa», întovărăşit de un grup de prieteni, stând în jurul unei mese pline de pahare. Îl chemarăm deoparte şi pe şoptite îi povestirăm tot ce văzuserăm. Întâi împuşcăturile, apoi... Ascultându-ne, înălţă din umeri, privi spre flacăra lămpii murdare şi răspunse încet: «Duceţi-vă drept acasă şi – ascultaţi-mă pe mine – nu mai vorbiţi nimănui de asta»...”

— Luis!... Luis!...

Dintre hainele agăţate se desprinse o jachetă şi căzu ca o pasăre de pradă.

— Luis!...

Barreño sări în picioare şi începu să frunzărească o carte, la doi paşi de bibliotecă. Ce spaimă ar fi tras soţia lui dacă l-ar fi găsit între haine!

— Ştii că n-ai niciun haz?! O să te omori studiind sau o să-ţi pierzi minţile. Adu-ţi aminte ce-ţi tot spun! Nu vrei să înţelegi că pentru a ajunge ceva în ţara asta e nevoie mai mult de vorbărie decât de ştiinţă? Ce câştigi cu învăţătura? Nimic! Poate cel mult o pereche de ciorapi, şi nici atât... Asta ne mai lipsea... Asta ne mai lipsea!...

Lumina şi vocea soţiei îi redară liniştea.

— Asta ne mai lipsea! învăţătură şi iar învăţătură! Şi pentru ce, mă rog? Ca să se spună, după ce-o să mori, c-ai fost un savant, aşa cum se spune de toţi... Să studieze felcerii; tu n-ai nevoie, că eşti titrat, doar la asta serveşte diploma: să ştii fără să mai studiezi. Şi nu mai face mutra asta acră! În loc de bibliotecă, ar trebui să ai pacienţi. Dacă pentru fiecare hârţoagă inutilă din astea ai avea un bolnav, noi cei din casă, am fi mai sănătoşi. Eu aş vrea să văd că ai o clinică plină, că sună telefonul la orice oră, că te cheamă la consultaţii... În sfârşit, că ai ajuns şi tu ceva în viaţă...

— Nu vreau să ajung „ceva” în felul acela...

— Bine, atunci... cineva important. Şi pentru asta să nu-mi spui că e nevoie să-ţi strici ochii pe cărţi, aşa cum faci tu. Ar vrea ei să ştie ceilalţi medici jumătate din ce ştii tu, dar n-au nevoie. Destul că ştiu să se înfigă şi să-şi facă un nume. Medicul Domnului Preşedinte încoace, medicul Domnului Preşedinte încolo... Asta, da, vezi, asta înseamnă a fi într-adevăr cineva...

— Eeeei... şi Barreño prelungeşte pe „e” ca şi cum ar avea o mică lipsă de memorie. Ei, atunci, fetiţo, lasă-ţi speranţele; ai să cazi jos când îţi voi povesti că vin de la Preşedinte; da, da, l-am văzut pe Preşedinte.

— Cum?! Şi ce ţi-a spus, cum te-a primit?

— Rău. Tot ce-am auzit a fost „să i se taie capul”. M-a prins o frică groaznică şi ce-a fost mai rău era că nu găseam uşa să ies.

— S-a înfuriat? Nu-i nimic, nu eşti nici primul, nici ultimul pe care se înfurie, pe alţii îi bate! Şi după ce tăcu câteva momente, adăugă: Pe tine te-a pierdut întotdeauna frica...

— Bine, femeie, dar arată-mi pe cineva care să fie curajos cu o fiară!

— Nu, Luis, nu mă gândeam la asta, vorbeam de chirurgie, fiindcă acum nu mai poţi ajunge medicul Preşedintelui. Pentru asta ar trebui să nu-ţi mai fie frică. Ca să fii chirurg e nevoie de

curaj. Crede-mă. Curaj şi hotărâre ca să înfigi bisturiul. O croitoreasă care se teme să nu strice stofa n-o să ajungă niciodată să taie bine o rochie. Şi o rochie bună, nu-i aşa, înseamnă ceva. În schimb, doctorii pot să se exerseze pe indieni, la spital. Iar pe chestia cu Preşedintele, nu te mai necăji. Omul trebuie să fie scos din fire din pricina asasinatului aceluia oribil de la Portalul Domnului.

— Fă bine şi taci! Să nu se întâmple ce nu s-a întâmplat aici niciodată: să te lovesc! Nu e un asasinat şi nu există nimic oribil în faptul că s-a terminat cu călăul acela odios, care pe un drum pustiu mi-a ucis tatăl, un bătrân singur şi fără apărare.

— După o anonimă. Parcă n-ai fi bărbat. Cine se ia după anonime?

— Eu nu mă iau după anonime. Dacă m-aş lua...

— Parcă n-ai fi bărbat...

— Lasă-mă să vorbesc! Dacă m-aş lua după anonime, n-ai mai fi aici, în casa mea. Barreño îşi cerceta buzunarele cu grabă şi nerăbdare. N-ai mai fi aici, în casa mea. Poftim, citeşte...

Palidă, fără altă culoare decât roşul chimic al buzelor, femeia luă hârtia pe care i-o întindea bărbatul şi o citi într-o clipă:

„Doctore, fii bun şi consolează-ţi nevasta, acum când «omul cu măgăriţa» a trecut într-o lume mai bună. Sfatul unor prieteni şi al unor prietene care te iubesc.”

Cu un hohot de râs dureros – aşchii de falsă veselie care umplură eprubetele şi retortele din micul laborator al doctorului Barreño asemeni unui venin necunoscut – femeia înapoie biletul bărbatului. O servitoare întredeschise uşa şi spuse:

— Masa e servită!

În palat, Preşedintele semna corespondenţa, asistat de bătrânelul care intrase la plecarea doctorului Barreño când se auzise chemat cu numele de „dobitocul ăla”.

„Dobitocul ăla” era un om îmbrăcat sărăcăcios, cu pielea roz, ca a unui pui de şoarece, cu părul de aur, dar de aur prost, falsificat, cu ochii albaştri şi tulburi, pierduţi în dosul unor ochelari de culoarea gălbenuşului de ou.

Preşedintele aşternu ultima semnătură, iar bătrânelul, în

graba de a pune tamponul, vărsă călimara peste plicul semnat.

— Dobitocule!

— Dom...nule Pre...

— Dobitocule!

O apăsare furioasă pe sonerie, apoi alta, alta... zgomot de paşi, şi în uşă apăru un aghiotant.

— Generale, să i se dea animalului ăstuia două sute de lovituri de baston! răcni Preşedintele şi trecu imediat în Casa prezidenţială.

Masa era servită.

„Animalului” i se umplură ochii de lacrimi. Nu vorbi pentru că nu putea şi pentru că ştia că era inutil să implore iertarea: Domnul Preşedinte era turbat de asasinarea lui Parrales Sonriente. În faţa ochilor lui înceţoşaţi apărură nevasta şi copiii lui: o bătrâioară obosită şi o jumătate de duzină de copilaşi slăbuţi, care cereau iertare pentru el. Cu mâna crispată îşi căută buzunarul hainei ca să scoată batista şi să plângă amarnic – ah! de ce nu putea să ţipe, s-ar fi uşurat! – gândind nu că pedeapsa ar fi nedreaptă, cum ar fi făcut ceilalţi muritori, ci dimpotrivă, că merita să fie lovit ca să înveţe să nu se mai poarte ca un neghiob – ah! de ce nu putea să ţipe, s-ar fi uşurat! – să fie atent şi să nu mai verse cerneala peste note – ah! de ce nu putea să ţipe... s-ar fi uşurat!...

Dintre buzele crispate îi ieşeau dinţii, ca o *peineta*[9], contribuind, împreună cu spaima şi cu obrajii scobiţi, să-i dea înfăţişarea unui condamnat la moarte. Năduşeala ii lipea cămaşa pe spinare şi – ciudat! – era nenorocit din cauza aceasta. Niciodată nu transpirase atâta! Şi să nu poată striga ca să se uşureze. Şi greaţa, frica asta care-l făcea să... să... să tremure.

Aghiotantul îl scoase de braţ ca pe-un năuc. Îl cuprinsese o amorţeală macabră, avea ochii ficşi, în urechi o groaznică senzaţie de gol, iar pielea şi-o simţea grea, foarte grea şi parcă ruptă din dreptul rinichilor, şi era slăbit, tot mai slăbit...

După câteva minute, în sala de mâncare:

— Permiteţi, Domnule Preşedinte?

— Intră, generale.

— Domnule Preşedinte, vin să vă raportez că „animalul ăla”

---

[9] Pieptene mare, cu dinţi rari, pus în cap pentru a sprijini voalul numit *mantilla* (n.t.).

n-a putut suporta două sute de lovituri.

Servitoarea, care ţinea tava cu mâncare din care se servea Preşedintele în acel moment – cartofi copţi în coajă – începu să tremure...

— Şi tu de ce tremuri?! o apostrofă stăpânul. Apoi, întorcându-se către generalul care în poziţie de drepţi, cu chipiul în mână, aştepta fără să clipească: Bine, poţi să te retragi.

Fără să lase tava, servitoarea alergă după aghiotant şi ajungându-l din urmă, îl întrebă de ce n-a putut suporta condamnatul cele două sute de lovituri.

— Cum de ce? Fiindc-a murit!

Cu tava mereu în mână, servitoarea se întoarse în sala de mâncare.

— Señor, spuse aproape plângând Preşedintelui, care mânca liniştit, zice că n-a putut suporta fiindc-a murit!

— Ei şi? Serveşte ce urmează!

VI
CAPUL UNUI GENERAL

Miguel Chip-de-înger, omul de încredere al Preşedintelui, intră îndată după terminarea mesei.

— Mii de scuze, Domnule Preşedinte, spuse apărând în uşa sufrageriei. (Era frumos şi rău ca satana.) Mii de scuze, Domnule Preşedinte, dacă vin... acum, dar a trebuit să-i ajut unui tăietor de lemne la transportarea unui rănit pe care-l scosese dintr-o groapă cu gunoi, aşa că n-am putut veni mai înainte! Şi vă informez, Domnule Preşedinte, că nu era vorba de vreo persoană cunoscută, ci de un om oarecare, fără importanţă.

Preşedintele era îmbrăcat ca de obicei, după regulile celui mai riguros doliu: pantofi negri, haine negre, cravată neagră, şi tot neagră şi pălăria, pe care nu şi-o scotea niciodată. Sub mustăţile-i cărunte, lăsate la colţurile buzelor, îşi ascundea gingiile fără dinţi, pielea îi atârna pe obraji şi avea pleoapele ciupite.

— Şi l-ai dus unde trebuie? întrebă Preşedintele, descreţindu-şi sprâncenele.

— Domnule Preşedinte, să vedeţi...

— Ce vorbă-i asta? Cineva care se laudă că e prietenul Preşedintelui republicii nu părăseşte în stradă un biet rănit,

victimă a unui agresor necunoscut!

O mişcare uşoară la uşa sufrageriei îl făcu să întoarcă capul.

— Intră, generale...

— Cu voia dumneavoastră, Domnule Preşedinte...

— E totul gata, generale?

— Da, Domnule Preşedinte!

— Du-te chiar dumneata, generale; prezintă condoleanţele mele văduvei şi dă-i aceşti trei sute de *pesos,* pe care-i trimite Preşedintele republicii ca ajutor de înmormântare.

Generalul, care rămăsese în picioare, cu chipiul în mâna dreaptă, încremenit, aproape fără să respire, luă banii de pe masă, făcu stânga-mprejur şi, câteva minute mai târziu, plecă în automobilul în care se afla coşciugul cu corpul „dobitocului ăla”.

Chip-de-înger se grăbi să explice:

— Am vrut să merg cu rănitul până la spital, dar apoi mi-am spus: „Cu un ordin al Domnului Preşedinte îl vor îngriji mai bine”. Şi cum trebuia să vin aici, chemat de dumneavoastră, ca să vă repet încă o dată cât de greu mi-e să mă gândesc cum l-au omorât mişeii, pe la spate, pe bunul nostru Parrales Sonriente...

— Bine, voi da ordinul.

— Nici nu se putea aştepta altceva de la cel despre care atâţia oameni spun că n-ar trebui să guverneze această ţară...

Preşedintele sări ca ars.

— Cine sunt aceia?

— În primul rând eu, Domnule Preşedinte, eu, care cred împreună cu mulţi alţii că un om ca dumneavoastră ar trebui să guverneze o ţară ca Franţa, sau ca libera Elveţie, sau ca harnica Belgie, sau ca minunata Danemarcă!... Dar, mai ales ca Franţa... Dumneavoastră aţi fi omul ideal pentru a conduce destinele marelui popor al lui Gambetta[10] şi Victor Hugo!

Un surâs aproape imperceptibil se desemnă sub mustaţa Preşedintelui, care, ştergându-şi ochelarii cu o batistă de mătase albă, fără a-l slăbi din ochi pe Chip-de-înger, îndreptă după o scurtă pauză conversaţia în altă direcţie.

— Te-am chemat, Miguel, pentru o chestiune care mă interesează şi care vreau să se rezolve chiar în noaptea asta. Autorităţile au ordonat arestarea pungaşului acela de Eusebio

[10] *Leon Gambetta* (1838–1882), avocat şi om de stat francez, republican de extremă stângă (n.r.).

Canales, generalul pe care-l cunoşti; va fi ridicat după miezul nopţii din casa lui. Din motive particulare, deşi e unul din cei care l-au asasinat pe Parrales Sonriente, guvernul nu consideră oportun să-l bage la închisoare, aşa că omul acesta trebuie să fugă imediat. Du-te la el chiar acum, spune-i tot ce ştii şi sfătuieşte-l, ca şi cum ar veni de la tine, să se facă nevăzut chiar în noaptea asta. Poţi să-i dai şi o mână de ajutor, dar dacă nu vrea să fugă – crezând, ca orice militar de carieră, că nu e onorabil – şi dacă mâine îl vor prinde, pun să-i taie capul. Nu trebuie să ştie nimic despre convorbirea asta – rămâne între noi doi... Şi tu bagă de seamă, să nu afle poliţia că te duci la el; fii atent cum aranjezi lucrurile ca să nu dai naştere la bănuieli şi fă ca pungaşul acela s-o şteargă imediat. Poţi pleca.

Favoritul ieşi cu faţa pe jumătate îngropată într-o eşarfă neagră. (Era frumos şi rău ca satana.) Ofiţerii care păzeau sala de mâncare îl salutară ostăşeşte. Presimţeau sau poate aflaseră că ducea în mâini capul unui general? Şaizeci de nenorociţi căscau în sala de audienţe, aşteptând ca Domnul Preşedinte să fie liber. Străzile din apropierea palatului şi a Casei prezidenţiale erau împodobite cu flori. Grupuri de soldaţi, sub conducerea Comandantului pieţei, înfrumuseţau frontispiciul cazărmilor vecine cu lampioane, steguleţe şi ghirlande de foiţă albastră şi albă.

Chip-de-înger nici nu-şi dădu seama de pregătirile acelea de sărbătoare. Trebuia să-l vadă pe general, să stabilească împreună un plan şi să-i înlesnească fuga. Totul i se păru uşor până nu începură să-l latre câinii din pădurea aceea monstruoasă care-l apăra pe Domnul Preşedinte de duşmani, pădure de arbori cu urechi, care, la cel mai slab ecou, se răsuceau ca frământaţi de uragan. Nici cel mai uşor foşnet iscat pe o rază de-o leghe nu scăpa atenţiei acelor milioane de cartilaje înfometate. Câinii continuau să latre. O reţea de fire invizibile, mai invizibile decât firele de telegraf, lega fiecare frunză cu Domnul Preşedinte, atent la ceea ce se petrecea în măruntaiele cele mai adânci ale cetăţenilor.

Ce binear fi să poţi face o înţelegere cu dracul şi să-i vinzi sufletul, cu condiţia de a înşela vigilenţa poliţiei şi de a înlesni fuga generalului... Dar dracul nu face acte de milostenie, deşi isprava asta ar putea avea urmări grave... Capul unui general şi încă ceva... Rosti cuvintele ca şi cum într-adevăr ar fi avut în

mâini capul generalului şi încă ceva.

Ajunsese în faţa casei generalului Canales, situată în cartierul La Merced. Era o casă mare, pe colţ, veche de aproape o sută de ani; cele opt balcoane care dădeau spre strada principală şi poarta mare, pentru trăsuri, de pe cealaltă stradă îi dădeau un fel de nobleţe, ca de monedă antică. Un moment favoritul se gândi să se oprească aici şi în cazul când ar auzi zgomot înăuntru, să bată, ca să-i deschidă. Dar prezenţa jandarmilor, care se-nvârteau pe trotuarul din faţă, îl făcu să-şi schimbe gândul. Grăbi pasul, dar nu fără a arunca o privire pe fereastră, ca să vadă dacă nu-i înăuntru cineva căruia i-ar putea face semn. Nu văzu pe nimeni. Să se oprească pe trotuar – cu neputinţă fără a nu deveni suspect. În colţul opus însă era o cârciumă, şi ca să poată rămâne aproape de casa generalului, trebuia să intre şi să consume ceva. O bere. Spuse câteva cuvinte femeii care servea şi, cu paharul de bere în mână, întoarse capul, ca să vadă cine ocupa banca lipită de perete, căci, intrând, zărise cu coada ochiului o siluetă. Individul purta o pălărie mare, trasă până peste ochi, un şervet în jurul gâtului, gulerul hainei ridicat, nişte pantaloni largi în partea de jos, ca o pâlnie, şi ghetele descheiate, cu toc înalt, cu vârful de pânză ceruită, iar restul din piele galbenă şi postav cafeniu. Plimbându-şi privirea distrată prin încăpere, favoritul văzu şirurile de sticle frumos aliniate pe rafturi, „S”-ul luminos al becului electric, o reclamă de vinuri spaniole, care-l înfăţişa pe Bachus călare pe un butoi, între călugări pântecoşi şi femei despuiate, iar deasupra un portret al Domnului Preşedinte, scandalos de întinerit, cu nişte linii de cale ferată, în chip de epoleţi, pe umeri, în timp ce un înger lăsa să-i cadă pe creştet o cunună de laur. Era un portret executat cu mult gust artistic. Din când în când, Chip-de-înger privea casa generalului. Trebuia să fie atent, să nu facă vreo greşeală – poate că cel de pe banchetă şi crâşmăriţa erau mai mult decât prieteni... Îşi descheie haina, se rezemă de tejghea şi-apoi îşi încrucişă picioarele cu aerul unei persoane care n-are de gând să plece imediat. Dac-ar mai cere o bere? O ceru şi pentru a câştiga timp plăti cu o bancnotă de o sută de *pesos.* Poate că n-avea să-i schimbe. Într-adevăr, crâşmăriţa deschise – nemulţumită – sertarul, scormoni printre bancnotele murdare şi-apoi îl închise cu zgomot. N-avea de unde da restul. Întotdeauna aceeaşi poveste: să plece să

schimbe. Îşi scoase şorţul şi punându-şi-l pe braţele goale, ieşi în stradă, după ce aruncă individului de pe banchetă o privire plină de înţeles, ca şi cum i-ar fi recomandat să nu-l piardă din ochi pe client, ca să nu fure ceva. Precauţie inutilă, fiindcă în acel moment, ca picată din cer, ieşi din casa generalului o domnişoară, şi Chip-de-înger nu mai stătu pe gânduri.

— Señorita – îi spuse, ajungând-o din urmă şi mergând alături de dânsa – anunţaţi, vă rog, pe stăpânul casei de unde aţi ieşit că am să-i comunic ceva extrem de urgent...

— Tatălui meu?

— Sunteţi fiica generalului Canales?

— Da, domnule...

— Atunci... nu, nu vă opriţi... mergeţi... să ne continuăm drumul... Iată cartea mea de vizită. Spuneţi-i, vă rog, că-l aştept la mine acasă cât mai repede cu putinţă; eu mă duc chiar acum acasă şi-l aştept acolo. Spuneţi-i că viaţa îi e în primejdie... Da, da, la mine acasă, cât mai repede posibil...

Vântul îi smulse pălăria şi trebui să fugă înapoi după ea ca s-o prindă. Îi scăpă din mâini de două-trei ori. În sfârşit o captură, cu gesturile omului care urmăreşte o găină în curtea de păsări.

Se întoarse la cârciumă sub pretext de-a lua restul, în realitate ca să vadă ce impresie făcuse ieşirea lui grăbită asupra celui de pe banchetă. Îl găsi luptându-se cu crâşmăriţa, o înghesuise lângă perete şi-i căuta lacom gura, ca să-i smulgă un sărut.

— Copoi scârbos, nu degeaba-ţi zice lumea greţosul[11], spunea crâşmăriţa, iar omul de pe banchetă, speriat de zgomotul paşilor lui Chip-de-înger, îi dădu drumul.

Chip-de-înger interveni prietenos, ca să-şi realizeze planurile mai uşor. Dezarmă pe crâşmăriţă, care pusese mâna pe-o sticlă, şi se întoarse împăciuitor spre omul de pe banchetă.

— Linişteşte-te, linişteşte-te, señora! Ce maniere sunt astea? Păstrează restul şi lămuriţi-vă cu binele. Nu câştigaţi nimic făcând scandal. Ba mai poate veni şi poliţia, mai ales dacă prietenul...

— Lucio Vásquez, la ordinele dumneavoastră.

— Lucio Vásquez? Sucio Bascas! Cât despre poliţie... La

[11] Agentul de poliţie se numeşte Lucio Vásquez, iar cârciumăriţa pronunţă Sucio (murdar) Bascas (greaţă) (n.t.).

fiecare pas te ameninţă cu poliţia! Să poftească, n-au decât să vină. Nu mi-e frică de ei, domnule. Eu nu-s indiană ca să mă ameninţe ăsta cu închisoarea!

— Dacă vreau, te bag într-un bordel, nu într-o închisoare, mormăi Vásquez, scuipând imediat ceea ce-şi scosese, horcăind, din gâtlej.

— Ba o să bagi pe cine ştiu eu!

— Ei... haide, haide, ajunge, faceţi pace!

— Bine, señor, eu nu mai zic nimic.

Vocea lui Vásquez era neplăcută, vorbea ca o femeie, cu un glas subţire, dulceag şi fals. Îndrăgostit până peste cap de crâşmăriţă, se lupta cu ea zi şi noapte ca s-o facă să-l sărute de bunăvoie, nu-i cerea mai mult. Dar crâşmăriţa nu voia nici în ruptul capului, sub cuvânt că cine dă un deget dă toată mâna. Rugăminţi, ameninţări, daruri, suspine prefăcute sau adevărate, serenade, minciuni linguşitoare, totul se sfărâma de refuzul încăpăţânat al crâşmăriţei, care nu se lăsa nici învinsă, nici convinsă. „Cine mă iubeşte – spunea ea – ştie că dragostea cu mine e trântă, nu glumă."

— Acum că aţi tăcut – continuă Chip-de-înger, vorbind ca pentru el şi frecând cu degetul arătător o monedă de nichel ţintuită pe tejghea – am să vă povestesc ce e cu domnişoara din casa de peste drum.

Şi se pregătea tocmai să le spună că-l rugase un prieten s-o întrebe dacă primise scrisoarea lui, când crâşmăriţa i-o luă înainte:

— Norocosule, las', c-am văzut noi cum îi tragi clopotele!

Favoritului i se luminară ochii. „Îi trage clopotele..." Să spună că se opune familia... Să simuleze o răpire... Răpire, siluire, se aseamănă...

Continuă să frece cu degetul moneda ţintuită pe tejghea, dar acum mişcarea era mai repede.

— E adevărat, răspunse Chip-de-înger, dar sunt amărât pentru că tatăl ei nu vrea să ne căsătorim...

— A! să n-aud de bătrânul ăsta, îl întrerupse Vásquez. Se uită la noi ca la dracu, ca şi când noi am fi de vină c-am primit ordin să-l urmărim peste tot!

— Aşa-s bogaţii, adăugă crâşmăriţa, tot bosumflată.

— Şi din pricina asta, continuă să le explice Chip-de-înger, m-am gândit s-o răpesc. Ea e de acord. Acum am vorbit cu ea

din nou şi ne-am hotărât. O răpesc la noapte.

Crâşmăriţa şi Vásquez surâseră.

— Ia dă-ne câte-un păhărel, spuse Vásquez crâşmăriţei, că începe să devină interesant! Apoi se întoarse spre Chip-de-înger, oferindu-i o ţigară: Fumaţi, domnule?

— Nu, mulţumesc... dar... ca să nu te refuz...

Crâşmăriţa umplu trei păhărele, în timp ce ei îşi aprindeau ţigările.

După o clipă, când îi mai trecu arsura băuturii, Chip-de-înger îi întrebă:

— M-aş putea bizui pe voi? Fie ce-o fi, am nevoie de ajutorul vostru. Şi asta chiar azi!

— După unsprezece noaptea eu nu pot, că sunt de serviciu, observă Vásquez, dar m-ar putea înlocui asta...

— „Asta” să-i spui mamă-ti! Cu mine să vorbeşti politicos!

— M-ar putea înlocui „dânsa”, numită şi Masacuata. Şi, întorcându-se spre crâşmăriţă: Face cât doi, afară numai dacă nu preferaţi să vă trimit în locul meu un bărbat. Am un prieten de toată încrederea.

— Tu, la toate-l scoţi pe Genaro Rodas, dovleacul ăla alb!

— De ce dovleac alb? iscodi Chip-de-înger.

— Pentru că pare mort, e... *de-co-ro-lat...* sau cum îi spune, că nu mai ştiu nici să vorbesc... de-co-lo-rat... asta e!

— Şi ce-are a face scripca cu iepurele?

— În ceea ce mă priveşte, nu văd niciun inconvenient...

— Ba da, domnule, iertaţi-mă că vă tai vorba, are a face, numai că nu voiam să vă spun: femeia lui Genaro Rodas, una pe care-o cheamă Fedina, spune peste tot că fata generalului o să fie naşa copilului ei; carevasăzică Genaro Rodas, prietenul ăsta al tău, nu-i omul cel mai potrivit pentru ceea ce vrea domnul.

— Măi, câte mofturi!

— Pentru tine toate-s mofturi!

Chip-de-înger îi mulţumi lui Vásquez pentru bună-voinţă, dându-i să înţeleagă că era mai bine să nu conteze pe dovleac alb pentru că, aşa cum spunea crâşmăriţa, nu era deloc omul potrivit.

— E păcat, prietene Vásquez, că nu mă poţi ajuta dumneata la treaba asta...

— Şi mie-mi pare rău că nu vă pot ţine tovărăşie; dacă aş fi ştiut mai înainte, mi-aş fi cerut o permisie.

— Dacă se poate aranja cu bani...

— Nu, nici vorbă de-aşa ceva, eu nu-s din cei care se lasă greu, dar credeţi-mă, nu se poate face nimic... şi-şi duse mâna la ureche.

— Ce să facem, dacă nu se poate, nu se poate. Eu am să vin la noapte, la unu jumătate-două fără un sfert, căci, în dragoste, ştiţi vorba: inima toată şi îndată.

Îşi luă rămas bun în pragul uşii, îşi duse ceasul de mână la ureche ca să audă dacă merge – ce fior al destinului în acea pulsaţie isocronă! – şi porni grăbit, cu eşarfa neagră peste faţa-i palidă. Ducea în mâini capul unui general şi încă ceva.

VII
MOARTEA PAIAŢEI

Genaro Rodas se opri lângă perete ca să-şi aprindă o ţigară. Lucio Vásquez apăru tocmai când freca chibritul pe cutie. Un câine vomita pe grilajul sanctuarului.

— Ce vânt afurisit, mormăi Rodas văzându-şi prietenul.

— E, ce mai spui, băiatule? îl întrebă, în chip de salut, Vásquez; apoi îşi continuară drumul împreună.

— Nimic, dar tu?

— Unde te duci?

— Cum unde mă duc? Asta-i bună! Păi nu vorbisem noi să ne întâlnim aici?

— Am crezut c-ai uitat. Să-ţi povestesc ce mi s-a întâmplat. Dar hai să bem ceva! Nu ştiu cum se face, dar parcă am poftă de-un păhărel. Vino, să trecem mai întâi pe la Portalul Domnului, să vedem ce mai e pe-acolo.

— Cred că nu-i nimic, dar, dacă vrei, să trecem. De când i-au oprit pe milogi să mai doarmă acolo, nu mai vezi nici ţipenie de om noaptea.

— Cu atât mai bine. Să trecem prin faţa portalului dacă vrei. Uh, ce vânt s-a pornit...

După asasinatul colonelului Parrales Sonriente, poliţia secretă nu pierdea din ochi nicio clipă Piaţa Catedralei: încredinţaseră supravegherea ei celor mai vajnici agenţi. Vásquez şi prietenul său străbătură piaţa, urcară treptele dinspre palatul arhiepiscopal şi ieşiră prin partea numită Cien

Puertas[12]. Umbrele coloanelor, aşternute pe pământ, ocupau locul cerşetorilor. O scară, pe urmă alta, şi alta arătau că zugravii se pregătesc să reîntinerească edificiul. Într-adevăr dintre toate dispoziţiile luate de onorabila Primărie pentru a-i dovedi Domnului Preşedinte devotamentul ei necondiţionat, cea mai de seamă privea curăţirea şi înfrumuseţarea acelui loc – teatrul odiosului asasinat – cu cheltuiala turcilor care-şi aveau acolo bazarurile lor mirosind a cârpă arsă. „Să plătească turcii, pentru că, trăind în locul crimei, sunt şi ei, într-o oarecare măsură, vinovaţi de moartea colonelului Parrales Sonriente”, glăsuiau sentenţios severele dispoziţii ale edililor. În urma acestor contribuţii cu caracter vindicativ, turcii ar fi ajuns mai săraci decât cerşetorii care dormeau mai înainte în faţa prăvăliilor lor dacă nu s-ar fi recurs la ajutorul unor prieteni influenţi şi n-ar fi obţinut, prin intervenţiile acestora, să plătească cheltuielile privind zugrăvirea, amenajarea şi iluminatul Portalului Domnului cu bonuri de tezaur cumpărate de ei la jumătate din valoarea nominală.

Dar prezenţa poliţiei secrete îi îngrijora. Se întrebau, pe şoptite, care să fie pricina acelei supravegheri continue. Nu s-au topit oare bonurile lor în cazanele cu var? N-au cumpărat cu banii lor bidinele mari şi dese ca bărbile profeţilor lui Israel? Prevăzători, sporiră numărul barelor, zăvoarelor şi lacătelor puse, pe dinăuntru, la uşile magazinelor lor.

Vásquez şi Rodas ieşiră din Piaţa Catedralei prin partea numită Cien Puertas. Tăcerea înghiţea ecoul dens al paşilor lor. Mai departe, urcând strada, intrară într-un bufet numit *La leul care se deşteaptă;* Vásquez salută pe patron, ceru două pahare şi veni să se aşeze alături de Rodas, la o măsuţă, după un paravan.

— Şi-acu, ia spune-mi, ce-i cu chestia aia a mea? spuse Rodas.

— Noroc! şi Vásquez ridică paharul cu rachiu.

— Să trăieşti!

Cârciumarul, care se apropiase ca să-i servească, adăugă din obişnuinţă:

— În sănătatea dumneavoastră!

Goliră amândoi paharele dintr-o singură sorbitură.

— Cu chestia aia nu s-a făcut nimic... Vásquez scuipă

[12] O sută de porţi (n.t.).

cuvintele împreună cu ultima înghiţitură de rachiu diluat în salivă spumoasă. Subdirectorul a pus în pâine pe-un fin de-al lui, şi când i-am vorbit de tine, îi şi dăduseră postul individului ăluia, cine ştie ce neisprăvit...

— Poveşti!

— Ba na, ştii bine că unde porunceşte căpitanul tace marinarul... Eu le-am spus că vrei să intri în poliţia secretă şi că eşti un tip tare! Dar ştii şi tu cum merge tărăşenia!

— Şi el ce ţi-a spus?

— Ce-ai auzit: că vrea să-l căpătuiască pe finu-su, şi cu asta mi-a închis gura. Acum să-ţi mai spun ceva: azi e mult mai greu să capeţi un ciolan în poliţia secretă decât atunci când am intrat eu. Toţi au mirosit că aici e rost de învârteală.

Rodas primi cuvintele prietenului său ridicând din umeri şi mormăind ceva neînţeles. Venise cu speranţa de-a găsi ceva de lucru.

— Stai, măi omule, nu te mâhni. Nu face să te mâhneşti. Îndată ce aflăm de alt ciolan, punem mâna pe el. Îţi jur pe Dumnezeul-meu, pe mormântul mamei, na! c-o să-l ai, mai ales acum când lucrurile se-nfierbântă şi când sunt sigur c-o să ne mărească numărul. Nu ştiu dacă ţi-am povestit... Şi, spunând aceasta, Vásquez se întoarse, privind în toate părţile: Nu! Mai bine să nu-ţi povestesc! Eu nu-s din ăia care nu pot să-şi ţină clanţa!

— Foarte bine, nu-mi povesti nimic, mie puţin îmi pasă!

— Da să ştii că lucru e hotărât...

— Ascultă, băiatule, nu-mi spune nimic, fă bine şi taci din gură! Te-ai îndoit de mine – gata!

— Nu, omule, nu! Mă, dar supărăcios mai eşti!

— Nu, mai bine taci, mie nu-mi place fereala asta.

— Parc-ai fi femeie. Te-a întrebat cineva ceva de faci atâtea mofturi?

Vásquez se ridică în picioare, ca să vadă dacă-l aude cineva, şi adăugă cu jumătate de glas, apropiindu-se de Rodas, care-l ascultă fără plăcere, jignit din cauza reticenţelor lui:

— Nu ştiu dacă ţi-am povestit că cerşetorii care dormeau sub Portalul Domnului în noaptea crimei şi-au dat drumul la gură şi-a aflat acum toată lumea cine sunt cei care i-au făcut de petrecanie colonelului – şi, urcând glasul – adică, cine mai mulţi? o să mă-ntrebi tu – şi, coborându-l din nou, ca şi cum i-ar fi

dezvăluit un secret de stat – nimeni decât generalul Eusebio Canales şi avocatul Abel Carvajal...

— E adevărat ceea ce-mi spui tu acum?

— Chiar astăzi a fost semnat ordinul de arestare, şi cu asta ţi-am spus totul.

— Vezi, băiatule, rosti Rodas mai împăcat, pe colonelul ăla de ziceau că omora musca de la o sută de paşi cu un glonte şi de care se spuneau fel de fel de grozăvii l-au achitat fără revolver şi fără cuţit, sucindu-i gâtul ca la o găină. În viaţă, băiatule, totul e să fii hotărât. Să-i ia dracu pe ucigaşi!

Vásquez propuse alt rând, şi-l şi comandă:

— Două mici, don Lucho!

Don Lucho, crâşmarul, umplu din nou păhărelele. Servea pe clienţi, arătându-şi, mândru, bretelele de mătase neagră.

— Pe gât cu ele, spuse Vásquez şi, după ce scuipă printre dinţi, adăugă: Tu rămâi mereu în urmă! Ştii că am şi eu o dambla: să nu văd paharele pline; şi dacă n-o ştii, afl-o acuma! Noroc!

Rodas, cu gândul în altă parte, se grăbi să ciocnească. Dar, imediat ce-şi dezlipi de buze paharul gol, exclamă:

— Ăia de l-au trimis pe colonel pe lumea ailaltă n-or să fie ei aşa proşti să vină iar în Piaţa Catedralei! Puteţi să-i aşteptaţi acolo mult şi bine!

— Şi cine ţi-a spus ţie c-or să mai vină?

— Cum?

— Ei... Între timp se fac cercetări, şi tot ce pofteşti! Ha, ha, ha! Zău că mă faci să râd!

— Ce tot îndrugi acolo? Ceea ce-ţi spun eu e că dacă poliţia ştie cine i-a făcut felul colonelului, e o prostie să aştepte ca domnii ucigaşi să vină iar sub Portalul Domnului ca să pună ea mâna pe ei sau... poate că supraveghează piaţa din cauza ochilor frumoşi ai turcilor? Ce zici?

— Nu vorbi despre ceea ce nu ştii!

— Dar nu-mi împuia nici tu urechile cu basme!

— Ce face poliţia secretă la Portalul Domnului n-are nicio legătură cu povestea colonelului Parrales, şi nici nu te interesează...

— Nu mă face să râd...

— Nu, serios, omul pe care-l aşteaptă poliţia secretă în piaţă n-are nimic de-a face cu crima. Zău că nu. Nici nu-ţi

închipui ce facem noi acolo... aşteptăm un om turbat.

— Mai vezi de alţii!

— Dacă-ţi spun! Ţi-aduci aminte de mutul ăla după care strigau toţi milogii „mamă”? Unul înalt, ciolănos, cu picioarele strâmbe, care alerga pe străzi ca un bezmetic... Ţi-aduci aminte? Sigur că da. Păi pe ăsta-l pândim noi la Portalul Domnului, căci de-acolo a dispărut acum trei zile. O să-l umplem cu gloanţe ca pe-un cârnat...

Şi, spunând aceasta, îşi duse mâna la revolver.

— Gâdilă-mă, să râd!

— Nu, omule, nu te păcălesc, e-adevărat, crede-mă că e adevărat, a muşcat o grămadă de oameni, şi medicii au prescris să-i facem injecţii de plumb sub piele. Să mor dacă te mint!

— Văd că vrei să mă aiureşti, dar să ştii că nu s-a născut încă ăla care să mă ducă. Nu sunt eu aşa prost... ce aşteaptă poliţia sub Portalul Domnului e întoarcerea ălora de-au sucit gâtul colonelului.

— Mamă, mamă, ce catâr! Pe mut, auzi tu, pe mut îl aşteaptă, pe mutul ăla care-a turbat şi-a muşcat o mulţime de oameni. De câte ori vrei să-ţi mai spun?

Paiaţă umplea strada de gemete, târându-şi trupul din care muşca sălbatic durerea de şale. Înainta când pe pântece, hârşâindu-se pe pietre, ajutându-se cu mâinile şi cu vârful picioarelor, când târându-se pe coapsa piciorului sănătos şi sprijinindu-se cu cotul. În cele din urmă ajunse în Piaţa Catedralei. Vântul se frângea în arborii parcului, iar vuietul lui părea ţipăt de pasăre de pradă. Cuprins de spaimă, Paiaţă rămase un lung răstimp desprins de conştiinţă, pradă unei nelinişti adânci, din viscere, pe care-o resimţea până-n limbă, umflată şi uscată ca un peşte mort în cenuşă, în timp ce sudoarea îi curgea şiroaie pe picioare. Treaptă cu treaptă urcă scările spre Portalul Domnului, treaptă cu treaptă, întinzându-se ca o pisică ce trage să moară şi se ghemui în întuneric, cu gura căscată, cu ochii ca de cocă, acoperit de zdrenţe îmbibate de sânge şi de noroi. Tăcerea topea paşii ultimilor trecători, clinchetul armelor santinelelor şi umbletul ferit al câinilor vagabonzi, care, adulmecând pământul ca să găsească oase, răscoleau hârtiile şi frunzele – în care fuseseră învelite porţiile de *tamales*[13] – purtate de vânt prin piaţă.

[13] Amestec de mălai cu unt, uneori cu carne, învelit în frunze de bananier sau

Don Lucho umplu încă o dată paharele duble, pe care le numea „cu două etaje”.

— Cum vine asta că „te aiuresc”? spunea Vásquez între două salve de scuipat, cu vocea mai ascuţită ca de obicei. Nu-ţi spuneam tocmai că azi, înainte de-a porni să mă întâlnesc cu tine, pe la nouă, nouă jumătate, pe când o vrăjeam pe Masacuata, intră în local un tip care ceru o bere? Muierea îl servi la iuţeală. Tipul mai ceru una şi plăti c-o hârtie de-o sută. Muierea n-avu să-i dea restul şi se duse s-o schimbe. Eu eram numai ochi, că, de când îl văzusem pe tip intrând, simţisem că nu-i lucru curat, şi într-adevăr, bătrânule, parc-aş fi ştiut: din casa de „vizavi” ieşi o tipesă şi individul, cum o văzu, se şi repezi după ea. Eu nu putui să văd mai mult, că tocmai atunci se întoarse Masacuata, şi eu, mă ştii, începui s-o hărţuiesc...

— Şi-atunci hârtia de-o sută...

— Nu, stai să vezi. Tocmai când mă luptam cu femeia, se întoarse şi tipul după rest, dar, văzând-o în braţele mele, deveni încrezător şi ne mărturisi că era îndrăgostit lulea de fata generalului Canales şi că are de gând s-o fure chiar în noaptea asta, dacă o putea. Fata generalului era chiar tipesa, care ieşise să se înţeleagă cu el în privinţa fugii. Şi nici nu ştii cât m-a rugat să-l ajut s-o răpească, dar ce puteam face, cu paza asta a portalului...

— Ce mai poveste!

Rodas îşi întovărăşi exclamaţia cu o ţâşnitură de salivă.

— Şi cum pe necunoscutul ăsta eu l-am văzut de multe ori pe la Casa prezidenţială...

— Aiurea, trebuie să fie vreo rubedenie de-a generalului!

— Da de unde, nici urmă de-aşa ceva! Ce mă miră însă e zorul ăsta de-a fura fata chiar azi. Poate c-o fi aflat ceva de arestarea generalului şi vrea să pună mâna pe mititică tocmai când o să-l înhaţe ortacii pe bătrân.

— Pe toate le ştii, mintosule!

— Să mai bem un rând şi s-o ştergem!

Don Lucho umplu paharele, şi prietenii le goliră fără întârziere. Scuipau acum peste scuipături şi peste mucuri de ţigări ieftine.

— Cât face, don Lucho??

---

de porumb (n.t.).

— O dată şaisprezece şi cu patru...

— De fiecare?

— Nu, s-ar putea una ca asta! La un loc! răspunse cârciumarul, în timp ce Vásquez îi număra în mână câteva bilete şi patru monede de nichel.

— La bună vedere, don Lucho!

— Don Luchito, pe curând!

Vocile lor se confundară cu răspunsul cârciumarului, care îi conduse până la uşă.

— Da frig mai e, fir-ar să fie! exclamă Rodas când ieşiră în stradă şi-şi înfundă mâinile în buzunarele pantalonilor.

Pas cu pas, ajunseră la prăvăliile din dreptul închisorii, în colţul cel mai apropiat de Portalul Domnului. La stăruinţa lui Vásquez, care se simţea mulţumit şi-şi întindea braţele ca şi cum s-ar fi scuturat de un munte de lene, se opriră acolo.

— Uite-aşa se deşteaptă leul, spunea întinzându-se. Încurcată treabă să trebuiască să ţii un „leu" ca să fii şi tu un leu! Şi fă-mi plăcerea de treci pe râs, că asta e noaptea mea de veselie, asta e noaptea mea de veselie, ţi-o spun eu, noaptea mea de veselie!

Şi tot repetând aşa, cu vocea ascuţită, tot mai ascuţită, părea că preschimbă noaptea într-un tamburin cu clopoţei de aur, părea să strângă în vânt mâini de prieteni nevăzuţi şi, aducându-şi-l în faţa ochilor pe păpuşarul portalului, părea că-i înveseleşte toate personajele, făcându-le să râdă în hohote... Şi râdea şi el, râdea mereu, încercând câteva figuri de dans cu mâinile în buzunarele hainei scurte, până când râsul i se înecă într-un fel de hohot care nu mai însemna veselie, ci suferinţă; apoi se îndoi deodată din şale, ca să-şi apere gura de revolta stomacului. Dar, pe neaşteptate, amuţi. Râsul i se întări pe buze, ca gipsul pe care-l folosesc dentiştii ca să ia mulajul danturii. Îl văzuse pe Paiaţă. Paşii lui călcară tăcerea de sub Portalul Domnului. Zidirile vechi din piaţă îi înmulţeau cu doi, cu opt, cu doisprezece. Idiotul scâncea încet, apoi tare şi iar încet, ca un câine rănit. Un urlet sfâşie noaptea. Vásquez, pe care Paiaţă îl văzuse apropiindu-se cu revolverul în mână, îl târa acum de piciorul rupt spre treptele ce duceau către palatul arhiepiscopal. Rodas asista la scenă fără să facă o mişcare, cu răsuflarea grea, înecat în sudoare. La prima împuşcătură, Paiaţă se prăbuşi pe scările de piatră. Altă împuşcătură îi puse capăt

vieţii, între cele două detunături, turcii se zgribuliră în aşternut. Şi nu văzu nimeni nimic.

VIII
PĂPUŞARUL DE LA PORTALUL DOMNULUI

La detunăturile armei şi la urletele Paiaţei, la fuga lui Vásquez şi a prietenului său, străzile începură să alerge pe străzi, sărac înveşmântate cu lună, nepricepând bine ce s-a întâmplat, iar arborii îşi frângeau degetele de durere că nu puteau spune – cu glasul vântului, prin firele telefonice – ceea ce se întâmplase. Străzile se arătau pe la colţuri, întrebându-se unde-o fi locul crimei şi, ca zăpăcite, unele alergau către cartierele din centru, altele către cele mărginaşe. Nu, nu se întâmplase în Stradela Evreiască în zigzag şi cu caldarâmul încreţit ca valurile, desemnată parcă de-un beţiv! Nu, nici în străduţa Esquintilla, vestită odinioară prin domnişorii care-şi inaugurau spadele în carnea mocofanilor de jandarmi, întinerind astfel poveştile cu, muşchetari şi cu acte de cavalerism. Nici în Strada Regală, preferată de jucătorii de cărţi, dintre care niciunul – aşa se spune – nu trece fără să salute statuia! Nici în strada Sfânta Teresa, cu coborâşul ei repede şi cu amare vecinătăţi! Nici în Uliţa Iepurelui, nici pe lângă fântâna Habana, nici în Cinci-Străzi, nici pe lângă Fundătura Martinichezului!...

Se întâmplase în Piaţa Centrală, acolo unde apa spăla neîncetat zidurile vespasienelor cu un fel de plâns neînţeles, unde santinelele loveau mereu pavajul sonor cu patul armelor, acolo unde noaptea se învârtea fără odihnă sub bolta îngheţată a cerului, cuprinzând cer şi catedrală.

Vântul avea palpitaţia confuză a unei tâmple rănite de gloanţe, iar suflarea lui încerca zadarnic să smulgă arborilor ideile fixe ale frunzelor.

Deodată, la una din barăcile de lângă Portalul Domnului se deschise o uşă, şi pe furiş, ca un şoarece, apăru păpuşarul. Nevastă-sa îl împingea spre stradă cu curiozitatea unei fetiţe de cincizeci de ani, ca să vadă şi să-i spună ce se întâmplase. Ce se întâmplase? Ce fuseseră împuşcăturile acelea una după alta? Păpuşarul n-avea nicio poftă să apară în stradă în cămaşă de noapte ca să-i aducă noutăţi doñei Venjamón[14] – aşa o

[14] Literal: Vino, şuncă! (n.t.)

porecliseră pe soţia lui, şi asta numai pentru că el se numea Benjamin – şi, de asemenea, i se părea de prost gust ca dumneaei, în dorinţa de a şti dacă fusese omorât vreun turc, să-l împungă în coaste cu pintenii celor zece degete, ca să-l facă să-şi lungească gâtul cât mai mult cu putinţă.

— Bine, femeie, dar dacă nu văd nimic! Ce vrei să-ţi spun? Mă împingi degeaba!

— Ce spui?... A fost în partea turcilor?

— Spun că nu văd nimic şi că pretenţiile astea...

— Vorbeşte mai lămurit, pentru numele lui Dumnezeu!

Când păpuşarul îşi scotea dantura, îşi chinuia gura-i suptă ca o ventuză pentru fiecare cuvânt.

— A! acum văd, aşteaptă; cred că ştiu despre ce-i vorba!

— Dar, Benjamin, nu înţeleg nimic. Nu vrei să înţelegi că nu înţeleg nimic?

— Văd, văd! Acolo, în colţul palatului arhiepiscopal, se adună lume!

— Hai, dă-te la o parte din uşa, că nu eşti bun de nimic şi nu înţeleg nicio vorbă din ce bolboroseşti!

Don Benjamin lăsă locul soţiei sale, care apăru despletită, cu un sân atârnând peste cămaşa de indian galben şi cu celălalt prins în scapularul fecioarei.

— Acolo... aduc o targă, fură ultimele cuvinte ale lui don Benjamin înainte de a-şi părăsi postul de observaţie.

— Bine, bine, vasăzică acolo! Eu credeam că-i la turci. De ce nu mi-ai spus, Benjamin, că-i acolo? De-asta s-au auzit aşa de aproape împuşcăturile!

— Sigur. Uite c-au adus targa! repetă păpuşarul. Când vorbea din spatele femeii, vocea lui părea că iese din fundul pământului.

— Ce spui?

— Spun c-am văzut c-au adus o targă!

— Taci din gură, că nu ştii ce spui, şi mai bine ţi-ai pune dinţii, că fără ei parcă ai vorbi englezeşte!

— Îţi spun ce-am văzut!...

— Uite, acum o aduc!

— Nu, draga mea, era acolo!

— Eu îţi spun c-o aduc acum, doar nu-s nebună, nu?

— Nu ştiu, dar eu am văzut-o...

— Ce, targa? Eu înţelesesem că...

Don Benjamin măsura mai puţin de un metru: era slab şi păros ca un liliac şi se întreba cum ar putea face să vadă şi el grupul acela de jandarmi, căci era ca şi pierdut după spatele doñei Venjamón, matroană impozantă: două locuri în tramvai, pentru fiecare parte câte unul, şi nouă coţi de stofă pentru o rochie.

— Bine, dar numai tu vrei să vezi? îndrăzni să se plângă don Benjamin, cu speranţa de-a ieşi din acea eclipsă totală.

La aceste vorbe – parc-ar fi rostit „deschide-te, Sesam!” – doña Venjamón se întoarse ca un munte şi puse mâna pe el.

— Mamă-doamne, vino-ncoa, uriaşule, că te ridic eu! îi strigă, luându-l pe sus şi ducându-l la uşă ca pe un copil, în braţe.

Păpuşarul, furios, vedea roşu, verde, portocaliu – toate culorile. În depărtare, în timp ce el se zbătea în braţele soţiei lui, patru oameni beţi străbăteau piaţa, ducând pe-o targă trupul Paiaţei. Doña Venjamón îşi făcu semnul crucii. Şi-l plânseră vespasianele publice şi vântul care stârnea fâlfâiri de *zopilotes,* în arborii parcului, veştejiţi, de culoarea prafului.

— Doică-ţi dau, nu sclavă, ar fi trebuit să-mi spună popa când ne-a cununat – afurisit fie ceasul! – bombăni păpuşarul când puse din nou picioarele pe pământ.

Scumpa lui jumătate – ciudată jumătate, căci, dacă-l socoteai pe el la o jumătate de lămâie, ea întrecea un dovleac – îl lăsă să vorbească: pe de o parte pentru că nu înţelegea niciun cuvânt din ceea ce-i spunea el când era fără dinţi, iar pe de alta ca să-i dea respectul cuvenit soţului.

După un sfert de oră, doña Venjamón sforăia ca şi cum aparatul ei respirator ar fi luptat ca să nu moară înăbuşit de muntele acela de carne, iar el, don Benjamin, numai venin şi fiere, continua să blesteme ceasul în care se cununase.

Singurul care câştigă din această neobişnuită întâmplare fu teatrul lui de păpuşi. Păpuşile se aventurară pe meleagurile tragediei, cu lacrimile picurând din ochii lor de carton mulţumită unui sistem de tubuleţe alimentate de o canulă cufundată într-un lighean cu apă. Până atunci, păpuşile lui râseseră numai, iar dacă vreodată lăcrămaseră totuşi, o făcuseră cu faţa zâmbitoare, fără elocvenţa plânsului care le curgea acum pe obraji, inundând scena veselelor farse cu adevărate râuri de lacrimi.

Don Benjamin crezuse că micii lui spectatori vor plânge la aceste comedii în care pătrunsese un început de durere, dar surpriza îi fu fără margini când îi văzu râzând în hohote, cu mai multă poftă şi veselie ca înainte. Copiii râdeau când vedeau că alţii plâng... Copiii râdeau când vedeau că alţii sunt bătuţi...

— Nelogic, nelogic, conchidea don Benjamin.

— Ba logic, răslogic, îl contrazicea doña Venjamón.

— Nelogic, nelogic, nelogic!

— Răslogic, răslogic, răslogic!

— Să nu ne certăm din cauza asta! propunea don Benjamin.

— Să nu ne certăm... accepta ea.

— Totuşi e nelogic...

— Ba-i logic şi răslogic. Răs, arhi şi supralogic.

Când doña Venjamón se certa cu soţul ei, adăuga cuvintelor felurite silabe – ca nişte supape de siguranţă – ca să nu explodeze.

Logic sau nelogic, sigur e că în panorama de lângă Portalul Domnului funcţiona multă vreme maşinăria aceea cu canula, care făcea păpuşile să plângă pentru a-i face pe copii să râdă.

IX
OCHIUL DE STICLĂ

Micii negustori ai oraşului trăgeau obloanele la căderea nopţii, după ce-şi făcuseră socotelile, îşi primiseră ziarul şi-şi serviseră ultimii clienţi. Grupuri de băieţi se distrau la colţuri de stradă cu cărăbuşii care, atraşi de lumină, se roteau în jurul becurilor electrice. După ce prindeau insecta, o supuneau la o serie de torturi, pe care cei mai mulţi le prelungeau fără milă, fără să se găsească, dintre ceilalţi, măcar unul care – cu o simplă apăsare de picior să pună capăt jocului aceluia crud. La ferestre se vedeau perechi de îndrăgostiţi pradă chinurilor iubirii. Patrule înarmate cu baionete şi gărzi de noapte înarmate cu ciomege străbăteau după pasul şefului, în şir de câte unul, străzile liniştite. În unele nopţi, totuşi, lucrurile se schimbau. Paşnicii vânători de cărăbuşi se jucau de-a războiul, organizându-se să dea bătălii a căror durată depindea de proiectile, pentru că, atât timp cât mai rămâneau pietre pe stradă, combatanţii nu se retrăgeau. Mama fetei, prin simpla-i apariţie, punea capăt scenelor amoroase şi-l silea pe îndrăgostit

s-o ia la picior, cu pălăria în mână, ca şi cum l-ar fi zărit pe necuratul. Iar patrulei, ca să mai schimbe monotonia mersului, i se căşuna din când în când pe vreun trecător oarecare, şi-atunci îl percheziţiona din cap până-n picioare şi-l ducea la arest chiar dacă n-avea arme, sub motiv că pare suspect, vagabond, conspirator sau pentru că, aşa cum spunea şeful, „are o mutră care nu-mi place”...

În orele acestea din noapte cartierele sărace dădeau o impresie de nesfârşită singurătate, de un soi de mizerie sordidă, cu resturi de nepăsare orientală, pecetluită de un fanatism religios care făcea ca toate acestea să pară un decret al voinţei dumnezeieşti. Apa şanţurilor aducea luna jos, lângă faţa pământului, iar cea de băut, în zăgazuri, număra orele fără sfârşit ale unui popor care se credea condamnat la sclavie şi viciu.

Într-unul din aceste cartiere se despărţi Lucio Vásquez de prietenul său.

— Cu bine, Genaro!... îi spuse el, cerându-i din ochi să păstreze secretul; zbor să văd dacă mai e vreme să dau o mână de ajutor îndrăgostitului nostru.

Genaro se opri un moment, cu gestul nehotărât al celui care şovăie să spună ceva prietenului de care tocmai se desparte; apoi se apropie de-o casă – locuia într-o prăvălioară – şi bătu cu un deget.

— Cine-i? Cine-i acolo? întrebă o voce dinăuntru.

— Eu... răspunse Genaro, aplecându-şi capul pe măsura porţii, ca şi cum ar fi vorbit la urechea unei persoane scunde.

— Care eu? spuse o femeie deschizând uşa.

În cămaşă de noapte şi despletită, nevasta lui, Fedina, ridică lumânarea la înălţimea capului pentru a-i vedea faţa. După ce Genaro intră în casă, ea puse cu zgomot lumina jos, lăsă să cadă drugii de fier de la uşă şi se îndreptă spre pat fără să spună o vorbă. Aşeză apoi lumânarea în faţa ceasului, ca să vadă şi neruşinatul la ce oră a venit acasă. Acesta se opri să mângâie pisoiul care dormea pe tejghea şi încercă să fluiere încet un cântec vesel.

— Ce s-a întâmplat de eşti aşa mulţumit?! strigă Fedina, ştergându-şi picioarele ca să se urce în pat.

— Nimic, se grăbi să răspundă Genaro, pierdut ca o umbră în întunericul prăvălioarei, temându-se ca nu cumva femeia să-şi

dea seama, auzindu-i glasul, de frământarea dureroasă din el.

— Te împrieteneşti tot mai tare cu poliţistul ăla care vorbeşte ca o femeie.

— Nu! îi tăie vorba Genaro, trecând în partea din fund a prăvăliei, care le servea drept dormitor. Ochii îi erau aproape ascunşi de pălăria trasă jos, pe frunte.

— Mincinosule, v-aţi despărţit chiar acum, în faţa casei! Ascultă-mă pe mine, eu ştiu ce spun: de la oamenii care vorbesc ca scapeţii – nici cocoş, nici găină – nu-ţi pot veni decât belele. Umbli cu el peste tot, doar te-o băga în poliţia secretă. Meserie de trântor, mă mir că nu le e ruşine!

— Şi asta ce-i? întrebă Genaro, scoţând dintr-o cutie o rochiţă, îndreptând astfel conversaţia pe alt făgaş.

Fedina luă rochiţa din mâinile bărbatului ei ca pe-o emblemă de pace, se aşeză pe pat şi începu să-i povestească, plină de însufleţire, că era un dar din partea fiicei generalului Canales, cu care vorbise să fie naşa primului lor născut. Rodas îşi ascunse faţa în umbra care învăluia leagănul fiului său şi, prost dispus, fără a auzi ce-i povestea nevasta despre pregătirile de botez, îşi puse mâna în faţa lumânării, ca să-şi ferească ochii de lumină, dar imediat o trase înapoi ca fript şi începu să şi-o scuture pentru a scăpa de reflexul sângeriu care i se lipise pe degete. Fantoma morţii se ridica din leagănul fiului său ca dintr-o raclă. Morţii ar trebui şi ei legănaţi, ca nişte copii. Era o fantomă de culoarea albuşului, cu ochii acoperiţi ca de un nor, fără păr, fără sprâncene, fără dinţi, răsucită ca spiralele de fum ale cădelniţelor de la slujba înmormântării. Vocea soţiei părea că vine de-atât de departe! îi vorbea de fiul său, de botez, de fata generalului, de invitaţi: vecina de-alături, vecinul gras din faţă, vecina din spate, vecina din colţ, patronul restaurantului, al măcelăriei, al brutăriei.

— Ce bine-o să petrecem! Şi-apoi, întrerupându-se deodată: Genaro, ce ai?

Acesta tresări.

— Eu? Nimic.

Strigătul soţiei sale ciurui fantoma morţii cu un roi de puncte negre care închipuiră apoi, în umbra colţului, un schelet. Era un schelet de femeie, deşi nu avea femeiesc decât sânii veştezi, păroşi şi căzuţi, atârnând ca nişte bolovani deasupra coastelor întredeschise ca obloanele.

— Genaro, ce-i cu tine?

— Nimic.

— De asta te duci tu în oraş? Ca să te întorci cu coada-ntre picioare şi ca lunaticii? Îndrăcitule, acasă nu puteai sta!

Vocea nevestei risipi scheletul.

— Nu, n-am nimic.

Un ochi i se plimba pe degetele mâinii drepte ca rotogolul de lumină al unei lanterne. De la degetul mic la mijlociu, de la mijlociu la inelar, de la acesta la arătător, apoi la degetul mare. Un ochi... Un singur ochi... Iar palpitaţiile lui îi dădeau fiori. Strânse pumnul ca să-l stâlcească, strânse tare, până când îi intrară unghiile în carne. Zadarnic: când deschise mâna, ochiul reapăru pe degete, nu mai mare ca inima unei păsări, dar mai înspăimântător decât iadul. Tâmplele i se năclăiră într-o sudoare grasă şi caldă ca o supă de carne. Cine-l privea prin ochiul acela care sălta printre degete ca bila de la ruletă, în ritmul unui dans macabru?

Fedina îl trase de lângă coşul unde dormea copilul.

— Genaro, ce ai?

— Nimic! Şi, după câteva suspine: Nimic, mă urmăreşte un ochi, mă urmăreşte un ochi! Îmi văd mâinile... Nu, nu se poate! Sunt ochii mei, e un ochi...

— Doamne, fereşte! şopti ea fără să înţeleagă tocmai bine vorbele acelea ciudate.

— Un ochi... da, un ochi rotund, negru, cu gene păroase, sticlos!

— Văd eu ce e: te-ai îmbătat!

— Cum să mă fi îmbătat dacă n-am băut nimic?!

— Nimic, dar îţi miroase gura a băutură cât de colo!

În jumătatea odăii în care-şi făcuseră dormitorul – cealaltă jumătate o ocupa prăvălia – Rodas se simţea pierdut ca într-o subterană, departe de orice mângâiere, între lilieci şi pânze de păianjen, între şerpi şi crabi.

— Ai făcut ceva, adăugă Fedina, tăind fraza cu un căscat, şi ochiul lui Dumnezeu te priveşte!

Genaro se trânti pe pat şi se băgă sub cearşafuri aşa cum era, îmbrăcat, încălţat, cu tot ce era pe el. Alături de trupul nevestei lui, un trup frumos de femeie tânără, juca ochiul. Fedina stinse lumina, dar atunci fu mai rău: ochiul crescu în întuneric cu atâta repeziciune, încât într-o clipă cuprinse pereţii,

odaia, acoperişul, casa, viaţa lui, copilul...

— Nu, răspunse Genaro afirmaţiei îndepărtate a nevestei lui, care, cu ţipete de spaimă, aprinsese din nou lumânarea şi-i ştergea cu o cârpă sudoarea rece care-i scălda fruntea – nu-i ochiul lui Dumnezeu, e ochiul dracului!

Fedina se închină. Genaro îi spuse să stingă din nou lumânarea. Trecând de la lumină la întuneric ochiul se prefăcu într-un fel de opt, şi apoi fulgerând, păru că se va ciocni de ceva şi într-adevăr, se ciocni de nişte paşi care răsunau pe stradă...

— Portalul Domnului, portalul! strigă Genaro. Da, da... lumină, chibrituri, lumină. Pentru numele lui Dumnezeu, aprinde!

Ea întinse braţul peste el şi luă cutia de chibrituri. Departe, se auziră roţile unei trăsuri. Genaro începu să-şi muşte degetele şi să vorbească fără şir, ca şi cum ar fi fost pe punctul de a se îneca: nu voia să rămână singur şi-şi chema nevasta, care, ca să-l liniştească, îşi pusese fusta şi se dusese să-i încălzească o ceaşcă de cafea.

La ţipetele bărbatului, Fedina se întoarse, înspăimântată, la pat. „Ce l-o fi apucat?” îşi spunea, urmărind tremurul flăcării cu ochii ei frumoşi şi negri. Se gândea la viermii pe care-i scoseseră din stomacul Ninei Enriqueta, aceea de la Casa teatrului; la indianul acela de la spital, în al cărui cap găsiseră, în loc de creieri, un fel de terci; la Cadejo, strigoiul care nu te lasă să dormi. Ca găina care, văzând că vine uliul, îşi întinde aripile şi-şi cheamă puii, se ridică şi puse pe pieptul copilaşului o iconiţă cu chipul sfântului Blas, recitind cu glas tare rugăciunea sfintei treimi.

Dar rugăciunea îl făcu pe Genaro să se scuture şi mai tare, ca şi cum l-ar fi bătut. Cu ochii închişi, se dădu jos din pat, ca să fie alături de nevasta lui, care era doar la câţiva paşi, lângă leagăn, şi, în genunchi, îmbrăţişându-i picioarele, îi povesti tot ceea ce văzuse.

— Da, se rostogoli în jos, pe trepte, de la prima împuşcătură. Sângele curgea, dar nu închisese ochii. Avea picioarele răşchirate, privirea nemişcată... O privire rece, lipicioasă, nu ştiu cum să-ţi spun... Ca un fulger ochiul lui cuprinse totul şi încremeni asupra noastră! Un ochi cu gene păroase, care nu mi se mai dezlipeşte de-aici, de degete, de-aici, Doamne-Dumnezeule, de-aici!...

Scâncetul pruncului îl făcu să tacă. Femeia ridică mogâldeaţa învăluită în scutece şi-i dădu să sugă, fără a putea să se depărteze de bărbatul ei, care rămăsese îngenuncheat, îmbrăţişându-i picioarele şi gemând.

— Ce e mai grav e că Lucio...

— Lucio-l cheamă pe ăla care vorbeşte ca o femeie?

— Da, Lucio Vásquez...

— Ăla care-i zic Catifea?

— Da...

— Şi de ce Dumnezeu l-a omorât?

— Aşa suna ordinul, mutul era turbat. Dar ce-i şi mai rău e că Lucio mi-a povestit că s-a dat ordin să fie arestat generalul Canales şi că un tip pe care-l cunoaşte el o s-o răpească pe domnişoara, fiica generalului, chiar în noaptea asta.

— Pe domnişoara Camila? Pe naşa copilului?

— Da.

Auzind un lucru aşa de necrezut, Fedina plânse cu uşurinţa şi abundenţa cu care plâng oamenii din popor nenorocirile altora. Lacrimile ei, calde ca apa pe care o duc bunicile la biserică pentru a înnădi apa rece şi sfinţită din cristelniţă, căzdeau peste căpşorul pruncului, care gângurea. Micuţul adormi. Noaptea trecuse, dar ei stăteau ca amorţiţi de-un descântec; apoi zorile traseră sub uşă linia lor de aur, şi tăcerea prăvălioarei fu întreruptă de ciocăniturile femeii care aducea pâine.

Pâine, pâine, pâine!

X
PRINŢII OŞTIRII

Generalul Eusebio Canales, numit şi Galonatul, părăsi casa lui Chip-de-înger călcând mândru şi marţial, ca şi cum s-ar fi dus să se pună în fruntea unei armate, dar, când închise poarta şi rămase singur în stradă, pasul său de paradă militară se prefăcu în mers de indian care se duce la târg să-şi vândă găina. Simţea în urma lui, aproape, paşii grăbiţi ai spionilor care-l urmăreau. Durerea pricinuită de hernia lui inghinală îi făcea greaţă; îşi apăsa locul dureros cu degetele. Gâfâind, lăsa să-i scape frânturi de vorbe şi văicăreli trunchiate. Îşi simţea inima când bătând nebuneşte, când oprindu-se, aşa încât, cu ochii pierduţi,

golit de gânduri, trebuia să-şi apese pieptul cu mâinile, vrând parcă să-şi înfigă degetele printre coaste, să apuce inima cu ele şi s-o facă să se mişte. Din fericire ajunsese şi trecuse de colţul acela care acum câteva minute i se părea atât de departe. Şi acum următorul, numai că acesta... ce departe era pentru oboseala lui!... Scuipă. Aproape că nu-l mai ţineau picioarele. O coajă. La capătul străzii aluneca o trăsură. Nu, el era cel care aluneca. Totuşi văzu că trăsura, casele, luminile... Grăbi pasul. Nu-i mai rămânea altceva de făcut. Bine, cel puţin, că trecuse şi de colţul care i se păruse atât de departe cu câteva minute mai înainte. Şi acum celălalt, numai că acesta... ce departe era faţă de oboseala lui! Încleştă dinţii, ca să-şi stăpânească genunchii. Aproape că nu mai putea merge. Genunchii ţepeni şi o mâncărime de nesuferit în coccis şi în fundul gâtlejului. Genunchii, încă puţin şi va trebui să ajungă acasă târându-se, ajutându-se cu mâinile, cu coatele şi cu tot ceea ce mai lupta în el ca să scape de moarte.

Încetini pasul. Colţurile se urmau, unele după altele, pustii. Mai mult, păreau că se înmulţesc în noaptea fără somn ca muchiile unor paravane transparente. Se simţea ridicol faţă de el şi faţă de ceilalţi, faţă de cei care-l vedeau şi faţă de cei care nu-l vedeau, simţământ absurd, explicabil prin poziţia lui de om notoriu, prin credinţa lui că întotdeauna, chiar şi în singurătatea nopţii, se află sub privirea concetăţenilor. „Întâmple-se ce s-o întâmpla – murmură el – dar datoria mea e să rămân acasă; cu atât mai mult dacă-i adevărat ce mi-a spus pungaşul acela de Chip-de-înger!”

Şi mai departe:

„Să fug înseamnă să recunosc că-s vinovat.” Ecoul îi repeta paşii... „Să fug înseamnă să recunosc că-s vinovat, să...! Dar dacă nu fug...” Ecoul îi repeta paşii... „Înseamnă să recunosc că-s vinovat! Dar dacă nu fug?” Ecoul îi repeta paşii...

Îşi duse mâna la piept ca să-şi smulgă cataplasma aceea de frică pe care i-o lipise acolo favoritul... Simţea lipsa decoraţiilor lui militare. „Să fug înseamnă să recunosc că-s vinovat, dar dacă nu fug...” Degetul lui Chip-de-înger îi indica drumul exilului ca singura soluţie posibilă... „Trebuie să-ţi salvezi pielea, generale! Mai e încă timp!” Şi tot ce era el, tot ce însemna el, tot ce iubea el cu duioşia unui copil: patrie, familie, amintiri, tradiţii şi pe Camila, fiica lui... totul se învârtea în jurul acelui

deget fatal, ca şi cum, în clipa când i se sfărâmau ideile, s-ar fi sfărâmat întreg universul.

Mai făcu câţiva paşi, şi din viziunea aceea ameţitoare nu-i mai rămase decât o lacrimă confuză în ochi...

„Generalii sunt prinţii oştirii, am spus într-un discurs. Ce imbecil! Cât m-a costat bucăţica asta de frază! Preşedintele nu mi-o va ierta niciodată, şi cum nu mă avea la inimă nici înainte, acum vrea să se scape de mine aruncând asupra-mi moartea unui colonel care-a arătat întotdeauna un afectuos respect faţă de părul meu alb.”

Un surâs subţire şi amar se ivi sub mustaţa-i căruntă. Şi înlăuntrul lui însuşi apărea, deschizându-şi drum, un alt general Canales, un general Canales care înainta încet, cu pas de broască ţestoasă, ca şi cum s-ar fi întors de la o procesiune – tăcut, întunecat, trist, mirosind a pulbere arsă în jocuri de artificii. Adevăratul Canales, Galonatul, cel care ieşise din casa lui Chip-de-înger ţanţoş, la apogeul carierei sale militare, purtând pe umerii lui de titan gloria bătăliilor date de Alexandru, Iulius Cezar, Napoleon şi Bolivar[15], se vedea înlocuit pe neaşteptate de o caricatură de general, de un general Canales fără galoane strălucitoare, fără panaş şi ciucuri, fără cizme cu pinteni de aur. Alături de acest intrus înveşmântat în haine pământii, păros, dezumflat, alături de această înmormântare de om sărac, celălalt, autenticul, adevăratul Canales – Galonatul – părea, fără îngâmfare din parte-i, o superbă înmormântare de lux, cu cordoane, lauri, penaje şi onoruri solemne. Generalul Canales, cel despuiat de zorzoane, mergea spre ceasul unei înfrângeri pe care n-o va cunoaşte istoria, trecând înaintea celui adevărat, care rămânea în urmă ca o fantoşă scăldată în aur şi azur, cu tricornul pe ochi, spada ruptă, manşetele ieşite în afară, iar pe piept cu crucile şi medaliile ruginite.

Fără să încetinească pasul, Canales îşi întoarse privirea de la imaginea lui de gală, simţindu-se, din punct de vedere moral, învins. Îl înspăimânta gândul de-a se vedea în exil, în nişte pantaloni de portar şi o haină prea lungă sau prea scurtă, prea strâmtă sau prea largă, niciodată pe măsura lui. Mergea pe ruinele propriei lui vieţi, călcându-şi în picioare galoanele, de-a

[15] Simon Bolivar (1782—1839), general şi om politic sud-american; a luptat pentru eliberarea unor state ale Americii Latine de sub dominaţia spaniolă (n.r.).

lungul străzilor...

„Dar sunt nevinovat! Şi îşi repetă, din toată inima şi cu cea mai convingătoare voce: Sunt nevinovat, de ce să mă tem?...”

„Tocmai de asta, îi răspundea conştiinţa cu limba lui Chip-de-înger, tocmai de asta. Dacă ai fi vinovat, altul ar fi cântecul. Crima e preţioasă pentru că garantează guvernului adeziunea cetăţeanului. Patria? Hm! Salvează-te, generale, eu ştiu ce-ţi spun; patria nu-ţi ajută la nimic. Legile? Mă faci să râd! Fugi, generale, altfel te aşteaptă moartea!” „Dar dacă sunt nevinovat?!”

„Generale, nu te întreba dacă eşti vinovat sau nu, întreabă-te dacă te bucuri sau nu de favoarea stăpânului, fiindcă un nevinovat rău văzut de guvern stă mai prost decât un vinovat!”

Îşi îndepărtă urechile de la vocea lui Chip-de-înger, mormăind vorbe de răzbunare şi înecându-se în bătăile nebuneşti ale inimii. Ceva mai departe se gândi la fiica lui. Îl aştepta, probabil, tremurând de teamă. Bătea ceasul din turnul bisericii La Merced. Cerul era limpede, cu o spuză de stele, fără urmă de nor. Ajungând la colţul casei lui, văzu ferestrele luminate. Lucirile lor, reflectate până la mijlocul străzii, păreau pline de nelinişte...

„O voi lăsa pe Camila în casa fratelui meu Juan, până voi putea trimite pe cineva după ea. Chip-de-înger s-a oferit s-o ducă chiar în noaptea asta sau mâine dimineaţă.”

N-avu nevoie să folosească cheia pe care-o avea în mână, fiindcă, imediat ce sosi, uşa se deschise.

— Tăticule!

— Taci! Vino... am să-ţi explic... Trebuie să câştigăm timp... am să-ţi explic... Ordonanţa să-mi pregătească numaidecât un catâr... banii... revolverul... O să trimit mai târziu după haine... N-am nevoie decât de câteva lucruri indispensabile, într-o valiză. Nu ştiu ce-ţi spun şi nici dacă tu mă înţelegi! Dă ordin să pună şaua pe catârul cel şarg, iar tu pregăteşte-mi bagajul; în timpul ăsta eu mă schimb şi scriu o scrisoare pentru fraţii mei. Vei rămâne la Juan câteva zile.

Dacă ar fi fost surprinsă de-un nebun, fiica lui Canales nu s-ar fi înspăimântat aşa cum se înspăimântă văzându-l pe tatăl ei, om calm de obicei, în starea aceea de nervi. Îi pieri glasul şi se schimbă la faţă. Niciodată nu-l văzuse astfel. Împinsă de grabă, copleşită de durere, fără să audă bine şi fără să poată spune

altceva decât „Doamne-Dumnezeule!”, alergă să deştepte ordonanţa, ca să pună şaua pe catâr, un animal superb, cu ochii scânteietori, şi-apoi se întoarse să facă valiza – nici nu ştia ce să pună înăuntru (...prosoape, ciorapi, pâinişoare... da, cu unt, dar uitase sarea...); apoi trecu în bucătărie să-şi deştepte dădaca, pe Chabelona, care trăgea mai întotdeauna un pui de somn pe lada de cărbuni, lângă cuptorul în care nu mai era decât cenuşă şi lângă pisoiul care-şi mişca din când în când urechile ca pentru a goni zgomotele.

Generalul scria de zor când trecu servitoarea prin cameră ca să ferece ferestrele.

Tăcerea punea stăpânire pe casă, dar nu era tăcerea de mătase a nopţilor dulci şi liniştite, tăcerea aceea care scoate copii de pe visurile fericite, mai uşoară decât gândirea florilor, mai puţin foşnitoare ca apa... Tăcerea care învăluia acuma casa – şi pe care-o tulburau tusea generalului, paşii neliniştiţi ai fiicei lui, suspinele servitoarei şi deschisul şi închisul continuu al dulapurilor – era o tăcere uscată, încordată şi supărătoare ca un veşmânt străin.

Un om mărunţel, cu figura vicleană şi cu un corp subţire de dansator, scrie fără să ridice peniţa şi fără să facă zgomot, părând că ţese o pânză de păianjen.

Excelenţei-Sale
Domnului Preşedinte
constituţional al republicii

Excelenţă,

Conform instrucţiunilor primite, generalul Eusebio Canales este urmărit pas cu pas. Am onoarea să informez pe excelenţa-voastră că în ultima oră a fost văzut în casa unuia din prietenii excelenţei-voastre, don Miguel Chip-de-înger. Bucătăreasa, care-şi spionează stăpânul şi pe servitoare, şi servitoarea, care-şi spionează stăpânul şi pe bucătăreasă, mă informează în momentul acesta că Chip-de-înger s-a încuiat în camera sa cu generalul Canales, rămânând singuri aproximativ trei sferturi de oră. Ele adaugă că generalul a plecat foarte agitat. Conform instrucţiunilor s-a dublat paza casei lui Canales, reînnoindu-se

ordinul de-a fi împuşcat la cea mai mică încercare de fugă.

Servitoarea – şi asta n-o ştie bucătăreasa – completează raportul. Stăpânul ei a lăsat-o să înţeleagă – mă informează prin telefon – că generalul Canales venise să-i ofere pe propria lui fiică, în schimbul unei intervenţii eficace pe lângă Preşedinte.

Bucătăreasa – şi asta n-o ştie servitoarea – e ceva mai explicită în această privinţă: spune că, la plecarea generalului, stăpânul său era foarte mulţumit şi a însărcinat-o ca imediat ce se deschid magazinele să se aprovizioneze cu conserve, lichior, biscuiţi şi bomboane, fiindcă va veni să locuiască cu el o domnişoară de familie bună.

Acestea sunt lucrurile despre care am onoarea să raportăm Domnului Preşedinte al republicii...

Scrise data, semnă – o parafă încârligată şi cu săgeţi – apoi, ca pentru a repara o scăpare a memoriei, înainte de a arunca tocul de care avea încă nevoie, căci voia să-şi exploreze nările, adăugă:

Post-scriptum. Adaos la raportul trimis azi-dimineaţă. *Doctor Luis Barreño:* astăzi după-amiază au vizitat clinica sa trei persoane – doi erau nevoiaşi; seara a ieşit să se plimbe în parc cu soţia. *Avocatul Abel Carvajal:* după-amiază s-a dus la Banca Americană, la o farmacie din faţa Mânăstirii capucinilor şi la Clubul german; aici a vorbit îndelung cu Mr. Romsth, pe care poliţia îl urmăreşte separat, şi s-a întors acasă la şapte jumătate seara. N-a mai fost văzut ieşind şi, conform instrucţiunilor, s-a dublat paza din jurul casei sale. Semnat ca mai sus. Aceeaşi dată.

XI
RĂPIREA

După ce se despărţi de Rodas, Lucio Vásquez, căruia-i cam tremurau picioarele, porni în grabă spre cârciuma Masacuatei, să vadă dacă mai era timp să dea o mână de ajutor la răpirea fetei. Trecu, mort de frică, pe lângă fântâna Merced, lac de spaimă şi de întâmplări groaznice, după spusele poporului şi după pălăvrăgelile femeilor, care, luând apă în vase, treceau firul de apă murdară prin acul bârfelilor lor.

„Straşnică chestie să duci un fraier, gândea ucigaşul lui Paiaţă! Şi cum a dat Dumnezeu să termin mai curând treaba de la Portalul Domnului, pot să-mi ofer plăcerea asta. Sfântă fecioară, dacă numai când şterpeleşti o găină şi simţi, aşa, ca un fior pe şira spinării, dar ce trebuie să fie când furi o femeie!”

Cârciuma Masacuatei apăru, în sfârşit, dar îl trecură sudorile când se uită la ceasul de la La Merced... Era aproape timpul... sau nu văzu el bine. Salută pe câţiva din poliţiştii care păzeau casa lui Canales, şi dintr-un singur pas, ca o săritură de iepure, ajunse la uşa cârciumioarei.

Masacuata, care, în aşteptarea orei două, se culcase cu nervii aţâţaţi, îşi strângea picioarele unul în altul, îşi sucea şi răsucea braţele în fel şi chip, îşi îngropa şi-şi dezgropa capul din perne fără să poată închide ochii. Îi ieşeau parcă flăcări din toţi porii...

La ciocănitul lui Vásquez sări din pat cu un oftat gros, ca o perie de ţesălat caii.

— Cine-i?

— Eu, Vásquez, deschide!

— Credeam că nu mai vii!

— Cât e ceasul? întrebă omul intrând în casă.

— Unu şi-un sfert, răspunse crâşmăriţa imediat, fără să se mai uite la ceas, cu siguranţa celei care, aşteptând ora două, număra minutele – cinci minute, zece minute, douăzeci de minute...

— Atunci cum se face că la ceasul de la La Merced era două fără un sfert?

— Nu mai spune! Să ştii că ceasul popilor a luat-o înainte!

— Ia spune, nu s-a întors tipul cu sutarul?

— Nu.

Vásquez o îmbrăţişă pe crâşmăriţă, aşteptându-se ca gestul lui drăgăstos să-i fie plătit cu o palmă. Dar nu fu aşa: Masacuata, blândă ca o porumbiţă, se lăsă strânsă în braţe şi sărutată, pecetluind astfel dulcea promisiune amoroasă de a nu-i mai refuza nimic în noaptea aceea. Singura lumânare care lumina, slab, încăperea ardea în faţa unei imagini a fecioarei din Chiquínquirá. Alături se vedea un buchet de trandafiri artificiali. Vásquez suflă în lumânare şi, punându-i crâşmăriţei o piedică, o trânti jos. Imaginea fecioarei se şterse în umbră, şi două trupuri se rostogoliră pe podea, împletite ca o funie de usturoi.

Chip-de-înger apăru grăbit dinspre Strada Teatrului; era însoţit de-o ceată de derbedei.

— După ce pun mâna pe fată, puteţi jefui casa. Vă promit că nu veţi pleca cu mâinile goale. Dar multă atenţie acum, şi mai ales multă grijă după; să vă ţineţi gura, că, dacă-i vorba să-mi faceţi o treabă proastă, mai bine nu mi-o faceţi deloc!

Când să treacă de colţul străzii, îi opri o patrulă. Favoritul se înţelese cu şeful, în timp ce soldaţii îi înconjurau.

— Vrem să dăm o serenadă, domnule locotenent...

— Şi unde, mă rog, prin ce parte? întrebă ofiţerul lovind cu sabia în caldarâm.

— Aici, în Callejón de Jesús...

— Dar nu văd nici *marimba*[16]*,* nici *charangas*[17]*.* Ciudată treabă, o fi vreo serenadă mută!

Pe furiş, Chip-de-înger strecură ofiţerului un bilet de-o sută *de pesos,* care curmă pe loc dificultăţile.

Silueta bisericii La Merced apăru la capătul străzii. O zidire în formă de broască ţestoasă, cu două ferestre – ca doi ochi – în cupolă. Favoritul dădu ordin „băieţilor” să se răspândească înainte de-a ajunge la cârciuma Masacuatei.

— Cârciuma *El Tus-tep,* ţineţi minte! le spuse încet, înainte de-a se despărţi. *El Tus-tep.* Ochii-n patru, băieţi, să nu nimerească nimeni în altă parte! *El Tus-tep,* în apropierea unei plăpumării...

Paşii celor care alcătuiau ceata se pierdură treptat pe drumuri opuse. Planul fugii era următorul: când va suna ceasul de la La Merced ora două din noapte, doi-trei oameni, trimişi de Chip-de-înger, se vor urca pe acoperişul casei generalului Canales; auzindu-i umblând, fata generalului va ieşi la fereastra din faţa casei strigând „Hoţii!” şi ţipând cât va putea mai tare, ca să-i atragă acolo pe jandarmii care supravegheau strada. În felul acesta, folosindu-se de învălmăşeală, Canales va putea fugi pe poarta din spate.

Un nătărău, un smintit şi un copil n-ar fi întocmit un plan mai nebunesc. Nu se ţinea în picioare în niciun fel, iar dacă generalul şi favoritul, deşi îşi dăduseră seama cât e de absurd, îl acceptaseră totuşi, lucrul se explica prin faptul că fiecare în

[16] Instrument muzical indian cu clape de lemn (n.t.).

[17] Instrumente muzicale indiene de suflat (n.t.).

parte îl socotea drept o cursă în care urma să cadă celălalt. Pentru Canales protecţia favoritului îi asigura fuga mai bine decât orice plan, iar pentru Chip-de-înger reuşita nu depindea de ceea ce hotărau ei doi, ci de ceea ce voia Domnul Preşedinte, căruia, imediat după plecarea generalului, îi comunică prin telefon ora şi amănuntele stratagemei.

La tropice, nopţile de aprilie, întunecate, reci, despletite, triste, par văduvele zilelor calde de martie. Chip-de-înger ajunse la colţul străzii pe care se afla cârciuma Masacuatei şi casa generalului. Numărând umbrele cenuşii ale poliţiştilor, împrăştiaţi pe ici şi pe colo, făcu înconjurul străzilor care cuprindeau în raza lor casa lui Canales, iar când se întoarse intră, îndoindu-se de spate, pe uşa joasă a cârciumii; la casele vecine era câte un jandarm în uniformă la fiecare poartă; cât despre agenţii poliţiei secrete, care se învârteau, neliniştiţi, pe trotuare, renunţă să-i numere. Îl apăsa ceva pe suflet. „Iau parte la o crimă, îşi spuse; când omul ăsta va încerca să fugă, îl vor asasina.” Pe măsură ce le sucea şi învârtea în cap, gândurile acestea deveneau tot mai negre. I se părea odios, respingător să răpească fiica unui muribund; dar dacă generalul, cu ocazia aceasta, ar putea să fugă, atunci răpirea i se va înfăţişa ca o răsplată plăcută şi simpatică. Pe un om insensibil ca el nu bunătatea îl făcea să se simtă prost în faţa unei curse întinse, în mijlocul oraşului, unui cetăţean care, încrezător şi fără apărare, fuge de-acasă, socotind că e ocrotit de umbra unui prieten al Domnului Preşedinte. Ocrotire aparentă, care în fond nu era decât culmea unei cruzimi rafinate, menită să amărască şi să tortureze şi mai groaznic ultimele momente ale victimei, care se va vedea înşelată, prinsă, trădată. Mai era, de asemenea, un mijloc ingenios de-a da crimei un aspect legal, înfăţişând-o ca o măsură extremă la care recurseseră autorităţile ca să evite fuga unui om învinuit de-un asasinat şi care urma să fie arestat chiar a doua zi. Nu! Cu totul altul era sentimentul care-l frământa pe Chip-de-înger, făcându-l să-şi muşte buzele şi să dezaprobe, în sinea lui, o urzeală atât de josnică şi de mârşavă. De bună-credinţă, ajunsese să se considere cu adevărat protectorul generalului, căpătând, în această calitate, un anumit drept asupra fiicei acestuia, drept pe care-l simţea dispărând acum când se vedea în rolul său de totdeauna – de instrument orb – şi în locul lui real – de zbir, de călău. Un vânt ciudat sufla pe

întinderea tăcerii lui. O vegetaţie sălbatică creştea o dată cu setea genelor lui lipsite de lacrimi, cu setea cactuşilor ghimpoşi, cu setea arborilor pe care n-o potoleşte apa cerului. De ce să fie oare atât de aprigă dorinţa? De ce le e sete arborilor sub ploaie?

Îl fulgeră o idee: să se întoarcă înapoi, să bată la poarta casei, să-l înştiinţeze pe Canales... (Întrevăzu, o clipă, pe fiica acestuia surâzându-i, recunoscătoare.) Dar între timp trecuse de cârciumă, iar Vásquez şi oamenii lui îl reînsufleţiră, primul cu vorbele, ceilalţi cu prezenţa.

— Cât despre mine, ce ordonaţi, asta execut. Da, da, sunt gata să vă ajut la toate, mă-nţelegeţi? Şi eu nu-s din ăia care dau bir cu fugiţii, am şapte vieţi, sânge viteaz de maur. Vásquez se silea să-şi îngroaşe vocea-i de femeie, ca să dea mai multă tărie cuvintelor lui. Şi adăugă, mai încet: Dacă nu mi-aţi fi adus noroc, n-aş vorbi aşa cum vorbesc. Pe cuvântul meu. Pe cuvântul meu că nu, credeţi-mă. Dar dumneavoastră sunteţi cel care m-a pus pe calea bună în privinţa amorului, şi-acum Masacuata zic şi eu că s-a purtat omeneşte cu mine.

— Ce bine-mi pare că eşti aici şi că te văd aşa de hotărât, căci mie aşa-mi plac oamenii! exclamă Chip-de-înger strângând mâna ucigaşului Paiaţei cu căldură. Prietene Vásquez, îmi redai curajul care-mi cam pierise din cauza poliţiştilor: e câte unul la fiecare poartă.

— Veniţi să beţi un păhărel, ca să vă alungaţi frica!

— Şi, crede-mă, nu mă tem pentru mine, pentru că eu, ca să fiu sincer, nu-i pentru prima dată când am încurcături din astea; de ea mi-e grijă, căci, înţelegi, nu mi-ar veni la socoteală ca atunci când vom ieşi din casă să pună niscai poliţişti mâna pe noi şi să ne aresteze.

— Bine, dar ia gândiţi-vă, cine să stea să vă aresteze? Când o să se afle că-i rost de jaf, nu mai rămâne în stradă nici sămânţă de poliţist! Nu, señor, nici urmă de-aşa ceva, îmi pun şi capul! Ascultaţi-mă pe mine, señor. Când or să vadă unde-i sacul cu grăunţe, or să dea buzna cu toţii ca să ia cât mai mult, asta fără niciun fel de îndoială...

— N-ar fi mai prudent să vorbeşti dumneata cu ei, fiindcă tot ai fost aşa de bun şi-ai venit, şi cum ei ştiu că eşti incapabil să...

— Da de unde! Nu trebuie să le spunem absolut nimic. Când or vedea poarta deschisă, la perete, or să-şi zică îndată:

„Pe-aici, că-i rost de învârteală...” Cu-atât mai mult când mă vor vedea şi pe mine, care mă bucur de oarecare faimă printre ei de-atunci de când am intrat, cu Antonio Libelulă, în casa preotului ăluia care, văzându-ne sărind pe fereastră în odaia lui, s-a înfricoşat aşa de tare, că ne-a aruncat cheile de la dulapul unde-şi ţinea gologanii– învelite într-o batistă, ca să nu facă zgomot la cădere – şi-apoi s-a prefăcut că doarme, părinţelul! Da, señor, am făcut atunci o treabă pe cinste. Şi, pe deasupra, ăştia-s băieţi hotărâţi, termină Vásquez, arătând spre adunătura de indivizi cu feţe de bandit care tăceau, se scărpinau de pureci şi goleau pahar după pahar, aruncând rachiul dintr-odată, până-n fundul gâtlejului, şi scuipând apoi cu amărăciune, de îndată ce-şi dezlipeau paharul de buze. Da, señor, sunt băieţi de nădejde!

Chip-de-înger ridică paharul invitând pe Vásquez să bea în cinstea amorului. Masacuata veni şi ea lângă ei, cu un păhărel cu rachiu de anason. Şi băură toţi trei.

Din precauţie, nu aprinseseră becul electric, şi lumânarea care ardea în faţa fecioarei din Chiquínquirá continua să fie singura lumină din cameră. În penumbră, trupurile zdrenţăroşilor aruncau umbre fantastice, care se prelungeau ca nişte gazele pe pereţii de culoarea ierbii uscate, iar pe rafturi sticlele păreau nişte flăcări colorate. Urmăreau cu toţii mersul ceasornicului. Scuipăturile loveau podeaua ca gloanţele. Chip-de-înger, departe de grup, aştepta în picioare, cu spatele sprijinit de perete, în apropierea imaginii fecioarei. Ochii lui mari şi negri treceau de la o mobilă la alta, urmărind un gând care, în momentele acelea hotărâtoare, încerca să pună stăpânire pe el: să aibă o femeie şi copii. Surâse înlăuntrul lui, amintindu-şi anecdota aceea cu deţinutul politic care, condamnat la moarte, primeşte, cu douăsprezece ore înainte de execuţie, vizita procurorului militar trimis de cei de sus ca să-i acorde o favoare, şi poate chiar şi viaţa, cu condiţia de-a reveni asupra declaraţiilor. „Ei bine, răspunse deţinutul pe neaşteptate, favoarea pe care o cer este să las un fiu.” „Acordat”, spuse procurorul şi, voind să facă haz, porunci să i se aducă o prostituată. Condamnatul, fără să se atingă de femeie, îi spuse să plece, iar când se întoarse procurorul, îi aruncă în faţă: „Dacă-i vorba de fii de târfă, ajunge câţi sunt”.

Alt surâs, abia simţit, părea că-i gâdilă colţul buzelor, în

timp ce-şi spunea: „Am fost director de şcoală, director de ziar, deputat, primar, şi-acum iată-mă şeful unei bande de răufăcători. La dracu, ce mai e şi viaţa! *That is the life in the tropic!*[18]

Două bătăi de orologiu se desprinseră din pietrele turnului bisericii La Merced.

— Toată lumea în stradă! strigă Chip-de-înger şi, scoţând revolverul, spuse mai încet Masacuatei, înainte de-a ieşi: Mă-ntorc îndată cu comoara mea!

— La treabă! porunci Vásquez, căţărându-se ca o şopârlă pe una din ferestrele casei generalului, urmat de doi din bandă. Şi să-l văd pe cel care dă-napoi!

În casa generalului răsunau încă cele două bătăi de clopot ale orologiului.

— Vii, Camila?

— Da, tăticule!

Canales îşi pusese nişte pantaloni de călărie şi un veston albastru, fără galoane, din care i se desprindea capul cu părul alb, fără pată. Camila îi căzu în braţe, sfârşită de puteri, fără o lacrimă, fără o vorbă. Sufletul nu înţelege nici fericirea şi nici nefericirea dacă n-a avut timp să le silabisească şi să le înveţe mai dinainte. Trebuie să fi muşcat batista sărată de lacrimi, trebuie s-o fi muşcat cu înverşunare, s-o fi sfâşiat cu dinţii. Pentru Camila tot ceea ce se întâmpla era ca un joc sau ca un vis urât; adevărat, însă, nu, adevărat nu putea să fie. Ceea ce se întâmpla, ceea ce i se întâmpla ei şi tatălui ei nu era cu putinţă. Generalul Canales o cuprinse în braţe, ca de despărţire.

— Aşa am îmbrăţişat-o şi pe maică-ta când am plecat în ultimul război pentru apărarea patriei. Săraca de ea! Era convinsă că n-o să mă mai întorc, şi când colo ea a fost cea care nu m-a aşteptat.

Auzind paşi pe terasă, bătrânul militar se smulse din îmbrăţişare, străbătu curtea printre straturi şi ghiveciuri cu flori şi se îndreptă spre poarta din spatele casei. Parfumul fiecărei tufe de azalee, al fiecărui trandafir, al fiecărei muşcate îi spunea adio. Îi spunea adio şi scârţâitul argilei, şi lumina ferestrelor. Casa se stinse deodată, ca tăiată cu cuţitul de celelalte case. Să fugă nu era demn de un soldat... Dar ideea de-a se întoarce în ţară în fruntea unei revoluţii liberatoare...

---

[18] Aceasta e viaţa la tropic! (Engl.)

Potrivit planului lor, Camila ieşi la fereastră ca să ceară ajutor:

— Hoţii! Au intrat hoţii!

Înainte ca glasul ei să se piardă în noaptea nesfârşită, primii jandarmi – cei ce păzeau în faţa casei – sosiră suflând în degetele găunoase ale fluierelor. Zgomot discordant de metal şi lemn. Intrară numaidecât pe poarta dinspre stradă. Alţi agenţi, îmbrăcaţi în civil, se arătară la colţuri, fără să ştie despre ce era vorba. Dar tocmai pentru că erau în îndoială, scosese fiecare, pentru orice eventualitate, cuţitul lung şi ascuţit – stăpânul agoniei – şi veneau cu pălăria pe ochi şi cu şuierul hainei ridicat. Poarta, izbită de perete, îi înghiţea pe toţi. Râu umflat, cu bulboane. Într-o casă sunt atâtea lucruri supărate pe stăpân... Urcându-se pe acoperiş, Vásquez tăie sârmele luminii. Camerele şi coridoarele nu mai erau decât o umbră deasă. Unii aprindeau chibrituri ca să găsească dulapurile, scrinurile, bufetele. Şi, fără vorbă, le scotoceau de sus şi până jos, după ce le smulseseră încuietorile, spărseseră geamurile cu tocul revolverului şi rupseseră în aşchii lemnul fin. Alţii, rătăcindu-se în salon, răsturnau scaunele, mesele, etajerele cu fotografii, amestecând totul în chip tragic, sau dând de-un pian cu coadă care rămăsese deschis, începeau să lovească în el, iar acesta gemea ca un animal rănit.

De departe se auzi un râs de furculiţe, linguri şi cuţite risipite pe jos şi, imediat, un strigăt înăbuşit de-o lovitură. Doica o ascundea pe Camila în sufragerie, în spatele unui bufet. Dar favoritul îi dădu brânci, trântind-o la pământ. Bătrâna se ridică, prinzând în păr mânerul cutiei de tacâmuri, care se răspândiră numaidecât pe podea. Vásquez o amuţi cu o lovitură de bâtă. Izbi orbeşte ca într-un sac. Nu-şi vedeau nici mâinile.

PARTEA A DOUA
24, 25, 26 şi 27 APRILIE

XII
CAMILA

Îşi petrecea ore şi ore în odaia ei, în faţa oglinzii. „O să-ţi apară dracu dacă te tot zgâieşti aşa”, îi striga doica. „Mai drac decât mine?” răspundea Camila, cu părul răvăşit în flăcări negre, cu faţa-i bronzată unsă cu ulei de cacao – căci aşa şi-o curăţa – cu ochii verzi şi umezi uşor oblici şi traşi puţin spre tâmple. *China*[19] Canales – cum o porecliseră la şcoală – chiar dacă era cu uniforma ei de liceană închisă până la gât, încă părea mai puţin urâtă, mai capricioasă, mai iscoditoare, mai femeie...

— Cincisprezece ani, îşi spunea ea în faţa oglinzii, şi sunt tot o fată mică şi proastă, cu mulţi unchi şi mătuşi, veri şi verişoare, care merg întotdeauna împreună, ca insectele.

Se trăgea de păr, scotea ţipete, se strâmba. Nu putea suferi să facă parte din roiul acela de oameni înrudiţi. Să fie „fetiţa”. Să meargă cu ei la paradă, să-i urmeze peste tot. Să asiste la slujba de la ora douăsprezece la Cerro del Carmen, să călărească pe calul roib, să se plimbe în jurul teatrului Colón, să se urce şi să coboare povârnişurile de la El Sauce.

Unchii ei erau nişte sperietori mustăcioase, cu degetele zornăind de inele. Verii, grăsani, greoi, cu părul în neorânduială. Mătuşile, respingătoare. Aşa-i vedea ea, disperată că unii – verii – îi dăruiau cutii cu caramele împodobite cu steguleţe, ca unui copil; iar alţii – unchii – o mângâiau cu mâinile lor care, miroseau a trabuc, prinzându-i obrajii între degetul gros şi arătător, ca să-i mişte faţa într-o parte şi într-alta, ceea ce-o făcea ca, instinctiv, să-şi înţepenească gâtul. Era disperată că mătuşile o sărutau

[19] *China* înseamnă şi chinezoaică şi fată frumoasă (n.t.).

fără să-şi ridice voalul pălăriei, lăsându-i pe piele senzaţia unei pânze de păianjen lipită cu salivă.

În după-amiezile de duminică dormea sau se plictisea în salon, obosită să se tot uite la portretele vechi din albumul familiei, în afară de cele atârnate pe pereţii tapisaţi cu roşu sau la cele orânduite pe colţare negre, pe mese argintate şi pe console de marmură, în timp ce tatăl ei torcea ca o pisică privind strada pustie de la fereastră, sau răspundea saluturilor vecinilor şi cunoscuţilor care treceau, când şi când, câte unul. Îşi ridicau pălăria văzându-l. Era doar generalul Canales! Şi generalul le răspundea cu o voce groasă, răsunătoare: „Bună seara!... Pe curând...” „Mă bucur că vă văd...” „Multă sănătate!...” Fotografiile mamei sale, făcute imediat după căsătorie şi care lăsau să i se vadă numai degetele şi faţa – restul fiind acoperit în întregime de cele trei regnuri ale naturii, rochia după ultima modă, până la glezne, mănuşile până spre cot, gâtul învăluit de blănuri şi pălăria revărsându-se în panglici şi pene, sub o umbrelă încărcată de dantele încreţite – apoi fotografiile mătuşilor ei cu pieptul umflat, căptuşite ca mobilele din salon, cu părul pavat parcă cu pietre mai mult sau mai puţin preţioase şi cu mici diademe pe frunte, şi fotografiile prietenelor de atunci, unele cu mantii de Manilla, pieptene înalt şi evantai, altele îmbrăcate ca indienele, cu sandale, *güipil*[20]*, tocoyal*[21]şi cu un ulcior pe umăr, şi altele gătite cu mantie madrilenă, cu aluniţe false şi bijuterii, fotografii care-o făceau pe Camila să alunece în somnolenţe de crepuscul sau să caute dedicaţii de felul acesta: „Portretul de faţă să te urmărească asemeni umbrei”; „În fiecare clipă cu tine, acest palid martor al dragostei mele”; „Dacă uitarea şterge aceste litere, va amuţi şi amintirea mea”. Sub alte fotografii, printre violete uscate, prinse cu panglici decolorate, abia se putea citi: *„Remember*[22], 1898”; „...idolatrizată”; „Până dincolo de mormânt”; „Necunoscuta ta...”

Tatăl ei saluta pe cei care treceau pe strada pustie – când şi când câte unul – dar vocea lui puternică răsuna în salon ca şi cum ar fi răspuns dedicaţiilor. „Portretul de faţă să te urmărească asemeni umbrei”: „Mă bucur că vă merge bine...!”;

---

[20] Bluză fără mâneci, purtată de femeile indiene (n.t.).

[21] Fustă făcută din pânză grosolană (n.t.).

[22] Aminteşte-ţi (engl.).

„În fiecare clipă cu tine, acest palid martor al dragostei mele”: „La revedere şi să fii sănătos...!”; „Dacă uitarea şterge aceste litere, va amuţi şi amintirea mea”: „Al dumitale devotat; salută pe mama din partea mea!”

Un prieten scăpa uneori din albumul cu portrete şi se oprea să stea de vorbă cu generalul la fereastră. Camila îl spiona, ascunsă după perdele. Era cel care, în fotografie, avea un aer de conchistador, era acel tânăr zvelt, cu gene lungi şi care purta pantaloni coloraţi, în carouri, redingotă încheiată la toţi nasturii şi o pălărie între melon şi joben, renumita „Vezi că-ndrăznesc?” de la sfârşitul secolului.

Camila surâdea şi-şi oprea pe buze aceste cuvinte: „Mai bine-ai fi rămas în portret, domnule... Ai fi fost demodat în felul de-a te îmbrăca, costumul dumitale de muzeu ar fi dat loc la glume, dar n-ai fi burtos, chel şi cu obrajii umflaţi ca două mingi de cauciuc.”

Din penumbra perdelelor de catifea, mirosind a praf, Camila îşi apropia ochii ei verzi de geamul acelei după-amiezi de duminică. Nimic nu îndulcea cruzimea ochilor ei de cristal îngheţat când, din casă, privea ceea ce se petrecea în stradă.

Separaţi de grilajul de fier al balconului, tatăl ei şi un prieten, după aparenţe foarte apropiat, îşi omorau timpul. Generalul îşi înfundase coatele într-o perniţă de satin pe care se vedeau, luminoase, mânecile cămăşii lui de in, căci era numai în cămaşă. Prietenul avea faţa verzuie, nasul coroiat, mustaţa firavă şi baston cu măciulie de aur. Trecea pe-acolo, prin faţa casei, întâmplător, când generalul îl opri cu un: „Fericiţi sunt ochii care te mai văd prin părţile astea, pe la La Merced! Mare minune!” Camila îl găsi în album. Nu era uşor de recunoscut. Fotografia trebuia privită cu multă atenţie. Bietul señor avusese nasul bine făcut, faţa plină, plăcută. Adevărată-i vorba că vremea trece peste oameni. Acum avea faţa colţuroasă, umerii obrajilor ieşiţi, sprâncenele rărite şi bărbia uscată, ascuţită. În timp ce vorbea cu tatăl ei cu o voce înceată şi cavernoasă, îşi ducea măciulia bastonului la nas în fiecare moment, ca pentru a mirosi aurul.

Imensitatea în mişcare. Ea însăşi în mişcare. Tot ce fusese în ea încremenit acum era în mişcare. Când văzu marea pentru prima oară, îi fluturau pe buze, jucăuşe, cuvinte de bucuroasă uimire, dar la întrebarea unchilor cum i se părea spectacolul,

răspunse cu un aer plin de importanţă: „O ştiam din fotografie!...”

Adierea vântului îi flutura în mâini o pălărie roz cu borurile foarte mari. Era ca un cerc de copii sau ca o mare pasăre rotundă.

Verii, cu gura căscată şi cu ochii holbaţi, nu mai terminau minunându-se. Tălăzuirea asurzitoare înăbuşea vorbele mătuşilor: „Ce frumos! Cum se poate?! Câtă apă! Pare că-i supărată! Şi uite... soarele stă gata să se cufunde! N-om fi uitat ceva în tren, că prea am coborât în fugă? Aţi controlat dacă totu-i în ordine? Să numărăm valizele!...”

Unchii ei, încărcaţi cu valize, cu îmbrăcăminte uşoară – hainele acelea încreţite ca stafida, purtate de sezonişti – cu ciorchini de nuci de cocos; pe care doamnele se repeziseră să le cumpere de la vânzătorii de prin gări numai pentru că erau ieftine, cu o grămadă de coşuri şi coşuleţe, se îndreptară spre hotel unul după altul, în şir indian.

— Ai dreptate, am băgat şi eu de seamă... vorbi în sfârşit unul din verii ei, cel mai dezgheţat. (Zvâcnirea sângelui spori nuanţa de bronz a pielii Camilei cu o uşoară roşeaţă, şi asta din pricina faptului că se făcea aluzie la cele spuse de ea.) Eu n-am luat-o însă chiar aşa cum ai spus-o tu. Cred c-ai vrut să spui că marea seamănă cu vederile care se văd în filmele de călătorii, numai că e mai mare.

Camila auzise de filme – vederile acelea mişcătoare care se dădeau în spatele Portalului Domnului, la Cien Puertas – dar nu le văzuse şi nici nu ştia cum erau. Totuşi, din ceea ce-i spuse vărul ei, îi fu uşor să şi le închipuie, întorcând ochii şi văzând marea. Totul în mişcare. Nimic statornic. Imagini peste imagini contopindu-se, răsturnându-se, sărind în bucăţi, ca să formeze o viziune fugară în fiecare moment, o stare care nu era nici solidă, nici lichidă, nici gazoasă, ci starea în care e viaţa mării. Starea luminoasă, proprie şi mării şi vederilor acelora mişcătoare.

Cu degetele chircite în pantofi şi cu privirea în toate părţile, Camila continua să contemple ceea ce ochii ei nu se mai săturau să vadă. Dacă în primul moment i se păruse că pupilele i se golesc ca să poată cuprinde imensitatea, acum ele erau pline de această imensitate. În ochii ei verzi se urca fluxul mării.

Urmată de vărul ei, coborî pe plajă puţin câte puţin – nu era uşor să mergi pe nisip – ca să fie mai aproape de valuri; dar în

loc de-o mână cavalerească, Oceanul Pacific îi aruncă un pumn de apă limpede, care-i scălda picioarele. Surprinsă, abia dacă avu timpul să se tragă înapoi, nu fără a-i lăsa zălog pălăria roz, care se vedea acum ca un punct între spume, şi nu fără un ţipăt uşor, de copil răsfăţat, care ameninţă că se duce să se plângă tăticului.

— Ah!... mare! zise ea.

Nici ea, nici vărul ei nu-şi dădură seama. Rostise pentru prima oară cuvântul „iubire”[23] amenințând marea. Cerul, care prinsese, la asfinţit, culoarea tamarindului, răcea şi mai mult verdele adânc al apei.

De ce, pe plajă, îşi sărută braţele, respirând mirosul proaspăt al pielii sale însorite şi sărate? De ce făcu la fel cu fructele pe care n-o lăsau să le mănânce, apropiindu-le de buzele-i împreunate şi respirându-le aroma? „Fetiţelor le face rău acreala fructelor – propovăduiau mătuşile ei la hotel – umezeala la picioare şi zbenguiala.” Camila îşi sărutase tatăl şi doica fără să-şi dea seama de mirosul lor. Sărutase, ţinându-şi respiraţia, piciorul statuii de lemn a lui Isus de la La Merced, uscat şi răsucit asemeni unei rădăcini rupte. Dar fără a mirosi ce săruţi, sărutul nu mai înseamnă nimic. Carnea ei sărată şi aurie ca nisipul, ananaşii şi gutuile o învăţară să sărute cu nările deschise, pofticioase. Dar trecând de la descoperire la fapt, ea nu ştiu dacă mirosise sau muşcase atunci când, la sfârşitul sezonului, o sărutase pe gură vărul ei, acela care vorbea de cinematograf şi care ştia să fluiere tangoul argentinian.

Întorcându-se în capitală, Camila îşi puse doica pe foc ca s-o ducă la vederile acelea mişcătoare. Se aflau în spatele Portalului Domnului, la Cien Puertas. Se duseră pe ascuns de tatăl ei, frângându-şi degetele şi murmurând rugăciuni. Fură cât pe-aci să se întoarcă de la uşă văzând sala plină de lume. Se aşezară pe două scaune, aproape de-o perdea albă, pe care-o scălda câteodată un fel de rază răsfrântă de soare. Încercau aparatele, lentilele şi curentul electric care producea un bâzâit la fel cu cel al cărbunilor care produc lumină în felinarele de pe străzi.

Sala se scufundă deodată în întuneric. Camila avu impresia că se juca de-a v-aţi-ascunselea. Pe ecran totul era amestecat, ceţos. Imagini cu mişcări săltăreţe de lăcuste. Umbre de

[23] Joc de cuvinte. În spaniolă *A! mar!* (Ah! mare!) pronunţat *amar,* înseamnă a iubi (n.t.).

personaje care, vorbind, păreau că mestecă, mergând, că fac salturi şi mişcând braţele, că se dezarticulează. Camila îşi aminti de ziua când se ascunsese cu un băiat în cămăruţa aceea abia luminată de-o ferestruică. Amintirea era aşa de precisă, încât Camila uită de imagini. Candela aprinsă pentru sufletele din purgatoriu pâlpâia în colţul cel mai întunecos al odăii, în faţa unui Cristos de celuloid, aproape transparent. Se ascunseră sub pat. Trebuiră să se întindă pe podea. Patul scârţâia mereu: o mobilă veche căreia nu-i ardea să fie zgâlţâită. *„Tuero*!”[24]*...* se auzi strigătul unui tovarăş de joacă venind din ultima curte. *„Tuero! Tuero!*” strigară alţii în prima curte. *„Tuero! Tuero!*” Auzind paşii celui care căuta spunând cu voce tare *„Tuero!”,* Camila începu să râdă. Tovarăşul ei de joacă o privea ameninţător, ca să tacă. Ea îi ascultă îndemnul cu ochi serioşi, dar nu se mai putu stăpâni când simţi în nări mirosul nesuferit al unei măsuţe de noapte întredeschise şi ar fi izbucnit în hohote de râs dacă nu i-ar fi aruncat chiar atunci în faţă o mână de nisip fin, care-i umplu ochii de lacrimi, şi dacă n-ar fi avut senzaţia arzătoare a unei lovituri în cap.

Ca şi atunci, din ascunzătoare, ieşi şi din cinematograf: cu ochii plânşi şi lovită de cei care părăseau grăbiţi scaunele şi alergau spre ieşire în întuneric. Nu se opriră până-n Piaţa Comerţului. Şi abia aici află Camila că publicul fugise de excomunicare. Pe ecran, o femeie cu rochia lipită de corp şi un bărbat cu părul lung, cu mustaţă şi cravată de artist dansau tangoul argentinian.

Vásquez ieşi în stradă înarmat cu bâta de care se folosise ca s-o reducă pe doică la tăcere. Făcu un semn cu capul, şi Chip-de-înger apăru cu fata generalului în braţe.

Poliţia începea să fugă cu prada tocmai când ei dispărură prin poarta cârciumioarei *El Tus-tep.*

Dintre poliţişti, cel care nu pusese mâna pe-o şa, luase o pendulă de perete, o oglindă cât omul, o statuie, o masă, un crucifix, o broască ţestoasă, găini, raţe, porumbei. Haine bărbăteşti, pantofi de femeie, bibelouri chinezeşti, flori, icoane, vase, ligheane, lămpi, pirostrii, candelabre, flacoane cu medicamente, tablouri, cărţi, umbrele.

---

[24] Strigăt la jocul de-a v-aţi-ascunselea, echivalent cu: „Unde eşti?” sau **„**Tevăd!” (n.t.).

Cârciumăriţa aşteptă la *El Tus-tep* cu bara de fier în mână, gata să baricadeze uşa.

Niciodată nu bănuise Camila existenţa acestei cocioabe, duhnind a mucegai, la doi paşi de casa unde ea trăia atât de răsfăţată de bătrânul militar – cine-ar crede! până ieri fericit – îngrijită de doica ei, astăzi – de necrezut! – rănită, sau poate moartă... Florile din grădină, ieri neatinse, zăceau astăzi culcate la pământ; pisica fugită, canarul mort, zdrobit cu colivie cu tot. Când favoritul îi scoase eşarfa neagră cu care-o legase la ochi, Camila avu impresia că e foarte departe de casă... De două sau de trei ori îşi trecu mâna peste faţă, privind în toate părţile ca să afle unde-a fost dusă. Degetele-i înăbuşiră ţipătul când îşi dădu seama de nenorocirea ei. Nu era, deci un vis.

— Domnişoară... În jurul corpului ei amorţit, greu, şerpuia vocea celui care-i anunţase în după-amiaza aceea catastrofa. Aici, cel puţin, nu te mai ameninţă niciun pericol. Ce să-ţi dăm ca să-ţi treacă spaima?

— Sperietură de apă şi de foc! spuse cârciumăreasa şi alergă să dezgroape jăraticul din vasul cu cenuşă care-i servea drept cuptor. Vásquez folosi momentul ca să pună mâna pe-o sticlă cu rachiu aromat şi să-l înghită pe nerăsuflate, de parc-ar fi fost în pragul morţii.

Masacuata sufla să aţâţe cărbunii, repetând mereu între dinţi: „Ghemotoc pe foc, s-aprinde pe loc”. În spatele ei, pe peretele din fund, însângerat de dogoarea jăraticului, alunecă umbra lui Vásquez în drum spre curte.

— Aici e locul unde el i-a zis ei... dondănea Lucio cu limba împleticită. Vine oricare pentru o sută... şi cu-atât mai vârtos pentru-o mie. Dă cu căciula-n câini, ce-am avut şi...

Când bucata de jăratic căzu în ceaşcă şi se stinse sfârâind, apa lua culoarea chipului de om înspăimântat. Ca sâmburele unui fruct infernal, pluti cărbunele negru pe care Masacuata îl aruncase în apă arzând şi pe care-l scoase apoi stins, cu cleştele. „Sperietură de apă şi de foc”, repeta ea. Camila îşi recapătă glasul de la cele dintâi înghiţituri.

— Şi tata? fură primele ei cuvinte.

— Linişteşte-te, nu te amărî, mai bea puţină apă de jăratic; generalului nu i s-a întâmplat nimic, îi răspunse Chip-de-înger.

— O ştiţi sigur?

— Presupun...

— Şi dacă, o nenorocire...

— Ssst, nu cobi!

Camila se uită din nou la Chip-de-înger. Faţa spune adesea mai mult decât cuvintele. Dar ochii i se pierdură zadarnic în pupilele negre şi mute ale favoritului.

— Trebuie să te odihneşti, fetiţo... observă Masacuata. Se întorcea, târând bancheta pe care stătuse Vásquez în după-amiaza aceea, când intrase în local pentru prima oară domnul cu berea şi cu bancnota...

...Într-o după-amiază de-acum câţiva ani sau de-acum câteva ore? Favoritul îşi oprea privirea, pe rând, când asupra fetei generalului, când asupra flăcării lumânării din faţa fecioarei din Chiquínquirá. Gândul de-a stinge lumina şi de-a o avea îi întuneca şi mai mult ochii. Să sufle-n lumânare şi... ar fi a lui, de voie sau nevoie. Dar, plimbându-şi privirea de la imaginea fecioarei la chipul Camilei, prăbuşită pe canapea, şi văzându-i faţa palidă sub boabele lacrimilor, părul despletit şi corpul de înger firav, îşi schimbă gândul; îi luă ceaşca din mână cu un aer părintesc şi-şi spuse: „Sărăcuţa!”...

Tusea crâşmăriţei, care-i dădu să înţeleagă că-i lasă singuri, şi ocările ei, când îl găsi pe Vásquez beat mort, zăcând în curticica cu ghivece de trandafiri din spatele prăvăliei, se contopiră cu noile hohote de plâns ale Camilei.

— Uite-n ce hal eşti, neruşinatule, striga, furioasă, Masacuata, nu eşti bun decât să-mi faci venin! Bine zice cine zice că voi, cât ai clipi din ochi, şi şterpeliţi ceva. Şi mai ziceai că mă iubeşti... Se vede, se vede cât de colo... Abia am întors spatele şi-ai şi pus laba pe sticlă... Păi sigur, că ce te costă pe tine... că-i pe veresie, nu? Banditule! Cară-te, că de nu, te calc în picioare!

Beţivul răspundea c-o voce plângăreaţă. Iar când femeia începu să-l târască de picioare, capul i se izbi de pământ. Vântul închise poarta dinspre curticică şi nu se mai auzi nimic.

— Bine, dar acum a trecut, s-a terminat... spunea mereu Chip-de-înger la urechea Camilei, care plângea cu sughiţuri. Tatăl dumitale nu mai e în pericol, şi dumneata, ascunsă aici, te afli în siguranţă. Şi pe urmă sunt şi eu aici, ca să te apăr... a trecut, nu mai plânge; dacă plângi aşa, te enervezi şi mai mult... priveşte-mă fără să plângi şi-am să-ţi explic totul, aşa cum s-a întâmplat...

Încet, încet, Camila se opri din plâns. Chip-de-înger, care-o mângâia pe păr, îi luă batista din mână, ca să-i şteargă ochii. Albe de var şi cu vopsea roşie, zorile se iveau la orizont, între lucruri, pe sub uşi. Fântânile căscau şi iar căscau. Iar văzduhul arunca pletele negre ale nopţii, ca să se gătească cu perucă blondă.

— Trebuie să te linişteşti neapărat, altfel stricăm totul. Compromiţi soarta tuturor: şi pe-a dumitale, şi pe-a tatălui dumitale, şi pe-a mea. La noapte o să vin să te conduc în casa unchilor dumitale. Important e să câştigăm timp. Trebuie să avem răbdare. Sunt lucruri care nu se pot rezolva aşa, bătând din palme, e nevoie de chibzuială, de stăruinţă...

— Nu, nu pentru mine mă tem. După cele ce mi-aţi spus, mă simt în siguranţă şi vă sunt recunoscătoare. Pentru tata mi-e teamă. Aş vrea să am certitudinea că nu i s-a întâmplat nimic.

— Mă însărcinez să-ţi aduc veşti...

— Chiar azi?

— Chiar azi!

Înainte de-a pleca, Chip-de-înger se întoarse spre fată şi-i dădu o pălmuţă afectuoasă pe obraz.

— Şi acum, linişte!

Fata generalului Canales îşi înălţă ochii, din nou plini de lacrimi, şi-i răspunse:

— Veşti...

XIII
ARESTĂRI

Soţia lui Genaro Rodas ieşi în stradă alergând, nici nu aşteptă măcar să ia în primire pâinea. Şi numai Dumnezeu ştia dacă-i lăsase în coşuri câştigul cuvenit, îşi părăsi bărbatul trântit în pat nedezbrăcat, ca un olog, şi pe copilaş dormind în coşul care-i servea drept leagăn. Orele şase dimineaţa.

Tocmai suna ceasul de la La Merced când ea bătu în poarta casei generalului. O vor ierta şi de zgomot şi de venirea la o oră atât de nepotrivită, gândea ea, cu inelul de fier în mână, gata să bată din nou. Dar ce făceau? Veneau sau nu veneau să-i deschidă? Generalul trebuie să afle cât mai repede ceea ce i-a povestit Lucio Vásquez azi-noapte descreieratului ei de bărbat în localul, acela... cum se numeşte?... *La leul care se deşteaptă...*

Se opri din bătut şi, în timp ce aştepta să i se deschidă, se gândi că cerşetorii or să arunce omorul de la Portalul Domnului asupra generalului, că acesta o să fie arestat în cursul dimineţii şi, în sfârşit – partea cea mai rea – c-or s-o răpească pe domnişoara...

„Ce neruşinare, adevărată neruşinare!” repeta ea în gând; apoi începu să bată din nou în poartă.

Şi inima-i bătea, înspăimântată. „C-o să-l aresteze pe general? Bine, ce să-i faci, asta-i treaba lui de bărbat, şi gata. Dar să se lege de domnişoara... Sfinte Cristoase! Ar fi o nenorocire groaznică. Aş pune capul jos că asta-i ticluită de derbedeii ăia neruşinaţi care vin în oraş cu apucăturile lor de tâlhari!”

Bătu din nou. Casa, strada, aerul, totul răsuna ca o tobă. Era deznădăjduită că nu-i deschide nimeni. Începu să citească, literă cu literă, numele cârciumioarei din colţ, ca să-i treacă vremea: *El Tustep...* Nu era mult de citit dacă nu se uita şi la ce spuneau siluetele acelea zugrăvite de o parte şi de alta a uşii: de o parte un bărbat şi de alta o femeie. Din gura femeii ieşea această invitaţie: „Vino să dansăm un *tustepel”,* iar peste umărul bărbatului, care strângea în mână o sticlă, răspundea altă inscripţie: „Nu, pentru că eu dansez tocmai un *tustepoi!...”*

Obosită de atâta bătut – nu era nimeni acasă sau nu voiau să-i deschidă – împinse poarta. Neîntâmpinând rezistenţă, mâna o duse înainte... Nu era închisă cu cheia? Îşi strânse în jurul ei şalul cu ciucuri, străbătu vestibulul cu inima bătând să-i spargă pieptul şi intră în coridor fără să ştie de ea. Se opri, îngheţată, încremenită de realitate ca pasărea de alice, palidă, abia răsuflând, cu privirea goală, cu membrele paralizate, văzând vasele de flori de pe jos, cozile de *quetzal*[25], paravane şi cioburi de geam, oglinzi sparte, dulapuri distruse, broaşte forţate, hârtii, haine, mobilă şi covoare. Totul devastat, totul învechit într-o noapte: totul transformat într-un morman netrebnic, în gunoi fără viaţă, fără căldură, fără suflet...

Doica rătăcea cu capul spart, ca o fantomă printre ruinele acelui cuib părăsit, căutându-şi domnişoara.

— Ha-ha-ha, râdea ea. Hi-hi-hi... Unde te ascunzi Camila? Acuşi pun mâna pe tine, lasă...

---

[25] Pasăre cu pene verzi şi roşii, trăind în America tropicală (n.t.).

— De ce nu răspunzi? Cucu! Unde eşti? Cucu! Cucu! Cucu!

Ea credea că se joacă de-a v-aţi-ascunselea cu Camila. O căuta şi iar o căuta prin toate colţurile, printre flori, pe sub paturi, pe după uşi, răvăşind toate ca un vârtej...

— Ha, ha, ha!... Hi, hi, hi... Hu, hu, hu... Cucu, cucu! Ieşi, fetiţă mică, ieşi, c-am obosit căutându-te... Ha, ha, ha... Ieşi!... Cucu! Te văd, te văd... Hi, hi, hi... Hu, hu, hu!...

Şi tot căutând aşa, se sprijini de marginea fântânii şi, văzându-şi chipul în apa liniştită, începu să ţipe ca o maimuţă rănită şi să râdă cu râsul acela care se preface, ajungând pe buze, în tremur de frică; cu părul căzut pe ochi şi cu mâinile acoperindu-şi părul şi faţa, se cinchi încet-încet jos, ca să scape de ciudata arătare oglindită-n fântână. Mormăind, se ruga de iertare, ca şi cum s-ar fi ruşinat – ea faţă de ea – că e atât de urâtă, atât de bătrână, atât de mărunţică, atât de despletită... Deodată scoase alt ţipăt. Prin ploaia laţelor de păr şi printre vergelele degetelor, văzuse soarele sărind de pe acoperişul casei, căzând asupra ei şi smulgând din ea o umbră, umbra la care se uita ca acum în curte. Îmboldită de furie, se ridică în picioare şi, înverşunându-se împotriva propriei sale umbre şi a propriului său chip, începu să izbească apa şi pământul – apa cu mâinile, pământul cu picioarele. Voia să le şteargă. Umbra se răsucea ca un animal biciuit, dar, cu toate c-o pisa cu călcâiele, rămânea tot acolo. Iar chipul i se spărgea în bucăţi când răscolea lichidul cu mâinile, dar, de îndată ce zbuciumul apei înceta, apărea din nou. Urlă cu turbare de fiară văzând că nu poate distruge pulberea aceea de cărbune presărată pe pietre şi care, frământată cu picioarele, se răsucea ca şi cum ar fi simţit cu adevărat loviturile, după cum nu putea să distrugă nici pulberea cealaltă, luminoasă, care tremura pe apă cu un nu ştiu ce din chipul ei şi pe care o stâlcea cu palmele şi pumnii.

Picioarele începuseră să-i sângereze, mâinile-i căzeau de oboseală, şi totuşi umbra şi chipul ei dăinuiau încă, indestructibile.

Cuprinsă de spaimă şi înnebunită de furie, cu disperarea celui care atacă pentru ultima oară, se aruncă cu capul asupra fântânii...

Doi trandafiri căzură în apă...

Ramura unui măceş spinos îi scosese ochii...

Se zvârcoli pe pământ, întocmai ca propria ei umbră, până rămase fără simţire, la piciorul unui portocal, pe care-l pătau cu sânge florile unei plante agăţătoare.

Trecea pe stradă muzica militară. Ce vigoare şi ce aer marţial! Ce sete de arcuri triumfale! Totuşi, în pofida silinţei trompeţilor de-a sufla tare şi în ritm, vecinii, departe de-a se deştepta cu nerăbdarea eroilor sătui de-a vedea spada odihnindu-se în pacea aurită a holdelor, deschideau ochii asupra unei potolite zile de sărbătoare, cu umila intenţie de-a ruga pe Dumnezeu să-i ferească de gânduri rele, de cuvinte rele şi de fapte rele împotriva Domnului Preşedinte al republicii.

Ieşind dintr-un leşin scurt, doica auzi şi ea muzica. Era în întuneric. Desigur, domnişoara venise în vârful picioarelor şi-i acoperise ochii cu mâinile, pe la spate.

— Camila, fetiţa mea, ştiu că eşti tu, lasă-mă să te văd! bolborosi, ducându-şi mâinile la faţă ca să-şi smulgă de pe ochi mâinile domnişoarei, care-i pricinuiau o durere groaznică.

Vântul ducea în jos, pe stradă, ciorchini de zgomote. Muzica şi întunericul orbirii, care-i acoperea ochii ca într-un joc de copii, îi aduseră aminte de Şcoala din Satul Vechi unde învăţase primele litere. Un salt în timp şi se văzu, aproape mare, stând la umbra manghierilor[26] şi-apoi încet, încetişor, un alt salt, şi iat-o într-un car tras de boi, mergând pe-un drum oblu, în miros de fân. Scârţâitul roţilor făcea să sângereze, ca o dublă coroană de spini, tăcerea căruţaşului – tinerelul imberb care-o făcuse femeie. Rumegând neostoit, boii obosiţi trăgeau carul nupţial. Beţia cerului deasupra câmpiei elastice... Dar amintirea se destrăma repede şi, cu năvala unei cascade, vedea intrând în casă un val de oameni... Gâfâitul lor de bestii, ţipetele drăceşti, loviturile, sudălmile, râsetele groase şi sparte, pianul care ţipa, răguşit ca şi cum i-ar fi smuls măselele cu mâna, domnişoara, mistuindu-se ca un parfum, şi-o lovitură de măciucă în mijlocul frunţii, urmată de-un vaiet neomenesc şi de-o umbră imensă...

Soţia lui Genaro Rodas, Niña Fedina, o găsi pe doică trântită jos, în curte, cu obrajii scăldaţi în sânge, cu părul încâlcit şi cu îmbrăcămintea sfâşiată în bucăţi, luptând cu muştele pe care mâini invizibile i le aruncau – ca pe nişte pumni de seminţe – în faţă. Cuprinsă de spaimă, ca şi cum ar fi întâlnit o stafie, Niña se năpusti în casă.

---

[26] Arbore cu fructe ovale, de culoare galbenă şi aromatice (n.t.).

— Săraca de ea, săraca de ea! murmura întruna.

Sub o fereastră, găsi scrisoarea pe care i-o scrisese generalul fratelui său Juan. Îi recomanda să aibă grijă de Camila... Dar Niña Fedina n-o citi toată, pe de-o parte pentru c-o chinuiau ţipetele doicii, care păreau că ies din oglinzile sparte, din geamurile făcute zob, din scaunele spintecate, din tablourile date jos de pe pereţi, din dulapurile sfărâmate, iar pe de altă parte pentru că nu se mai gândi decât cum să fugă mai iute. Îşi şterse sudoarea de pe faţă cu batista, împăturită în patru, pe care-o mototolea, nervoasă, în mâna-i împodobită cu inele ieftine; puse scrisoarea în sân şi se îndreptă cu toată graba spre stradă.

Prea târziu. Un ofiţer cu mâna grea o prinse pe pragul porţii. Casa era înconjurată de soldaţi. Din curte se auzea ţipătul doicii, pe care-o chinuiau muştele.

Lucio Vásquez, care, la rugăminţile Masacuatei şi ale Camilei, supraveghea casa generalului din poarta cârciumii, simţi că i se taie răsuflarea văzând c-o înhaţă pe soţia lui Genaro Rodas, prietenul căruia-i povestise chiar în noaptea aceea, încălzit de băutură, despre arestarea lui Canales.

— Se-ncurcă lucrurile! exclamă crâşmăriţa, care ieşise în uşă tocmai când o prindeau pe Niña Fedina.

Un soldat se apropie de cârciumă. „Caută pe fata generalului”, îşi spuse Masacuata cu inima strânsă de frică. Tot aşa crezu şi Vásquez, căruia i se făcu părul măciucă. Soldatul se apropie ca să le spună să închidă. Traseră obloanele şi rămaseră la pândă după ele, căutând să vadă, prin crăpături, ce se întâmplă în stradă.

Vásquez prinse din nou curaj în semiîntuneric şi, sub pretextul spaimei, vru s-o mângâie pe Masacuata, dar aceasta, ca de obicei, nu se lăsă. Cât pe-aci să-i dea şi palme.

— Da mofturoasă mai eşti!

— Zău? Nici nu mă gândesc să mă las pipăită de unul ca tine. Vezi, nu ţi-am spus eu azi-noapte că zăpăcita asta se-nvârte pe lângă fata generalului?

— Taci, că te pot auzi, o întrerupse Vásquez. Vorbeau aplecaţi, ca să poată privi în stradă printre şipcile oblonului.

— Nu fă pe prostul, că doar vorbesc încet!... Dacă nu ţi-aş fi spus ieri că femeia asta se ţine după fata generalului ca să-i boteze plodul, tu l-ai fi adus şi pe Genaro, şi se afla toată

povestea.

— Îhî, răspunse Vásquez, horcăind, ca şi cum ar fi vrut să dea la o parte pânza aceea pe care-o simţea lipită, îndărătnic, între nas şi gât.

— Nu fi scârbos! Adevărat că n-ai niciun pic de educaţie!

— Da delicată mai eşti!

— Psst!

Procurorul militar cobora în acel moment dintr-o trăsură hodorogită.

— Procurorul... spuse Vásquez.

— Şi pentru ce vine? întrebă Masacuata.

— Ca să-l aresteze pe general...

— Şi pentru asta s-a îmbrăcat ca un papagal? Ia priveşte-l! Ha, ha, ha! Ce-ar fi să-i smulgi una din penele alea grozave de şi le-a pus pe cap?

— Ce tot spui acolo? Te cam întreci cu gluma! E îmbrăcat aşa pentru că de aici se duce la Preşedinte.

— Bine de el!

— Dacă nu l-au prins azi-noapte pe general, s-a zis cu mine!

— De ce azi-noapte?

— Sst, ţine-ţi gura!

Când Procurorul coborî din droşcă, se dădură ordine cu voce scăzută, şi un căpitan, urmat de-un grup de soldaţi, intră în casa lui Canales cu sabia scoasă din teacă într-o mână şi cu revolverul într-alta, ca ofiţerii din cromolitografiile înfăţişând bătăliile din războiul ruso-japonez.

(După câteva minute – secole pentru Vásquez, care urmărea totul cu sufletul la gură – ofiţerul se întoarse, cu chipul descompus, palid şi agitat, ca să-l informeze pe Procuror de ceea ce se întâmpla.

— Ce?... Ce?!... strigă Procurorul.

Cuvintele ofiţerului se desluşeau cu greu din pricina răsuflării lui gâtuite.

— A... a fugit? urlă Procurorul şi două vine i se umflară pe frunte ca două semne negre de întrebare. Şi au... au... prădat casa?...

Fără a pierde o clipă, dispăru pe o uşă, urmat de ofiţer. O singură privire, repede ca fulgerul, şi se întoarse în stradă, cu mâna-i grăsuţă şi mânioasă încleştată pe mânerul stiletului şi atât de palid, încât buzele i se confundau cu spălăcitele lui

mustăţi.

— Tare-aş vrea să ştiu cum de-a izbutit să fugă! exclamă ieşind pe poartă. Ordin urgent, că doar de asta s-a inventat telefonul, ca să capturăm duşmanii guvernului. Vulpe bătrână! Cum pun mâna pe tine, te şi spânzur! N-aş vrea să fiu în pielea ta!

Privirea Procurorului căzu ca un fulger asupra Niñei Fedina. Un ofiţer şi un sergent o aduseseră aproape cu forţa în locul unde vocifera el.

Căţea! îi spuse şi, fără s-o slăbească din ochi, adăugă: O s-o facem noi să spună tot! Locotenente, ia zece soldaţi şi du-o iute unde trebuie. La secret, auzi?

Un ţipăt încremenit umplu văzduhul, un ţipăt unsuros, sfâşietor, de om jupuit.

— Doamne-Dumnezeule, parcă-l răstignesc pe nenorocitul ăsta! se văicări Vásquez. Ţipetele doicii, tot mai ascuţite, îi sfredeleau pieptul.

Masacuata îl corectă, dispreţuitoare:

— N-auzi că-i femeie? Crezi că toţi bărbaţii au vocea piţigăiată ca tine?

— Ia mai taci...

Procurorul ordonă să se percheziţioneze toate casele din vecinătate. Grupuri de soldaţi, sub comanda caporalilor şi sergenţilor, se răspândiră în toate părţile. Percheziţionau curţi, odăi, dependinţe, terase, fântâni. Se urcau pe acoperişuri, răscoleau dulapuri, paturi, covoare, rafturi, butoaie, bufete şi lăzi. Dacă vecinul zăbovea puţin până să deschidă uşa, o spărgeau cu patul puştii. Câinii lătrau furioşi, strângându-se alături de stăpânii lor palizi. Din fiecare casă ţâşneau lătraturile ca apa dintr-o stropitoare...

— Să ştii că percheziţionează şi-aici! spuse Vásquez, căruia-i pierise aproape şi graiul de spaimă. În ce ne-am băgat! Şi dacă ne-ar fi ieşit ceva, dar aşa, pe daiboj...

Masacuata alergă s-o înştiinţeze pe Camila.

— Eu sunt de părere, spuse Vásquez intrând după ea, să-şi acopere faţa şi să plece...

Şi, fără să aştepte răspuns, se întoarse spre uşa dinspre stradă.

— Staţi, staţi, continuă el punând ochiul la crăpătură. Procurorul a contramandat ordinul şi nu mai percheziţionează.

Am scăpat.

Din doi paşi, crâşmăriţa ajunse la uşă, ca să vadă cu ochii ei ceea ce anunţa Lucio cu atâta bucurie.

— Uite-ţi şi răstignitul, şopti ea.

— Cine-i asta?

— Servitoarea, doica, nu vezi? Şi adăugă, ferindu-şi corpul de mâna pofticioasă a lui Vásquez: Stai locului, nu-nţelegi? Stai locului, fir-ai...

— Săraca, ia priveşte cum o târăsc!

— Parc-ar fi trecut tramvaiul peste ea!

— De ce s-or fi uitând cruciş cei ce mor?

— Lasă-mă, nu vreau să mai văd.

O escortă, la ordinele unui căpitan cu sabia în mâini, o scotea, târâş, din casa lui Canales, pe nefericita doică. Procurorul n-o putu interoga. Cu douăzeci şi patru de ore mai înainte, zdreanţa aceasta umană, care acum agoniza, era sufletul unei case unde singura preocupare a gureşului canar era să-şi urzească intrigile cu grăunţele de mei ale glasului, a şuvoiului fântânii să-şi ticluiască cercurile lui concentrice, a generalului pasienţele lui interminabile, iar a Camilei capriciile.

Procurorul sări în trăsură, urmat de un ofiţer. Vehiculul dispăru îndată după primul colţ al străzii. Apăru o targă, purtată de patru oameni, murdari şi zdrenţăroşi, ca să ducă la morgă cadavrul doicii. Trupa plecă în formaţie de defilare spre una din cazărmi, şi Masacuata deschise cârciuma. Vásquez se aşeză pe locul lui obişnuit, pe bancă, ascunzându-şi cu greu mâhnirea pricinuită de arestarea soţiei lui Genaro Rodas. Capul îi era fierbinte ca un cuptor de ars cărămizi, mahmureala alcoolului îi pătrunsese prin toţi porii, iar din când în când, aducându-şi aminte de fuga generalului, îl cuprindea ameţeala.

Între timp, Niña Fedina scurta din drumul închisorii, luptându-se cu soldaţii din escortă care-o îmbrânceau, la fiecare pas, de pe trotuar spre mijlocul străzii. Se lăsa înghiontită, fără să zică nimic, dar deodată, din mers, ca şi cum ar fi ajuns la limitele răbdării, lipi pe obrazul unuia din ei o palmă zdravănă. Un neaşteptat pat de puşcă fu răspunsul imediat, iar alt soldat o lovi pe la spate. Se-mpletici, dinţii începură să-i clănţăne, şi înaintea ochilor începu să-i joace stele verzi.

— Prăpădiţilor! La asta vă folosesc armele!... Ar trebui să vă fie ruşine! interveni o femeie care se întorcea de la piaţă cu un

coş de verdeţuri şi fructe.

— Ia-o din loc, femeie! îi strigă un soldat.

— Neobrăzatule!

— Vedeţi-vă de drum, doamnă, strigă un sergent, vedeţi-vă de drum, sau n-aveţi nicio treabă?

— Da voi aveţi, trântorilor?!

— Ţine-ţi gura, sau te plesnim!

— Auziţi, să mă plesnească! Asta-i culmea! Nişte „ăia” stafidiţi, nişte coate-goale cu pantalonii rupţi în fund! Aţi vrea să batjocoriţi oamenii, iar ei să stea cuminţi, cu botul pe labe! Şleahtă de derbedei!... Să ocărâţi lumea numai aşa, de plăcere!

Patrula îşi continuă drumul şi, între trecătorii care-o priveau înfricoşaţi, necunoscuta apărătoare a soţiei lui Genaro Rodas rămase, puţin câte puţin, în urmă, în timp ce, înconjurată de soldaţi, Niña Fedina îşi continua drumul spre închisoare, tragică, descompusă, cu faţa scăldată în sudoare, măturând pământul cu ciucurii şalului.

Trăsura Procurorului militar se ivi la colţul casei avocatului Abel Carvajal în clipa în care acesta, cu joben şi în jachetă, pleca spre palat. Procurorul făcu să se bălăbănească întreg vehiculul sărind de pe pernă drept în mijlocul trotuarului. Carvajal închisese tocmai poarta casei şi-şi punea, cu grijă, o mănuşă, când fu arestat de colegul său. Un pichet de soldaţi îl conduse prin mijlocul străzii, în ţinută de ceremonie, la secţia a doua de poliţie, împodobită pe din afară cu steguleţe şi foiţă colorată. Îl duseră de-a dreptul la celula în care se aflau arestaţi studentul şi paracliserul.

XIV
SĂ CÂNTE TOT UNIVERSUL!

Străzile apăreau puţin câte puţin în lumina fugară a zorilor, printre acoperişurile şi câmpurile care răspândeau o răcoare de aprilie. Pe alocuri se distingeau siluetele catârilor care aduceau laptele în goană mare, îmboldiţi de ţipetele şi biciul argatului care-i mâna, în timp ce mânerele vaselor de metal zornăiau, ciocnindu-se. Zorile se revărsau, de asemeni, şi asupra vacilor care aşteptau să fie mulse pe pragul caselor bogate sau la răscrucile din cartierele nevoiaşe, printre clienţii bolnavi, convalescenţi sau condamnaţi fără scăpare, cu ochii cârpiţi de somn, înfundaţi în cap şi sticloşi. Când le venea rândul, se apropiau ca să-şi ia ei înşişi laptele, aplecând vasul cu meşteşug, aşa ca să nu se facă spumă şi să capete cât mai mult lichid. Treceau pe străzi femeile care aduceau pâine. Cu capul plecat adânc pe piept, cu spatele arcuit, cu pulpele încordate şi picioare goale, păşeau încet, şovăitor, împovărate de enorme coşuri – unele peste altele – pagode care lăsau în aer un miros de aluat cu zahăr şi cu susan prăjit. În zilele de sărbătoare naţională, trompetele se auzeau pe aici de dimineaţă, deşteptare muzicală care isca fantasme de metal şi vânt, simfonie de mirosuri, strănuturi de culori, în timp ce – mai clar, mai dogit – răsuna, timid şi îndrăzneţ totdeodată, glasul clopotelor anunţând prima liturghie. Timid şi îndrăzneţ, pentru că dangătul lor care trezea, în zilele de sărbătoare religioasă, gust de ciocolată şi de prăjitură, în zilele de sărbătoare naţională amintea de lucrurile interzise.

Sărbătoare naţională...

De pe străzi, odată cu mirosul de pământ reavăn, se urca bucuria locuitorilor care aruncau apă pe fereastră ca să nu se ridice prea mult praf când vor trece, spre palat, trupele cu drapelul. Drapelul mirosea a batistă nouă. Treceau apoi şi echipajele impresionante ale „măririlor”: generali în uniforme sclipitoare mirosind a naftalină, doctori în fracuri, care mai păstrau încă iz de dulap închis, unii purtând joben, alţii tricorn cu pene. Funcţionarii mărunţi mergeau pe jos, într-o anume ordine, după importanţa lor, determinată în ochii bunului guvern de preţul înmormântării pe care-avea să le-o plătească într-o

bună zi statul.

O, Doamne, cerul şi pământul sunt pline de mărirea ta! Izolat de toţi, departe de tot, în mijlocul prietenilor, Preşedintele se lăsa văzut, fericind astfel poporul care preţuia aşa de mult strădaniile lui.

O, Doamne, cerul şi pământul sunt pline de mărirea ta! Doamnele simţeau divina putere a zeului adorat. Prelaţii corpolenţi îl tămâiau. Juriştii se credeau într-o adunare prezidată de Alfons Înţeleptul[27]. Diplomaţii arborau un aer măreţ, ca şi cum ar fi fost la Versailles, la curtea Regelui Soare. Ziariştii – din ţară şi din străinătate – se felicitau că se află în prezenţa unui nou Pericle[28]. O, Doamne, cerul şi pământul sunt pline de mărirea ta! Poeţii se credeau la Atena, cel puţin aşa pretindeau ei în faţa lumii. Un cioplitor de statui de sfinţi, care se socotea egalul lui Fidias[29], surâdea dând ochii peste cap şi frecându-şi mâinile auzind cum se aclamă pe străzi numele măritului cârmuitor. O, Doamne, cerul şi pământul sunt pline de mărirea ta! Un compozitor de marşuri funebre, adept entuziast al lui Bachus, îşi arăta faţa de pătlăgea roşie la un balcon, căutând să vadă pe unde mai era pământul.

Chip-de-înger îşi deschise drum printre invitaţi. (Era frumos şi rău ca satana.)

— Poporul cere să ieşiţi în balcon, Domnule Preşedinte!

— ...poporul?

Stăpânul puse în acest cuvânt un semn de întrebare. Tăcerea domnea în jurul lui. Sub povara unei mari tristeţi, pe care-o înfrânse, plin de mânie, înainte de-a ajunge să i se vadă în ochi, se ridică din fotoliu şi se duse în balcon.

Apăru în faţa poporului înconjurat de prietenii săi. Un grup de femei venise să sărbătorească fericita aniversare a zilei când scăpase de la moarte. Cea care se însărcinase cu pronunţarea discursului, imediat ce-l văzu pe Preşedinte, începu:

— „Fiu al poporului!...”

---

[27] *Alfons al X-lea cel Înţelept,* regele Castiliei şi Leonului (1252–1284); a încurajat literatura şi artele, fiind el însuşi autorul unor cunoscute poeme, *Cantigas* (n.t.).

[28] Celebru orator şi om de stat atenian, sprijinitor al artelor şi literelor, supranumit, pentru elocvenţa şi comportarea sa, „Olimpianul” (499—429 î.e.n.) (n.r.).

[29] Cel mai mare sculptor al Greciei antice (n. aprox. 496—m. 451 î.e.n.) (n.r.).

Stăpânul îşi înghiţi saliva amară, amintindu-şi poate de anii lui de student, petrecuţi lângă o mamă fără mijloace de existenţă, într-un oraş împietrit de rea-voinţă; dar favoritul, pe care-l mânca limba, îndrăzni să adauge încet:

— Ca Isus, fiu al poporului...

— „Fiu al poporului, reluă oratoarea, da, al poporului! În această zi de radioasă frumuseţe soarele străluceşte pe cer, lumina lui îţi ocroteşte ochii şi viaţa şi ne dă drept pildă munca aceea sacrosanctă datorită căreia pe bolta cerească lumina urmează umbrei, umbra, nopţii negre şi necruţătoare, de unde-au apărut mâinile criminale care, în loc să semene ogoarele, aşa cum tu, stăpâne, ne înveţi, au semănat sub paşii tăi o bombă care, în ciuda ştiinţificei sale preparaţii europene, te-a lăsat nevătămat...”

Un ropot de aplauze acoperi vocea oratoarei, pe care răuvoitorii o porecliseră Limbă-de-vacă, şi, asemeni evantaielor, o serie de urale vânturară aerul în jurul eroului şi al suitei sale.

— Trăiască Domnul Preşedinte!

— Trăiască Domnul Preşedinte al republicii.

— Trăiască Domnul Preşedinte constituţional ai republicii!

— Într-un singur glas, care să răsune până la marginea lumii şi să nu amuţească niciodată, într-un singur glas să strigăm: Trăiască Domnul Preşedinte constituţional al republicii, părintele patriei, şeful marelui partid liberal, liberal la suflet şi ocrotitor al tinerimii studioase!

Limbă-de-vacă reluă:

— „În noroi ar fi zăcut, terfelit, steagul nostru dacă aceşti răi fii ai patriei, sprijiniţi în încercarea lor criminală de duşmanii Domnului Preşedinte, şi-ar fi atins scopul. Dar ei nu s-au gândit niciodată că mâna lui Dumnezeu veghea şi veghează asupra preţioasei existenţe prezidenţiale, spre mulţumirea tuturor celor care, ştiindu-l demn de a fi Primul Cetăţean al Naţiunii, l-au înconjurat cu dragostea lor în acele momente *dramaturgice,* îl înconjoară şi-l vor înconjura întotdeauna când va fi necesar!

Da, domnilor... domnilor şi doamnelor, astăzi, mai mult decât oricând, ştim că, dacă s-ar fi atins ţelurile sinistre din acea zi de tristă amintire pentru ţara noastră, care întinde mâna tuturor popoarelor *cilivizate,* patria ar fi rămas orfană de tatăl şi ocrotitorul ei, pe mâinile celor care ascut în umbră pumnalele pentru a răni pieptul Democraţiei, aşa cum a spus acel mare

tribun care s-a numit Juan Montalvo[30]!

Datorită Dumneavoastră, flamura continuă să fluture neîntinată, iar de pe stema ţării n-a fugit nici pasărea care, asemeni păsării *tenis*[31] a renăscut din cenuşa *mamilor*[32], care au declarat independenţa naţională în acea aurora a libertăţii Americii, fără să se verse o singură picătură de sânge, ratificând astfel dorinţa de libertate dovedită de acei *mani* indieni care au luptat până la moarte pentru cucerirea libertăţii şi a drepturilor omului!

Şi de aceea, domnilor, venim astăzi să sărbătorim pe multilustrul ocrotitor al claselor nevoiaşe, pe cel care veghează asupra noastră cu dragoste de părinte şi ne conduce ţara, aşa cum am mai spus, spre culmea progresului căruia Fulton[33] i-a dat un nou impuls descoperind forţa aburilor, iar Juan Santa María[34] l-a apărat de piraţii invadatori dând foc acelei fatale pulberării în ţinuturile eroicului Lempira[35]. Trăiască patria! Trăiască Preşedintele constituţional al republicii, şeful partidului liberal, binefăcătorul naţiei, ocrotitorul femeii lipsite de apărare, al copilului şi al educaţiei!”

Strigătele de „trăiască” ale Limbii-de-vacă se pierdură într-un incendiu de aclamaţii, stins apoi într-o mare de aplauze.

Cu mâna încleştată pe balustrada balconului de marmură, stând din profil ca să nu-şi expună pieptul şi plimbându-şi capul dintr-o parte într-alta asupra adunării, cu sprâncenele încruntate şi ochii la pândă, Preşedintele rosti câteva cuvinte de răspuns. Bărbaţii şi femeile îşi şterseră mai mult decât o lacrimă.

— Domnule Preşedinte, îndrăzni Chip-de-înger auzindu-l suflându-şi nasul, dacă aţi intra?... Mulţimea vă face rău la

---

[30] Scriitor ecuadorian (1833–1889), adversar înverşunat al dictatorului García Moreno (n.t.).

[31] Oratoarea, incultă, pronunţă greşit numele păsării Fénix, care, potrivit legendelor antichităţii, trăia mai multe secole, se ardea ea însăşi pe un rug şi renăştea din propria ei cenuşă (n.t.).

[32] Pronunţare greşită a cuvântului latin *manes,* care denumea sufletele morţilor, considerate de romani ca divinităţi (n.t.).

[33] *Robert Fulton* (1765–1815), inginer american, a aplicat forţa aburilor la navigaţie, construind mici vapoare în 1807 (n.t.).

[34] Aluzie la fapta eroică a lui *Juan Santa María* (1831–1856), mort în lupta contra armatei aventurierului american Walker, care invadase Nicaragua. El a incediat pulberăria inamicului cu preţul vieţii lui (n.t.).

[35] Şef indian, care a luptat, eroic împotriva conchistadorilor spanioli (n.t.).

inimă...

Procurorul militar se repezi către Preşedinte, care se întorcea din balcon urmat de câţiva prieteni. Voia să-i raporteze despre fuga generalului Canales şi să-l felicite pentru discurs înaintea celorlalţi, dar, ca toţi cei care se apropiaseră cu intenţia aceasta, se opri ţintuit de o teamă ciudată şi, pentru a nu rămâne cu mâna în aer, i-o întinse lui Chip-de-înger.

Favoritul îi întoarse spatele, şi în acel moment Procurorul – cu mâna în aer încă – auzi prima detunătură dintr-o serie de explozii care se urmară rapid, la câteva secunde una de alta, ca nişte salve de artilerie. Apoi se auziră ţipete, toată lumea începu să alerge, să sară peste scaunele răsturnate; femeilor le veni rău şi se auzi pasul soldaţilor care, cu mâna în cartuşiera ce nu se deschidea destul de repede, cu puşca încărcată, se răspândeau ca boabele de orez între mitraliere, oglinzi sparte, ofiţeri şi tunuri...

Un colonel dispărea pe scară în sus, cu revolverul în mână. Altul cobora pe-o scară în spirală, cu revolverul în mână. Totuşi, nu era nimic. Un căpitan sări peste pervazul ferestrei, tot cu revolverul în mână. Altul se repezi, tot aşa, la uşă. Nu era nimic, nu era nimic. Totuşi aerul era rece. Încet-încet, invitaţii se apropiară unii de alţii – unul era lac de spaimă, altul îşi pierduse mănuşile; celor care-şi redobândeau culoarea feţei nu le revenea graiul, iar celor care-şi regăseau graiul, le lipsea culoarea feţei. Ceea ce însă nu putu spune nimeni fu pe unde şi când se făcuse nevăzut Preşedintele.

La picioarele unei scări zăcea, lungit pe jos, primul toboşar al fanfarei militare. Se rostogolise de la etaj, cu tobă cu tot, pricinuind acel strigăt general de: „Să scape cine poate!”

XV
UNCHI ŞI MĂTUŞI

Favoritul plecă de la palat între mai-marele puterii judecătoreşti, un bătrânel în jachetă şi cu joben, amintind de şobolanii din desenele pentru copii, şi un reprezentant al poporului, uscat şi cojit ca un sfânt din aceia a căror vechime n-o punea nimeni la îndoială.

Discutau amândoi, cu argumente de-ţi lăsa gura apă, dacă-i mai bine să meargă la *Grand-Hôtel* sau la o crâşmă de prin

împrejurimi pentru a se lepăda de spaima pricinuită de idiotul acela de toboşar pe care ei l-ar trimite, fără pic de remuşcare, la închisoare, în iad sau într-un loc şi mai groaznic. Când vorbea reprezentantul poporului, partizanul *Grand-Hôtel*-ului, părea că edictează norme obligatorii cu privire la locurile cele mai alese pentru a goli sticlele, operaţie care, în definitiv, avea urmări favorabile pentru finanţele statului – îi sporea încasările. Când vorbea magistratul, o făcea cu emfaza celui care pronunţă o sentinţă executorie: „...consider că e de natura bogăţiei adevărate lipsa de ostentaţie şi, ca atare, amice, eu prefer un han modest, unde te simţi bine între prieteni, unui hotel somptuos, unde nu tot ce străluceşte e aur”.

Chip-de-înger îi lăsă discutând la colţul palatului – era mai bine să nu se bage în acel conflict între autorităţi – şi o luă prin cartierul El incienso[36] în căutarea casei lui don Juan Canales. Era cazul ca domnul acesta să meargă sau să trimită în grabă pe cineva ca să-şi ia nepoata de la barul *El Tus-tep.* „Să se ducă el sau să trimită pe altcineva, ce-mi pasă mie! îşi zicea el; important e să nu mai depindă de mine, să existe aşa cum exista până ieri, când nici nu ştiam că există, când nu însemna nimic pentru mine...” Două sau trei persoane se dădură în lături din faţa lui, cedându-i trotuarul în chip de salut. Mulţumi fără să se uite cine erau.

Dintre toţi fraţii generalului, numai don Juan locuia în El incienso, într-una din casele apropiate de El cuño, cum era numită monetăria care, fie spus în treacăt, era o clădire de o solemnitate hidoasă. Bastioane cu tencuiala scorojită întăreau zidurile mucegăite, iar prin ferestrele apărate de zăbrele de fier, se ghiceau sălile cu aspect de cuşti pentru fiare. Acolo se păzeau milioanele diavolului.

Când favoritul bătu în poartă, răspunse, furios, un câine. După înverşunarea cu care lătra cerberul, se ghicea că e legat.

Cu pălăria în mână, păşi pragul uşii Chip-de-înger – era frumos şi rău ca satana – mulţumit că se găsea în locul unde urma s-o lase pe fiica generalului, dar şi ameţit de lătratul câinelui şi de repetatele invitaţii – după dumneavoastră, vă rog, după dumneavoastră – ale unui bărbat congestionat, surâzător şi burtos, care nu era altul decât don Juan Canales.

— Poftiţi vă rog, fiţi aşa bun, pe aici, vă rog, după

[36] În româneşte „tămâia” (n.t.).

dumneavoastră, domnule. Cărui fapt îi datorăm plăcerea acestei vizite?

Don Juan spunea toate astea ca un automat, cu un ton care n-avea nicio legătură cu teama pe care-o simţea în prezenţa acestui preţios personaj, intimul Domnului Preşedinte.

Chip-de-înger străbătu salonul cu privirea. Cum mai lătra după vizitatori blestematul acela de câine! Băgă de seamă că din grupul de portrete al fraţilor Canales scoseseră portretul generalului. O oglindă, în partea cealaltă a salonului, reproducea golul lăsat de portret şi o parte din salonul cu tapet de hârtie, pe vremuri galbenă, culoarea formularelor de telegrame.

Câinele – se gândi Chip-de-înger, în timp ce don Juan epuiza frazele obişnuite ale repertoriului său de formule amabile – continuă să fie sufletul casei, ca în timpurile primitive. Apărarea tribului. Până şi Domnul Preşedinte avea o haită de câini aduşi din străinătate.

Prin oglindă, îl văzu pe stăpânul casei frământându-şi mâinile cu disperare. După ce debitase frazele de convenienţă, don Juan Canales, ca un bun înotător, se aruncase în apă până la fund.

— Aici, în casa mea – spunea el – soţia mea şi cu mine am dezaprobat cu adevărată indignare purtarea fratelui meu Eusebio! Ce oroare! O crimă e întotdeauna un lucru respingător, şi în acest caz, mai mult decât în oricare altul, victima fiind o persoană atât de apreciată în toate privinţele, un om care era onoarea armatei noastre şi mai ales – spuneţi-o şi dumneavoastră – un prieten al Domnului Preşedinte!

Chip-de-înger păstra tăcerea groaznică a celui care, neputând salva o persoană din lipsă de mijloace, o vede cum se îneacă – tăcere comparabilă numai cu aceea a vizitatorilor când amuţesc, temându-se şi să accepte şi să respingă ceea ce aud spunându-se.

Văzând că vorbele lui cad în gol, don Juan îşi pierdu capul şi, ca un om gata să se înece, începu să bată aerul cu mâinile, căutând să atingă fundul cu picioarele. Simţea că-i clocoteşte creierul. Se credea amestecat în asasinatul de la Portalul Domnului şi în vastele lui ramificaţii politice. Faptul că nu era vinovat nu-i va servi la nimic, absolut la nimic. La ora asta, probabil că-l şi implicaseră; sigur că-l implicaseră! Loterie, amice, loterie! Loterie, amice, loterie! Întreaga ţară era cuprinsă

şi sintetizată în fraza aceasta, pe care o striga Tío Fulgencio[37], un om al lui Dumnezeu, catolic fervent şi negustor priceput, care vindea bilete de loterie pe stradă. În locul lui Chip-de-înger, Canales vedea silueta de schelet a lui Tío Fulgencio, ale cărui oase, fălci şi degete păreau ţinute cu sârmele nervilor. Tío Fulgencio strângea geanta de piele neagră sub braţu-i colţuros, îşi descreţea faţa şi, frământându-se în nişte pantaloni cu fundul imens, scotea falca înainte, ca să spună cu o voce care-i ieşea pe nas şi prin gura fără dinţi: „Amice; singura lege pe acest pământ e loteria: e o chestie de loterie să mergi la închisoare, o chestie de loterie să te împuşte sau nu şi tot o chestie de loterie e să ajungi deputat, diplomat, preşedinte de republică, general, ministru! La ce bun să studiezi, când totul e loterie? Loterie, amice, loterie, cumpără deci un bilet de loterie.” Şi scheletul acela noduros, trunchiul acela răsucit de viţă se scutura de râsul care-i ieşea din gură ca o cascadă de numere câştigătoare.

Chip-de-înger, cu totul departe de ceea ce gândea don Juan, îl observa în tăcere, întrebându-se ce putea avea comun cu Camila acel om laş şi respingător.

— Pe la noi s-aude, mai bine spus i s-a povestit soţiei mele, că se intenţionează să fiu implicat şi eu în asasinatul colonelului Parrales Sonriente!... continuă Canales, ştergându-şi broboanele mari. de sudoare care i se scurgeau de pe frunte cu o batistă, scoasă cu mare greutate din buzunar.

— Eu nu ştiu nimic, îi răspunse sec favoritul.

— Ar fi nedrept! Şi, cum v-am mai spus, noi am dezaprobat din primul moment fapta lui Eusebio. Afară de aceasta, nu ştiu dacă dumneavoastră sunteţi la curent, în ultima vreme noi ne vedeam foarte rar cu fratele meu. Aproape niciodată. Mai bine zis chiar niciodată. Treceam unul pe lângă altul ca doi străini: bună ziua, bună ziua; bună seara, bună seara; atât, şi nimic mai mult.

Vocea lui Juan începuse să devină nesigură. Soţia lui urmărea convorbirea de după un paravan şi crezu prudent să vină în ajutorul bărbatului ei.

— Prezintă-mă, Juan! exclamă ea apărând şi salutând pe Chip-de-înger cu o înclinare a capului şi cu un surâs curtenitor.

— Da, într-adevăr! răspunse, zăpăcit, soţul, ridicându-se în picioare odată cu favoritul. Am plăcerea să vă prezint pe soţia

[37] *Tío* înseamnă unchi, dar şi bade, neică. Aici ar fi „nea Fulgencio” (n.t.).

mea!

— Judith Canales...

Chip-de-înger auzi numele soţiei lui don Juan, dar nu-şi aminti să-l fi spus pe al său.

În timpul acelei vizite pe care o prelungea fără motiv, sub influenţa forţei inexplicabile ce începuse să-i stăpânească inima şi să-i dezorganizeze existenţa, cuvintele care n-aveau nicio legătură cu Camila îi sunau în urechi fără să lase vreo urmă.

„De ce nu-mi vorbesc oamenii aceştia de nepoata lor? gândea el. Dacă mi-ar vorbi de ea, le-aş da atenţie, dacă mi-ar vorbi de ea, le-aş spune să nu fie îngrijoraţi, pentru că don Juan nu-i implicat în niciun asasinat; dacă mi-ar vorbi de ea... Dar ce prost sunt! Ce-aş vrea oare? Camila să nu mai fie Camila! Să rămână aici cu ei şi eu să nu mă mai gândesc la ea; eu, ea, ei... Ce prost sunt! Ea şi ei, iar eu nu, eu singur, departe, fără ea...”

Doña Judith – aşa semna dânsa, cu „h” la urmă – luă loc pe sofa şi-şi duse la nas batista de dantelă, luând un aer de aşteptare.

— V-am întrerupt conversaţia, iertaţi-mă... Spuneaţi ca...

— Spu...

— Da...

— Îi...

Toţi trei vorbiră în acelaşi timp şi, după câţiva „continuaţi, vă rog”, „continuaţi, vă rog” de cel mai graţios efect, don Juan, fără să-şi dea seama, rămase să vorbească el. („Dobitocule!”, îi strigă din ochi soţia lui.)

— Îi povesteam tocmai prietenului nostru cât de indignaţi am fost noi doi atunci când am aflat – în mod pur confidenţial – că fratele meu Eusebio e unul din asasinii colonelului Parrales Sonriente...

— A, da, da, aprobă doña Judith, ridicându-şi promontoriul sânilor. Am spus, şi eu şi Juan, că generalul, cumnatul meu, n-ar fi trebuit să-şi mânjească niciodată galoanele cu asemenea grozăvie, şi ceea ce-i şi mai rău acum – ca o culme a nenorocirii – se zice că vor să-l implice şi pe soţul meu!

— Tocmai din cauza asta îi explicam lui don Miguel că raporturile dintre noi şi fratele meu erau foarte reci, că eram ca nişte duşmani... da, nişte duşmani de moarte; el nu putea să mă vadă nici măcar în fotografie, iar eu pe el şi mai puţin!

— Ei, nu chiar aşa... Ştiţi, neînţelegeri familiare, care

despart întotdeauna pe oameni şi dau naştere la certuri! adăugă doña Judith, lăsând să plutească în aer un suspin.

— Am înţeles, le tăie vorba Chip-de-înger; don Juan să nu uite însă că între fraţi există întotdeauna legături indestructibile...

— Cum adică, don Miguel? Eu, complice?

— Daţi-mi voie!

— Să nu credeţi aşa ceva, interveni doña Judith, cu ochii plecaţi. Toate legăturile se distrug când sunt în joc chestiuni băneşti, e trist că-i aşa, dar lucruri de astea se văd în fiecare zi: banul nu respectă sângele!

— Daţi-mi voie! Eu spuneam că între fraţi sunt legături indestructibile pentru că, în ciuda profundelor divergenţe care existau între don Juan şi general, acesta, văzându-se pierdut şi obligat să părăsească ţara, mi-a spus că...

— E un netrebnic dacă m-a amestecat în crimele lui! O calomnie mârşavă!

— Bine, dar nici nu-i vorba de-aşa ceva.

— Juan, Juan, lasă-l pe don Miguel să vorbească.

— Mi-a spus că se bizuie pe ajutorul dumneavoastră ca fiica lui să nu rămână părăsită şi m-a rugat să vorbesc cu dumneavoastră ca, dacă puteţi, s-o adăpostiţi aici...

De data aceasta fu Chip-de-înger cel care simţi că vorbele lui cad în gol. Avu impresia că vorbeşte unor persoane care nu înţeleg spaniola. Între don Juan, pântecos şi proaspăt bărbierit, şi doña Judith, care-şi grămădise parcă sânii într-o roabă, vorbele lui cădeau în oglindă, simbol al absenţei lor totale.

— Şi dumneavoastră vă revine să vedeţi ce trebuie făcut pentru aceasta copilă.

— A, da, fireşte!... Imediat ce don Juan află că Chip-de-înger nu venise să-l aresteze, îşi redobândi siguranţa-i de om important. Nu ştiu ce să vă răspund, căci, ca să fiu sincer, chestiunea asta vine ca o surpriză... În casa mea, se-nţelege, nici gând... Ce vreţi, nu mă pot juca cu focul... Aici, cu noi, desigur că biata fată s-ar simţi foarte bine, dar nici soţia mea şi nici eu nu suntem dispuşi să pierdem prietenia persoanelor care ne vizitează şi care n-ar vedea cu ochi buni faptul că am deschis uşa căminului nostru cinstit fiicei unui duşman al Domnului Preşedinte... Pe de altă parte, e ştiut de toţi că celebrul meu frate a oferit... cum să spun? da, a oferit pe fiica lui unui prieten

intim al Şefului Naţiunii, pentru ca acela, la rândul lui...

— Şi toate acestea, după cum se ştie, numai ca să scape de închisoare, îl întrerupse doña Judith, scufundând promontoriul sânilor în prăpastia unui suspin. Aşa cum spunea Juan, şi-a oferit fiica unui prieten al Domnului Preşedinte, care, la rândul lui, trebuie s-o ofere însuşi Preşedintelui. Acesta, după cum e logic şi natural, respinge o propunere aşa de josnică şi, în acel moment, „Prinţul oştirii", aşa cum fusese poreclit de la acel faimos discurs, văzând că n-are nicio ieşire, hotărî să fugă şi să ne-o lase nouă pe domnişoara lui... Să-i fie... Ce se putea aştepta de la cel care-a aruncat, ca pe-o ciumă, asemenea bănuială asupra familiei sale şi discreditul asupra numelui său?! Să nu credeţi că noi n-am suferit din pricina urmărilor acestei afaceri. Ne-a scos peri albi, nu alta, martori ne sunt Dumnezeu şi sfânta Fecioară!

Un fulger de mânie trecu prin noaptea adâncă pe care o adăpostea în ochi Chip-de-înger.

— Atunci nu mai avem nimic de discutat...

— Ne pare rău pentru dumneavoastră că v-aţi dat osteneala să veniţi până la noi. Dacă m-aţi fi chemat...

— Iar pentru dumneavoastră, completă doña Judith pe soţul ei, am fi acceptat cu toată dragostea, dacă nu ne-ar fi fost absolut imposibil.

Chip-de-înger ieşi fără să se uite la ei şi fără să rostească un cuvânt. Câinele lătra înfuriat, târând lanţul pe pământ de la un capăt la altul al sârmei.

— Voi merge la ceilalţi fraţi, spuse Miguel la despărţire, pe prag.

— Nu vă mai pierdeţi vremea, se grăbi să-i răspundă don Juan; dacă eu, care am reputaţie de conservator, pentru că locuiesc în acest cartier, n-am primit-o în casă, ei, care sunt liberali... ei bine, ei vor crede că sunteţi nebun sau că e vorba pur şi simplu de-o glumă...

Spuse aceste cuvinte când ajunse aproape în stradă, închise apoi poarta încet, îşi frecă mâinile grăsuţe şi se întoarse spre casă după un moment de nehotărâre. Simţea o dorinţă de nestăpânit să mângâie pe cineva, dar nu pe nevastă-sa, aşa că se duse să caute câinele, care continua să latre.

— Lasă câinele în pace dacă vrei să pleci! îi strigă doña Judith din curte, unde tăia trandafiri, folosind clipele prielnice

când soarele, spre amurg, nu mai avea atâta putere.

— Da, plec acum...

— Atunci grăbeşte-te, că eu trebuie să merg la biserică să-mi fac rugăciunile şi nu vreau să ies pe străzi după ora şase, mai ales astăzi.

XVI
IN CASA NOUĂ[38]

La câteva minute după ora opt dimineaţa (fericiţi oamenii din vremea clepsidrei când nu exista tic-tacul ceasornicelor noastre, iar timpul nu se măsura cu salturi mărunte de insectă!), Niña Fedina fu închisă într-o celulă în formă de ghitară, aproape ca un mormânt, după ce i se făcuseră formele obişnuite şi cercetaseră îndelung tot ce avea şi purta pe ea. O percheziţionară din tălpi până în creştet, de la unghii până la subsuori, peste tot – lucru nespus de supărător – şi minuţiozitatea spori atunci când îi găsiră în cămaşă o scrisoare de-a generalului Canales – scrisă chiar de el – scrisoarea pe care o ridicase de pe jos în casa acestuia.

Obosită să stea în picioare în celula aşa de îngustă că nu putea face doi paşi, se aşează pe pământ – la urma urmelor era mai bine să stea jos – dar, după câteva minute, se ridică din nou. Frigul podelei îi cuprindea picioarele, mâinile, urechile – carnea îngheaţă uşor – şi rămase iarăşi câtva timp în picioare, dar mai târziu se aşează din nou, apoi iar se ridică, şi iar se aşează, şi iar se ridică...

În curte se auzea cântecul deţinutelor pe care le scoteau din celulă la soare. Cu toată amărăciunea din sufletele lor, cântecele aveau ceva proaspăt, ceva din savoarea legumelor crude. Unele cântece, îngânate pierdut, cu o voce adormită, erau de o crudă monotonie, a cărei apăsare grea, înlănţuitoare o întrerupeau, deodată, ţipete disperate... Blestemau, înjurau, se ocărau...

Din primul moment, Niña Fedina fu înspăimântată de o voce ţipătoare, care repeta neîncetat, pe ton de psalmodie:

De la Casa Nouă
la Casa ruşinii,

[38] Închisoare (n.t.).

cerul meu iubit,
nu-i decât un pas;
şi cum suntem singuri,
cerul meu iubit,
dă-mi o sărutare.
Ay, ay, ay, ay!
Dă-mi o sărutare,
că de-aci la Casa
destrăbălării,
cerul meu iubit,
nu-i decât un pas.

Primele două versuri nu se potriveau cu restul cântecului, şi totuşi tocmai această uşoară discordanţă părea să accentueze şi mai mult strânsa înrudire dintre casele rău famate şi închisoare. Ritmul se frângea, sacrificat realităţii, pentru a sublinia adevărul chinuitor care-o făcea pe Niña Fedina să se înfioare. Se temea să nu-i fie teamă şi tremura încă înainte de-a simţi toată spaima, neînţeleasa şi îngrozitoarea spaimă care o cuprinse mai târziu, când vocea aceea de patefon răguşit, ascunzând în ea mai multe mistere decât o crimă, o pătrunse până la oase.

Să aibă ca singură mâncare un cântec atât de amar era nedrept. O fiinţă jupuită de vie nu s-ar fi zbătut în chinuri aşa de cumplite cum se zvârcolea ea, în celulă, auzind cântecul deţinutelor care, uitând că patul prostituatei e mai îngheţat chiar decât patul închisorii, îl socoteau poate ca o supremă speranţă de libertate şi iubire.

Amintirea fiului ei o potoli. Se gândea la el ca şi cum l-ar purta încă în pântece. Mamele nu izbutesc niciodată să se simtă complet goale de fiii lor. Primul lucru pe care-l va face când va ieşi de la închisoare va fi să-l boteze. Pregătise totul. Ce drăguţe erau fustiţa şi boneţica pe care i le dăruise domnişoara Camila! Avea de gând să dea *tamal* şi ciocolată la micul dejun, orez ca la Valencia şi *pipian*[39] la prânz, sirop de scorţişoară, *horchata*[40], îngheţată şi prăjiturele seara. Iar tipografului cu un ochi de sticlă îi va comanda să-i tipărească mici imagini, pe care le va dărui

[39] Mâncare americană, preparată din carne de berbec, de găină şi de curcan, cu slănină şi cu migdale pisate (n.t.).

[40] Băutură răcoritoare, preparată din migdale, seminţe de dovleac, apă şi zahăr (n.t.).

prietenilor. Şi-ar mai vrea să închirieze şi două trăsuri „de la Schumann”, cu cai din aceia mari cât locomotivele, înhămaţi cu lanţuri argintate şi zornăitoare, şi cu vizitii în redingotă şi joben. Apoi încerca să-şi alunge gândurile astea de frică să nu i se întâmple şi ei ceea ce se povesteşte că i s-a întâmplat celui care, în ajunul nunţii, îşi spunea: „Să vezi mâine, la ora asta, ce bucurie pe capul meu!”; dar a doua zi, înainte de nuntă, trecând pe stradă, i-a căzut o cărămidă în cap.

Gândurile i se întoarseră la copilul ei, şi atât de adâncă îi fu bucuria, încât privea fără să înţeleagă păienjenişul de desene indecente de pe perete. Vederea lor, când îşi dădu seama de ele, o tulbură din nou. Cruci, fraze cuvioase, nume de oameni, numere cabalistice se împleteau cu draci cu corpul răsucit ca nişte candelabre şi flori cu petale în formă de degete, caricaturi de judecători şi de magistraţi, şi bărci, şi ancore, şi leagăne, şi sticle, şi mâini care se strângeau, şi ochi, şi inimi străpunse de pumnale, şi sori cu mustăţi ca poliţiştii, şi luni cu faţa de domnişoară bătrână, şi stele, şi ceasornice, şi sirene, şi ghitare cu aripi, şi săgeţi...

Înspăimântată, vru să se îndepărteze de lumea aceea de nebunie perversă, dar se lovi de celelalte ziduri murdărite şi ele cu obscenităţi. Mută de spaimă, închise ochii: era o femeie care începea să se rostogolească pe un teren alunecos, iar la trecerea ei, în loc de ferestre, se deschideau prăpăstii, şi cerul îi arăta stelele aşa cum arată un lup dinţii.

Pe jos, un popor de furnici ducea o libarcă moartă.

De la Casa Nouă
la Casa ruşinii,
cerul meu iubit...

Şi cântecul revenea, frecându-i uşor carnea vie cu ace subţiri de sticlă, ca pentru a-i toci pudoarea femeiască.

În oraş continua serbarea în cinstea Preşedintelui republicii. În Piaţa Centrală se ridica, noaptea, clasicul ecran – asemeni unui eşafod – pe care se proiectau fragmente de filme ceţoase în faţa unei mulţimi care părea că asistă, cu evlavie, la un autodafe. Clădirile publice se desprindeau, iluminate, pe fondul cerului. O turmă de paşi se încolăcea ca un turban în jurul parcului circular, împrejmuit de un grilaj format din zăbrele

foarte ascuţite la vârf. În nopţile de sărbătoare, societatea cea mai aleasă se aduna acolo, învârtindu-se mereu, în cerc, în timp ce oamenii din popor asistau la reprezentaţia cinematografică sub stele, într-o tăcere religioasă. Înghesuiţi ca sardelele, bătrâni şi bătrâne, holtei şi bărbaţi căsătoriţi (aceştia nici nu-şi mai ascundeau plictiseala), căscând care mai de care, urmăreau de pe băncile şi scaunele grădinii pe trecători, făcând complimente fetelor şi salutându-şi prietenii. Din când în când, bogaţi şi săraci ridicau ochii spre cer: exploda câte o rachetă şi imediat risipea în aer toate mătăsurile curcubeului.

Prima noapte petrecută în celulă e îngrozitoare. Cel închis rămâne treptat-treptat în umbră, ca în afara vieţii, şi intră într-o lume de cleştar. Zidurile dispar, acoperişul se şterge, pământul se mistuie, şi totuşi sufletul e atât de departe de-a se simţi liber! Mai degrabă îşi simte moartea!

Niña Fedina începu, zorit, să se roage. „Adu-ţi aminte, preamilostivă fecioară Maria, că niciodată nu s-a întâmplat să fie părăsit vreunul din cei care s-au pus sub ocrotirea, ta, cerând de la tine ajutor şi apărare! Aşa şi eu, însufleţită de această încredere, vin acum la tine, ocrotitoare a fecioarelor, mă apropii de tine şi, plângându-mi păcatele, mă arunc la picioarele tale. Nu întoarce faţa de la rugile mele, prea-sfântă fecioară, ci auzi-le şi primeşte-le.” Umbra o strângea, parcă, de gât. Nu putu să se roage mai mult. Se lăsă să cadă jos, şi cu braţele, pe care le simţi lungi, foarte, foarte lungi, îmbrăţişa pământul îngheţat, toate pământurile îngheţate ale tuturor celor închişi, ale tuturor celor care suferă pe nedrept, ale celor prigoniţi pentru dreptate, ale tuturor muribunzilor şi ale călătorilor... Şi astfel începu să recite litania:

Ora pro nobis[41]...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...

Încetul cu încetul, se ridică. Îi era foame. Cine-i va da să

[41] Roagă-te pentru noi... (lat.).

sugă copilaşului ei? Târâş, se apropie de uşă şi bătu în ea zadarnic.

Ora pro nobis...
Orapro nobis...
Ora pro nobis...

În depărtare se auziră douăsprezece bătăi de clopot...

Ora pro nobis...
Ora pro nobis...

În lumea fiului ei...

Ora pro nobis...

Douăsprezece bătăi, le numără bine... Reînsufleţită, se sili să se închipuie în libertate şi izbuti. Se văzu în casa ei, între lucrurile şi cunoscuţii ei, spunându-i Juanitei: „Bună ziua, îmi pare bine că te văd!”; se văzu ieşind din casă şi bătând din palme ca s-o cheme pe Gabrielita, supraveghind cărbunii, salutând cu o plecăciune pe don Timoteo. Prăvălioara ei îi apăru ca ceva viu, ca şi cum ar fi împrumutat ceva din fiinţa ei şi din a tuturora...

Afară, serbarea continua, cu ecranul cinematografic în locul eşafodului şi cu înconjurul parcului de către sclavii înhămaţi la roată.

Când se aştepta mai puţin, se deschise uşa celulei. Zgomotul zăvoarelor o făcu să-şi tragă picioarele ca şi cum s-ar fi simţit, dintr-odată, pe marginea unei prăpăstii. Doi oameni o căutară în întunecime şi, fără să-i spună o vorbă, o împinseră pe un coridor îngust, pe care vântul nopţii îl mătura cu suflarea lui rece. Trecu apoi prin două săli cufundate în întuneric, spre un birou luminat. Când intră îl văzu pe Procurorul militar vorbind în şoaptă cu grefierul.

„Ăsta e domnul care cântă la orgă la biserica Virgen del Carmen! îşi spuse Niña Fedina. Mi se părea mie că-l cunosc atunci când m-au arestat: acolo l-am văzut, în biserică. Nu trebuie să fie om rău!...”

Ochii Procurorului militar se fixară asupra ei îndelung. Apoi

o întrebă, în general, de nume, vârstă, stare civilă, profesie, domiciliu. Soţia lui Rodas răspunse acestor întrebări în chip lămurit, adăugând şi ea o întrebare tocmai când grefierul scria ultimul ei răspuns; dar întrebarea nu fu înţeleasă prea bine pentru că, în acel moment, sună telefonul şi se auzi, sporită de tăcerea din camera vecină, o voce răguşită de femeie, care spunea: „Da! Ce-ai mai făcut?... Îmi pare tare bine. Am trimis-o pe Canducha azi-dimineaţă să întrebe... Rochia? Rochia cade frumos, e bine tăiată... Cum?... Nu, nu-i pătată... Spun că nu-i pătată... Da, dar să nu lipsiţi... Da, da... Da... Veniţi neapărat... Cu bine... Noapte bună... Cu bine...”

Între timp, Procurorul militar răspundea la întrebarea Niñei Fedina pe un ton familiar de ironie crudă, batjocoritoare:

— Nu te îngriji, că pentru asta suntem noi aici, ca să-i informăm pe cei care, întocmai ca şi dumneata, nu ştiu de ce sunt arestaţi...

Şi, schimbând glasul, cu ochii de broscoi crescuţi în orbite, adăugă încet:

— Dar mai înainte trebuie să-mi spui ce făceai dumneata în casa generalului Eusebio Canales azi-dimineaţă?

— Mă... mă dusesem să-l caut pe general pentru o treabă...

— Ce treabă? Se poate şti?

— O treabă acolo, nu prea cine ştie ce, domnule. Aveam să-i spun o vorbă. Să vedeţi... Am să vă spun totul dintr-odată: ca să-i spun c-aveau să-l aresteze pentru asasinarea colonelului aceluia nu mai ştiu cum îi zice, de l-au omorât la Portalul Domnului.

— Şi mai ai îndrăzneala să întrebi pentru ce-ai fost arestată? Tâlhăroaico! Asta ţi se pare ţie puţin? Tâlhăroaico! Puţin, hai? Puţin!...

La fiecare *puţin,* indignarea Procurorului creştea.

— Aşteptaţi, domnule, să vă spun, că nu e ceea ce credeţi dumneavoastră! Aşteptaţi, pentru numele lui Dumnezeu, că, atunci când am ajuns eu la casa generalului, el nu mai era acolo, eu nu l-am văzut şi n-am văzut pe nimeni, plecaseră cu toţii, casa era goală, şi numai servitoarea alerga încoa şi încolo.

— Şi asta ţi se pare puţin? Asta-i puţin? La ce oră ai ajuns acolo?

— Tocmai bătea şase dimineaţa ceasul de la La Merced, domnule!

— Ce bine-ţi mai aduci aminte! Şi de unde ştiai dumneata că generalul avea să fie arestat?

— De unde ştiam eu?

— Da, dumneata.

— De la bărbatu meu!

— Şi pe bărbatul dumitale cum îl cheamă?

— Genaro Rodas!

— Şi el de la cine ştia? Cum de ştia? Cine i-a spus?

— Un prieten de-al lui, domnule, unul din poliţia secretă, numit Lucio Vásquez; el i-a povestit bărbatului meu, iar bărbatul meu mie.

— Şi dumneata generalului! îi luă vorba, grăbit, Procurorul.

Niña Fedina îşi mişcă, hotărâtă, capul, ca şi cum ar fi zis: „Doamne fereşte, nici gând de-aşa ceva!”

— Şi pe ce drum a apucat generalul?

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, eu nu l-am văzut pe general, v-am mai spus doar! Nu mă înţelegeţi? Nu l-am văzut, nu l-am văzut! Ce interes aş avea să vă spun că nu; şi cu atât mai rău dacă domnul acela scrie acolo, în declaraţie, că l-am văzut! şi arătă spre grefier care o privi din nou, cu figura lui spălăcită şi pătată de pistrui, asemeni unei sugative care a băut numeroase puncte de suspensie.

— Pe dumneata nu te priveşte ce scrie el! Răspunde la întrebare! Pe ce drum a apucat generalul?

Urmă o tăcere mai îndelungată. Apoi, şi mai dură, vocea Procurorului silabisi tare şi apăsat:

— Pe ce drum a apucat generalul?

— Nu ştiu! Ce vreţi să vă răspund? Nu ştiu, nu l-am văzut, nu i-am vorbit!... Poftim întâmplare!

— Faci rău că tăgăduieşti, fiindcă autorităţile ştiu totul, absolut totul, şi ştiu că dumneata ai vorbit cu generalul!

— Zău dacă nu-mi vine să râd!

— Ascultă ce-ţi spun şi nu râde, că autorităţile ştiu totul, totul! Auzi? Totul! La fiecare *totul* făcea să tremure masa cu lovituri de pumn. Dacă nu l-ai văzut pe general, de unde ai scrisoarea asta. A venit ea singură zburând şi ţi s-a băgat în cămaşă, nu-i aşa?

— Asta e o scrisoare pe care am găsit-o aruncată în casa generalului şi-am *rădicat-o* de pe jos când am plecat, dar mai bine nu vă mai spun nimic, fiindcă dumneavoastră tot nu mă

credeţi, ca şi cum eu aş fi o mincinoasă.

— Am *rădicat-o!* Proasta, nu ştie nici să vorbească, zise grefierul.

— Haide, destul cu poveştile şi mărturiseşte adevărul. Cu minciunile nu faci decât să-ţi pregăteşti singură o pedeapsă pe care-o vei ţine minte toată viaţa!

— Ce v-am spus eu e adevărul; acum, dacă dumneavoastră nu mă credeţi, eu nu vă pot sili să înţelegeţi cu băţul, aşa cum aş face cu copilul meu.

— O să te coste foarte scump, ia aminte la ce-ţi spun! Şi, altceva: ce aveai dumneata de-a face cu generalul? Ce-ţi era, ce eşti dumneata cu el? Sora lui, sau... Ce-ai luat de la el?

— Eu... de la general? Nimic, nu l-am văzut decât poate de două ori, însă, să vedeţi, s-a întâmplat că fiica lui mi-a făgăduit să-mi boteze copilul...

— Ăsta nu-i un motiv.

— Era ca şi naşa fiului meu, domnule!

Grefierul adăugă, de la spatele Procurorului:

— Încearcă să ne „ducă”...

— Şi dacă mi-a fost milă, mi-am pierdut capul şi-am alergat acolo unde ştiţi a fost din pricină că Lucio i-a povestit lui bărbatu-meu că-n noaptea asta o s-o răpească un om pe fiica ge...

— Termină cu minciunile! Mai bine mi-ai mărturisi de bunăvoie unde-i ascunzişul generalului, pe care eu ştiu că-l ştii, că eşti singura care-l ştii şi ni-l vei spune aici numai nouă, numai mie!... Lasă plânsul, vorbeşte, te ascult!

Şi, coborând glasul până la tonul unui confesor, adăugă:

— Dacă-mi spui unde se află generalul... haide, ascultă-mă, eu ştiu că dumneata ştii şi că-mi vei spune; dacă-mi spui locul unde s-a ascuns generalul, te iert, auzi? te iert; ordon să te pună în libertate şi de-aici te duci de-a dreptul acasă, liniştită... Gândeşte-te... gândeşte-te bine!

— Vai, domnule, dac-aş şti, v-aş spune! Dar nu ştiu, din nenorocire nu ştiu... Sfântă Fecioară, ce să mă fac!

— De ce tăgăduieşti? Nu vezi că astfel îţi faci singură rău?

În pauzele care urmau după frazele Procurorului, grefierul îşi sugea măselele.

— Pentru că nu foloseşte la nimic să te iau cu binele, fiindcă sunteţi nişte ticăloşi – această ultimă frază o spuse Procurorul

mai repede şi cu mânie crescândă, ca un vulcan în erupţie – o să mi-o spui cu răul. Află că dumneata ai comis un delict foarte grav împotriva siguranţei statului şi că te găseşti în mâinile justiţiei ca fiind responsabilă de fuga unui trădător, uneltitor, răzvrătit, asasin şi duşman al Domnului Preşedinte... Şi asta înseamnă foarte mult, foarte, foarte mult!

Soţia lui Rodas, nu ştia ce să facă. Cuvintele omului aceluia în care intrase parcă necuratul ascundeau o ameninţare apropiată, groaznică, ceva asemenea morţii. Simţi că-i tremură fălcile, degetele, picioarele... Cel căruia-i tremură degetele pare că şi-a scos oasele din ele şi că-şi scutură mâinile ca pe nişte mănuşi. Cel căruia-i tremură fălcile, fără să poată vorbi, pare că-şi telegrafiază spaima. Iar cel căruia-i tremură picioarele merge, parcă, într-o trăsură pe care o târâse, ca pe-un suflet dus de demoni, două fiare dezlănţuite.

— Domnule... se rugă ea.

— Bagă de seamă, că nu-i jucărie. Haide, repede! Unde-i generalul?

Departe, se deschise o uşă, pentru a lăsa să treacă plânsul unui prunc. Un plâns cald, disperat...

— Fă-o pentru copilul dumitale!

Nici nu rostise bine Procurorul aceste cuvinte, şi Niña Fedina, cu capul ridicat, căuta în toate părţile să vadă de unde venea plânsul.

— De două ore plânge mereu... Degeaba cauţi unde este... Plânge de foame şi va muri de foame dacă nu-mi spui locul unde se află generalul!

Femeia se repezi pe-o uşă, dar îi ieşiră înainte trei oameni, trei bestii întunecate, care, fără multă greutate, îi frânseră slabele ei puteri de femeie. În acea luptă zadarnică i se despleti părul, îi ieşi bluza din cordon şi i se desprinseră fustele. Dar puţin îi păsa că-i cade totul de pe ea. Aproape goală, se târî în genunchi spre Procuror, implorându-l s-o lase să-i dea piept copilaşului.

— Poţi să-i dai cât pofteşti, dar mai înainte spune-mi unde-i generalul!

— Pe sfânta Fecioară, domnule – se rugă ea, îmbrăţişând picioarele Procurorului – pe sfânta Fecioară, lăsaţi-mă să-i dau băieţaşului meu să sugă, vedeţi că abia mai poate plânge, vedeţi că moare, şi după asta, dacă vreţi, omorâţi-mă.

— Aici nu folosesc la nimic sfintele fecioare! Dacă nu-mi spui unde stă ascuns generalul, rămâi aici, şi fiul dumitale n-are decât să plângă pân-o crăpa!

Ca nebună, îngenunche în faţa oamenilor care păzeau uşa. Apoi se luptă cu ei. Apoi se întoarse să îngenunche iar înaintea Procurorului, să-i îmbrăţişeze picioarele.

— Domnule, pentru fiul meu!

— Păi da, pentru fiul dumitale: unde-i generalul? E inutil să cazi în genunchi şi să joci toată comedia asta. Dacă nu răspunzi la ce te întreb, ia-ţi nădejdea că-i vei da copilului să sugă.

Şi spunând aceasta, Procurorul se ridică în picioare, obosit de-atâta stat pe scaun. Grefierul îşi sugea măselele; avea tocul gata pregătit să consemneze declaraţia care nu mai ieşea de pe buzele nefericitei mame.

— Unde-i generalul?

În nopţile de iarnă, apa plânge în burlane. Tot aşa se auzea şi plânsul copilului: gâlgâit, înfundat.

— Unde-i generalul?

Niña Fedina tăcea ca o sălbăticiune rănită, muşcându-şi buzele în neştire.

— Unde-i generalul?

Aşa trecură cinci, zece, cincisprezece minute. În sfârşit, ştergându-şi buzele cu o batistă tivită cu negru, Procurorul adăugă, la întrebările pe care le repetase atâta, ameninţarea:

— Ei bine, dacă nu-mi spui, o să sfărâmi în mâini puţin var nestins, să vedem dacă nici aşa n-o să-ţi aminteşti de drumul pe care l-a luat Canales.

— Fac tot ce vreţi, dar mai înainte lăsaţi-mă să... să... să-i dau piept micuţului! Domnule, nu fiţi aşa, nu-i drept! Copilaşul n-are nicio vină, domnule! Pedepsiţi-mă pe mine cum vreţi!

Unul din oamenii care păzeau uşa o îmbrânci, trântind-o la pământ; iar altul îi dădu un picior, care-o lungi de-a binelea pe jos. Plânsul şi indignarea o făceau să nu mai vadă nici cărămizile, nici obiectele. Nu mai simţea decât plânsul copilului ei.

Era ora unu noaptea când începu să sfărâme cu mâinile var nestins, ca să n-o mai bată. Băieţaşul ei plângea…

Din când în când, Procurorul repeta:

— Unde-i generalul? Unde-i generalul?

Ora unu...

Ora două...

În sfârşit, ora trei... Băieţaşul ei plângea...

Ora trei, când ea credea că-i aproape cinci...

Nu mai venea odată ora patru... Şi băieţaşul ei plângea...

Ora patru... Şi băieţaşul ei plângea...

— Unde-i generalul? Unde-i generalul?

Cu mâinile acoperite de crăpături nenumărate şi adânci, care se deschideau şi mai mult la fiecare mişcare, cu degetele jupuite la vârf, numai carne vie, cu răni la încheieturi şi unghiile sângerânde, Niña Fedina ţipa de durere tot frământând varul cu mâna. Când se oprea, rugându-se, mai mult pentru copilul ei decât pentru ea, o copleşeau loviturile.

— Unde-i generalul? Unde-i generalul?

Ea nu asculta glasul Procurorului. Plânsul fiului ei, tot mai stins, îi umplea auzul!

La cinci fără douăzeci o părăsiră fără cunoştinţă, zăcând pe podea. De pe buze i se prelingea o spumă groasă şi din sânii ei, brăzdaţi de crăpături mici aproape invizibile, îi curgea laptele – mai alb ca varul. Din când în când, din ochii ei umflaţi se scurgeau lacrimi furişe.

Mai târziu – se iveau zorile – o duseră în celulă. Acolo se deşteptă alături de fiul ei muribund, îngheţat, fără viaţă, ca o păpuşă de cârpă. Simţindu-se la sânul mamei, copilul se înviora un pic şi se aruncă asupra sânului cu lăcomie, dar punând guriţa pe el şi simţind gustul acru al varului, lăsă sânul şi începu să plângă. În zadar se strădui ea să-l facă să ia sânul din nou. Cu pruncul în braţe, lovi orbeşte uşa... I se răcea în braţe... Se răcea... Se răcea... Nu era cu putinţă să lase să moară aşa o făptură nevinovată, şi începu să lovească uşa şi să ţipe...

— Ah! îmi moare copilul... îmi moare copilul! Viaţa mea, carnea mea, viaţa mea! Săriţi, pentru numele lui Dumnezeu! Deschideţi, deschideţi! Îmi moare copilul! Sfântă Fecioară! Sfinte Antoane! Isuse!

Afară continua serbarea. A doua zi, întocmai ca cea dintâi: ecranul cinematografului în chip de eşafod şi înconjurul parcului de către sclavii legaţi la roată.

XVII
UNELTIRILE IUBIRII

— Vine, nu vine!

— Eu parcă-l şi văd!

— Întârzie, dar nu-i nimic, nu-i aşa? Numai să vină!

— De asta poţi să fii dumneata sigură aşa cum eşti sigură că acum e noapte. Primesc să-mi taie o ureche dacă nu vine. Nu te mai frământa...

— Şi crezi c-o să-mi aducă veşti despre tata? Chiar el s-a oferit...

— Bineînţeles... Cu atât mai mult...

— Ah! De-ar da Dumnezeu să nu-mi aducă veşti rele! Nu ştiu ce-i cu mine... Am să-nnebunesc... Aş vrea să vină mai repede, ca să scap de îndoială, iar, pe de altă parte, dacă-mi aduce veşti rele, mai bine să nu vină.

Din colţul bucătăriei improvizate, Masacuata urmărea palpitaţiile glasului Camilei, care vorbea lungită în pat. O lumânare, fixată pe pământ, ardea în faţa fecioarei din Chiquínquirá.

— Aşa cum eşti dumneata, cred şi eu c-o să vină, şi încă cu veşti care-o să-ţi placă, adu-ţi aminte de vorba mea... Da de unde sunt eu aşa de sigură? o să mă-ntrebi dumneata... Simt eu aşa, şi-n treburile inimii nu dau greş niciodată... Când e vorba de bărbaţi!... Ehei, dacă m-aş apuca să-ţi povestesc... E-adevărat că un deget nu-i la fel cu celelalte, şi totuşi sunt la fel: se-nfiinţează de parc-ar fi nişte câini atraşi de mirosul osului!

Zgomotul foalelor mici cu care aţâţa focul întretăia frazele crâşmăriţei. Camila se uita la ea cum suflă în foc, dar nu-i dădea atenţie.

— Iubirea, copilă dragă, e ca o *granizada*[42]. Dacă începi s-o sugi imediat ce-i gata, găseşti sirop din belşug şi-i o plăcere; ţâşneşte din toate părţile şi trebuie să te grăbeşti să-l înghiţi, că, de nu, se scurge; dar după aceea... după aceea nu mai rămâne decât o bucată de gheaţă fără niciun gust şi fără nicio culoare.

Se auziră paşi pe stradă. Camila îşi simţi inima bătând aşa de tare, încât trebui să şi-o apese cu amândouă mâinile. Trecură prin faţa uşii şi se depărtară repede.

— Am crezut că-i el...

— N-o să mai întârzie mult...

— Trebuie să se fi dus la unchii mei înainte de-a veni aici; probabil c-are să vină şi unchiul Juan cu el...

---

[42] Băutură rece, de obicei un sirop, conţinut într-o pojghiţă de gheaţă (n.t.).

— Câţ! câţ! Vezi că-ţi bea pisicul laptele, goneşte-l...

Camila se întoarse ca să privească animalul, care, speriat de ţipătul crâşmăriţei, începuse să-şi lingă mustăţile muiate în lapte, aproape de ceaşca uitată pe un scaun.

— Cum îl cheamă pe pisicul dumitale?

— Benjui...

— Eu aveam un pisoi căruia-i ziceam Gota şi era, de fapt, o pisică...

— Acuma s-aud, într-adevăr, paşi, poate că... Era el.

În timp ce Masacuata desfereca uşa, Camila îşi trecu mâinile prin păr, ca să şi-l aranjeze cât de cât. Inima îi bătea puternic. La sfârşitul acelei zile care i se păru, în unele momente, fără sfârşit, interminabilă, eternă, faţa îi era umflată de plâns, istovită, fără viaţă, cu cearcăne la ochi, ca faţa unei bolnave care aude şuşotindu-se despre pregătirile propriei sale operaţii.

— Da, domnişoară, veşti bune! spuse Chip-de-înger de la uşă, schimbându-şi expresia de mâhnire de pe figură.

Ea îl aştepta în picioare, cu o mână pe capul patului, cu ochii plini de lacrimi, cu faţa rece. Favoritul îi mângâie mâinile.

— Întâi veştile despre tatăl dumitale, întrucât interesează cel mai mult... Pronunţând aceste cuvinte, privi pe Masacuata şi atunci, fără să schimbe tonul, îşi schimbă gândul. Ei bine, tatăl dumitale nu ştie că eşti ascunsă aici...

— Şi el unde se află?...

— Linişteşte-te!

— M-aş mulţumi să ştiu numai că nu i s-a întâmplat nimic!

— Luaţi loc, domnule... interveni crâşmăriţa, oferind bancheta lui Chip-de-înger.

— Mulţumesc.

— Şi cum, desigur, aveţi de vorbit mai multe, dacă nu vă mai trebuie nimic, îngăduiţi-mi să plec pentru câteva minute. Mă întorc îndată. Mă duc să văd ce-i cu Lucio, căci a plecat de azi-dimineaţă şi nu s-a mai întors.

Favoritul fu cât pe-aci să-i ceară crâşmăriţei să nu-l lase singur cu Camila.

Dar Masacuata şi ajunsese în curticica întunecoasă, ca să-şi schimbe fusta, iar Camila îi spunea:

— Dumnezeu să te răsplătească pentru tot ceea ce faci; mă auzi, doamnă? Săraca, e aşa de bună! Şi are haz când vorbeşte.

Spune că dumneata eşti foarte bun, că eşti foarte bogat şi foarte simpatic şi că te cunoaşte de multă vreme...

— Da, e foarte bună. Totuşi, nu se putea vorbi în faţa ei cu toată încrederea şi e mai bine c-a plecat. Despre tatăl dumitale se ştie numai că a fugit, dar până nu trece frontiera nu vom avea ştiri sigure. Ia spune-mi: ai povestit ceva despre tatăl dumitale femeii acesteia?

— Nu, pentru c-am crezut că ştie totul.

— E mai bine să nu ştie absolut nimic.

— Şi unchii mei ce ţi-au spus?

— N-am putut să mă duc să-i văd pentru c-am alergat să capăt veşti despre tatăl dumitale, dar le-am anunţat vizita mea pentru mâine.

— Iartă-mă că te supăr atâta, dar înţelegi şi dumneata că m-aş simţi mai liniştită acolo, cu ei, mai ales cu unchiul Juan, care mi-e naş şi care s-a purtat cu mine ca un tată...

— Vă vedeaţi des?

— Aproape în fiecare zi... Da, aproape zilnic, fiindcă atunci când nu mergeam noi la el, venea el la noi, singur sau cu soţia. E fratele pe care tata l-a iubit cel mai mult. Întotdeauna-mi spunea: „Dacă eu n-am să mai fiu cu tine, am să te las cu Juan, la el trebuie să te duci şi să-l asculţi ca şi cum ar fi tatăl tău". Chiar duminica trecută am luat masa împreună.

— În orice caz, vreau să ştii că, dacă te-am ascuns aici, a fost pentru a te feri de maltratările poliţiei şi pentru că aici era mai aproape.

Oboseala lumânării, cu feştila netăiată, plutea ca privirea unui miop. Chip-de-înger se vedea în acea lumină micşorat, pe jumătate bolnav şi-o privea pe Camila, mai palidă, mai singură şi mai frumoasă ca niciodată în rochia ei de culoare galbenă ca lămâia.

— La ce te gândeşti?

Vocea lui avea intimitatea unui om împăcat.

— Prin câte necazuri o fi trecut bietul tata, fugind prin locuri necunoscute, întunecoase, nu ştiu nici eu cum, înfometat, însetat, căzând de somn, fără adăpost! Sfânta Fecioară să-l întovărăşească! Toată ziua am ţinut lumânarea aprinsă...

— Nu te mai gândi la astfel de lucruri, nu chema nenorocirea; totul se întâmplă aşa cum stă scris să se întâmple. Ce departe eram de-a ne închipui: dumneata că mă vei

cunoaşte şi eu că-i voi putea fi de folos tatălui dumitale!...

Apoi îi luă o mână – pe care ea i-o lăsă – să i-o mângâie şi priviră amândoi chipul Fecioarei.

Favoritul gândea:

În colţul cerului de peruzele
Ce bine încăpeai, căci făurarul,
Când te-ai născut, din nea scoase tiparul
Trupului tău în forma unei stele!

Strofa, inexplicabilă în acele momente, rămase izolată în mintea lui şi se topi parcă în palpitaţia care învăluia sufletele amândurora.

— Şi dumneata ce crezi? Tata va merge departe? Şi cam pe când se va şti...

— N-am nicio idee, dar e o chestiune de zile...

— De multe zile?

— Nu...

— Poate să aibă veşti unchiul meu Juan...

— Probabil...

— Pari stânjenit când îţi vorbesc de unchii mei...

— Cum poţi spune aşa ceva! Deloc. Dimpotrivă, socot că fără ei responsabilitatea mea ar fi mai mare. Unde te-aş duce eu dacă n-ar fi ei...

Chip-de-înger îşi schimba glasul când, încetând cu născocirile despre fuga generalului, vorbea despre unchii ei. Se temea să nu-l vadă pe general întorcându-se legat şi urmat de escortă, sau rece ca marmura, înfăşurat într-o pătură însângerată.

Uşa se deschise dintr-odată şi Masacuata intră valvârtej. Barele de la uşă se rostogoliră pe jos. Un suflu de aer făcu să pâlpâie lumina.

— Iertaţi-mă că vă întrerup, am venit într-un suflet... Lucio e arestat! Îmi povestea tocmai o cunoscută de-a mea, când primii biletul ăsta. E la penitenciar... A pălăvrăgit nătărăul ăla de Genaro Rodas. Păcat că mai poartă pantaloni şi se numeşte bărbat. Presimţeam eu; toată după-amiaza am fostfără chef. În fiecare clipă-mi zvâcnea inima: tac, tac, tac... Rodas le-a spus că dumneavoastră şi cu Lucio aţi răpit-o pe domnişoara de-acasă...

Favoritul nu putu să împiedice catastrofa. Un pumn de

cuvinte şi – explozia... Camila, el şi biata lui iubire se făcură fărâme într-o clipă, în mai puţin de-o clipă... Când Chip-de-înger începu să-şi dea seama de realitate, Camila plângea cu disperare, culcată pe pat, cu faţa în mâini; crâşmăriţa vorbea mereu, povestind cu toate amănuntele răpirea, fără să înţeleagă că prin cuvintele ei prăbuşea o lume întreagă într-o prăpastie de deznădejde; cât despre el, simţea că-l îngropau de viu, cu ochii deschişi.

După ce plânse câtva timp, Camila se ridică, asemeni unei somnambule, cerând crâşmăriţei ceva cu care să se acopere pentru a ieşi pe stradă.

Când aceasta îi dădu un şal, se întoarse către Chip-de-înger şi-i spuse:

— Dacă dumneata eşti, cum spui, un cavaler, însoţeşte-mă până la casa unchiului meu Juan.

Favoritul vru să spună ceea ce nu se poate spune, acel cuvânt de nerostit cu buzele şi care tremură în ochii tuturor celor pe care soarta îi loveşte în speranţele lor cele mai adânci şi mai intime.

— Unde mi-e pălăria? întrebă el cu vocea răguşită de neliniştea şi teama pe care căuta să şi le înăbuşe.

Cu pălăria în mână, se întoarse spre interiorul cârciumioarei ca să privească încă o dată, înainte de-a pleca, locul în care se scufundase o iluzie.

— Dar... obiectă el atunci când ajunse lângă uşă, mi-e teamă să nu fie prea târziu...

— Dacă ne-am duce într-o casă străină, da; dar mergem la mine, căci, află dumneata, la oricare din unchii mei sunt ca la mine acasă...

Chip-de-înger o opri cu blândeţe de-un braţ şi, ca şi cum şi-ar fi smuls sufletul, îi spuse adevărul cu brutalitate:

— La casa unchilor dumitale nici nu trebuie să te gândeşti; nu vor s-audă de dumneata, nu vor să ştie nimic de general, îl reneagă ca frate. Mi-a spus-o astăzi unchiul dumitale Juan...

— Dar dumneata însuţi mi-ai afirmat adineauri că n-ai văzut pe unchii mei şi că le-ai anunţat numai vizita!... Atunci cum rămâne? Uiţi propriile dumitale cuvinte şi-mi calomniezi unchii ca să reţii în această cârciumă prada care-ţi scapă din mâini?! Unchii mei să nu vrea să audă de noi, să nu mă primească în casa lor? Probabil nu eşti în toate minţile! Vino, însoţeşte-mă, ca

să te convingi de contrariul!

— Nu sunt nebun, crede-mă! Mi-aş da viaţa ca să nu suferi vreo jignire, şi dacă am minţit, am făcut-o pentru ca... nu ştiu... Minţeam din compătimire, din cauză că voiam să-ţi cruţ, până-n ultima clipă, durerea pe care o vei încerca acum... Mă gândeam să mă duc mâine iarăşi la ei, ca să-i rog din nou, să găsesc vreo altă soluţie, să le cer să nu te lase părăsită în stradă, dar acum nu mai e cu putinţă... Dumneata ai şi pornit spre ei, nu mai e cu putinţă...

Străzile luminate par şi mai singuratice. Crâşmăriţa ieşi cu lumânarea, care ardea în faţa fecioarei Maria, ca să le lumineze primii paşi. Vântul o stinse. Pierind, limba flăcării schiţă gestul unei femei care îngenunche.

XVIII
BĂTĂI IN POARTĂ

Bum, bum, bum, *bum!*

Ca rachetele care explodează paralel cu pământul, loviturile în poartă şerpuiră prin toată casa, deşteptând câinele, care începu să latre pe dată spre stradă. Zgomotul îi arsese somnul. Camila întoarse capul către Chip-de-înger – pe pragul porţii unchiului său Juan se şi simţea în siguranţă – şi-i spuse, foarte mândră:

— Latră pentru că nu m-a recunoscut! Rubin! Rubin! adăugă, chemând câinele care continua să latre. Rubin! Rubin! Sunt eu, Rubin! Nu mă cunoşti, Rubin? Fugi, du-te, să vină repede să-mi deschidă... Şi, întorcându-se încă o dată către Chip-de-înger: Trebuie să mai aşteptăm puţin!

— Da, da, nu-ţi face griji pentru mine, să aşteptăm!

Vorba îi era fărâmiţată ca a unui om care a pierdut totul şi căruia-i e indiferent totul.

— Poate n-au auzit, poate că-i nevoie să batem mai tare.

Ridică şi lăsă să cadă cu zgomot, de mai multe ori, mâna de bronz aurit prinsă de poartă.

— Probabil că servitoarele dorm, deşi ar fi timpul să fi ieşit să vadă cine bate. Are dreptate tatăl meu care, suferind de insomnie, spune întotdeauna după o noapte nedormită: „Ferice de cei cu somn adânc”.

În toată casa, Rubin era singurul care dădea semne de

viaţă. Lătratul lui se auzea când la intrare, când înlăuntru, în curtea interioară. Alerga neobosit după loviturile din poartă, pietre aruncate asupra tăcerii care-o făcea pe Camila să simtă un nod ciudat în gât.

— Nu înţeleg, observă ea fără să se îndepărteze de poartă. Fără îndoială că dorm; să bat mai tare, poate vin!

Bum, *bum*, *bum!*... *Bum, bum, bum!*

— Acuma trebuie să vină! Sunt sigură că nu ne-au auzit încă!

— Până una-alta, văd că ies vecinii! spuse Chip-de-înger.

Într-adevăr, deşi nu se vedea prin ceaţă, se auzea zgomotul uşilor.

— Bine, dar asta nu-nseamnă nimic, nu-i aşa?

— Sigur că nu, bate, bate, nu te nelinişti din pricina asta!

— Să mai aşteptăm o clipă, să vedem dacă nu vin...

Şi, ca să facă să treacă timpul, Camila începu să numere în gând: unu, doi, trei, patru... zece, unsprezece... douăzeci, douăzeci şi unu... douăzeci şi patru, do-uă-zeci-şi-cinci...

— Nu vin!

...douăzeci şi şase, douăzeci şi şapte – îi era frică să nu ajungă la cincizeci – treizeci... treizeci şi opt...

Deodată, fără să ştie de ce, simţi că e adevărat ceea ce-i spusese Chip-de-înger despre unchiul Juan şi, înecată de spaimă, bătu încă o dată, şi încă o dată... *Bum, bum, bum!* Acum nici nu mai lăsa mâna de bronz din mână... *Bumbum, bum, bum, bumbumbum!* Nu era cu putinţă! *Bum!*... *Bum, bumbum, bum, bum, bum!*

Acelaşi răspuns, mereu: nesfârşitul lătrat al câinelui. Ce rău, de care nu-şi dădea seama, le făcuse ea, ca să nu-i deschidă poarta casei? Bătu din nou. Speranţa îi renăştea la fiecare lovitură. Ce se va face ea dac-o vor lăsa pe stradă? Numai gândindu-se la lucrul acesta şi încremenea toată. Bătu din nou. Bătu cu înverşunare, ca şi cum ar fi zdrobit, cu ciocanul, capul unui duşman. Îşi simţea picioarele grele, gura amară, limba ca un burete, şi în dinţi arzătoarea înţepătură a spaimei.

Scârţâi o fereastră şi se auziră chiar glasuri. Tot corpul i se încălzi. Deschideau, slavă Domnului! Era bucuroasă să se despartă de omul acela, ai cărui ochi scăpărau fosforescenţe diabolice, ca ochii pisicilor, de acel individ respingător, deşi frumos ca un înger. În acea clipă, lumea din casă şi lumea de pe

stradă, despărţite prin poartă, se atingeau ca doi aştri fără lumină. Casa-ţi îngăduie să-ţi mănânci pâinea pe ascuns – pâinea mâncată pe ascuns e gustoasă, spun înţelepţii – casa posedă siguranţa lucrurilor permanente şi atrage stima socială, stabilă ca portretul de familie în care tatăl se distinge prin nodul de la cravată, mama arborează cele mai scumpe bijuterii, iar copiii sunt daţi pe păr cu *aqua florida* autentică. Strada, dimpotrivă, e o lume nestatornică, periculoasă, plină de aventuri, falsă ca oglinzile, e un spălător public al murdăriilor din jurul ei.

De câte ori se jucase, când era mică, în faţa acelei porţi! În timp ce tatăl ei şi unchiul Juan, gata să-şi ia rămas bun, discutau încă, de câte ori nu privise, de-acolo, streşinile caselor vecine care se profilau pe albastrul cerului ca spinările unor animale îmbrăcate în solzi!

— Ai auzit şi dumneata c-au deschis fereastra aceea, nu-i aşa? Totuşi, nu vine nimeni. Sau... poate să fi greşit casa... Ar avea haz!

Şi, lăsând mâna de bronz, coborî de pe trotuar, ca să cerceteze faţada casei. Nu se înşelase. Era, într-adevăr, casa unchiului său. „Juan Canales, constructor”, spunea placa de metal de la poartă. Ca un copil, lăsă buza în jos şi izbucni în plâns. Lacrimile, ca nişte cai minusculi, târau din adâncimile creierului ei gândul negru că e adevărat ceea ce-i spusese Chip-de-înger, plecând de la *El Tus-tep.* Era un lucru sigur, şi totuşi ea nu voia încă să-l creadă.

Ceaţa învăluia străzile. Un fel de stucărie din smântână, de culoarea rachiului şi cu miros de verdeaţă.

— Întovărăşeşte-mă la ceilalţi unchi ai mei; întâi la unchiul Luis, dacă vrei...

— Unde spui dumneata...

— Atunci, să mergem... Lacrimile-i curgeau din ochi ca ploaia. Aici n-au vrut să-mi deschidă...

Plecară. Ea întorcând capul la fiecare pas – nu părăsea încă speranţa că în ultima clipă vor deschide – şi Chip-de-înger sumbru. O să vadă el don Juan Canales; era cu neputinţă să lase fără răzbunare o astfel de insultă! Din ce în ce mai departe, câinele continua să latre. În curând dispăru orice speranţă. Nu se mai auzea nici câinele. În faţa Monetărieiîntâlniră un factor beat. Zvârlea scrisorile în mijlocul străzii cu gesturi de somnambul. Aproape nu mai putea să meargă. Din când în când ridica braţele şi râdea cu un cârâit de pasăre domestică, luptându-se cu propria-i salivă care cădea, în fire încâlcite, până pe nasturii de la uniformă. Ca mişcaţi de acelaşi resort, Camila şi Chip-de-înger se apucară să adune scrisorile şi să i le pună în geantă, sfătuindu-l să nu le mai arunce.

— Mul... mulţumesc, vă foa... foarte mul... ţumesc! silabisea cuvintele, sprijinit de zidul unui pavilion al Monetăriei. Apoi, când Camila şi însoţitorul ei îl lăsară cu scrisorile în geantă, se depărtă cântând:

Ca să te urci în cer
două lucruri se cer:
o scară mărişoară
şi-o fată bălăioară!

Şi, jumătate cântând, jumătate vorbind, adăugă pe altă melodie:

Urcă, urcă, urcă,
fecioara la cer,
urcă, urcă, urcă,
spre crăiia ei!

— Când sfântul Juan o să coboare degetul, cu, Gu... Gu... Gumercindo Solares, n-o să mai fiu poştaş, n-o să mai fiu poştaş...

Şi cântând:

Când o fi să mor,
cine-o să mă-ngroape
Bietele surori

ale milosteniei.[43]

— Vai şi vai, băiete, că eşti de prisos, că eşti de prisos!

Se pierdu în ceaţă, împleticindu-se. Era un omuleţ cu un cap cât toate zilele. Uniforma îi era prea mare şi şapca prea mică.

În acest timp, Juan Canales se străduia din răsputeri să obţină legătura cu fratele lui, José Antonio. Centrala telefonică nu răspundea, şi zgomotul soneriei îi făcea rău. În sfârşit, îi răspunse o voce ca de dincolo de mormânt. Ceru casa lui José Antonio Canales şi – împotriva aşteptării sale – vocea fratelui mai mare se auzi în aparat.

— Da, da, eu sunt, Juan. Credeam că nu m-ai recunoscut... Ei bine, închipuie-ţi... Ea şi tipul, da... Te cred, te cred... Se înţelege... Da, da... Ce spui?... Nuuu, nu le-am deschis!... Poţi să-ţi închipui... Şi, desigur, de aici au venit la tine... Ce, ce?... Bănuiam eu... Am tremurat tot timpul!... Şi pe voi, fireşte, iar nevestei tale cred că numai bine nu i-a făcut spaima; nevastă-mea voia să iasă la poartă, dar eu m-am opus!... Fireşte... se înţelege de la sine... Bine, dar vecinii tăi... Păi, da... Aici, la mine, e mai rău. Probabil că tună şi fulgeră... Şi de la tine probabil că s-au dus la Luis... A, nu? Veneau de la el?...

O lucire palidă şi apoi o limpezime difuză, rând pe rând suc de lămâie, suc de portocală, rumenire de foc abia aţâţat, aur mat topit de primele flăcări... Lumina zorilor îi surprinse pe stradă, când se întorceau de la casa lui don José Antonio, unde bătuseră zadarnic.

La fiecare pas, Camila repeta:

— Am să mă descurc eu!

Îi clănţăneau dinţii de frig. Ochii ei, umezi de lacrimi, vedeau ivirea zorilor cu nebănuită amărăciune. Luase înfăţişarea fiinţelor rănite de cruzimea soartei. Mersul îi era şovăielnic. Mişcările nu păreau ale ei.

Păsările salutau revărsatul zorilor în grădinile parcurilor publice şi în curţile cu flori de pe lângă case. Un concert de tremurătoare glasuri cereşti urca spre azurul divin al dimineţii, în timp ce se trezeau la viaţă trandafirii. Iar pe de altă parte, dangătul clopotelor care dădeau cerului bună dimineaţa alterna

[43] Aluzie la călugăriţele numite *Hermanas de la Caridad* (n.t.).

cu loviturile înfundate de prin măcelăriile unde se tăia carnea; solfegiul cocoşilor, care băteau măsura cu aripile, se întretăia cu pocnetul surd al pâinilor descărcate în coşurile franzelăriilor; vocile şi paşii cheflilor, care nu dormiseră toată noaptea, cu zgomotul vreunei uşi deschise de câte-o bătrânică mergând la spovedanie sau de câte-o servitoare grăbită să cumpere pâine pentru călătorul care trebuie să ia trenul îndată după cafeaua de dimineaţă.

Se lumina de ziuă...

Cu lovituri furioase de cioc, câţiva *zopilotes* se luptau pe cadavrul unei pisici. Câinii urmăreau căţelele cu ochii injectaţi de sânge, cu limba scoasă, gâfâind. Unul din ei trecu scheunând, cu coada între picioare; abia întoarse capul, trist şi speriat, ca să-şi arate colţii. Pe lângă ziduri şi porţi, câinii desemnau cataractele Niagarei.

Se lumina de ziuă...

Echipele de indieni care măturaseră în timpul nopţii străzile din centru se reîntorceau acasă, în cocioabele lor, unul după altul, fantome îmbrăcate în pânză aspră, râzând şi vorbind într-o limbă care suna ca un cântec de greieri în tăcerea dimineţii. Ţineau măturile la subsuoară ca pe nişte umbrele. Dinţi de alviţă pe chipuri de aramă. Desculţi. Zdrenţăroşi. Câteodată, unul din ei se oprea la marginea trotuarului şi-şi sufla nasul, aplecându-se în clipa când îşi apuca nasul între degetul gros şi arătător. În faţa uşilor de la biserici îşi scoteau pălăria.

Se lumina de ziuă...

Masacuata se bucură văzându-i că revin împreună. Nu putuse închide ochii toată noaptea de mâhnire., şi-acum se pregătea să meargă de îndată la Penitenciar, cu mâncare pentru Lucio Vásquez.

Chip-de-înger se despărţi de ele, în timp ce Camila îşi plângea necrezuta ei nenorocire.

— Pe curând, zise, fără să ştie nici el de ce; nu mai avea doar nimic de făcut acolo.

Şi, plecând, pentru prima oară de la moartea mamei sale, îşi simţi ochii plini de lacrimi.

XIX
SOCOTELILE ŞI CIOCOLATA

Procurorul militar îşi termină de băut ciocolata cu orez printr-o dublă ridicare a ceştii, ca să soarbă şi ultima picătură; apoi îşi şterse mustaţa spălăcită cu mâneca largă a cămăşii şi, apropiindu-se de lumina lămpii, privi atent fundul ceştii, ca să vadă dacă nu mai rămăsese ceva. Între hârţoagele şi codurile lui terfelite, tăcut şi slut, miop şi lacom, nu se putea spune, atunci când îşi scotea gulerul, dacă era femeie sau bărbat acel licenţiat în drept, acel arbore de hârtie timbrată ale cărui rădăcini se hrăneau din toate clasele sociale, chiar şi din cele mai umile şi mai nenorocite. Niciodată, fără îndoială, nu văzuseră generaţiile trecute o astfel de foame de hârtie timbrată. Scoţând ochii din ceaşcă, pe care-o cerceta cu degetul ca să fie sigur că sorbise totul, văzu apărând în pragul singurei uşi a biroului pe servitoarea sa, un fel de spectru care-şi târa picioarele încetişor, unul după altul, ca şi cum pantofii i-ar fi fost prea mari.

— Se cheamă că ţi-ai şi băut ciocolata!

— Da, a fost foarte gustoasă, să-ţi dea Dumnezeu numai bine! Tare-mi place să simt pe gâtlej drojdia băuturii ăsteia.

— Unde-ai pus ceaşca? întrebă servitoarea, căutând printre cărţile care, îngrămădite unele peste altele, făceau umbră pe masă.

— Acolo! N-o vezi?

— Acum, că veni vorba, ia priveşte: sertarele astea s-au burduşit de-atâta hârtie timbrată. Mâine, dacă vrei, aş putea încerca s-o vând.

— Dar să fii cu grijă, să nu se afle. Lumea-i aşa de câinoasă...

— Dumneata crezi pesemne că n-am niciun dram de minte? Sunt peste patru sute de foi a douăzeci şi cinci de centime şi aproape două sute a cincizeci... Le-am numărat azi după-amiază, când mi se-ncălzea fierul de călcat.

O bătaie în uşa de la stradă tăie cuvântul servitoarei.

— Ce fel de-a bate... imbecilul, mormăi Procurorul.

— Aşa bat întotdeauna... Oare cine-o fi?... De multe ori, când sunt în bucătărie, aud şi de-acolo bătăile din uşă.

Servitoarea rosti ultimele cuvinte în timp ce pornea să vadă cine bate. Cu capul mic şi cu fustele lungi, decolorate, părea o umbrelă.

— Nu sunt acasă! îi strigă Procurorul. Şi uită-te mai bine pe

fereastră să vezi cine e.

După câteva minute, bătrâna, târând în acelaşi fel picioarele, se întoarse cu o scrisoare.

— Aşteaptă răspuns...

Prost dispus, Procurorul rupse plicul, parcurse cu privirea hârtia pe care-o găsi înăuntru şi spuse servitoarei pe un ton îndulcit:

— Spune-i c-am primit-o.

Târându-şi încontinuu picioarele, bătrâna se întoarse să dea răspunsul băiatului care adusese scrisoarea şi-apoi închise cu grijă fereastra.

După aceea se duse să încerce uşile, şi treaba asta o făcu să revină târziu. Dar tot nu se hotărâse să ia ceaşca murdară de ciocolată.

Între timp, Procurorul, tolănit într-un fotoliu, recitea cuvânt cu cuvânt scrisoarea pe care-o primise. Era de la un coleg, care îi propunea o afacere. Îi scria avocatul Vidalitas: „Dinte-de-aur, prietena Domnului Preşedinte şi patroana unui renumit stabiliment de femei publice, a venit azi dimineaţă la biroul meu ca să-mi spună c-a văzut la Casa Nouă o femeie tânără şi drăguţă care-ar fi foarte potrivită pentru afacerile ei. Oferă pentru ea zece mii de *pesos.* Ştiind că e arestată din ordinul tău, te deranjez ca să-mi spui dacă vezi vreun inconvenient în a primi această frumuşică sumă şi în a preda pe zisa femeie clientei mele...”

— Dacă nu mai ai nevoie de nimic, mă duc să mă culc.

— Nu, de nimic, noapte bună...

— Şi dumitale la fel... Pace sufletelor din purgatoriu!

În timp ce servitoarea pleca, târându-şi picioarele, Procurorul militar se gândea la suma pe care i-ar aduce-o afacerea propusă, cifră cu cifră: un 1, un 0, alt 0, alt 0, alt 0... Zece mii de *pesos!*

Bătrâna se întoarse:

— Am uitat să-ţi spun că părintele ne-a trimis vorbă că mâine dimineaţă o să citească liturghia mai devreme.

— Adevărat, că mâine e sâmbătă. Să mă deştepţi când or să sune clopotele, auzi? fiindcă noaptea trecută n-am dormit şi poate c-o să mă prindă somnul.

— Bine, atunci o să te deştept...

Şi, spunând acestea, porni încet-încet, târându-şi picioarele.

Dar se întoarse iar. Uitase să ducă ceaşca murdară la chiuveta de spălat vase. Îşi aminti abia după ce se dezbrăcase.

— Bine că mi-am adus aminte, îngână ea de una singură, cu jumătate de gură, că, de nu, adevărat că... îşi puse cu greu pantofii, adevărat că... şi termină cu un Doamne-Doamne! învăluit într-un suspin. Dacă n-ar fi uitat ceaşca aceea murdară, ar fi rămas frumuşel în pat.

Procurorul nu-şi dădu seama de ultima intrare şi ieşire a bătrânei, cufundat în citirea ultimei sale capodopere: procesul fugii generalului Eusebio Canales. Patru erau inculpaţii principali: Fedina Rodas, Genaro Rodas, Lucio Vásquez şi... îşi lingea buzele – celălalt, un personaj care-o merita, Miguel Chip-de-înger.

„Răpirea fiicei generalului, asemeni acelui nor negru pe care-l împroaşcă în jur caracatiţa când se simte atacată, n-a fost decât un şiretlic pentru a înşela vigilenţa autorităţii, îşi zicea el. Declaraţiile Fedinei Rodas sunt categorice în această privinţă: când a venit să caute pe general la şase dimineaţa, casa era pustie. Declaraţiile ei mi s-au părut adevărate din primul moment, şi dacă am strâns puţintel şurubul, am făcut-o numai ca să fiu şi mai sigur: spusele ei însemnau condamnarea fără scăpare a lui Chip-de-înger. Dacă la şase dimineaţa nu mai era nimeni în casă şi dacă, pe de altă parte, din rapoartele poliţiei rezultă că generalul s-a întors acasă la douăsprezece noaptea, atunci înseamnă că inculpatul a fugit la două noaptea, în timp ce celălalt, printr-un simulacru de răpire, se îndepărta cu fiica lui...

Ce decepţie pentru Domnul Preşedinte când va afla că omul lui de absolută încredere a pregătit şi a înlesnit fuga unuia din cei mai înverşunaţi duşmani ai săi!... Cum se va înfuria când i se va arăta că prietenul intim al colonelului Sonriente ajută să fugă pe unul din ucigaşii lui!...”

Citi şi reciti articolele codului militar referitoare la tăinuitori – pe care le ştia de altfel pe dinafară – şi, asemeni celui care savurează un sos picant, i se vedea strălucind bucuria în ochii lui de vasilisc şi pe faţa-i de cârpă ori de câte ori întâlnea în textul legii – la fiecare două rânduri – expresia „pedeapsă cu moartea” sau varianta ei: „închisoare pe viaţă”.

„A, don Miguelin Miguelito! Ai încăput pe mâinile mele şi pentru cât timp oi avea eu poftă! Ieri, când m-ai jignit în palatul

Domnului Preşedinte, nu credeam c-o să ne vedem la faţă aşa de repede! Şi te avertizez că răzbunarea mea e fără sfârşit!”

Cu mintea fierbând de gândul răzbunării, cu inima rece ca oţelul, urcă scările palatului la orele unsprezece ale dimineţii următoare. Aducea dosarul procesului şi mandatul de arestare împotriva lui Chip-de-înger.

— Uite ce e, domnule Procuror, îi spuse Preşedintele după ce acesta termină expunerea faptelor. Lasă aici dosarul şi ascultă bine ceea ce-ţi spun: nici soţia lui Rodas şi nici Miguel nu sunt vinovaţi; pe femeie s-o pui numaidecât în libertate, mandatul de arestare rupe-l; vinovaţi sunteţi voi, nătărăilor, servitori care... nu serviţi... la nimic! La cea mai mică încercare de fugă, poliţia trebuia să tragă asupra generalului Canales şi să termine cu el. Aşa suna ordinul! Dar poliţia nu poate vedea o uşă deschisă fără să n-o mănânce degetele de pofta furatului. Dumneata crezi că Chip-de-înger a contribuit cu ceva la fuga lui Canales. Nu la fuga, ci la moartea lui Canales colabora el... Dar cum poliţia e o nemaipomenită porcărie... Poţi pleca... Şi în ceea ce priveşte pe ceilalţi doi inculpaţi, Vásquez şi Rodas, n-ai decât să-i lucrezi, că-s o pereche de pungaşi; mai ales Vásquez, care ştie mai mult decât i s-a spus... Poţi pleca!

XX
LUPII ÎNTRE EI

Genaro Rodas, care, oricât de mult plânsese, tot nu-şi putuse alunga dinaintea ochilor privirea Paiaţei, apăru în faţa Procurorului militar cu capul în jos, copleşit din pricina nenorocirilor care se abătuseră asupra casei lui. Îl copleşise descurajarea aceea pe care o pricinuieşte, chiar şi sufletului celor mai tari, lipsa de libertate. Procurorul ordonă să i se scoată cătuşele, iar lui îi porunci, ca unui servitor, să se apropie.

— Băiatule, îi spuse el după o lungă tăcere, care, prin ea însăşi, spunea multe; ştiu tot şi, dacă te întreb, e numai fiindcă vreau să aud chiar din gura ta cum a fost cu omorul cerşetorului aceluia la Portalul Domnului...

— Cum a fost cu... începu să vorbească grăbit Genaro, dar se opri imediat, înfricoşat parcă de ceea ce urma să spună.

— Da, cum a fost cu...

— Vai de mine, domnule, pentru Dumnezeu, să nu mă

schingiuiţi. Vai de mine! Am să vă spun tot adevărul, dar, pe tot ce aveţi mai scump, domnule, nu mă schingiuiţi!

— Nu-ţi fie frică, băiatule, legea e severă cu criminalii înrăiţi, dar când e vorba de-un băiat bun ca tine... Fii fără grijă, spune-mi adevărul!

— Vai de mine, domnule, mi-e frică! Să nu mă omorâţi! Şi, în timp ce vorbea, se răsucea rugător, apărându-se, parcă, de o ameninţare care plutea în aer deasupra lui.

— Nu, băiatule!

— Cum a fost cu... Păi, s-a întâmplat alaltăieri noapte, ştiţi şi dumneavoastră când. În noaptea aia rămăsese să mă întâlnesc cu Lucio Vásquez la colţul catedralei, acolo pe unde urci la chinezi. Eu, domnule, umblam să-mi găsesc slujbă, şi Lucio-mi spusese c-o să-mi caute de lucru în poliţia secretă. Ne-am întâlnit, cum v-am mai spus, şi, din vorbă-n vorbă, mă invită să luăm un păhărel într-un local care se află pe-acolo, niţel mai sus de Piaţa Armelor, şi care se numeşte *La leul care se deşteaptă.* Dar dintr-un păhărel se făcură două, trei, patru, cinci şi, ca să nu vă plictisesc...

— Da, da... aproba Procurorul, în timp ce întorcea capul către grefierul pistruiat, care consemna declaraţiile inculpatului.

Dar, vedeţi dumneavoastră, aflai că Lucio nu-mi obţinuse locul acela în poliţia secretă. Şi atunci eu i-am spus că nu-i nimic. Apoi... Ah! da, acum mi-aduc aminte! A plătit el consumaţia. Şi-atunci am plecat din nou împreună şi ne-am dus la Portalul Domnului, căci Lucio-mi spusese că e de serviciu acolo; trebuia să aştepte un mut turbat, pe care-mi povesti că avea ordin să-l achite. Că eu am şi spus: „Păi, eu o şterg!” Şi atunci ne-am îndreptat spre portal. Ajunsesem aproape, dar eu am rămas puţin în urmă. El trecu strada, încet, pas cu pas, dar, ajungând la intrarea portalului, porni în goană. Eu o luai la fugă după el, crezând că suntem urmăriţi. Când colo... Vásquez smulse de lângă perete pe cineva: era mutul; mutul, văzându-se prins, ţipă ca şi cum ar fi căzut un zid peste el. Apoi Vásquez scoase revolverul şi, fără să spună o vorbă, trase un foc, apoi altul. Zău, domnule, eu n-am avut nicio vină, să nu mă schingiuiţi, nu l-am omorât eu! Căutam de lucru, domnule... şi uite ce păţesc... Mai bine-aş fi rămas tâmplar... Cine m-a pus să vreau să fiu poliţist?!

Privirea îngheţată a Paiaţei se lipi din nou pe ochii lui Rodas.

Procurorul, fără să-şi schimbe expresia feţei, apăsă în tăcere pe butonul unei sonerii. Se auziră paşi şi apărură la uşă mai mulţi gardieni, în frunte cu şeful lor.

— Ai grijă, şefule, să i se dea individului ăstuia două sute de lovituri...

Vocea Procurorului nu se schimbă câtuşi de puţin când dădu acest ordin; rosti cuvintele pe tonul unui director de bancă care dispune să se plătească unui client două sute de *pesos.*

Rodas nu înţelegea. Ridicându-şi capul, se uită la zbirii desculţi care-l aşteptau. Şi înţelese şi mai puţin când le văzu feţele senine, impasibile, fără cea mai mică umbră de mirare. Grefierul îşi întoarse spre el faţa plină de pistrui şi ochii fără expresie. Şeful gardienilor spuse ceva Procurorului. Procurorul spuse ceva şefului. Rodas asurzise. Rodas nu înţelegea. Totuşi, avu impresia că se va scăpa în pantaloni când şeful îi strigă să treacă în camera de alături – o odăiţă boltită – şi când, ajungând lângă el, îl îmbrânci cu brutalitate.

Procurorul vocifera încă împotriva lui Rodas când intră Lucio Vásquez.

— E imposibil să te porţi bine cu indivizii ăştia. Nu merită decât bătaie şi iar bătaie!

Vásquez, deşi se simţea între prieteni, nu era în apele lui, auzind mai ales ceea ce auzea. Era destul şi chiar prea grav să fi contribuit – chiar fără voie, ca fraierul – la fuga generalului Canales.

— Numele?

— Lucio Vásquez.

— De unde eşti?

— De-aici!

— Din închisoare?

— Nu, cum din închisoare? Din capitală!

— Căsătorit? Burlac?

— Burlac pe toată viaţa!

— Răspunde la întrebare cum se cuvine! Profesiune sau meserie?

— Funcţionar până la moarte...

— Cum adică?

— Păi, funcţionar la stat.

— Ai mai fost arestat?

— Da.

— Pentru ce delict?

— Asasinat în bandă.

— Vârsta?

— Nu am vârstă.

— Cum n-ai vârstă?

— Nu ştiu câţi ani am, dar, dacă e nevoie să am vreo vârstă, puneţi acolo treizeci şi cinci.

— Ce ştii de asasinarea Paiaţei?

Procurorul aruncă întrebarea pe neaşteptate, cu ochii aţintiţi în ochii acuzatului. Contrar aşteptărilor, vorbele lui nu făcură niciun efect asupra lui Vásquez, care, foarte natural – puţin lipsi să nu-şi frece mâinile – spuse:

— Ceea ce ştiu despre asasinarea Paiaţei e ca l-am omorât eu! Şi, punându-şi mâna pe piept, repetă, ca să nu mai fie nicio îndoială: Eu!

— Şi iei asta aşa, ca pe-un fel de ştrengărie! exclamă Procurorul. Sau eşti atât de inconştient încât nu-ţi dai seama că poate să te coste viaţa?...

— Poate...

— Cum poate?

Procurorul rămase un moment descumpănit, fără să ştie ce atitudine să ia. Îl dezarma liniştea lui Vásquez, vocea lui de mandolină, ochii lui de linx. Ca să câştige timp, se întoarse către grefier:

— Scrie... Şi, cu voce tremurată, adăugă: Scrie că Lucio Vásquez declară că el a asasinat pe Paiaţă, cu complicitatea lui Genaro Rodas.

— S-a scris, răspunse grefierul printre dinţi.

— Eu văd, obiectă Lucio fără să-şi piardă calmul şi cu un ton zeflemitor care-l făcu pe Procuror să-şi muşte buzele, că dumneavoastră, domnule Procuror, nu cunoaşteţi poate multe lucruri. Ce rost are declaraţia asta? Nu-i nicio îndoială că nu mi-aş fi murdărit mâinile c-o asemenea treabă, dacă n-aş fi...

— Respectă tribunalul, sau te...

— Ceea ce vă spun eu are foarte mult rost. Vă spun că n-aş fi fost eu atât de neghiob să-l omor pe idiot numai din plăcerea de a-l omorî, şi dac-am făcut-o, totuşi, am făcut-o la ordinele exprese ale Domnului Preşedinte...

— Tăcere! Mincinosule! Ah, iată unde-am ajuns!...

Dar nu-şi termină fraza, fiindcă în acel moment intrară

gardienii, aducându-l pe Rodas, cu braţele atârnând şi cu picioarele târâş, moale ca o cârpă, ca cearşaful sfintei Veronica.

— Câte i-ai dat? întrebă Procurorul pe şef, care surâdea grefierului cu biciul încolăcit în jurul gâtului ca o coadă de maimuţă.

— Două sute!

— Atunci...

Grefierul scoase pe Procuror din încurcătura în care era:

— Eu ziceam să-i mai dea alte două sute, murmură el în aşa fel cuvintele, ca să nu fie înţeles de către ceilalţi.

Procurorul auzi sfatul.

— Da, şefule, vezi să i se mai dea încă două sute, în timp ce eu continuu cu ăsta.

„«Ăsta» e fiul mă-tii, fi-ţi-ar mutra şa de bicicletă", gândi Vásquez.

Gardienii se întoarseră înapoi urmaţi de vătaf, târând după ei jalnica povară. În colţul rezervat pentru tortură, îl aruncară cu faţa în jos pe o rogojină. Patru îl ţinură de mâini şi de picioare, iar ceilalţi îl biciuiră. Şeful ţinea socoteala. Rodas se chirci la primele lovituri, dar apoi, secătuit, nu mai avu putere să se zvârcolească şi să urle de durere ca atunci când începuseră să-l biciuiască. Sub vergile de gutui, umede, flexibile, de culoare verde-gălbuie, ieşeau cheaguri de sânge din rănile făcute la prima şedinţă şi care începeau să prindă coajă. Ultimele sale vaiete fură nişte ţipete înăbuşite de fiară care agonizează fără conştiinţa clară a durerii ei. Îşi apăsa faţa în rogojină, fără glas, cu mişcări crispate, cu părul încâlcit. Gemetele lui sfâşietoare se confundau cu gâfâitul gardienilor, pe care şeful, dacă nu loveau cum trebuie, îi plesnea, la rândul lui, cu biciul.

— Uşor ar fi, Lucio Vásquez, ca fiecare derbedeu care ar comite un delict să, scape cu simpla afirmaţie că l-a săvârşit din ordinul Domnului Preşedinte. Unde-i dovada? Domnul Preşedinte nu-i nebun să dea un astfel de ordin. Unde-i hârtia din care să se constate că ţi s-a ordonat să procedezi cu nefericitul acela într-un chip atât de crud şi de josnic?

Vásquez păli şi, în timp ce căuta un răspuns potrivit, îşi băgă mâinile tremurânde în buzunarele pantalonilor.

— În faţa tribunalelor ştii foarte bine că numai actele vorbesc; altfel unde-am ajunge? Unde-i ordinul acela?

— Să vedeţi: ordinul acela nu-l mai am. L-am restituit.

Domnul Preşedinte trebuie să ştie.

— Cum aşa? Şi de ce l-ai restituit?

— Pentru că jos scria că, după îndeplinirea lui, să fie dat înapoi semnat. Nu era să rămână la mine, nu-i aşa?... Mi se pare că... Înţelegeţi dumneavoastră...

— Nicio vorbă mai mult, nicio vorbă! Cu mine nu-ţi merge! Şi şmecheria cu Preşedintele nu se prinde, banditule! Eu nu-s copil de şcoală ca să cred braşoave din astea. Spusele unei persoane nu fac dovadă în justiţie, afară de cazurile specificate în coduri ca, de pildă, depoziţia sub jurământ a unui poliţist. Dar aici nu e vorba de un curs de drept penal... şi apoi, destul... Am zis: destul!...

— Dacă nu mă credeţi pe mine, întrebaţi-l pe el, poate c-aşa o să mă credeţi. Nu eram cu dumneavoastră când milogii l-au acuzat pe?...

— Taci, sau îţi cos gura cu biciul! Mă şi văd întrebând pe Domnul Preşedinte!... Ceea ce pot să-ţi spun, Vásquez, e că tu ştii mai mult decât ţi s-a spus şi că ţi-e capul în primejdie!

Lucio plecă adânc capul, ca şi cum cuvintele Procurorului l-ar fi ghilotinat. Dincolo de ferestre, afară, vântul sufla cu înverşunare.

XXI
ÎNVÂRTIRE ÎN CERC

Chip-de-înger îşi smulse cu înfrigurare gulerul şi cravata. Nimic mai prostesc – gândea el – decât pretenţia fiecăruia de a explica faptele celorlalţi, acte străine lui. Acte străine... Străine! Critica este, adesea, şopoteală de oameni înăcriţi. Trec sub tăcere părţile bune, exagerează pe celelalte. O faimoasă porcărie, care doare ca peria pe rană. În timp ce reproşul voalat, de-o substanţă foarte subtilă, disimulat în informaţiile date de membrii familiei, de prieteni sau de sufletele caritabile, pătrunde mai adânc... Şi până şi servitoarele! La dracu cu toate bârfelile astea murdare!

Dintr-o smucitură, smulse toţi nasturii cămăşii. Se auzi o sfâşietură, ca şi cum şi-ar fi despicat pieptul. Servitoarele îl informau amănunţit de tot ceea ce se povestea despre amorurile lui. Oamenii care nu vor să se căsătorească pentru a nu avea în casă o femeie care să le repete, ca o elevă

conştiincioasă la examen, ceea ce spune lumea despre ei – nimic bun niciodată – oamenii aceştia sfârşesc, asemeni lui Chip-de-înger, prin a auzi aceleaşi lucruri din gura servitoarelor.

Lăsa perdelele camerei înainte de-a termina să-şi scoată cămaşa. Avea nevoie să doarmă sau să i se pară, cel puţin, că odaia ignoră ziua, acea zi care – constată cu ranchiună – nu putea fi decât exact ceea ce fusese.

„Să dorm, îşi repetă el, pe marginea patului, după ce-şi scosese pantofii şi ciorapii şi, cu cămaşa desfăcută, îşi descheia pantalonii. Dar idiot mai sunt! Nu mi-am scos încă haina!”

Mergând pe călcâie, cu vârfurile degetelor în sus ca să nu pună talpa pe cimentul rece al pardoselii, izbuti să-şi pună haina pe spătarul unui scaun şi, în salturi mici, repede, înfrigurat, ţopăind într-un picior ca un cocostârc, se întoarse în pat. Şi, buf!... căzu, urmat de... frigul din odaie ca de un animal credincios. Pantalonii, aruncaţi în aer, se rotiră ca acele unui ceasornic gigantic. Camera părea de gheaţă. Ce eroare! Gheaţă cu sare. Gheaţă de lacrimi. Sări în pat ca într-o barcă de salvare de pe un sloi de gheaţă. Căută să se arunce în afară de ce i se întâmpla şi căzu în patul care i se păru o insulă albă, înconjurată de penumbre şi de fapte nemişcate, pulverizate. Voia să uite, să doarmă, să nu mai fie. Destul cu raţionamentele montabile şi demontabile ca piesele unei maşini! La naiba cu şurubăria simţului comun! Mai bine visul, neantul, acea amorţeală dulce, la început albastră, deşi în genere e verde, apoi neagră, şi care se răspândeşte din ochi în tot corpul, anihilând persoana însăşi. O, dorinţă! Lucrul dorit îl ai şi nu-l ai. E ca o privighetoare de aur căreia mâinile noastre-i făuresc o colivie cu cele zece degete împreunate. Un vis neîntrerupt, reparator, fără vizitatori care intră prin oglinzile ochilor şi se pleacă prin ferestrele nasului. Aşa ceva dorea el, ceva asemănător somnului său liniştit de altădată. Se convinse însă repede cât de departe se ţinea de el somnul: sus, mai sus decât acoperişul, în spaţiul limpede de deasupra casei care alcătuia ziua, acea zi de neuitat. Se culcă cu faţa în jos. Cu neputinţă! Pe partea stângă, ca să-i amuţească inima. Pe partea dreaptă. Zadarnic! O sută de ore îl despărţeau de somnul lui liniştit, de vremea când se culca fără preocupări sentimentale. Instinctul îl acuza şoptindu-i că neliniştea îi vine din faptul că n-o luase pe Camila cu forţa. Partea întunecoasă a vieţii te înconjoară, uneori, atât de strâns, încât sinuciderea

devine singurul mijloc de scăpare. „Nu voi mai fi!” îşi spunea. Şi înlăuntrul lui tremura tot. Îşi atinse un picior de celălalt. Simţea lipsa cuiului din crucea pe care se zvârcolea. „Beţivii, îşi spuse, au în mersul lor ceva care aminteşte de spânzuraţi, iar spânzuraţii, ceva de om beţiv – când azvârle din picioare, sau când îi mişcă vântul.” Instinctul lui îl acuza.

Cearşafurile se răsuciseră în jurul, lui ca nişte fuste. Fuste de nesuferit, muiate în sudoare.

Tirbuşoane de mătase pe ceafă... niciodată... Totuşi prin vecini e un fonograf. Nu-l auzise. Nu-l ştia. Acum află de el. În casa din fund au un câine. Ba chiar doi. Dar aici au un fonograf. Numai unul. „Între pâlnia fonografului din apropiere şi câinii din casa de-acolo, care ascultă de vocea stăpânului, se află casa mea, capul meu, eu... A fi departe şi a fi aproape înseamnă a fi vecini. Asta e partea urâtă: să fii vecin cu cineva. Ce treabă au ei: să cânte la fonograf. Şi să bârfească pe toată lumea. Îmi şi închipui ce-or fi zicând de mine. O pereche de slăbănogi gălbejiţi. De mine pot să spună ce poftesc, puţin îmi pasă, dar de ea... În momentul în care voi constata c-au spus o singură vorbă rea despre ea, îi fac membri ai Tineretului liberal. De multe ori i-am ameninţat cu asta, dar acum sunt hotărât să duc ameninţarea până la capăt. Cum o să le mai otrăvesc viaţa! Şi, totuşi, poate nu! Sunt foarte neruşinaţi. Parcă-i şi aud repetând peste tot: «A răpit-o pe biata fată după miezul nopţii, a târât-o în taverna unei codoaşe şi a violat-o; poliţia secretă păzea la uşi, ca să nu se apropie nimeni!» Şi – la dracu! – îşi vor imagina şi scena: dezbrăcată, cu rochia sfâşiată, victima avea carnea şi penele tremurătoare ale păsării abia prinse în cursă. «Şi a avut-o – or să spună – fără o mângâiere, cu ochii închişi, ca cel care săvârşeşte o crimă sau înghite un purgativ!» Dac-ar şti ei că nu-i aşa, că mă şi căiesc aproape de cavalerismul meu. Dac-ar şti că tot ce presupun ei e fals. Dar lor le place să-şi imagineze. Pe ea mai ales. Pe ea cu mine şi... cu ei. Ei o dezbracă, ei fac ceea ce – după ei – am făcut eu. A, nu! A-i băga în Tineretul liberal e o pedeapsă prea uşoară pentru perechea asta de serafimi. Trebuie căutat ceva mai tare. Pedeapsa ideală, fiindcă amândoi sunt burlaci – adevărat că sunt burlaci bătrâni! – ar fi o... o pereche de domnişoare... din acelea. Cunosc eu două din astea pe care le întreţine Domnul Preşedinte. Cu alea ar trebui pedepsiţi, cu alea! Dar una din ele e însărcinată. N-are a face.

Cu atât mai bine. Când Domnul Preşedinte vrea să însoare pe cineva, nu-i cazul ca ginerele să privească prea atent pântecele logodnicei... Aşa că, să se însoare cu ele, să se însoare de frică...”

Se ghemui, strângându-şi mâinile între picioarele chircite şi-şi înfundă capul în perne, pentru a-şi potoli fulgerarea dureroasă a ideilor. Tivurile cearşafurilor îl atingeau ca o mână rece, uşurare de-o clipă în fuga dezlănţuită a gândurilor.

În cele din urmă căută răcoarea plăcută altfel, mai departe, lungindu-şi picioarele afară din cearşafuri şi atingând cu ele barele de bronz ale patului. Puţin, câte puţin, deschise ochii. I se părea că, făcând aceasta, rupea ţesutul fin al genelor. Agăţat de propriii lui ochi – ventuze lipite de tavan – uşor ca umbra, îşi simţea oasele ca de gelatină, coastele reduse la cartilaje, iar capul făcut din cocă moale... Din umbră, o mână de vată părea că loveşte cu ciocanul cu care se bate la poartă... Mâna de vată a unei somnambule... Casele sunt arbori făcuţi din ciocane. Oraşele sunt păduri de arbori care bat, cheamă... Frunzele sunetului cădeau în timp ce ea bătea la poartă... Trunchiul intact al porţii, după ce-şi lepădase frunzele sunetului intact... Ei nu-i mai rămânea decât să bată, să cheme... Lor nu le mai rămânea decât să deschidă... Dar nu deschiseră. Ar fi trebuit să le dărâme poarta. Să bată din răsputeri, s-o dărâme, să le dărâme casa...

— Cine?... Ce?...

Sosise un anunţ de deces.

— Da, dar nu intra înăuntru, că trebuie să doarmă. Pune-l aci, pe birou.

— „Domnul Joaquín Cerón s-a săvârşit din viaţă noaptea trecută, după ce a primit sfintele taine. Soţia, copiii şi celelalte rude îşi îndeplinesc o tristă datorie comunicându-vă decesul. Vă roagă să-l ajutaţi cu rugile dumneavoastră şi să asistaţi la înhumarea care va avea loc la Cimitirul Central azi la orele 4 p.m. Ceremonia va lua sfârşit la poarta cimitirului. Casa mortuară: Stradela Căruţaşului.”

Fără voia lui, auzise pe una din servitoare citind anunţul de înmormântare a lui don Joaquín Cerón.

Îşi scoase un braţ de sub cearşaf şi şi-l puse, îndoit, sub cap. Don Juan Canales i se plimba pe frunte, împodobit cu pene. Smulsese opt inimi şi le lovea unele de altele ca pe nişte

castaniete. Pe doña Judith o simţea pe ceafă, cu sânii ciclopici prinşi în corsetul care foşnea – corset din pânză metalică şi mătase – iar în cocul pompeian avea un pieptene magnific, care-o făcea să semene cu o *tarasca*[44]. La braţul pe care-l ţinea sub cap, în chip de perină, simţi un cârcel şi începu să şi-l dezdoaie, puţin câte puţin, cum faci cu haina pe care merge un scorpion...

Puţin câte , puţin...

Spre umăr i se suia un ascensor încărcat cu furnici... Spre cot îi cobora un ascensor încărcat cu furnici magnetizate... Prin vinele braţului durerea pricinuită de cârcel se scurgea în penumbră... Mâna îi era un şuvoi... Un şuvoi de degete duble, până la pământ, cu zece mii de unghii...

„Sărăcuţa, se istoveşte bătând, şi încă zadarnic... Ah, bestiilor, dacă deschideţi, vă scuip în faţă... după cum trei şi cu doi fac cinci... şi cu cinci, zece... şi cu nouă, nouăsprezece, aşa de sigur îi scuip în faţă... La început bătea cu multă demnitate, dar la sfârşit mai degrabă părea că loveşte pământul cu un târnăcop... Nu bătea la poartă, ci îşi săpa propriul ei mormânt... Ce deşteptare fără speranţă! Mâine am să mă duc s-o văd... Pot să mă duc... Sub pretextul de a-i aduce veşti de la tatăl ei, pot să mă duc... Sau... dacă aş avea ştiri, aş putea chiar astăzi, deşi se va îndoi de cuvintele mele...”

„Nu mă îndoiesc de cuvintele dumitale! E sigur, e neîndoielnic că unchii mei l-au renegat pe tata şi că ţi-au spus că nu vor să-mi vadă nici portretul în casele lor!” Aşa se gândea Camila, întinsă în patul Masacuatei şi chinuită de o durere ascuţită între umeri. În acest timp, în local, separat de dormitor doar printr-un perete de scânduri vechi, pânze şi rogojini, clienţii comentau, între două păhărele, întâmplările zilei: fuga generalului, răpirea fiicei sale, şiretlicurile favoritului... Crâşmăriţa se făcea că nu-i aude, dar nu pierdea o vorbă din ceea ce se povestea...

O ameţeală puternică o îndepărta pe Camila de liota murdară de dincolo. Senzaţie de cădere verticală în tăcere. Între a ţipa – ar fi imprudent – şi a nu ţipa – teamă de totală pierdere de sine – alese ţipătul. Un frig asemeni penelor unei păsări moarte o învălui ca un linţoliu.

Masacuata veni în fugă, imediat – ce se întâmplase? – şi,

[44] Chip de şarpe monstruos, un fel de balaur, scos la unele procesiuni (n.t.).

văzând-o cu faţa verde ca sticla, cu braţele înţepenite, cu dinţii strânşi şi pleoapele căzute, alergăsă ia o gură de rachiu din prima carafă care-i căzu sub mână şi se întoarse ca s-o stropească. Nici nu mai ştiu, de grijă, la ce oră-i plecară clienţii. Se ruga fecioarei Maria şi la toţi sfinţii ca fata aceea să nu moară la ea.

„...Azi dimineaţă, când ne-am despărţit, cuvintele mele-au făcut-o să plângă; altceva ce i-ar mai fi putut rămâne? Când ceea ce ne pare minciună se adevereşte, plângem întotdeauna, fie de bucurie, fie de durere...”

Aşa gândea Chip-de-înger în patul lui, aproape adormit, dar încă destul de treaz, în mijlocul unei arderi albăstrui, angelice. Şi încet-încet, cuprins acum de somn, plutea sub propria lui gândire, fără corp, fără formă, ca un aer călduţ, mişcător, purtat de propria lui respiraţie...

În acea afundare a trupului în nefiinţă numai Camila stăruia, înaltă, dulce şi crudă ca o cruce de ţintirim...

Visul, stăpânul care brăzdează mările întunecate ale realităţii, îl primi într-una din multele lui bărci. Mâini nevăzute îl smulseră din fălcile căscate ale faptelor – valuri flămânde care-şi disputau resturile victimelor în încăierări înverşunate.

— Cine e? întrebă Visul.

— Miguel Chip-de-înger, răspunseră oameni nevăzuţi. Mâinile lor, asemeni unor umbre albe, ieşeau din umbrele negre şi nu se puteau pipăi.

— Duceţi-l în barca celor... – Visul şovăi – ...celor îndrăgostiţi care, pierzând nădejdea să iubească ei înşişi, se resemnează să fie iubiţi.

Şi slujitorii Visului îl conduceau, ascultători, la barcă, călcând peste acel strat de irealitate pe care-l acopereau, cu o pulbere foarte fină, faptele zilnice ale vieţii, când un zgomot, ascuţit ca o gheară, îl smulse din mâinile lor...

Patul...

Servitoarele...

Nu, ferparul... Ba nu, un copil!

Chip-de-înger îşi trecu mâna peste ochi şi-şi înălţa capul, înspăimântat. La doi paşi de patul lui se afla un copil care gâfâia

şi nu putea să vorbească. În cele din urmă spuse:

— Mă tri-mite doam-na de la *El Tus-tep...* să mergeţi acolo... că domnişoarei... îi e... foarte rău...

Dac-ar fi auzit că îi e rău Domnului Preşedinte, favoritul nu s-ar fi îmbrăcat cu atâta repeziciune. Ieşi în stradă cu prima pălărie pe care-o smulse din cuier, fără să-şi lege bine şireturile de la pantofi, cu nodul cravatei prost făcut...

— Cine e? întrebă Visul.

Slujitorii tocmai pescuiau în apele vieţii o roză pe cale să se ofilească.

— Camila Canales, îi răspunseră.

— Bine, puneţi-o, dacă are loc, în barca îndrăgostiţilor care nu vor fi fericiţi...

— Ce spuneţi, doctore? Vocea lui Chip-de-înger avea inflexiuni paterne. Starea Camilei era gravă.

— Cred că febra va urca încă. E procesul pneumoniei...

XXII
MORMÂNTUL VIU

Fiul ei murise... Cu felul acela de-a se mişca – aducând puţin a marionetă – propriu celor care, în vălmăşagul vieţii, încep să-şi piardă cumpăna minţii, Niña Fedina ridică trupul neînsufleţit al copilului, uşor ca un ghioc gol, până-l lipi de obrazul ei fierbinte. Îl sărută. Îl mângâie. Dar deodată se aşează în genunchi – pe sub uşă se strecura un reflex gălbui, ca paiul – aplecându-se spre locul acela unde lumina zorilor forma o şuviţă mai clară, jos, aproape de crăpătură, ca să vadă mai bine cadavrul micuţului.

Cu feţişoara zbârcită ca pielea unei cicatrice, cu două cercuri negre în jurul ochilor şi cu buzele pământii, semăna mai mult cu un fetus în scutece decât cu un copil de câteva luni. Îl smulse imediat din lumină, strângându-l la sânii ei umflaţi de lapte. Se plângea împotriva lui Dumnezeu într-un limbaj nearticulat, cu vorbe frământate în plâns; din când în când i se oprea inima şi, ca în sughiţul agoniei, fără să înceteze vaietul, bolborosea: „Copilul meu!... copilul!... copilul!...”

Lacrimile i se rostogoleau pe faţa-i nemişcată. Plânse până

la Ieşin, uitând de bărbatul ei, pe care ameninţau că-l vor lăsa să moară de foame la penitenciar dacă ea nu mărturisea; nu mai ţinea seamă nici de durerile propriului ei trup – mâinile şi sânii numai o rană, ochii care-i ardeau, spinarea zdrobită de lovituri. Nu-i mai păsa nici de prăvălia părăsită. Era desprinsă de toate, îndobitocită. Iar când lacrimile-i secară şi nu mai putu plânge, simţi că devine mormântul fiului ei, pe care-l avea din nou în pântece – i se păru că ultimul, nesfârşitul lui somn era somnul ei. O bucurie pătrunzătoare sfâşie pentru o clipă eternitatea durerii. Gândul că e mormântul fiului ei îi alina inima ca un balsam. Trăia bucuria femeilor care se îngropau cu iubiţii lor în timpurile străvechi ale Orientului. Ba chiar, într-o măsură mai mare, căci ea nu se îngropa cu fiul ei, ci era mormântul viu, ultimul leagăn, matricea în care amândoi, strâns uniţi, vor rămâne în aşteptare până vor fi chemaţi la Josafat[45]. Fără să-şi şteargă lacrimile, îşi potrivi părul, ca şi cum s-ar fi pregătit pentru sărbătoare, şi-şi strânse cadavrul la sân, între braţe şi picioare, ghemuită într-un colţ al celulei.

Mormintele nu-şi sărută morţii, aşa că nu trebuia să-l sărute; în schimb îi apasă mult, mult de tot, aşa cum făcea şi ea. Sunt cămăşi de forţă şi de dragoste care-i silesc să îndure liniştiţi, nemişcaţi, gâdilarea viermilor, arderile descompunerii. Lumina ce se strecura prin crăpătura de sub uşă sporea încet, ca o dorinţă incertă, milenară parcă. Gonite de ziua care pătrundea tot mai mult în celulă, umbrele se urcau pe ziduri încet, ca scorpionii. Erau ziduri de oase... Oase tatuate cu desene indecente. Niña Fedina închise ochii – mormintele sunt întunecoase pe dinăuntru – şi nu mai spuse niciun cuvânt, nu mai scoase niciun geamăt – mormintele sunt tăcute pe din afară.

Trecuse de amiază. Miros de chiparoşi spălaţi cu apa cerului. Rândunici. Străzile, scăldate din plin de soare, se umpleau de copii neastâmpăraţi. Şcolile vărsau în oraş un râu de vieţi noi. Unii ieşeau jucându-se de-a caii într-un du-te-vino ameţitor, ca un roi de muşte. Alţii făceau roată în jurul a doi copii, care se băteau ca nişte cocoşi înfuriaţi. Nasuri sângerânde, muci, lacrimi. Unii sunau la fiecare poartă. Alţii asaltau tăvile cu dulciuri, de teamă să nu se termine buşeurile,

[45] Vale între Ierusalim şi Muntele Măslinilor unde, potrivit credinţelor creştine, va avea loc judecata de apoi (n.t.).

prăjiturile cu nuci de cocos, tartele cu migdale, bezelele; sau cădeau, ca piraţii, asupra coşurilor cu fructe, pe care le părăseau apoi ca pe nişte ambarcaţiuni prădate şi distruse. În urma lor veneau cei care făceau schimburi de mărunţişuri, colecţionau timbre sau fumau, forţându-se să nu verse.

Dintr-o trăsură, care se opri în faţa închisorii, coborâră trei femei tinere şi una bătrână, lată cât două. După înfăţişare se vedea bine ce meserie au. Cele tinere purtau rochii în culori aprinse, ciorapi roşii, pantofi galbeni cu tocuri exagerat de înalte, cu fustele deasupra genunchilor – lăsând să se vadă dantelele, lungi şi murdare, ale chiloţilor – bluzele decoltate până la buric. Coafura, numită „perucă Ludovic al XV-lea”, consta dintr-o mare cantitate de cârlionţi unsuroşi, susţinuţi de-o panglică verde sau galbenă; iar culoarea obrajilor amintea becurile roşii de la poarta bordelurilor. Bătrâna, îmbrăcată în negru şi cu un şal violet, se urni cu greu din trăsură, sprijinindu-se de una din aripi cu mâna-i grasă, încărcată de briliante.

— Trăsura să aştepte, nu-i aşa, doña Chón? întrebă cea mai tânără dintre cele trei graţii, ridicând vocea-i ţipătoare ca şi cum ar fi trebuit s-o audă pietrele de pe strada aceea pustie.

— Bine; atunci să aştepte aici, răspunse bătrâna.

Şi intrară tuspatru în Casa Nouă; portăreasa le întâmpină cu plecăciuni.

În vestibulul neprimitor mai aşteptau şi alte persoane.

— Ascultă, Chinta, secretarul e-aici? întrebă bătrâna pe portăreasă.

— Da, doña Chón, chiar acum a venit.

— Întreabă-l, te rog, dacă mă poate primi; îi aduc un mic ordin, care mă interesează foarte mult.

În timp ce portăreasa se îndepărta, bătrâna rămase tăcută. Pentru persoanele de-o anumită vârstă, locul îşi păstra încă aerul său de mănăstire. Înainte de-a fi închisoare pentru delicvente, fusese o închisoare a iubirii. Femei şi atunci, femei şi acum. Printre zidurile groase plutea, ca un zbor de porumbiţă, vocea suavă a călugăriţelor. Dacă lipseau crinii, în schimb lumina era albă, mângâietoare, sărbătorească, iar posturile şi canonelile erau înlocuite cu spinii tuturor torturilor, care înfloreau sub semnul legii şi al pânzelor de păianjen.

Când portăreasa se întoarse, doña Chón se duse să vorbească cu secretarul. Cu directoarea se şi înţelesese.

Procurorul militar ordonase să-i fie predată, în schimbul a zece mii de *pesos,* deţinuta Fedina Rodas, care, cu începere din acel moment, va face parte dintre pensionarele *Dulcii desfătări,* cum se numea bordelul doñei Chón Dinte-de-aur.

Cele două lovituri în uşă răsunară ca tunetul în celula în care stătea nefericita Niña Fedina, ghemuită, ţinându-şi copilul în braţe, fără să se mişte, fără să deschidă ochii, aproape fără să răsufle. Neluând în seamă vestea pe care i-o dădură simţurile, făcu ca şi cum nici n-ar fi auzit plânsul zăvoarelor. Un vaiet de balamale vechi, uitate se prelungi ca un glas de jale în mijlocul tăcerii. Deschiseră uşa şi o scoaseră afară îmbrâncind-o. Ea strângea din ochi ca să nu vadă lumina. – mormintele sunt întunecoase pe dinăuntru. Şi aşa, ca pe-o oarbă, cu odoraşul mort strâns lipit de piept, o scoaseră din închisoare. Nu mai era decât un animal cumpărat pentru negoţul cel mai josnic.

— Face pe muta!

— Nu deschide ochii ca să nu ne vadă!

— Se vede treaba că-i e ruşine!

— Poate că nu vrea să-şi deştepte copilul!

De felul acesta fură reflecţiile pe care le făcură pe drum doña Chón Dinte-de-aur şi cele trei tinere graţii. Cu un zgomot asurzitor, trăsura străbătea străzi pline de bolovani şi hârtoape. Birjarul, un spaniol cu aer de Don Quijote, ocăra cât putea caii, pe care – cum era picador[46] – îi folosea mai târziu în arenă, la luptele de tauri. Alături de el, Niña Fedina făcu scurtul drum de la închisoare la bordel aşa cum spunea cântecul: uitând cu desăvârşire lumea din jurul ei, fără să mişte pleoapele, fără să-şi dezlipească buzele, strângându-şi copilul cu toată puterea.

Doña Chón se opri să plătească trăsura. Între timp, fetele o ajutară pe Fedina să coboare şi, cu mâini îndatoritoare de colege, o siliră să intre la *Dulcea desfătare*.

Câţiva clienţi, aproape toţi militari, îşi pierdeau timpul în saloanele bordelului.

— Ei! cât e ceasul, băiatule? strigă doña Chón către barman.

Unul dintre militari răspunse:

— Şase şi douăzeci, doña Chompipa...

— Aici erai, zurbagiule? Nu te văzusem!...

— La ceasul nostru e şi douăzeci şi cinci... interveni

[46] Cel care luptă cu taurii călare şi cu suliţa *(pica)* (n.t.).

barmanul.

„Achiziţia” trezi curiozitatea tuturor. Toţi o cereau pentru noaptea aceea. Fedina continua să păstreze cu îndărătnicie tăcerea ei de mormânt, cu cadavrul copilului cuibărit în braţe, fără să ridice pleoapele, simţindu-se rece şi grea ca piatra.

— Hai, porunci Dinte-de-aur celor trei graţii; duceţi-o la bucătărie să-i dea Manuela ceva de mâncare şi pe urmă siliţi-o să se îmbrace şi să se pieptene puţin.

Un căpitan de artilerie, cu ochi albaştri spălăciţi, încercă să se apropie de „achiziţie” ca să-i pipăie picioarele. Dar una din cele trei graţii o apără. Apoi un marinar se lipi de ea ca de trunchiul unui palmier, dând ochii peste cap şi arătându-şi dinţii splendizi de indian, şi o sărută, frecându-şi buzele care miroseau a rachiu de obrazul îngheţat şi brăzdat de urma sărată a lacrimilor. Veselie de cazarmă şi bordel! Căldura prostituatelor compensează recea mânuire a armelor!

— Ei, zurbagiule, interveni doña Chón, oprindu-l. Aşa-i vorba? Fă bine şi potoleşte-te!

Fedina nu se feri de atingerile acelea scârboase, mulţumindu-se să strângă şi mai tare pleoapele şi buzele, ca să-şi apere orbirea şi muţenia ei de mormânt ameninţate. Strânse de asemenea mai tare, în întuneric şi în tăcere, trupul copilului, pe care-l legăna încă, ca pe un prunc adormit.

O duseră într-o curte mică unde după-amiaza se îneca puţin câte puţin într-o fântână. Se auzeau tânguieli de femei, glasuri subţiri, fragile, şopoteli de bolnave sau de eleve, de deţinute sau de călugăriţe, râsete false, ţipete uşoare, ascuţite şi paşi de persoane care umblă în ciorapi. Dintr-o cameră, cineva aruncă un pachet de cărţi de joc, care se resfiră în evantai, pe pământ. O femeie cu părul răvăşit scoase capul printr-o uşiţă ca de porumbar şi, privind cărţile de joc risipite ca şi cum ar fi fost imaginea fatalităţii înseşi, îşi şterse o lacrimă de pe obrazul veşted.

În stradă, în faţa *Dulcii desfătări* ardea o lumină roşie. Părea ochiul injectat cu sânge al unei fiare. Oameni şi fiare căpătau o culoare tragică... Misterul camerelor fotografice. Oamenii veneau să se scalde în lumina aceea roşie ca bolnavii de vărsat ca să nu le rămână cicatricele. Îşi arătau feţele la lumină cu teamă şi cu ruşinea de a fi văzuţi, ca şi cum ar fi băut sânge, şi apoi se întorceau la lumina albă a străzilor, a oraşului, la lumina

limpede a lămpii de-acasă, cu impresia aceea supărătoare de-a fi acoperit o fotografie cu un văl.

Fedina tot nu-şi dădea seama de ceea ce se întâmplă cu ea; tot ce nu era în legătură cu fiul ei nici nu exista pentru ea. Cu ochii mai închişi ca niciodată, cu buzele la fel şi cu cadavrul lipit de sânii plini de lapte. De prisos să povestim ceea ce făcură colegele ei ca s-o scoată din starea aceea înainte de-a o duce la bucătărie.

Bucătăreasa, Manuela Calvario, trona de mulţi ani între cuptorul cu cărbuni şi lada de gunoi a *Dulcii desfătări.* Era un fel de tată etern, fără barbă şi cu fustele scrobite. Când apăru Fedina, obrajii fleşcăiţi ai respectabilei şi enormei bucătărese se umplură de-o substanţă aeriformă, care luă repede forma vorbirii.

— Altă neruşinată!... Asta de unde-o mai fi ieşit?... Şi ce dracu strânge-acolo?

Prin semne – căci, fără să-şi dea seama de ce, nici cele trei graţii nu îndrăzneau să vorbească – îi dădură a înţelege bucătăresei că ieşea din închisoare, punând o mână peste alta, în chip de zăbrele.

— Încă o pros... proastă marfă! continuă matroana. Iar când celelalte plecară, adăugă: Otravă ţi-aş da, nu mâncare! Uite-ţi blidul aici! Hai, înfulecă! Ghiftuieşte-te!

Şi-i mai dărui, pe deasupra, o serie de lovituri cu frigarea pe spinare.

Fedina se lăsă jos pe podea, cu micuţul ei mort, fără să deschidă ochii şi fără să răspundă. Ţinându-l mereu în acelaşi loc, nici nu-l mai simţea. Manuela Calvario umbla încoace şi încolo, ţipând şi închinându-se.

Tot plecând şi venind, simţi la un moment dat un miros greu în bucătărie. Se întorcea de la spălător cu o farfurie.. Fără să-şi piardă vremea cu amănunte, dădu câteva picioare Fedinei, ţipând:

— Nespălata asta miroase-aşa. S-o luaţi de-aici, că n-o mai rabd! Luaţi-o!

La ţipetele ei veni doña Chón şi amândouă, cu forţa, ca şi cum ar fi rupt ramurile unui arbore, descleştară braţele nefericitei mame care, simţind că-i smulg copilul, deschise ochii, scoase un urlet şi căzu la pământ, în nesimţire.

— Copilul miroase! E mort! Ce grozăvie! exclamă doña

Manuela. Dinte-de-aur nu fu în stare să rostească niciun cuvânt.

În timp ce prostituatele năvăleau în bucătărie, doña Chón alergă la telefon să înştiinţeze autorităţile. Toate voiau să vadă copilul şi să-l sărute. Şi-l sărutară de nenumărate ori, smulgându-şi-l una alteia din mâini şi de la gură. O mască de salivă – saliva viciului – acoperi obrăjorii zbârciţi ai cadavrului, care şi căpătase un miros greu. Începu bocetul şi se organiză priveghiul. Maiorul Farfán interveni ca să se obţină autorizaţia poliţiei. Se liberă una din camerele „de lucru", cea mai mare, şi se arse tămâie, ca să înece mirosul mai puţin cuvios al încăperii; doña Manuela arse răşină în bucătărie şi, pe o tablă de lac negru, între flori şi pânzeturi de olandă, aşezară copilul zbârcit, uscat şi gălbejit ca un vierme.

În noaptea aceea, tuturora le murise câte un copil. Ardeau patru lumânări. Plutea un miros de mălai copt şi ţuică, de cărnuri bolnave, de mucuri de ţigară şi de urină. O femeie pe jumătate beată, cu un sân afară şi cu un trabuc în gură – pe care mai mult îl mesteca decât îl fuma repeta, cu ochii scăldaţi în lacrimi:

Hai, dormi, odoraş,
Puiuţ adorat,
Altfel vine lupul
Şi te-a şi păpat!
Dormi, iubire dragă,
Că eu am de lucru;
Să cos noaptea-ntreagă,
Scutece să spăl!

XXIII
RAPORT CĂTRE DOMNUL PREŞEDINTE

1. Alexandra Bran, văduvă, domiciliată în acest oraş, proprietara plăpumăriei *La balena sinceră,* face cunoscut că stabilimentul ei comercial având zid comun cu debitul de băuturi spirtoase *El Tus-tep* a putut observa că aici se întâlnesc foarte des, şi mai ales noaptea, unele persoane însufleţite de creştineasca dorinţă de-a vizita o bolnavă. Aduce faptul la cunoştinţa Domnului Preşedinte, deoarece ea, pe baza

conversaţiilor ascultate prin zid, are bănuiala ca în acest local se ascunde generalul Eusebio Canales şi că persoanele care vin acolo conspiră împotriva statului şi împotriva preţioasei vieţi a Domnului Preşedinte.

2. Soledad Belmares, cu domiciliul în această capitală, spune că nu mai are ce să mănânce pentru că i s-au terminat resursele, şi, cum aici n-o cunoaşte nimeni, nimeni nu vrea s-o împrumute cu bani; că, aflându-se în această situaţie, roagă pe Domnul Preşedinte să acorde libertatea fiului ei Manuel Belmares H. şi cumnatului ei Federico Horneros P.; că ministrul ţării ei vă poate informa că ei nu se ocupă de politică şi că au venit aici numai pentru a-şi câştiga viaţa prin muncă cinstită, singurul lor delict fiind acela de-a fi acceptat o recomandare din partea generalului Eusebio Canales ca să li se dea de lucru la gară.

3. Colonelul Prudencio Perfecto Paz declară că scopul ultimei lui călătorii la frontieră a fost să observe condiţiile terenului, starea drumurilor şi a potecilor, pentru a putea alege locurile care trebuie ocupate; descrie amănunţit un plan de campanie uşor de executat în punctele strategice avantajoase în cazul unei mişcări revoluţionare; confirmă ştirea că la frontieră există oameni angajaţi în acest scop de către Juan León Parada şi alţii, având ca material de război bombe de mână, mitraliere, puşti de calibru redus, dinamită pentru mine şi toate cele necesare folosirii lor; că grupul revoluţionarilor înarmaţi e alcătuit din 25—30 de indivizi, care atacă forţele guvernului suprem în fiecare moment; că n-a putut avea confirmarea ştirii după care Canales ar fi în fruntea lor, dar dacă lucrul e adevărat, aceştia vor încerca fără îndoială o invazie, afară de cazul când se vor face aranjamente diplomatice pentru internarea revoltaţilor; că el e gata să respingă invazia care se anunţă pentru începutul lunii viitoare, dar îi lipsesc arme pentru compania de tiraliori; că, exceptând câţiva bolnavi cărora li se dau îngrijirile cuvenite, trupa se află în condiţii bune şi e instruită zilnic de la 6 la 8 dimineaţa, având ca raţie alimentară o vită pe săptămână. Colonelul mai aminteşte că a şi cerut portului saci plini cu nisip pentru întărituri.

4. Juan Antonio Mares aduce mulţumirile lui Domnului Preşedinte pentru interesul pe care a binevoit să-l arate, făcând să fie îngrijit de doctori; acum e din nou la ordinele sale şi-l

roagă să-i permită a veni în capitală, întrucât are să-i aducă la înalta sa cunoştinţă câteva lucruri în legătură cu activitatea politică a avocatului Abel Carvajal.

5. Luis Raveles M. arată că, fiind bolnav şi lipsit de mijloace pentru a se căuta, doreşte să se reîntoarcă în Statele Unite, unde solicită un post în vreunul din consulatele republicii, dar nu în New Orleans şi nici în condiţiile de mai înainte, ci ca un sincer prieten al Domnului Preşedinte; că la sfârşitul lunii ianuarie a avut imensul noroc de a fi trecut pe lista audienţelor, dar când se afla în vestibul, gata să intre, a observat o oarecare neîncredere din partea statului-major, că a fost lăsat mai la urmă, nerespectându-se ordinea înscrierilor pe listă şi, când părea că i-a sosit în sfârşit rândul, l-a luat un ofiţer deoparte într-o cameră, l-a percheziţionat ca şi cum ar fi fost un anarhist şi i-a spus că procedează astfel deoarece deţineau informaţia că era plătit de avocatul Abel Carvajal ca să-l asasineze pe Domnul Preşedinte; că la întoarcere audienţa se suspendase; că după aceea a făcut tot ce-a putut ca să vorbească cu Domnul Preşedinte – fără să izbutească – pentru a-i comunica anumite chestiuni pe care nu le poate încredinţa hârtiei.

6. Nicomedes Aceituno ne informează în scris că, întorcându-se în capitală de unde pleacă adesea pentru afaceri comerciale, a văzut pe una din şosele că de pe afişul lipit pe un rezervor de apă numele Domnului Preşedinte fusese distrus aproape în întregime: şase litere fuseseră smulse şi celelalte şterse.

7. Lucio Vásquez, deţinut în Penitenciarul central, din ordinul Procurorului militar, roagă respectuos să i se acorde o audienţă.

8. Catrino Regisio face cunoscut că, fiind administrator al fermei *La tierra,* proprietatea generalului Eusebio Canales, în luna august, anul trecut, acest domn a primit într-o zi vizita a patru prieteni, cărora, îmbătându-se, le-a declarat că, dacă ar izbucni revoluţia, el ar avea la dispoziţia lui două batalioane: unul sub comanda maiorului Farfán, acolo de faţă, şi altul sub ordinele unui locotenent-colonel al cărui nume nu l-a indicat; cum zvonurile despre revoluţie continuă, aduce cele de mai sus la cunoştinţa Domnului Preşedinte în scris, întrucât nu i-a fost cu putinţă s-o facă personal, deşi a solicitat mai multe audienţe.

9. Generalul Megadeo Rayón remite o scrisoare pe care i-a

adresat-o preotul Antonio Blas Custodio şi în care se declară că de când, potrivit ordinului arhiepiscopal, l-a înlocuit pe părintele Urquijo la parohia Sfântul Luca, acesta – Urquijo – îl calomniază şi agită populaţia catolică prin răspândire de neadevăruri, ajutat fiind de doña Arcadia de Ayuso; cum prezenţa părintelui Urquijo, prieten al avocatului Abel Carvajal, poate produce grave consecinţe, aduce faptul la cunoştinţa Domnului Preşedinte.

10. Alfredo Toledano, din localitate, arată că, suferind de insomnie, adoarme întotdeauna noaptea târziu, din care motiv a surprins pe unul din prietenii Domnului Preşedinte, Miguel Chip-de-înger, bătând puternic şi cu nerăbdare la poarta casei lui don Juan Canales, fratele generalului, care nu mai încetează cu înţepăturile la adresa guvernului. Aduce faptul la cunoştinţa Domnului Preşedinte pentru cazul că ar putea să intereseze.

11. Nicomedes Aceituno, voiajor comercial, face cunoscut că cel care a distrus numele Domnului Preşedinte de pe rezervorul de apă a fost contabilul Guillermo Lizazo, aflat în stare de ebrietate.

12. Casimiro Rebeco Luna arată, că se împlinesc doi ani şi jumătate de când se află deţinut la secţia a doua de poliţie şi, cum e sărac şi n-are rude care să intervină pentru el, se adresează Domnului Preşedinte, implorându-l să binevoiască a ordona eliberarea lui, întrucât singura acuzaţie ce i se aduce e aceea de a fi scos, după sfatul duşmanilor guvernului, de pe uşa bisericii la care era paracliser anunţul pentru sărbătorirea mamei Domnului Preşedinte; lucrul acesta nu este adevărat, căci, dacă a săvârşit faptul, l-a săvârşit din greşeală, crezând că scoate alt anunţ, fiindcă nu ştie să citească.

13. Doctorul Luis Barreño solicită Domnului Preşedinte permisiunea de a pleca în străinătate în călătorie de studii, împreună cu soţia.

14. Adelaida Peñal, pensionară a bordelului *Dulcea desfătare* din localitate, se adresează Domnului Preşedinte pentru a-i face cunoscut că maiorul Modesto Farfán i-a afirmat, în stare de ebrietate, că generalul Eusebio Canales era singurul general adevărat pe care l-a cunoscut în armată şi că dizgraţia lui se datorează temerii pe care Domnul Preşedinte o nutreşte faţă de şefii capabili; şi că, cu toate astea, revoluţia va triumfa.

15. Monica Perdomino, bolnavă la Spitalul General, patul nr. 14, sala Sfântul Rafael, declară că, patul ei fiind lipit de acela al

bolnavei Fedina Rodas, a auzit că în delirul ei numita bolnavă vorbeşte de generalul Canales; dar deoarece nu are nici ea capul prea limpede n-a putut înţelege prea bine ce spunea cealaltă şi că ar fi bine să vină cineva ca s-o supravegheze pe Fedina Rodas şi să-i noteze aiurelile; aduce toate acestea la cunoştinţa Domnului Preşedinte, întrucât este şi ea o umilă admiratoare a guvernământului domniei-sale.

16. Tomás Javeli comunică unirea sa prin căsătorie cu domnişoara Arquelina Suárez, act pe care-l oferă ca omagiu Domnului Preşedinte al republicii.

28 aprilie...

XXIV
CASA FEMEILOR PIERDUTE

— Scâr-*pî*, boa-*pa,* so-*po...*

— Io-*po?* Da-*pa*, dra-*pa,* gă-*pă*...

— Târ-*pî*, fă-*pă*...

— Ba-*pa,* tu-*pu...*

— Ei, gura! Mai tacă-vă pliscul! Auzi! Cât e ziulica de mare nu mai încetaţi: caţa, caţa! Parcă sunteţi animale, de nu mă înţelegeţi... strigă patroana.

Îmbrăcată c-o bluză neagră şi o fustă violet, Dinte-de-aur îşi rumega cina într-un fotoliu de piele, în spatele tejghelei de la bar. După o clipă, se adresă unei servitoare cu faţa arămie şi cu cozi strânse şi lucioase:

— Pancha, spune fetelor să vină încoace; aşa nu merge, o să-nceapă să vină clienţii şi-ar trebui să fie aici, gata pregătite. Veşnic trebuie să le îmboldeşti pe fiinţele astea!

Două fete, numai în ciorapi, intrară alergând.

— Ei, mai staţi locului! Consuelo! Drăguţe mai sunt dumnealor, fetiţele! Le arde de joacă! Şi, ascultă, Adelaida – ei, Adelaida, cu tine vorbesc! – dacă vine maiorul, să-i iei sabia amanet pentru ceea ce ne datorează. Cât ne datorează, maimuţoiule?

— Nouă sute în cap, plus treizeci şi şase de azi-noapte, răspunse barmanul.

— O sabie nu valorează cine ştie ce, chiar dac-ar fi de aur, dar, oricum, e mai bine decât nimic. Adelaida! Ei! Cu cine vorbesc? Cu peretele, sau cu tine?

— Da, da, doña Chón, auzit... spuse între două hohote de râs Adelaida, continuând să se joace cu colega ei, pe care o ţinea strâns de coc.

Asortimentul de femei de la *Dulcea desfătare* ocupa în tăcere divanurile uzate. Înalte, scunde, grase, slabe, tinere, adolescente, supuse, recalcitrante, blonde, cu părul roşu, cu părul negru, cu ochii mari, cu ochii mici, albe, oacheşe, mulatre. Fără să semene între ele, se asemănau totuşi. În cămăşuţele de pânză ieftină, sânii se clătinau. Stând pe divane, îşi arătau picioarele slabe ca beţele, jartierele în culori vesele şi dedesubturile roşii cu tiv de dantelă albă, sau roz-pal cu dantelă neagră.

Aşteptarea vizitelor le făcea nervoase. Aşteptau ca emigrantele, cu ochi de animal, îngrămădite în faţa oglinzilor. Ca să-şi treacă vremea, unele dormeau, altele fumau, unele mestecau bomboane de mentă, altele socoteau numărul aproximativ al murdăriilor de muscă de pe lanţurile de hârtie albă şi roz care împodobeau tavanul; duşmancele se certau, prietenele se mângâiau încet şi fără cuviinţă. Aproape toate aveau porecle. Pe cea cu ochii mari o numeau Cuţit, dacă era scundă îi spuneau Cuţitaş, iar dacă era bătrână şi grasă, Cuţitoaie. Pe cea cu nasul răsfrânt o porecleau, desigur, Cârna, pe cea oacheşă, Negresa, pe mulatră, Tăciune, pe cea cu ochii oblici, Chinezoaica, Bălana, pe cea cu părul blond şi Bâlbâita pe cea care vorbea gângav.

Afară de poreclele acestea obişnuite, mai erau şi altele ca Vindecata, Purcica, Scârbă-mică, Porumbiţa, Maţe-fripte.

Unii bărbaţi veneau la căderea nopţii, ca să petreacă câteva momente cu fetele libere, vorbindu-le despre dragoste şi aţâţându-le cu jumătăţi de săruturi. Erau întotdeauna gătiţi şi sclivisiţi. Doña Chón i-ar fi luat la palme pentru că, ştiindu-i *lefteri,* îi făceau numai venin, dar îi răbda în local *fără* să crâcnească, de teamă să nu le supere pe *regine.* Bietele *regine* se încurcau cu indivizii aceia – protectori care le exploatau, amanţi care le maltratau – numai din nevoie de dragoste, din nevoia de-a avea şi ele pe cineva.

Tot în primele ore ale nopţii veneau şi adolescenţii nepricepuţi. Intrau tremurând, neputând aproape să vorbească, cu un fel de nesiguranţă în mişcări – ca fluturii ameţiţi – şi nu se simţeau bine decât atunci când se vedeau din nou afară, în

stradă. Prăzi bune. Supuşi şi neputincioşi. Cincisprezece ani. „Bună seara”. „Nu mă uita”. Ieşeau din bordel cu o senzaţie de greaţă, în loc de aceea de păcat şi vitejie pe care o aveau înainte de-a intra; resimţeau totuşi o oboseală dulce, ca după prea mult râs sau prea mult joc. Ah! ce bine se simţeau afară, departe de casa aceea urât mirositoare! Muşcau aerul ca pe un fruct proaspăt şi contemplau stelele ca iradierea propriilor lor muşchi.

După care venea rândul oamenilor serioşi. Bine-văzutul om de afaceri, burduhănos şi întreprinzător. O cantitate astronomică de pântece îi rotunjea coşul pieptului. Salariatul de magazin îmbrăţişa ca şi cum ar fi măsurat pânza cu metru, spre deosebire de medic, care-şi ausculta parcă pacientul. Ziaristul, client care până la urmă îşi lăsa zălog pălăria. Avocatul, având ceva de felină şi de geranium în familiaritatea lui bănuitoare şi vulgară. Provincialul, papă-lapte. Funcţionarul public, încovoiat şi fără trecere la femei. Burghezul, umflat şi puhav. Meşteşugarul, cu miros de piele argăsită. Unul cu bani, care, la fiecare moment, îşi pipăia pe ascuns portofelul, ceasul, inelele. Farmacistul, mai tăcut decât frizerul şi mai puţin atent decât dentistul...

Cel mai tare se aprindea salonul la miezul nopţii. Bărbaţii şi femeile aveau gura arsă. Sărutările, amestec lasciv de carne şi salivă, alternau cu muşcăturile, mărturisirile cu loviturile, surâsurile cu hohotele şi pocniturile sticlelor de şampanie cu descărcarea armelor când era pe-acolo vreunul mai viteaz.

— Asta e viaţă, o dată şi jumătate! zicea un bătrân, cu coatele pe masă şi cu ochii fugind în toate părţile. Îşi frământa picioarele, iar pe frunte i se vedea un mănunchi de vine umflate. Din ce în ce mai entuziasmat, el întreba necontenit pe tovarăşul lui de chef: Pot să merg cu femeia aceea de-acolo?

— Sigur, omule, doar asta aşteaptă.

— Dar cu cealaltă de lângă ea? Parcă-mi place mai mult!.

— Păi, atunci du-te cu asta.

O brună, care, din cochetărie, se lăsase desculţă, traversă salonul.

— Dar cu aceea care se duce-ncolo?

— Cu care? Cu mulatra?

— Cum o cheamă?

— Adelaida, dar îi zic Purcica. Nu te înfige însă, că-i

încurcată cu maiorul Farfán.

— Scroafa, cum îl mai mângâie! observă bătrânul cu vocea scăzută.

Cocota îl îmbăta pe Farfán cu iscusinţă de şarpe, îşi apropia de el băutura fermecătoare a ochilor mai frumoşi ca oricând, din cauza beladonei, oboseala buzelor cărnoase, greutatea sânilor calzi şi a pântecului rotunjit.

— Mai bine scoate-ţi porcăria asta, şopti Purcica la urechea lui Farfán. Şi, fără să aştepte răspuns – că atunci ar fi fost prea târziu – îi desprinse sabia de centiron şi i-o dădu barmanului.

Un tren de ţipete trecu în fugă, traversă tunelele tuturor urechilor şi îşi continuă goana...

Perechile dansau, în tact sau în contra lui, cu mişcări de animale bicefale.

Un tren de ţipete trecu în goană. Sub roţile lui, între biele şi pistoane, se zbătea o femeie beată, galbenă ca şofranul, ţinându-şi pântecul cu mâinile şi ştergându-şi, cu lacrimile, fardul de pe obraji şi de pe buze.

— Vai, pântecul meu! Vai, pântecul meu! Vai!

Numai beţivii nu se alăturară grupului celor care alergau să vadă ce se petrece. Auzind zarva, bărbaţii căsătoriţi întrebau dacă era rănită, ca să plece înainte de-a veni poliţia; ceilalţi însă, luând lucrurile mai uşor, alergau de colo până colo din plăcerea de-a se ciocni unul de altul. Tot mai mare devenea grupul celor strânşi în jurul femeii, care se zbătea neîncetat, cu ochii daţi peste cap şi cu limba scoasă. În momentul suprem al crizei, îi scăpă dantura falsă. Spectatorii fură cuprinşi de-un râs frenetic, nebunesc. Un hohot general salută căderea bruscă a dinţilor pe podeaua de ciment.

Doña Chón puse capăt scandalului. Se afla pe undeva înlăuntrul localului şi veni în salon ca o cloşcă alarmată, care aleargă cârâind la puişorii ei, prinse de-un braţ pe nefericita aceea care urla şi mătură casa cu ea până-n bucătărie, unde-o îngropă în camera cu cărbuni, ajutată fiind de Calvario, care profită de ocazie ca s-o înţepe de câteva ori cu frigarea.

Profitând de învălmăşeală, bătrânul îndrăgostit de Purcica o sustrase maiorului, care nu mai vedea de beat ce era.

— Ce scârbă de femeie, nu-i aşa, maior Farfán?! exclamă Dinte-de-aur, întorcându-se de la bucătărie. Ca să se ghiftuiască şi să trândăvească toată ziua culcată-n pat n-o doare pântecul,

iar acum... e ca şi cum în ceasul bătăliei un militar s-ar plânge că şi pe el îl doare...!

Un râs gros de beţivani îi acoperi vocea. Râdeau ca şi cum ar fi scuipat melasă. Între timp, patroana se întoarse către barman:

— Pe măgăriţa asta voiam s-o înlocuiesc cu fata pe care am adus-o ieri de la penitenciar. Ce ghinion cu accidentul acela!

— Era o fată „pe cinste”!

— I-am şi spus avocatului să vadă cum o să se aranjeze cu Procurorul, ca să-mi dea banii înapoi... Asta ar mai lipsi, ca cele zece mii de *pesos* să rămână la ticălosul ăla.

— Păi, fireşte... Cât despre Procuror, am auzit că-i un pehlivan.

— Ca toţi prefăcuţii...

— Şi pe deasupra un stricat!...

— Fie cum o vrea, dar te asigur că, cu mine, nu-i merge! Nu căţeii ăia mici contează, ci grangurii, pe care...

Nu termină fraza, căci se aplecă peste fereastră să vadă cine bătea la poartă.

— Isuse Cristoase cu toţi sfinţii! Tocmai la dumneata mă gândeam şi iată că Dumnezeu mi te şi trimite încoace, grăi patroana cu glas tare către omul care aştepta în stradă, cu capa ridicată până la ochi, scăldat de lumina roşie de la intrare. Apoi, fără să-i mai răspundă la „bună seara”, se grăbi să poruncească servitoarei să deschidă poarta imediat.

— Fugi, Pancha, deschide degrabă, zboară, deschide, că-i don Miguelito!

Doña Chón îl cunoscuse prin simpla ei presimţireşi după ochii lui de satana.

— Asta zic şi eu minune!

În timp ce-o saluta pe patroană, Chip-de-înger străbătu salonul cu privirea. Se linişti, descoperind un trup prăvălit, care trebuie să fi fost maiorul Farfán; o şuviţă prelungă de salivă se scurgea de pe buza-i căzută.

— Şi încă o minune din cele mari, că unul ca dumneata nu-i prea vizitează pe cei săraci.

— Nu, doña Chón, cum se poate să crezi una ca asta!

— Şi vii tocmai la ţanc! Mă jeluiam la toţi sfinţii din pricina unui necaz pe care-l am, şi iată că sfinţii mi te trimit pe dumneata...

— Ştii bine că sunt la dispoziţia dumitale...

— Mii de mulţumiri. Sunt într-o încurcătură pe care am să ţi-o povestesc imediat, dar mai înainte să bei un păhărel.

— Nu te deranja...

— Niciun deranj! Ceva acolo, un flecuşor, ce doreşti, ce-ţi poftește inima! Sper să nu mă refuzi! Un *güisguey*[47] o să-ţi facă bine. Însă să ni-l servească dincolo, la mine. Vino, te rog, pe-aici.

Camerele pe care şi le rezervase Dinte-de-aur, despărţite cu totul de restul casei, erau ca o lume aparte. Pe mese, pe scrinuri şi pe consolele de marmură se îngrămădeau icoane, sculpturi pioase şi relicve. O *Sfântă Familie* se deosebea dintre toate prin proporţii şi prin perfecţiunea lucrului. Copilul Isus, înalt cât un crin, sta parcă să vorbească. Alături de el, sfântul Iosif şi fecioara Maria, cu mantia ei înstelată. Fecioara Maria acoperită de juvaeruri, iar sfântul Josif cu o diademă împodobită cu două perle care făceau, fiecare, o avere. Sub un glob mare, trăgea să moară un Cristos oacheş, scăldat în sânge, iar într-o vitrină largă, acoperită de scoici, se urca la cer o preacurată, sculptată după tabloul lui Murillo[48], dar ceea ce valora cel mai mult era şarpele de smarald încolăcit la picioarele ei. Icoanele alternau cu portretele doñei Chón (diminutiv de la Concepción, adevăratul ei nume), la vârsta de douăzeci de ani, când avusese la picioare pe un preşedinte de republică – nici mai mult, nici mai puţin – care-i propunea s-o ducă la „Parisul din Franţa”, pe doi magistraţi de la Curtea supremă şi pe trei cârnăţari care se luptară pentru ea cu cuţitele, la un bâlci. Înghesuit pe undeva printr-un colţ, ca să nu-l vadă oaspeţii, se afla şi portretul celui care supravieţuise încăierării, un individ lăţos, care, cu timpul, ajunsese să-i fie soţ.

— Stai pe sofa, don Miguelito, că-i mai plăcut.

— Trăieşti bine aici, doña Chón!

— Fac şi eu tot ce pot...

— Parc-ai fi într-o biserică!

— Haide, nu fi păgân, nu râde de sfinţii mei.

— Şi cu ce pot să-ţi fiu de folos?

— Nu, mai înainte bea păhărelul de *güisguey...*

— Atunci, în sănătatea dumitale, doña Chón!

---

[47] Băutură alcoolică mexicană – un fel de rachiu (n.t.).

[48] *Murillo (Bartolomé Esteban)* (1617–1682), pictor spaniol, excelent colorist şi portretist (n.r.).

— Să trăieşti şi dumneata, don Miguelito, şi iartă-mă că nu-ţi ţin tovărăşie, dar cu păcătoasa mea de inflamaţie... Pune, te rog, păhărelul aici sau dă-mi-l mie, să-l pun pe măsuţa asta...

— Mulţumesc.

— Ei bine, cum îţi spuneam, don Miguelito, am dat de un mare necaz şi vreau să mă ajuţi cu un sfat din acelea pe care numai cei ca dumneata ştiu să le dea... E din pricina unei femei pe care-o ţin aici, în stabilimentul meu, şi care nu-mi mai foloseşte la nimic, aşa c-am căutat şi-am aflat printr-o cunoştinţă de-a mea că la penitenciar aveau o fată „clasa una", arestată din ordinul Procurorului militar. Cum eu ştiu unde trebuie să bat şaua, m-am dus de-a dreptul la avocatul meu, don Juan Vidalitas, care m-a ajutat şi-n alte dăţi să capăt femei, şi l-am rugat să scrie, în numele meu, o scrisoare Procurorului şi să-i ofere pentru deţinuta aceea zece mii de *pesos.*

— Zece mii de *pesos?*

— Da, da, cât ai auzit, zece mii. Şi dumnealui, Procurorul, n-a aşteptat să i-o spun de două ori. Mi-a răspuns imediat că-i în regulă şi, la primirea banilor, pe care i-am numărat eu însumi pe birou, în bilete de câte „cinci sutare", mi-a dat un ordin scris către penitenciar ca să mi se predea femeia. Am aflat acolo că era deţinută pe o chestie politică. Se pare c-au dibuit-o în casa generalului Canales...

— Cum?

Chip-de-înger, care urmărea povestirea doñei Chón fără să-i dea multă atenţie, cu urechea mai mult spre uşă, pândind să nu plece Farfán, pe care-l căuta de multe ore, simţi în spate o pânză de înţepături fine numai la auzul numelui lui Canales amestecat în acea afacere. Nefericita deţinută era, fără îndoială, servitoarea Chabela, de care vorbea Camila în delirul febrei.

— Iartă-mă că te întrerup... Unde-i femeia aceea?

— O să vezi, dar lasă-mă să termin. Însoţită de trei fete, eu personal m-am dus, cu ordinul Procurorului, ca s-o scot din penitenciar. Nu voiam să-mi schimbe marfa. Am mers cu trăsura, ca să fie mai luxos. Şi cum îţi spun, sosim acolo, le arăt ordinul, ei îl citesc şi pe faţă şi pe dos, îl cercetează, scot fata, mi-o dau şi – să nu te mai obosesc – o aducem aici; în local, o aşteptau cu toţii şi le plăcu la toţi. Dar ce e, don Miguelito? De ce-ai căzut pe gânduri?

— Şi unde-i femeia?

Chip-de-înger era gata s-o scoată de acolo chiar în aceeaşi noapte. Dar băbătia dracului povestea înainte, iar lui minutele i se păreau ani.

— Ehee... Ar păpa pisoiul lăptic... şi dumneata ca toţi bărbaţii. Dar lasă-mă să continuu. Chiar de când am scos-o de la penitenciar am văzut că femeia se încăpăţâna să nu deschidă ochii şi să nu scoată o vorbă. Îi vorbeam, dar era ca şi cum ai fi vorbit peretelui din faţă. După mine, erau fandoseli. Mai băgai de seamă că strângea în braţe un mojondroc de mărimea unui copilaş.

În mintea favoritului imaginea Camilei se întinse până când se rupse în două – ca un opt de la mijloc – cu mişcarea instantanee a unei băşici de săpun care plesneşte.

— Un copil?

— Da, bucătăreasa mea, Manuela Calvario Cristales, descoperi că nefericita aceea legăna la sân un prunc mort, care începuse chiar să miroase. Mă cheamă, eu alerg iute la bucătărie, şi amândouă îi smulserăm copilul, după ce cu greu izbutirăm să-i desfacem braţele. Manuela i le rupse aproape, iar când îi luarăm pruncul deschise ochii, aşa cum o să-i deschidă morţii în ziua judecăţii de apoi, scoase un ţipăt care trebuie să se fi auzit până-n piaţă şi căzu jos ca trăsnită.

— Moartă?

— Pe moment aşa am crezut şi noi. Am chemat apoi s-o ia; au venit de la spital şi-au dus-o, înfăşurată într-un cearşaf, la *San Juan de Dios.* Eu n-am vrut s-o văd, mă impresiona prea tare. Spun fetele că din ochi – pe care-i ţinea tot închişi – îi curgeau lacrimile aşa, ca o apă care nu mai foloseşte la nimic. Doña Chón se opri o clipă, şi apoi adăugă printre dinţi: Fetele care s-au dus azi-dimineţă să-şi facă vizita la spital au întrebat de ea şi se pare că-i tot grav. Şi aici vine necazul meu. Înţelegi dumneata că nici nu mă gândesc ca Procurorul să rămână cu cei zece mii de *pesos* ai mei, şi-acum caut să văd ce-i de făcut ca să mi-i dea înapoi, pentru că-n numele cui îmi opreşte el ce-i al meu, în numele cui?... Prefer de o mie de ori să donez banii spitalului sau să-i dau la săraci!

— Să-i reclame avocatul dumitale, iar cât despre biata femeie...

— Păi a şi fost astăzi avocatul meu de două ori, iartă-mă că-ţi iau vorba, ca să-l caute: întâi acasă şi apoi la serviciu, şi de

fiecare dată i-a spus acelaşi lucru: că nu-mi dă înapoi niciun sfanţ. Să vezi ce neruşinat e omul ăsta: spune că atunci când se cumpără o vacă, dacă moare, nu pierde cel care a vândut-o, ci cel care a cumpărat-o... Şi că dacă aşa e la animale, cu atât mai mult la oameni... Aşa zice... Să-ţi spun drept, îmi vine să-l...

Chip-de-înger rămânea tăcut. Cine era femeia aceea vândută? Cine era copilul mort?

Doña Chón îşi arătă dintele de aur, ameninţând:

— A, dar am să intru-n el şi am să-l scutur cum n-a făcut nici mă-sa! Dacă mă bagă la închisoare, să aibă cel puţin pe ce. Dumnezeu ştie cât de greu se câştigă banii, ca să mă las furată aşa. Escroc bătrân! Chiar azi-dimineaţă am trimis să-i arunce pământ de mort la poarta casei. Să vezi dumneata, după asta, dac-o mai duce el mult...

— Şi pe copil l-au îngropat?

— L-am privegheat aici; fetele astea, sunt aşa de sentimentale! Am făcut şi prăjituri.

— Petrecere...

— Şi încă cum!

— Şi poliţia ce face?

— Am mişcat din urechi şi ne-au dat autorizaţia de înmormântare. A doua zi l-am îngropat pe bietul micuţ în insulă, într-un sicriu splendid, căptuşit cu satin alb.

— Şi nu te temi că familia o să ceară cadavrul sau cel puţin actul...?

— Asta ar mai lipsi! Şi cine să-l ceară? Ta-su e arestat din motive politice – îl cheamă Rodas – şi maică-sa, cum ţi-am spus, e la spital.

Chip-de-înger surâse în gând, scăpat de o greutate enormă. Nu făcea parte din familia Camilei...

— Dă-mi un sfat, don Miguelito, dumneata care eşti atât de inteligent, ce trebuie să fac ca porcul ăla bătrân să nu rămână cu banii mei? Nu uita: sunt zece mii de *pesos...*! Astea nu-s seminţe!

— După părerea mea, trebuie să-l vezi pe Domnul Preşedinte şi să te plângi lui. Solicită-i o audienţă şi du-te cu încredere, că el îţi va rezolva problema. E în puterea lui.

— La asta mă gândeam şi eu. Aşa voi face. Chiar mâine bat o telegramă fulger, cerându-i o audienţă. Din fericire, suntem prieteni vechi; când nu era decât ministru, avea o adevărată

pasiune pentru mine. A trecut o bucăţică de vreme de atunci. Eu eram tânără şi frumuşică, păream un lujer, ca în fotografia de colo, ia priveşte... Îmi aduc aminte că trăiam spre marginea oraşului, în El Cielito, cu mama – fie-i ţărâna uşoară! – şi vezi ce înseamnă ghinionul? Într-o bună zi o loveşte un papagal cu ciocul şi-o lasă chioară de-un ochi! Nu-ţi mai spun c-am fript papagalul – aş fi fript şi-o sută – şi l-am dat unui câine, care l-a mâncat în chip de delicatesă şi a turbat pe loc. Din tot ce-mi mai amintesc de-atunci, lucrul cel mai vesel e că prin faţa casei treceau toate înmormântările. Treceau morţii cu droaia... Şi din cauza acestei împrejurări nefericite ne-am despărţit, Domnul Preşedinte şi cu mine, pentru totdeauna. Pe el îl băgau în sperieţi înmormântările, dar eu ce vină aveam? Era foarte copilăros şi avea capul plin cu tot felul de poveşti. Dacă îl ameninţa ceva, cât de cât, „înghiţea" toate trăsnăile care i se spuneau, şi tot aşa când îl linguşeau. La început eram nebună după el, şi tot mângâindu-l şi sărutându-l îl făceam să uite şirul acela nesfârşit de morţi în sicrie de toate culorile. Pe urmă m-am plictisit şi l-am lăsat. Parcă-l văd aici, unde stai dumneata acum: cu batistă de mătase albă înnodată în jurul gâtului, cu pălărie plată, ghete cu urechi roz şi costum albastru-deschis...

— Şi pe urmă, aşa merg lucrurile astea; iar după ce-a ajuns preşedinte, te-a cununat, nu-i aşa?

— Aş... răposatul meu bărbat, Dumnezeu să-l ierte, nu admitea ceremonii din astea.

XXV
UNDE SE OPREŞTE MOARTEA

Preotul venea cu sutana fâlfâind. Alţii aleargă şi pentru mai puţin. „Există în lume ceva mai de preţ decât sufletul?" se întreba el. Unii se ridică de la masă, cu maţele ghiorăind, pentru doi-trei *pesos...*

Când intră preotul, urmat de vecinele amatoare de-a asista la agonie, Chip-de-înger se smulse de la căpătâiul Camilei cu paşi care făceau un zgomot de rădăcini rupte. Crâşmăriţa târî un scaun pentru preot, şi apoi se depărtară toţi.

— ...eu, păcătosul, mă spovedesc ţie, Doamne... spuneau ei.

— *In nomine Pater et Filii et*[49]... Fata mea, de când nu te-ai spovedit?...

— De două luni...

— Ai împlinit canonul?

— Da, părinte.

— Mărturiseşte-ţi păcatele...

— Mă acuz, părinte, c-am minţit

— În lucruri însemnate?

— Nu... că n-am ascultat pe tata şi... *(...tic-tac, tic-tac, tic-tac)* şi mă acuz, părinte... *(tic-tac)* ...că nu m-am dus întotdeauna la biserică.

Bolnava şi confesorul vorbeau ca într-o catacombă. Dracul, Îngerul păzitor şi Moartea asistau la spovedanie. Moartea îşi afunda în ochii sticloşi ai Camilei privirea orbitelor ei goale. Dracul scuipa păianjeni, instalat la capul patului, iar Îngerul, într-un colţ, plângea cu sughiţuri.

— Mă acuz, părinte, că nu m-am rugat dimineaţa şi seara şi... mă acuz, părinte că... *(tic-tac, tic-tac)...* că m-am certat cu prietenele!

— Pentru chestiuni de onoare?

— Nu...

— Fata mea, ai păcătuit foarte grav în faţa lui Dumnezeu.

— Mă acuz, părinte, că m-am urcat pe cal, călărind ca bărbaţii...

— Mai erau alte persoane de faţă şi s-a iscat vreun scandal din pricina asta?

— Erau câţiva indieni numai.

— Asta înseamnă că te-ai semeţit, crezându-te în stare să ajungi deopotrivă cu bărbatul şi căzând totodată în mare păcat, pentru că dacă Domnul-Dumnezeu a făcut-o pe femeie femeie, ea nu trebuie să treacă peste asta voind să fie bărbat, aşa cum a făcut diavolul care s-a pierdut pentru c-a vrut să fie Dumnezeu.

În jumătatea din faţă a camerei, ocupată de cârciumioară, în faţa tejghelei şi a unui altar de sticle de toate culorile, aşteptau Chip-de-înger, Masacuata şi vecinele, fără să sufle o vorbă, schimbându-şi, cu privirea, temerile şi speranţele, răsuflând rar – orchestră de suspine înăbuşite de ideea morţii. Uşa întredeschisă lăsa să se vadă în străzile luminoase biserica

[49] În numele tatălui şi-al fiului şi-al... (lat.) (n.t.).

La Merced, parte din intrare, casele şi puţinii trecători care mergeau acasă. Chip-de-înger suferea cumplit văzând că oamenii aceştia veneau şi plecau fără să le pese că, aproape de tot, Camila moare. Nu erau decât boabe mari de nisip într-un ciur subţire de soare; umbre cu simţuri; pachete de carne ambulantă...

Peste faţa tăcerii, vocea preotului, spovedind, târa lănţişoare de cuvinte. Bolnava tuşi; aerul îi rupea foiţele subţiri ale plămânilor.

— Mă acuz, părinte, de toate păcatele, uşoare sau mortale, pe care le-am săvârşit şi de care nu-mi aduc aminte.

Cuvintele latine ale iertării, fuga grăbită a Dracului şi paşii Îngerului, care, ca o lumină, se apropia din nou de Camila cu aripile-i albe şi calde, alungară mânia favoritului contra trecătorilor, ura lui împotriva a tot ceea ce nu participa la durerea lui – ura copilărească, muiată în duioşie – şi îl făcură să conceapă – graţia vine pe drumuri ascunse – gândul de-a salva un om care să fie în cea mai mare primejdie de moarte. Dumnezeu, poate, îi va dărui în schimb viaţa Camilei, ceea ce, după spusele ştiinţei, nu mai era cu putinţă.

Preotul plecă fără să facă zgomot, se opri în uşă ca să-şi aprindă o ţigară de tutun tare şi îşi sumese poalele sutanei, căci pe stradă, potrivit legilor, trebuia s-o poarte ascunsă sub mantie. Părea un om făcut din cenuşă dulce. Începea să umble vorba că fusese chemat să spovedească o femeie aflată pe patul morţii. După el plecară vecinele limbute şi Chip-de-înger, care alerga să-şi realizeze planul.

Callejón de Jesús, *Calul bălan* şi Cazarma de cavalerie. Aici întrebă pe ofiţerul de serviciu despre maiorul Farfán. I se spuse să aştepte un moment, şi un caporal se duse să-l caute, strigând:

— Don maior Farfán! Don maior Farfán!...

Vocea, fără răspuns, i se stingea în curtea enormă. O tremurare de sunete răspundea în streşinele caselor depărtate: ...ior Farfán! ...ior Farfán!...

Favoritul rămase la câţiva paşi de poartă, străin la ceea ce se petrecea în jurul lui. Câini şi câteva *zopilotes* se certau pe cadavrul unei pisici în mijlocul străzii, în faţa comandantului care, postat la o fereastră cu gratii de fier, se distra văzând lupta aceea înverşunată răsucindu-şi mustăţile în furculiţă. Două

doamne sorbeau răcoritoare într-o prăvălioară plină de muşte. Din casa vecină ieşeau cinci copii îmbrăcaţi în costume marinar, urmaţi de-un domn palid ca o gulie şi de-o doamnă însărcinată (tăticul şi mămica). Un măcelar trecu printre copii, aprinzând o ţigară – avea hainele pătate de sânge, mânecile cămăşii suflecate şi pe piept, într-un buzunar larg şi adânc, satârul ascuţit. Soldaţii intrau şi ieşeau. Pe lespezile vestibulului se alcătuia un şarpe făcut din urmele picioarelor desculţe şi umede, care se pierdea în curte. Cheile cazărmii se ciocneau cu clinchet de arma santinelei, oprită alături de ofiţerul de serviciu, care sta pe un scaun de fier, în mijlocul unui cerc de scuipături.

Cu paşi furişi de sălbăticiune, se apropie de ofiţer o femeie cu pielea ca arama, arsă de soare, albită şi zbârcită de ani, scoţându-şi şalul de aţă ca să vorbească – în semn de respect; şi cu capul descoperit, se rugă:

— Iartă-mă, señor, dar te rog din suflet să-mi îngădui a vorbi cu fiul meu. Sfânta Fecioară o să-ţi răsplătească bunătatea.

Înainte de-a răspunde, ofiţerul lansă un scuipat mirosind a tutun şi dinţi stricaţi.

— Cum îl cheamă pe fiul dumitale?

— Ismael, señor.

— Ismael şi mai cum?

— Ismael Almeu, señor.

— Fireşte, al dumitale, dar care e numele lui de familie?

— E Almeu, señor.

— Bine, atunci vino în altă zi, astăzi suntem ocupaţi.

Bătrâna se retrase, fără să-şi pună şalul, puţin câte puţin, numărându-şi paşii, ca şi cum şi-ar fi măsurat nefericirea; se opri o clipă pe marginea trotuarului şi apoi se apropie încă o dată de ofiţer, care continua să stea pe scaun.

— Iartă-mă, señor, dar eu nu sunt de pe aici, vin de foarte departe, mai mult de douăzeci de leghe, aşa că, dacă nu-l văd azi, cine ştie când oi putea să mai vin? Fă bunătate, rogu-te, şi cheamă-l.

— Ţi-am spus adineauri că suntem ocupaţi. Hai, pleacă, nu ne mai plictisi!

Chip-de-înger, care asista la scenă, împins de dorinţa de-a face bine pentru ca Dumnezeu să-i redea sănătatea Camilei, spuse încet ofiţerului:

— Cheamă pe băiatul acela, locotenente, şi primeşte asta pentru ţigări.

Militarul luă banii fără să se uite la necunoscutul care i-i dăduse şi porunci să-l cheme pe Ismail Almeu. Bătrânica rămase cu privirea aţintită asupra binefăcătorului ei ca asupra unui înger.

Maiorul Farfán nu era în cazarmă. Un furier cu tocul după ureche apăru la un balcon şi-l informă pe favorit că la aceste ceasuri de seară putea să-l găsească numai la *Dulcea desfătare,* fiindcă nobilul fiu al lui Marte îşi împărţea timpul între serviciu şi amor. Nu era rău, totuşi, să-l caute şi acasă. Chip-de-înger luă o trăsură. Farfán avea închiriată o cameră în oraş, departe, la dracu-n praznic. Uşa de brad nevopsit, strâmbată de umezeală, lăsa să se întrevadă interiorul camerei. Era întuneric. Chip-de-înger bătu de două, de trei ori. Nu era nimeni. Plecă în grabă, dar înainte de-a se duce la *Dulcea desfătare* îşi spuse că ar fi bine să treacă mai întâi să vadă ce mai face Camila. Îl surprinse zgomotul trăsurii când trecu de pe drumul de pământ pe caldarâmul străzilor. Zgomot de copite şi roţi, de roţi şi copite.

După ce Dinte-de-aur termină de povestit amorurile ei cu Domnul Preşedinte, Chip-de-înger se întoarse în salon. Trebuia să nu-l piardă din ochi pe maiorul Farfán şi să afle mai multe despre femeia arestată în casa generalului Canales şi vândută de către canalia de Procuror pe zece mii de *pesos.*

Dansul era în toi. Perechile se învârteau în ritmul unui vals la modă, pe care Farfán, beat mort, îl acompania cu o voce hodorogită:

De ce doar pe mine
Damele mă plac?
Fiindcă le cânt, bine
„Floare de tabac”...

Deodată se ridică şi, dându-şi seama că îi lipsea Purcica, se opri din cântat şi începu să strige, întretăind vorbele cu sughiţuri:

— Nu-i aici Purcica, nu-i aşa, scârboşilor?... E ocupată, nu-i aşa, scârboşilor?... Atunci plec... Te... te cred că plec... plec şi gata... De ce să nu plec?... Te cred că plec...

Se ridică cu greu, sprijinindu-se de masa la care se împotmolise, de scaune, de pereţi, şi se îndreptă cu paşi împleticiţi spre uşa pe care servitoarea se repezi să i-o deschidă.

— Te c... te c... red că plec! Cine-i târfă se întoarce, nu-i aşa, Chónita? Dar eu plec... Hâc... Nouă, militarilor cu şcoală, nu ne mai rămâne decât să bem, să bem pân-om muri, şi atunci, în loc să ne incinereze, să ne distileze! Să trăiască haleala şi „boboru”! Iuhuu!

Chip-de-înger îl ajunse îndată din urmă. Mergea pe frânghia slăbită a străzii ca un dansator pe sârmă; când rămânea cu piciorul drept ridicat în aer, când cu cel stâng, când cu cel stâng, când cu cel drept şi când cu amândouă... dar când să cadă, făcea totuşi pasul salvator şi spunea: „E-n regulă, zise catârul frâului”.

Acum luminau strada ferestrele altui bordel. Un pianist pletos cânta *Clar de lună* de Beethoven. În salonul pustiu nu-l ascultau decât scaunele, rânduite ca invitaţii în jurul pianului cu coadă, nu mai mare decât balena lui Iona. Favoritul se opri ca rănit de muzică, îl lipi de perete pe maior – biată păpuşă inertă – şi se apropie de sunete ca să-şi intercaleze inima sfărâmată între ele: învia din morţi – un mort cu ochii calzi – izolat, departe de pământ, în timp ce ochii de lumină ai felinarelor se stingeau, şi de pe acoperişuri picura seninul ca nişte cuie pentru răstignirea beţivilor şi reţintuirea sicrielor. Fiecare ciocănaş al pianului, cutie cu magnete, aduna grăunţele atât de mărunte ale sunetelor şi, după ce le ţinea o clipă împreunate, le risipea pe degetele arpegiilor pe care falangele le *des... do... iau* pentru a bate la poarta iubirii pentru totdeauna închisă – întotdeauna aceleaşi degete, întotdeauna aceeaşi mână. Pe cerul împietrit, luna aluneca către pajişti adormite; fugea, şi după ea hăurile înspăimântau păsările şi sufletele cărora lumea li se pare imensă şi miraculoasă când se naşte iubirea, şi mică atunci când se stinge.

Farfán se deşteptă lungit pe tejgheaua unui bufet, în mâinile unui necunoscut care-l scutura, aşa cum se scutură un pom ca să cadă fructele coapte.

— Nu mă recunoşti, domnule maior?

— Da... nu... momentan...

— Adu-ţi aminte...

— Aaaoh! căscă Fárfan, dându-se jos de pe tejgheaua unde

stătea lungit, zdrobit ca un animal de povară.

— Miguel Chip-de înger, stimate domn.

Maiorul îşi luă poziţia de drepţi.

— Iertaţi-mă că nu v-am recunoscut. Adevărat, dumneavoastră sunteţi cel care însoţeşte totdeauna pe Domnul Preşedinte.

— Foarte bine! Nu te mira, domnule maior, că mi-am permis să te deştept aşa... brusc...

— Nu vă faceţi griji pentru asta.

— Însă dumneata trebuia să te întorci la cazarmă, iar, pe de altă parte, eu aveam nevoie să-ţi vorbesc între patru ochi şi acum se întâmplă că patroana acestui... să zicem bufet nu e de faţă. Ieri te-am căutat ca pe iarba de leac toată după-masa, la cazarmă, acasă... Ceea ce-ţi voi spune nu trebuie s-o repeţi nimănui.

— Vă dau cuvântul meu de onoare.

Favoritul strânse cu plăcere mâna maiorului şi, cu ochii aţintiţi la uşă, îi spuse pe şoptite:

— Sunt în măsură de-a şti că există un ordin ca să se termine cu dumneata. S-au dat instrucţiuni la spitalul militar ca să-ţi administreze un calmant definitiv cu ocazia primei beţii care te va trânti la pat. Prostituata pe care-o frecventezi dumneata la *Dulcea desfătare* l-a informat pe Domnul Preşedinte de fanfaronadele dumitale revoluţionare.

Farfán, pe care cuvintele favoritului îl ţintuiseră la pământ, ridică pumnii ca şi cum ar fi vrut să lovească.

— Ah, putoarea!

Dar, după gestul de lovire, plecă, zdrobit, capul.

— Ce să fac acum, Dumnezeule?

— Deocamdată să nu te mai îmbeţi; în felul acesta ocoleşti primejdia imediată, şi să nu...

— Tot aşa mă gândeam şi eu, dar nu voi putea, va fi greu. Şi-apoi?

— Şi-apoi să nu mai iei masa la cazarmă.

— Nu ştiu cu ce să vă arăt recunoştinţa mea.

— Cu tăcerea...

— Bineînţeles, dar asta nu-i destul. În sfârşit, se va ivi prilejul şi, fireşte, vă rog să contaţi pe un om care vă datorează viaţa.

— E bine de asemenea să te sfătuiesc, ca prieten, să cauţi

mijlocul de a-l împăca pe Domnul Preşedinte.

— Da, adevărat.

— Nu te costă nimic.

Şi adăugară amândoi, în gând, „comiţând, de pildă, o crimă”, mijlocul cel mai eficace pentru a dobândi bunăvoinţa celui care-o poruncea; sau „insultând în public oameni fără apărare”; sau „făcând să se simtă superioritatea forţei asupra opiniei publice a ţării”; sau „îmbogăţindu-te pe spinarea poporului”; sau...

Crima sângeroasă era însă cea mai bună, suprimarea unui semen constituia adeziunea cea mai completă a cetăţeanului la regimul Domnului Preşedinte! Două luni de închisoare, pentru salvarea aparenţelor, şi-apoi de-a dreptul într-o funcţie publică de încredere, acordată numai persoanelor cu procese deschise şi suspendate, aceasta pentru a le putea readuce mai uşor la închisoare, potrivit legii, dacă nu se purtau bine.

— Nu te costă nimic.

— Sunteţi prea bun.

— Nu, mie nu trebuie să-mi mulţumeşti pentru nimic; prin salvarea dumitale intenţionez să aduc o ofrandă lui Dumnezeu pentru însănătoşirea unei persoane foarte, foarte grav bolnave. Salvez viaţa dumitale pentru salvarea vieţii ei.

— Poate soţia dumneavoastră...

Cuvântul cel mai dulce din *Cântarea Cântărilor* pluti pentru o clipă, năframă minunată, între arborii din care se scuturau heruvimi şi flori de portocali.

După plecarea maiorului, Chip-de-înger se pipăi pentru a şti dacă el, care trimisese atâţia oameni la moarte, era acelaşi care acum, în albastrul neîntinat al dimineţii, trimitea un om spre viaţă.

XXVI
VÂRTEJUL

Pe când silueta rotofeie a maiorului se depărta ca un glob, Chip-de-înger închise uşa şi încet, pe vârful picioarelor, se duse în încăperea întunecoasă din spatele prăvăliei. Credea că visează. Între realitate şi vis diferenţa e, uneori, pur mecanică. Dormea sau era treaz? Aici, în penumbră, simţea că pământul începe să meargă... Ceasornicul şi muştele o întovărăşeau pe

Camila în drumul ei spre moarte. Ceasornicul lăsa să se scurgă boabele mici de orez ale pulsului său pentru a însemna drumul şi pentru a nu se pierde la întoarcere, când ea va fi încetat să mai existe. Muştele alergau pe pereţi, curăţindu-şi aripioarele de frigul morţii. Altele zburau fără odihnă, repezi şi sonore. Fără să facă zgomot, Chip-de-înger se opri lângă pat. Bolnava continua să delireze...

Joc de visuri... pete de ulei camforat... convorbirea înceată a stelelor... contactul nevăzut, sărat şi dezgolit cu visul, mâinile împreunate... inutilitatea mâinilor strânse în alte mâini... în săpunul parfumat... în grădina cărţii de lectură... în locul cu tigri... în cel depărtat cu papagali... în colivia lui Dumnezeu...

...În colivia lui Dumnezeu, liturghia unui cocoş cu un strop de lună pe creastă... în colivia lui Dumnezeu... Ciuguleşte anafură... se aprinde şi se stinge, se aprinde şi se stinge... Se cântă liturghia... Nu-i cocoş; e un fulger de celuloid în gâtul unei sticle mari, înconjurată de soldaţi mititei... Fulgere de la cofetăria *Rosa Blanca* spre Santa-Rosa... Spuma de bere a cocoşului pentru cocoşel... pentru cocoşel...

În cadavru-l vom preface
Matatera, tera, la!
Treaba asta nu-i prea place,
Matatera, tera, la!

...Se aude o tobă, acolo unde nu-i niciuna...

...Numai unchii ei se prefac ca dorm în mijlocul lucrurilor însufleţite şi treze, refugiaţi în insulele paturilor lor matrimoniale, sub armura plăpumilor mirosind a mâncare mestecată. Zadarnic poarta-tobă smulge hălci de tăcere. „Bat mereu!” şopteşte soţia unuia din unchi, cea cu masca mai urâtă decât toate. „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!” îi răspunde în întuneric soţul ei. „Cât să fie ceasul? Şi ce bine dormeam! Bat mereu!” „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!” „Ce-o să zică vecinii?!” „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!” „Numai pentru asta ar trebui să ieşim să deschidem, căci ce-or să zică despre noi, închipuie-ţi! Vai, bat mereu!” „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!” „E un abuz, unde s-a mai văzut aşa ceva, e o lipsă de respect, o grosolănie!”

„Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!”...

În gâtlejurile servitoarelor, vocea răguşită a unchiului ei se limpezeşte. Fantome mirosind a viţel vin să şoptească în dormitorul stăpânilor. „Domnule, doamnă! cum mai bat...” şi se întorc pe saltelele lor, între purici şi somn, repetând mereu: „Da... dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!”

...Tam, tam, toba casei... întunericul străzii... Câinii acoperă cerul de lătratul lor ca şi cum ar vrea să facă un acoperiş şi deasupra stelelor, a reptilelor negre şi a spălătoreselor de podele cu braţele cufundate în spuma cu fulgerări de argint...

— Tată, tăticule, tată!...

În delirul ei îşi chema tatăl, doica moartă la spital şi pe unchii care nici muribundă nu voiau s-o primească în casă.

Chip-de-înger îi puse mâna pe frunte. „Orice vindecare e un miracol, gândea el mângâind-o. Dacă aş putea să-i alung boala numai cu căldura mâinii!” Simţea o durere fără să ştie unde; era suferinţa inexplicabilă a celui care vede murind o fiinţă tânără, era un tremur de duioşie care îi pătrundea pe sub piele, în carne. Nu ştia ce să facă. Maşinal, îşi împletea gândurile cu rugăciunile: „Dacă aş putea să mă strecor sub pleoapele ei şi să-i mişc apele ochilor... miloşi şi după această izgonire... în ochii ei de culoarea aripilor speranţei... noastre, Dumnezeu să te aibă în pază, pe tine te rugăm noi, dezmoşteniţii”.

„A trăi e o crimă... cea de toate zilele... când iubeşti... dă-ne-o nouă astăzi.”

Se gândi la casa lui ca la un lucru străin. Casa lui era acolo, acolo, lângă Camila, acolo unde nu era casa lui, dar era Camila. Şi când nu va mai fi Camila? Îl pătrundea o durere nelămurită, care se răspândea în tot trupul... Şi când nu va mai fi Camila?...

O căruţă trecu pe stradă, facând să se zguduie totul. Pe rafturile bufetului se ciocniră sticlele, belciugul mare de la uşă clămpăni, tremurară casele vecine. Tresărind, Chip-de-înger îşi dădu seama că adormise în picioare. Era mai bine să stea jos. Alături de masa cu doctorii se afla un scaun. Se aşează. Tic-tacul ceasornicului, mirosul de camfor, mirosul lumânărilor oferite lui Isus de la La Merced şi celui de la Candelaria – atotputernici – masa, prosoapele, medicamentele, funia sfântului Francisc, pe care le-o împrumutase o vecină ca să alunge diavolul, totul, se desfăcea fără ciocniri, în ritm lent, gradaţie muzicală a adormirii.

Două lovituri puternice în uşă deşteptară pe Chip-de-înger.

Ce groaznic coşmar avusese! Din fericire, realitatea era alta. Cel care se întoarce de la o înmormântare, ca şi cel care se trezeşte dintr-un vis rău, încearcă aceeaşi senzaţie de bunăstare. Fericit, Miguel alergă să vadă cine bate. Probabil veşti de la general, sau o convocare urgentă la preşedinţie.

— Bună ziua...

— Bună ziua, răspunse favoritul unui individ mai înalt decât el, cu faţa mică, roz, care, auzindu-l vorbind, înclină capul şi începu să-l caute cu ochelarii lui de miop...

— Iertaţi-mă. Îmi puteţi spune dacă aici locuieşte doamna care găteşte pentru muzicanţi? E o doamnă îmbrăcată în negru...

Chip-de-înger îi închise uşa în nas. Miopul rămase mai departe, căutându-şi convorbitorul. Văzând că nu-l găseşte, se duse să întrebe la casa alăturată.

— Cu bine, Tomasita. Să ne vedem sănătoase.

— Eu merg la târg!

Aceste două voci se auziră în acelaşi timp. La uşă Masacuata adăugă:

— Va să zică azi pleci la plimbare...

— Da’ ce crezi...

— Vezi să nu te fure!

— Da de unde, cine se încarcă c-o gură de hrănit?

Chip-de-înger se apropie să deschidă uşa.

— Cum a mers? întrebă el pe Masacuata, care se întorcea de la penitenciar.

— Ca de obicei.

— Ce ţi-au spus?

— Nimic.

— L-ai văzut pe Vásquez?...

Glumiţi; i-am dus mâncarea, au adus înapoi coşul, şi gata!

— Atunci nu mai e în penitenciar...

— Mie mi s-au tăiat picioarele când am văzut că aduc coşul neatins, dar un domn de-acolo mi-a spus că l-ar fi scos la muncă.

— Directorul?

— Nu. Pe bestia aceea am pus-o cu botul pe labe, voia să mă ciupească de obraji.

— Cum o găseşti pe Camila?

— Merge pe drumul ei, sărăcuţa!

— E rău, foarte rău, nu-i aşa?

— E fericită, ce poţi dori mai mult decât să te duci fără să cunoşti viaţa? Pe dumneavoastră vă plâng eu mai mult. Ar trebui să vă duceţi şi să vă rugaţi lui Isus de la La Merced, poate v-ar păstra-o în viaţă. Eu chiar azi-dimineaţă, înainte de-a merge la penitenciar, am fost să-i aprind o lumânare şi să-i spun: „Ascultă, negriciosule, am venit la tine c-o rugăminte, că nu degeaba eşti tu tatăl nostru al tuturor, aşa că trebuie să mă asculţi: în mâna ta stă să nu moară fata asta. Tot aşa am rugat-o şi pe Fecioară, când m-am sculat, şi-acum vin să te supăr şi pe tine pentru acelaşi lucru. Îţi las lumânarea asta-n dar şi mă încred în puterea ta, cu toate c-o să mai trec eu pe-aici, ca să-ţi amintesc rugămintea!”

Pe jumătate adormit, Chip-de-înger îşi amintea viziunea. Între oamenii cu pantalonii roşii, Procurorul, cu faţa lui de bufniţă, vântura o anonimă, o săruta, o lingea, o mânca, o da afară şi o mânca din nou...

XXVII
PE DRUMUL EXILULUI

Catârul generalului Canales bâjbâia în lumina tot mai puţină a înserării, beat de oboseală, ducând pe spate masa inertă a călăreţului, care se ţinea strâns de cârligul şeii. Păsările treceau peste arbori şi norii peste munţi, uneori coborând, alteori urcând. Uneori urcând, uneori coborând, cum făcuse şi călăreţul până a nu fi răpus de somn şi oboseală. Când străbătea povârnişuri de netrecut, râuri largi cu vaduri de piatră şi apă înspumată în care paşii animalului se iuţeau, când urca costişe pline de noroi din care se rupeau sfărâmături de stâncă, alunecând în prăpăstii drepte ca peretele, când trecea prin păduri dese şi încâlcite cu tufişuri de mure şi pe poteci de capre, evocând poveşti cu vrăjitoare şi hoţi de drumul mare.

Noaptea se lăsase de mult. O leghe de câmp umed. Se ivi o umbră, care-l despărţi pe călăreţ de catâr, conduse călăreţul într-o locuinţă părăsită şi plecă fără zgomot. Reveni însă îndată. Nu fusese, desigur, decât pe undeva pe-aproape, pe unde cântau greierii: Cri-cri, cri-cri!... Rămase înăuntru un moment, apoi se pierdu iar, ca fumul. Se întoarse din nou... Venea şi pleca. Pleca şi revenea. Pleca ca şi cum ar fi dat şi altora de

veste ceea ce descoperise, şi revenea ca şi cum ar fi vrut să se asigure că drumeţul e încă acolo. Peisajul înstelat îi urmărea umbletul de şopârlă ca un câine credincios, care-n tăcerea nopţii îşi mişca numai coada lui de sunete: Cri-cri, cri-cri!...

În cele din urmă rămase în casă. Vântul trecea săltând prin ramurile arborilor. Se simţea apropierea zorilor în şcoala nocturnă a broaştelor care învăţau stelele să citească. Lucrurile prindeau formă în ochii omului cinchit lângă uşă; recules şi sfios, stingherit de ivirea dimineţii şi de răsuflarea liniştită a călătorului care dormea. Umbra din noaptea trecută devenise om: era cel care-l ajutase să descalece. Când se lumină, începu să pregătească focul: aşeză în cruce pietrele înnegrite de fum, scormoni cu o aşchie de brad cenuşa veche şi, din surcele uscate şi lemne verzi, întocmi rugul. Lemnul verde nu arde liniştit; sporovăieşte ca un papagal, asudă, se contractă, râde, plânge... Călăreţul se deşteptă încremenit de ceea ce vedea, străin de propriu-i trup şi, dintr-un salt, fu în picioare, lângă uşă, cu pistolul în mână, hotărât să-şi vândă scump pielea. Netulburat deloc de ţeava armei, omul îi arătă cu un gest nepăsător ulcica plină cu cafea, care începuse să fiarbă pe foc. Dar călăreţul nu-l luă în seamă. Puţin câte puţin, se apropie de uşă – casa era, desigur, înconjurată de soldaţi – dar nu văzu decât câmpia întinsă şi ceaţa trandafirie a dimineţii. Evaporaţie. Depărtare. Albastru spumos. Arbori. Nori. Gâlgâit de triluri. Catârul lui dormea la picioarele unui smochin. Fără să clipească, rămase ascultând, ca să se convingă de ceea ce vedea – dar nu auzi nimic, în afară de concertul armonios al păsărilor şi de curgerea domoală a unui râu cu ape bogate, care răspândea în atmosferă un foşnet abia simţit, asemănător prafului de zahăr care cădea în ulcica cu cafea fierbinte.

— Nu cumva eşti trimis de vreo autoritate? murmură omul care-l ajutase noaptea şi, neîncrezător, încercă să ascundă patruzeci-cincizeci de ştiuleţi de porumb, aşezându-se în faţa lor..

Călăreţul ridică ochii ca să-şi privească tovarăşul. Clătină capul de la stânga la dreapta, cu buzele lipite de ulcică.

— Atunci eşti om bun, *tatita*[50], spuse indianul, ascunzându-şi bucuria şi lăsând să rătăcească prin încăpere ochii lui de câine pierdut.

---

[50] *Tatita* (tătuţule), termen de respect afectuos folosit de indieni (n.t.).

— Sunt fugar...

Omul nu se mai căzni să ascundă ştiuleţii şi se apropie de călăreţ ca să-i mai toarne cafea. Canales nici nu putea vorbi de emoţie.

— Tot aşa şi eu, señor; eu fug pentru că m-am dus să fur porumb. Dar nu-s hoţ, pentru că pământul acela era al meu, dar mi l-au luat împreună cu catârii...

Generalul Canales se arătă interesat de vorbele indianului, care urma să-i explice cum venea asta că fura şi nu era hoţ.

— Să vezi, *tatita,* eu fur fără să fiu hoţ de meserie, căci mai înainte eu, aşa cum mă vezi, eram stăpânul unei bucăţi de pământ, pe-aici, pe-aproape, şi a opt catâri. Aveam casa mea, femeia mea şi copiii mei şi eram cinstit ca şi dumneata...

— Da, şi apoi...

— Acum trei ani veni delegatul şi-mi porunci, pentru ziua Domnului Preşedinte, să car brazi cu catârii mei. I-am cărat, ce era să fac?... Dar când sosi şi-mi văzu catârii, porunci să fiu băgat la închisoare, la secret, şi, împreună cu primarul, un metis, îşi împărţiră animalele mele, iar când vrusei să cer ce era al meu, rodul muncii mele, delegatul îmi spuse că eram o fiară şi că, dacă nu-mi închideam botul, avea să mă pună în lanţuri. Foarte bine, domnule delegat, i-am spus, faceţi cu mine ce vreţi, dar catârii sunt ai mei. N-am apucat să spun mai mult, *tatita,* căci m-a lovit aşa de tare cu centironul în cap, că aproape era să mă omoare...

Un surâs amar apărea şi dispărea sub mustaţa căruntă a bătrânului militar căzut în dizgraţie. Fără să ridice glasul, indianul continuă, pe acelaşi ton:

— Când am ieşit din spital, au venit nişte oameni din sat să-mi spună că îi închiseseră şi pe fii şi că, pentru trei mii de *pesos,* i-ar lăsa liberi. Cum băieţii mei erau tineri, alergai la comandant şi-i spusei să mi-i lase liberi, să nu-i trimită la cazarmă, că eu o să-mi pun pământul zălog şi-o să plătesc cei trei mii de *pesos.* M-am dus în capitală şi acolo un avocat întocmi, în înţelegere cu un domn străin, înscrisuri în care spuneau că-mi dau cei trei mii de pesos împrumut cu ipotecă. Asta mi-au citit ei, dar de scris au scris altceva. După puţin, au trimis un om de la judecătorie, care mi-a spus să plec de pe pământul meu, că nu mai era al meu, fiindcă-l vândusem domnului aceluia străin pe trei mii de *pesos.* Eu am jurat pe Dumnezeu că nu-i adevărat, dar nu m-au

crezut pe mine, ci pe avocat, aşa c-a trebuit să plec de pe ogorul meu, în timp ce pe băieţi, cu toate că mi-au luat cei trei mii de *pesos,* i-au dus la cazarmă; unul a murit păzind frontiera, altul a fugit şi e ca mort, iar mama lor, femeia mea, a murit de friguri... Din pricina asta fur, *tatita,* fără să fiu hoţ, fur chiar dacă m-ar omorî în bătăi şi m-ar arunca în temniţă.

— ...Şi asta apărăm noi, militarii!

— Ce zici, *tatita?*

În inima bătrânului Canales se dezlănţuia furtuna aceea pe care-o simte orice om cinstit pus în faţa nedreptăţii. Îl durea sufletul de ţara lui, era ca şi când i-ar fi putrezit carnea pe el. Îl durea de la piele până-n măduvă, la rădăcina părului, sub unghii, între dinţi. Care era realitatea? Să nu gândească niciodată cu capul, ci cu chipiul. Să fie militar pentru a menţine la putere o clică de tâlhari, exploatatori şi vânzători de patrie speriaţi de propria lor importanţă era un lucru infamant şi mult mai trist decât a muri de foame în exil. În numele cui îndrăznesc să ne ceară nouă, militarilor, lealitate faţă de nişte regimuri care trădează ţara şi poporul?...

Indianul se uita la general ca la un fetiş ciudat, fără să înţeleagă cele câteva cuvinte pe care le rostea acesta.

— Pleacă, *tatita*... că acum te pomeneşti cu jandarmii călări!

Canales propuse indianului să vină cu el în statul vecin, şi indianul, care fără ogorul lui era ca un arbore dezrădăcinat, acceptă. Plata era bună.

Ieşiră din colibă fără să stingă focul. Drum deschis prin pădure cu lovituri de *machetes*[51]. În faţa lor se pierdeau urmele de tigri. Umbră, lumină. Umbră. Lumină. Păienjeniş de frunze; în spatele lor văzură arzând coliba ca un meteor. Amiază. Nori încremeniţi. Disperare. Lumina albă, orbitoare. Pietre şi iar pietre. Insecte. Oseminte albe, calde ca rufele de corp proaspăt călcate. Sevă dospită – vârtej de păsări ameţite. Apă cu sete. Tropic. Schimbare fără ore, căldură egală, mereu egală, mereu...

Generalul îşi puse pe ceafă o batistă, ca să se apere de razele soarelui. Alături de el, în pas cu catârul mergea indianul.

— Cred că dacă mergem toată noaptea mâine putem ajunge la frontieră, şi-ar fi bine dac-am încerca să mergem puţin şi pe şosea, căci trebuie să trec pe la *Las aldeas,* casa unor prietene...

---

[51] Cuţit lung şi tăios, de dimensiunile unei săbii mici (n.t.).

— *Tatita,* ce vrei să faci? Pe şosea? Or să te găsească jandarmii!

— Hai, puţin curaj! Mergi după mine, că cine nu riscă nu câştigă, şi prietenele acestea ne pot fi de mare folos!

— Vai, nu te duce, *tatita*. Şi, tresărind, indianul adăugă: Auzi? Auzi, *tati...?*

Se apropia tropot de cai, dar aproape imediat încetă vântul şi atunci, ca şi cum s-ar fi întors din drum, rămase şi zgomotul în urmă.

— Taci!

— Jandarmii, *tatita,* ştiu eu ce spun. Acum nu ne rămâne decât s-o luăm pe-aici, cu toate c-o să ocolim tare mult până să ieşim la *Las aldeas!*

Urmând pe indian, generalul se afundă pe un drumeag lăturalnic. Trebui să descalece şi să coboare, trăgând catârul după el. Pe măsură ce-i înghiţea prăvalea, se simţeau ca înlăuntrul unui melc, mai adăpostiţi de ameninţarea ce apăsa asupra lor. Se întuneca foarte repede. Umbrele se îngrămădiră în fundul văii adormite. Arbori şi păsări păreau vestitori misterioşi în vântul care se mişca într-un du-te-vino continuu, potolit. Un nouraş de praf roşiatic, aproape de stele, fu tot ceea ce văzură ei din jandarmii care treceau în galop prin locul de unde se depărtaseră ei.

...Merseseră toată noaptea.

— Când o să sfârşim de urcat culmea asta o să zărim *Las aldeas, tatita.*

Indianul o luă înainte cu catârul, ca să dea de veste prietenelor lui Canales, trei surori necăsătorite, care-şi petreceau viaţa între biserică şi anghine, între rugăciuni şi dureri de urechi, nevralgii faciale şi junghiuri intercostale. Aflară ştirea. Aproape să leşine. Primiră pe general în dormitor. În salon li se părea primejdios. La ţară, să nu fie cu supărare, oaspeţii intră strigând: „Ziua bună, ziua bună” de se aude până-n bucătărie. Generalul povesti ceea ce i se întâmplase cu voce calmă, domoală, ştergându-şi o lacrimă atunci când vorbi despre Camila. Ele plângeau mâhnite, aşa de mâhnite că pentru moment uitară de propria lor durere, moartea mamei, după care purtau doliu mare.

— O să vă înlesnim noi fuga, cel puţin ultimul pas, trecerea frontierei. Mă duc să culeg informaţii de pe la vecini... Trebuie

să ne amintim de toţi cei care fac contrabandă... Căci vadurile de trecere sunt aproape toate păzite de autorităţi.

Rostind aceste cuvinte, sora cea mare îşi întrebă din ochi surorile.

— Da, domnule general, nu vă rămâne decât fuga, aşa cum spune sora mea; şi fiindcă nu cred să vă strice ceva provizii, mă duc să vi le prepar.

La cuvintele surorii mijlocii, căreia până şi durerea de măsele îi fugise de spaimă, mezina adăugă:

— Şi cum domnul general va petrece toată ziua aici, cu noi, eu rămân cu dânsul ca să-l ţin de vorbă şi să nu mai fie aşa de trist.

Generalul privi pe cele trei surori cu recunoştinţă – ceea ce făceau pentru el nu putea fi plătit – rugându-le, cu glas scăzut, să-i ierte multa supărare ce le-o pricinuia.

— Domnule general, nicio vorbă în plus!

— Să nu spuneţi asta, domnule general!

— Copilele mele, înţeleg, ştiu cât sunteţi de bune, dar am să vă compromit rămânând în casa voastră...

— Bine, dar în ceea ce ne priveşte, prietenii nu prea... Închipuiţi-vă, acum cu moartea mamei...

— Dar, spuneţi-mi, de ce-a murit mama?

— Vă va povesti sora noastră, noi ne ducem să ne vedem de treburi...

Vorbise sora mai mare. Apoi suspină. Avea corsetul înfăşurat în şorţ şi se duse să şi-l pună la bucătărie, unde sora mijlocie, între purcei şi păsări, pregătea proviziile.

— N-am putut-o duce în capitală şi aici nu i-au putut identifica boala. Ştiţi cum se întâmplă în cazuri de astea, domnule general. Şi se simţea din ce în ce mai rău, biata mamă! A murit plângând, fiindcă ne lăsa singure pe lume. Ce puteam face? Dar să vedeţi ce ni s-a întâmplat după aceea: nu avem, materialmente, cu ce plăti doctorul, căci ne ia, pentru cele cincisprezece vizite făcute, cam tot atâta cât face casa asta, care e tot ce-am moştenit de la tata. Îngăduiţi-mi o clipă, mă duc să văd ce vrea însoţitorul dumneavoastră.

Când sora cea mică plecă, Canales adormi. Ochii închişi, trupul ca fulgul...

— Ce vrei, omule?

— Pentru numele lui Dumnezeu, unde-i locul acela... mă-

nţelegeţi...

— Mai încolo, vezi... după trăsuri...

Somnul generalului se ţesea din linişte provincială. Mulţumirea câmpurilor semănate, duioşia şesurilor verzi şi a floricelelor simple de câmp. Dimineaţa trecu odată cu spaima prepeliţelor pe care vânătorii le stropeau cu alice, cu spaima neagră a unei înmormântări pe care preotul o stropea cu agheazmă şi cu zbenguiala unui viţel neastâmpărat şi jucăuş. În curtea celor trei surori nemăritate avură loc, între porumbei, evenimente importante: moartea unui seducător, o căsătorie şi treizeci de împerecheri sub soare... Cum s-ar spune, mai nimic!

Cum s-ar spune, mai nimic! ieşeau să spună porumbeii la uşiţele coteţului lor; cum s-ar spune, mai nimic!...

La ora douăsprezece, cele trei surori deşteptară pe general pentru a prânzi. Orez cu *chipilin*[52]. Supă de vacă. Rasol. Friptură de pui. Prăjituri. Banane. Cafea.

— Ziua bună!...

Vocea delegatului întrerupse prânzul. Surorile se îngălbeniră, fără să ştie ce să mai facă. Generalul se ascunse după o uşă.

— Nu vă speriaţi, fetelor, că doar nu-s dracul cu unsprezece mii de coarne. Ce frică vă e de mine, şi doar ştiţi cât vă simpatizez!

Bietelor surori le dispăruse graiul.

— Şi... nici aşa, din greşeală, nu-mi spuneţi să intru şi să iau loc... măcar pe jos?...

Mezina oferi un scaun celei mai înalte autorităţi a satului.

— Mulţumesc. Dar cine lua masa cu dumneavoastră? Văd că sunt trei farfurii cu mâncare, şi asta, a patra?...

Cele trei femei fixară deodată ochii în farfuria generalului.

— Da... într-adevăr... – bâigui cea mare, frământându-şi mâinile de teamă.

Sora mijlocie îi veni în ajutor.

— Nu ştim cum să vă explicăm, dar, cu toate că mama a murit, îi punem întotdeauna tacâmul la masă, ca să nu ne simţim aşa, singure...

— Mi se pare mie că dumneavoastră o să cădeţi la spiritism!

— Cu ce vă servim, domnule comandant?

— Mulţumesc, nu iau nimic, nevastă-mea mi-a dat să

[52] Plantă aromatică şi narcotică, cu frunze mici, comestibilă (n.t.).

mănânc chiar adineauri, dar nu mi-am putut face siesta pentru c-am primit o telegramă de la Ministerul de Interne cu ordinul de-a lua măsuri împotriva dumneavoastră dacă nu-l plătiţi pe doctor...

— Dar, domnule comandant, nu-i drept, ştiţi şi dumneavoastră că nu-i drept...

— Se poate să nu fie drept, dar când Dumnezeu porunceşte, dracu tace...

— Fireşte!... exclamară cele trei femei cu lacrimile în ochi.

— Îmi pare rău că trebuie să vin c-o chestie aşa de supărătoare, dar asta este şi acum ştiţi: nouă mii de *pesos,* casa sau...

În felul în care făcu stânga-mprejur, în care le întoarse spatele – un spate lat cât un trunchi de *ceiba*[53] – şi în care se îndepărtă se simţea toată hotărârea abjectă a doctorului.

Generalul le auzea plângând. Închiseră poarta dinspre drum cu zăvor şi bară, temându-se să nu se întoarcă delegatul. Lacrimile le cădeau, picurând, în farfurii.

— Ce amară e viaţa, domnule general. Dumneavoastră sunteţi fericit că plecaţi pentru totdeauna din ţara asta!

— Şi cu ce vă ameninţă?... o întrerupse Canales pe sora cea mai în vârstă care, fără să-şi şteargă lacrimile, spuse surorilor ei:

— Povestiţi-i una din voi...

— C-o scoate pe mama din mormânt... bolborosi cea mică.

Canales se uită atent la cele trei surori şi încetă să mai mănânce:

— Cum vine asta?

— Aşa cum auziţi, domnule general, ne ameninţă c-o scoate pe mama din mormânt...

— Bine, dar nu se poate...

— Povesteşte-i...

— Da. Trebuie să ştiţi, domnule general, că medicul pe care-l avem aici în sat e un ticălos fără pereche; ne spuseseră nouă oamenii, dar ştiţi, până nu te frigi, nu te temi de foc, aşa că ne-am lăsat păcălite. Ce vreţi... E greu să-ţi închipui că există oameni aşa de răi...

— Mai luaţi câteva ridichi, domnule general...

Sora mijlocie îi întinse farfuria şi în timp ce Canales se

[53] Arbore uriaş din America (n.t.)

servea cu ridichi, mezina îşi continuă povestirea:

— Şi ne-a prins... Trucul lui constă în a pune să se contruiască un cavou ori de câte ori are un bolnav în stare gravă; şi cum rudele la orice se gândesc numai la înmormântare nu... Momentul o dată sosit – aşa ni s-a întâmplat nouă – decât s-o bage pe mama în pământ am acceptat un loc în cavoul lui, fără să ştim la ce ne expunem...

— Şi cum toată lumea ştie că suntem nişte femei singure!... observă cea mai mare cu glasul întretăiat de suspine.

— Într-un cuvânt, domnule general, în ziua în care ne trimise socoteala, să ne vină leşin la toate trei: nouă mii de *pesos* pentru cincisprezece vizite, nouă mii de *pesos,* casa asta, fiindcă se pare că vrea să se căsătorească, sau...

— Sau, dacă nu-i plătim, i-a spus surorii mele – e ceva groaznic! – i-a spus să ne scoatem scârnăvia din cavou!

Canales lovi cu pumnul în masă.

— Ticălosul!

Şi iar dădu un pumn de zăngăniră farfuriile, tacâmurile şi paharele. Deschidea şi-şi strângea degetele ca pentru a sugruma nu numai pe acel bandit cu titlu de medic, ci un întreg sistem social care-l făcea să cadă dintr-o ruşine într-alta. „Pentru asta – îşi dădea el seama acum – li se promite celor umili împărăţia cerurilor, basme din acelea popeşti, ca să rabde pe toţi pungaşii ăştia. Ei bine, nu! Destul cu împărăţia gogoşilor! Jur că voi face o revoluţie completă, de jos în sus şi de sus în jos; poporul trebuie să se răscoale împotriva atâtor paraziţi, exploatatori de diplome, trântori cărora le-ar face bine să lucreze pământul. Să nu mai rămână un cap nezdrobit când e vorba de asemenea pungaşi. Fiecare trebuie să dărâme ceva, să dărâme, să dărâme...”

Fuga fu fixată pentru ora zece noaptea, în înţelegere cu contrabandistul, un prieten de-al casei. Generalul scrise mai multe scrisori, una foarte urgentă, pentru fiica lui. Indianul va merge, ca hamal, pe şosea. Nu-şi luară rămas bun. Caii se depărtară cu copitele învăluite în cârpe. Lipite de-un perete, surorile plângeau în umbra unei ulicioare întunecoase. Ieşind la drumul mare, o mână opri calul generalului. Se auziră nişte paşi târşiţi.

— Ce spaimă am tras, murmură contrabandistul, mi s-a tăiat răsuflarea! Dar n-aveţi nicio grijă, sunt nişte oameni care

merg mai încolo, unde doctorul dă o serenadă iubitei dumnealui.

La capătul drumului ardea o grămăjoară de lemn de brad, iar limbile strălucirii ei luminoase împreunau şi despărţeau siluetele caselor, ale arborilor şi ale celor cinci sau şase oameni adunaţi sub o fereastră.

— Care din ei e doctorul? întrebă generalul cu pistolul în mână.

Contrabandistul struni calul, îşi ridică braţul şi arătă cu degetul pe cel cu ghitara. O împuşcătură sfâşie aerul, şi omul căzu ca o banană ruptă din ciorchine.

— Uiuu!... Ce-aţi făcut? Să fugim repede!... Or să pună mâna pe noi... repede... daţi pinteni!...

— Ceea ce-ar tre-bui... să... fa-că... toţi pentru a... li-bera... po-porul...! răspunse Canales cu vocea întretăiată de galopul calului.

Paşii animalelor deşteptară câinii, câinii deşteptară găinile, găinile cocoşii, cocoşii pe oameni – care reveneau la viaţă fără plăcere, căscând, întinzându-se, cu teamă...

Cei care veniseră la serenadă ridicară cadavrul doctorului. Din casele vecine ieşiră inşi cu lanterne. Eroina serenadei nu putea plânge şi, buimăcită de spaimă, pe jumătate goală, cu un lampion chinezesc în mână, ţintuia cu ochi pierduţi negura nopţii ucigaşe.

— Suntem pe lângă râu, domnule general, dar că să poţi trece pe aici, prin locul ăsta, trebuie să fii bărbat, nu glumă, v-o spune unul care se pricepe... Ah, viaţă, dac-ai fi nesfârşită!...

— Cine vorbeşte de frică? răspunse Canales, care venea mai în urmă, călare pe un cal murg.

— Vedeţi că, atunci când omul e urmărit, îl cuprind nişte puteri grozave. Dumneavoastră ţineţi-vă bine de mine, să nu vă rătăciţi!

Peisajul era difuz, aerul era când călduţ, când îngheţat ca sticla. Râul bolborosea în fundul prăpastiei.

Descălecară şi, printr-o trecătoare, coborâră aproape în fugă. Contrabandistul priponi animalele într-un loc cunoscut, ca să le reia la întoarcere. Între umbre, râul părea un şirag nesfârşit de pete, care reflectau lumina cerului înstelat. În jurul lor plutea o vegetaţie ciudată: arbori cu frunzişul ciuruit de un vărsat verde, cu ochi de culoarea talcului şi dinţi albi. Alături de ei apa şopotea în somn, opacă, răspândind miros de broască...

Din piatră în piatră, săreau contrabandistul şi generalul, amândoi cu pistoalele în mână, fără să rostească un cuvânt. Umbrele lor îi urmăreau ca nişte *caimani*[54]*.* Caimanii, ca nişte umbre. Îi înţepau nori de insecte. Venin înaripat plutind în vânt. Mirosea a mare, a mare pescuită într-un năvod de pădure, cu toţi peştii, cu stelele, cu ramurile de corali, cu madreporii, abisurile şi curenţii ei... Fire lungi, vâscoase, făcute parcă din bale de caracatiţă, îşi legănau păienjenişul deasupra capetelor lor, ca un ultim semnal de viaţă. Nici fiarele nu cutezau să pătrundă pe-acolo pe unde treceau ei. Canales întorcea capul în toate părţile, pierdut în mijlocul acelei naturi fatidice, inabordabilă şi distrugătoare ca şi sufletul vechilor stăpânitori ai locurilor acelora. Un caiman care, fără îndoială, gustase carne de om, atacă pe contrabandist, însă acesta avu timp să sară pe-o altă insuliţă; generalul însă, pentru a se apăra, vru să dea înapoi, dar se opri ca pe marginea unui fulger când văzu că-l aşteaptă alt caiman, cu fălcile deschise. Clipă hotărâtoare. Fiorul morţii îi trecu prin tot corpul, îşi simţi părul căzut pe faţă. Limba i se împletici. Mâinile i se zgârciră. Urmară trei împuşcături şi ecoul lor încă se repeta când el, folosindu-se de fuga animalului rănit care-i aţinea calea, sărea pe altă piatră, viu şi nevătămat. Contrabandistul trase mai multe focuri. Generalul, revenindu-şi din spaimă, alergă să-i strângă mâna şi-şi arse degetele pe ţeava armei pe care omul o ţinea încă.

Când se despărţiră – la frontieră – mijeau zorile. Peste smaraldul câmpului, peste munţii cu codri deşi, pe care păsările le prefăceau în cutii cu muzicuţă, şi peste păduri treceau norii – caimani – ducând pe spinările lor comori de lumină.

[54] Reptilă din America, asemănătoare crocodilului. Ajunge pînă la 6 metri lungime (n.t.).

PARTEA A TREIA
SĂPTĂMÂNI, LUNI, ANI...

XXVIII
VORBE ÎN ÎNTUNERIC

Prima voce:

— Ce zi să fie azi?

A doua voce:

— Adevărat, ce zi o fi?

A treia voce:

— Aşteptaţi... Pe mine m-au arestat vineri, vasăzică vineri... sâmbătă... duminică... luni... luni... Dar cât e de când sunt aici? Zău, ce zi o fi azi?

Prima voce:

— Eu simt aşa... ştiţi cum? Ca şi cum am fi departe, foarte departe...

A doua voce:

— Ne-au uitat într-un mormânt dintr-un cimitir vechi, îngropaţi pentru totdeauna...

A treia voce:

— Nu vorbi aşa!

Primele două voci:

— Să nu vor...

— ...bim aşa!

A treia voce:

— Dar să nu tăcem totuşi; tăcerea mă înspăimântă, mi se pare că o mână se întinde din întuneric ca să mă apuce de gât şi să mă sugrume.

A doua voce:

— La dracu, vorbeşte dumneata, povesteşte-ne cum merg lucrurile prin oraş, că doar eşti ultimul care l-ai văzut; ce face lumea, spune-ne tot ce ştii... Uneori îmi închipui că oraşul întreg a rămas în întuneric ca şi noi, strâns între ziduri înalte, cu străzile îngropate în noroiul mort al tuturor iernilor. Nu ştiu dacă

şi vouă vi se întâmpla la fel, dar eu, la sfârşitul iernii, sufeream la gândul c-o să se usuce noroiul. Când vorbesc de oraş, îmi vine-o poftă îndrăcită de-a mânca, aş dori nişte mere de California...

Prima voce:

— Portocale, nu altceva! În schimb, eu aş fi fericit c-o ceaşcă de ceai fierbinte!

A doua voce:

— Şi când te gândeşti că în oraş totul trebuie să fie ca înainte, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ca şi cum noi n-am fi închişi aici. Tramvaiul continuă probabil să meargă. Ce oră să fie oare?

Prima voce:

— Să tot fie...

A doua voce:

— Habar n-am cât...

Prima voce:

— Să tot fie aproape de...

A treia voce:

— Vorbiţi, vorbiţi înainte, pe tot ce-aveţi mai scump pe lume, vă rog să nu tăceţi; tăcerea mă înspăimântă, mi se pare că o mână se întinde din întuneric ca să mă apuce de gât şi să mă sugrume! Şi adăugă, înfricoşat: Nu voiam să spun, dar mi-e teamă să nu ne bată.

Prima voce:

— Muşcă-ţi limba! Trebuie să doară groaznic loviturile de bici.

A doua voce:

— Până şi nepoţii copiilor celor care-au fost biciuiţi vor simţi ruşinea!

Prima voce:

— Nu vorbeşti decât blestemăţii, mai bine-ai tăcea!

A doua voce:

— Pentru paracliseri totul e blestem şi păcat...

Prima voce:

— Da’ de unde! Ţi-au împuiat capul!

A doua voce:

— Spun că pentru paracliseri tot ceea ce face altul e păcat.

A treia voce:

— Vorbiţi, vorbiţi înainte, pe tot ce aveţi mai scump pe

lume, vă rog să nu tăceţi, tăcerea mă înspăimântă, mi se pare că o mână se întinde din întuneric ca să ne apuce de gât şi să ne sugrume!

În celula unde fuseseră închişi cerşetorii o noapte rămăseseră doar studentul şi paracliserul, peste care fusese adus acum şi avocatul Abel Carvajal.

— Arestarea mea, povestea Carvajal, a avut loc în condiţii foarte grave pentru mine. Servitoarea, care se dusese dimineaţa să cumpere pâine, se întoarse cu vestea că în jurul casei erau o mulţime de soldaţi. Veni şi o spuse soţiei mele, soţia mea mi-a spus mie, dar eu nu i-am dat importanţă, crezând că, fără îndoială, e vorba de arestarea vreunor contrabandişti de rachiu. Am terminat cu bărbieritul, am făcut baie, am luat micul dejun şi m-am îmbrăcat, cu gândul să mă duc să-l felicit pe Domnul Preşedinte. Eram cât se poate de fercheş. „Bună ziua, colega, ce miracol să te întâlnesc!” am spus eu Procurorului militar, pe care-l întâlnii, în mare ţinută, pe pragul casei. „Am venit să te iau, îmi răspunse el; şi, grăbeşte-te, că e târziu!”Am făcut câţiva paşi împreună, şi când mă întrebă dacă ştiam ce făceau soldaţii care înconjurau casele, îi răspunsei că nu. „Ei bine, atunci am să-ţi spun eu: vin să te aresteze pe tine, prefăcutule!” L-am privit în faţă şi-am înţeles că nu glumea. În acel moment, un ofiţer m-a luat de braţ şi m-am pomenit în mijlocul unei escorte. M-au aruncat apoi în celula asta, aşa cum eram: în frac şi cu joben. După o pauză, adăugă: Acum vorbiţi voi, tăcerea mă înspăimântă, mi-e frică!

— Vai! Ce-i asta? ţipă studentul. Paracliserul are capul rece ca gheaţa!

— De unde ştii?

— Pentru că-l pipăi şi văd că nu mai simte nimic, aşa că...

— Nu, nu-s eu...

— Dar atunci cine-i? Dumneata, domnule avocat?

— Nu...

— Atunci... e printre noi un mort!

— Nu, nu-i un mort, sunt eu...

— Dar cine eşti dumneata? întrebă studentul. Eşti îngheţat tot.

O voce aproape stinsă răspunse:

— Sunt unul ca şi dumneavoastră...

Primele trei voci:

— Ah!

Paracliserul povesti avocatului Carvajal cum a dat peste el nenorocirea.

— Într-o zi, ieşind din sacristie (şi, povestind, se vedea cum iese, aievea, din sacristia frumos rânduită, care mirosea a cădelniţe stinse, a lemn vechi, a aur din podoabe şi a păr de mort), am trecut prin biserică (şi se vedea cum trece, aievea, prin biserică, tulburat de prezenţa pocalului de împărtăşanie, de nemişcarea lumânărilor şi mişcarea muştelor) şi m-am dus să scot de pe uşi înştiinţarea privitoare la nişte rugăciuni care se făcuseră săptămâna trecută pentru Fecioara Maria, aşa cum îmi ceruse cineva din parohie. Dar – ghinionul meu – cum nu ştiu să citesc, în locul înştiinţării am smuls hârtia cu sărbătorirea mamei Domnului Preşedinte, pentru care împrejurare se scoseseră şi sfintele taine. Atât mi-a trebuit!... M-au arestat şi m-au zvârlit în celula asta ca revoluţionar!

Numai studentul păstra tăcere asupra motivelor arestării sale. Să vorbească despre plămânii lui bolnavi îl durea mai puţin decât să-şi vorbească ţara de rău. Propriile-i suferinţe îi făceau bine într-o oarecare măsură, căci în felul acesta uita că se născuse în timpul unui naufragiu, că văzuse lumina zilei între cadavre, că deschisese ochii într-o şcoală fără ferestre, unde-i stinseseră luminiţa credinţei fără să-i dea în schimb nimic; întuneric, haos, confuzie.

— Vorbiţi, vorbiţi mai departe, spuse Carvajal după o lungă tăcere; vorbiţi mereu!

— Să vorbim despre libertate! murmură studentul.

— Poftim prilej! interveni paracliserul; să vorbeşti despre libertate în închisoare!

— Dar bolnavii nu vorbesc de sănătate în spital?

A patra voce spuse pe şoptite, întretăiat:

— ...Nu există speranţă de libertate, prieteni; suntem osândiţi să suferim cât va vrea Dumnezeu. Cetăţenii care doresc binele patriei sunt departe, unii cerşesc în ţară străină, alţii putrezesc în vreo groapă comună. Într-o zi, drumurile se vor închide, îngrozite. Arborii nu vor mai da rod ca înainte. Porumbul nu va mai hrăni. Somnul nu va mai odihni. Apa nu va mai răcori. Aerul va ajunge de nerespirat. Vor urma plăgi şi ciume, ciume şi plăgi, şi nu peste mult timp pământul se va cutremura şi se va distruge totul. De-ar vedea-o ochii mei, căci suntem un popor

blestemat. Glasurile cerului ne strigă când tună: „Netrebnicilor, spurcaţilor! Părtaşi la crimă!” Pe zidurile temniţelor, sute de oameni şi-au lăsat creierii risipiţi de gloanţele ucigaşe. Marmura palatului e umedă de sângele nevinovaţilor. Unde să întorci ochii în căutarea libertăţii?

Paracliserul:

— Către Dumnezeu, care e atotputernic.

Studentul:

— De ce, atunci, nu răspunde?...

Paracliserul:

— Fiindcă asta e preasfânta lui vrere...

Studentul:

— Ce păcat!

A treia voce:

— Vorbiţi, vorbiţi înainte, vorbiţi mereu, pe tot ce-aveţi mai scump pe lume; tăcerea mă înspăimântă, mi-e frică, mi se pare că o mână se întinde din întuneric ca să ne apuce de gât şi să ne sugrume!

— Mai bine să ne rugăm...

Vocea paracliserului pulveriza resemnarea creştină în cuprinsul celulei. Carvajal, care trecea în cartierul său drept liberal şi mare mâncător de popi, murmură:

— Să ne rugăm...

Dar studentul interveni:

— Ce-i asta „să ne rugăm”? Nu trebuie să ne rugăm deloc! Ci să încercăm să spargem uşa asta şi să mergem la revoluţie!

Braţele cuiva pe care nu-l vedea îl striviseră puternic, şi pe obraz simţi înţepătura de perie a unei bărbi îmbibate de lacrimi:

— Bătrânul profesor al Colegiului *San José de Los Infantes* poate muri liniştit, căci nu s-a pierdut totul într-o ţară unde tineretul vorbeşte astfel!

A treia voce:

— Vorbiţi, vorbiţi, vorbiţi înainte!

XXIX
CONSILIU DE RĂZBOI

Dosarul procesului intentat lui Canales şi Carvajal pentru rebeliune, complot şi trădare, cu tot felul de circumstanţe agravante, se umflă mereu şi-şi spori numărul foilor în aşa

măsură, încât era cu neputinţă să-l citeşti dintr-odată. Paisprezece martori declarară toţi, sub jurământ, că, aflându-se în noaptea de 21 aprilie la Portalul Domnului, loc în care se adunau să doarmă, ca de obicei, fiind săraci din cale-afară, văzură pe generalul Eusebio Canales şi pe avocatul Abel Carvajal aruncându-se asupra unui ofiţer care, identificat, s-a dovedit a fi colonelul José Parrales Sonriente. În ciuda rezistenţei pe care acesta, ca un leu, le-o opusese în lupta dusă corp la corp, neputând să se apere cu armele, fiind atacat cu forţe superioare şi prin surprindere, colonelul fu strangulat. Mai declarau că, odată săvârşit asasinatul, avocatul Carvajal se adresă generalului Canales în termenii următori sau în alţii asemănători: „Acum c-am scăpat de «omul cu măgăriţa», comandanţii cazărmilor nu vor mai avea nimic împotrivă să predea armele şi să vă recunoască pe dumneavoastră, domnule general, ca şef suprem al armatei. Să ne grăbim, deci, că se va face ziuă şi să ducem vestea celor adunaţi în casa mea, ca să purceadă la capturarea şi omorârea Preşedintelui republicii şi la formarea unui nou guvern.”

Carvajal nu-şi revenea din uimire. Fiecare pagină din dosar îi rezerva o surpriză. Nu, mai degrabă îi stârnea râsul. Dar acuzarea era prea gravă ca să râdă. Şi continua să citească. Citea la lumina unei ferestre ce dădea spre o curte îngustă. Se afla în săliţa fără mobilă a condamnaţilor la moarte. În noaptea aceea trebuia să se întrunească consiliul de război al ofiţerilor superiori care urmau să judece cauza. Îl lăsaseră acolo singur cu dosarul, ca să-şi pregătească apărarea. Dar aceasta numai în ultima clipă. Îi tremura tot corpul. Citea fără să înţeleagă şi fără să se oprească, chinuit de umbra care-i devora manuscrisul, cenuşă umedă ce i se risipea puţin câte puţin printre mâini. Nu izbuti să citească mare lucru. Soarele scăpătă, lumina se stinse şi o spaimă de astru care moare i se aşează, ca un nor, peste ochi. Ultimul rând, două cuvinte, o rubrică, o dată, o foaie... În zadar încercă să vadă numărul foii; asemeni unei pete de cerneală neagră, noaptea se răspândea peste coli, şi el, sleit de puteri, rămase plecat peste dosar, ca şi cum, în loc de-a i-l fi dat să-l citească i l-ar fi legat de gât înainte de a-l arunca într-o prăpastie. Lanţurile deţinuţilor de drept comun răsunau de-a lungul curţilor pustii, iar mai departe se auzea înăbuşit zgomotul vehicolelor de pe străzile oraşului.

— Doamne-Dumnezeule, bietul meu trup îngheţat are mai multă nevoie de căldură şi ochii mei de lumină decât toţi oamenii de pe emisfera pe care urmează, acum, s-o lumineze soarele. Dacă ei mi-ar cunoaşte durerea, mai miloşi decât tine, Doamne, mi-ar da înapoi soarele, ca să termin de citit...

Pipăind, număra şi renumăra foile pe care nu le citise. Nouăzeci şi una. Trecea şi retrecea vârful degetelor peste paginile de hârtie groasă, încercând, în disperarea lui, să citească ca orbii.

În ajun îl aduseseră în secţia a doua de poliţie a Penitenciarului central bine păzit, într-o trăsură închisă, în plină noapte; totuşi, atât de mult îl bucură să se vadă, să se audă, să se simtă pe stradă, încât crezu, pentru o clipă, că-l duc acasă; cuvântul i se pierdu în gura amară, între veselie şi lacrimi.

Zbirii îl găsiră cu dosarul pe braţe şi cu dulceaţa străzilor umede în gură, îi smulseră hârtiile şi, fără să-i adreseze un singur cuvânt, îl împinseră în sala unde era întrunit consiliul de război.

— Dar, domnule Preşedinte, îndrăzni să spună Carvajal generalului care prezida consiliul, cum aş putea să mă apăr dacă nici măcar nu mi s-a dat timp ca să citesc dosarul?

— Noi nu putem face nimic în această privinţă, îi răspunse generalul, termenele legale sunt scurte, orele trec şi chestiunea e urgentă. Noi suntem chemaţi numai să pronunţăm sentinţa.

Ceea ce urmă după aceea fu pentru Carvajal ca un vis, jumătate rit, jumătate comedie bufă. El era principalul actor şi-i privea pe toţi din leagănul înalt al morţii, înfiorat de golul duşmănos care-l înconjura. Totuşi nu era înspăimântat; nu simţea nimic; neliniştea i se ştergea sub pielea-i amorţită. Va trece drept un om viteaz. Masa tribunalului era acoperită cu drapelul naţional, aşa cum prescria regulamentul. Uniforme militare. Citirea hârtiilor. Multe hârtii. Jurăminte. Codul militar, ca o piatră, pe masă, pe drapel. Cerşetorii ocupau băncile martorilor. Labă-goală, cu figura lui veselă de beţiv, ţeapăn, pieptănat, cârlionţat, ştirb, nu pierdea niciun cuvânt din ceea ce se citea, niciun gest al Preşedintelui tribunalului. Salvador-tigrul urmărea dezbaterile cu demnitatea unei gorile, scobindu-şi, între timp, nasul turtit şi dinţii ca grăunţele. Gura îi atârna de urechi. Văduvioara, înalt, osos, sinistru, îşi schimonosea faţa-i ca de cadavru, surâzând membrilor tribunalului. Lulo, rotofei, cu

faţa brăzdată, pitic, cu accese când de râs, când de mânie, apucat sau de dragoste sau de ură, închidea ochii şi-şi astupa urechile ca să se ştie că nu vrea să vadă şi să audă nimic din ceea ce se petrecea acolo. Don Juan, înfofolit în nelipsita lui redingotă zdrenţăroasă, mărunţel, îngândurat, cu îmbrăcămintea lui pe jumătate uzată, care respira încă o oarecare bunăstare burgheză: cravată lată de jachetă, îmbibată cu toate sosurile, pantofi de lac cu tocurile tocite, cămaşă cu plastron şi manşete detaşabile, iar ca ultimă trăsătură de eleganţă de mare senior, pălărie de paie şi o surzenie completă. Don Juan, care nu auzea nimic, număra soldaţii aşezaţi de-a lungul pereţilor, la doi paşi unul de altul. Alături de el stătea Ricardo zis şi Muzicantul, care-avea capul şi parte din faţă acoperite cu o batistă colorată, nasul roşu şi o barbă ca o mătură, murdară de resturi de mâncare. Muzicantul vorbea singur, cu ochii aţintiţi asupra pântecelui umflat al surdo-mutei, care lăsa să-i cadă saliva pe bănci şi se scărpina de păduchi la subsuoara stângă. După surdo-mută venea Papagalul, un negru cu o singură ureche, iar după acesta, Otreapa, o femeie sfrijită, chioară, mustăcioasă şi mirosind a saltea veche.

După citirea actului de acuzare, Procurorul, un militar cu părul tuns ca peria, cu capul mic, cu gulerul vestonului de două ori mai larg decât gâtul, se ridică în picioare, cerând ca acuzatul să fie condamnat la moarte. Carvajal se întoarse să se uite la membrii tribunalului, căutând să vadă dacă erau în toate minţile. Primul de care dădu cu ochii era din cale-afară de beat. Pe drapel, mâinile lui negricioase se profilau ca mâinile celor care „trag” la roata norocului pe la bâlciurile sătеşti. Urma un ofiţer foarte oacheş, de asemenea turmentat. Iar Preşedintele, care făcea impresia unui desăvârşit alcoolic, aproape cădea pe jos de beat.

Nu putu să se apere. Încercă să spună câteva cuvinte, dar imediat avu dureroasa impresie că nu-l auzea nimeni – şi, într-adevăr, nu-l auzea nimeni. Vorba i se fărâmiţa în gură ca o bucată de pâine muiată.

Sentinţa, redactată şi scrisă de mai înainte, părea ceva imens, covârşitor, faţă de cei care o „pronunţau”, simpli executanţi, păpuşi de aur şi pastramă; faţă de cerşetorii cu ochi de broască şi umbră de şerpi, care pătau cu rotogoale negre podeaua de dale portocalii; faţă de soldăţaşii care-şi sugeau

cureaua chipiului; faţă de mobilele tăcute, ca şi cele din casele unde s-a săvârşit o crimă.

— Declar recurs împotriva sentinţei! strigă Carvajal cu voce groasă şi răguşită, îngropată până-n fundul gâtului.

— Lasă-te de glume, îi replică Procurorul, aici nu are curs recursul; ce să ne mai pierdem vremea cu fleacuri?

Un pahar de apă imens, pe care-l putu lua fiindcă avea imensitatea în mâini, îl ajută să înghită ceea ce încerca să expulzeze din corpul lui: ideea suferinţei, a mecanismului morţii, ciocnirea dintre gloanţe şi oase, sângele de pe pielea vie, ochii îngheţaţi, rufele călduţe, pământul. Dădu înapoi paharul cu teamă şi rămase cu mâna întinsă, până când găsi puterea de-a se hotărî să facă o mişcare. Nu primi ţigara pe care i-o oferiră. Îşi ciugulea gâtul cu degete tremurătoare, lăsând să rătăcească pe zidurile văruite ale sălii o biată privire fără spaţiu, desprinsă din palidul ciment al feţei sale.

Printr-un coridor îngust, plin de curenţi de aer, îl duseră mai mult mort decât viu. Avea gura amară, picioarele moi şi câte o lacrimă mare în colţul fiecărui ochi.

— Hai, bea o înghiţitură, îi spuse un locotenent cu ochi de cocor.

Duse sticla la gura pe care şi-o simţea nemăsurat de mare şi bău.

— Locotenente, se auzi o voce din întuneric, mâine vei face parte din plutonul de execuţie. Avem ordin să nu arătăm niciun fel de bunăvoinţă faţă de delicvenţii politici.

După câţiva paşi, îl îngropară într-o celulă de trei metri lungime pe doi şi jumătate lăţime, în care se aflau doisprezece oameni condamnaţi la moarte, neputând să se mişte din lipsă de spaţiu, înghesuiţi unii în alţii ca sardelele. Carvajal fu numărul 13. După plecarea soldaţilor, respiraţia apăsătoare a acelei mase de oameni în agonie umplu dintr-odată tăcerea subteranei pe care-o tulburau ţipetele, venite din depărtare, ale unuia ce fusese zidit de viu.

De două sau de trei ori se trezi Carvajal numărând, mecanic, ţipetele acelui nefericit condamnat să moară de sete: Şaizeci şi două!... Şaizeci şi trei!... Şaizeci şi patru!...

Mirosul murdăriei răscolite şi lipsa de aer îl năuciră şi, închis în el, smuls din acel grup de fiinţe umane, număra ţipetele celui zidit de-a lungul prăpăstiilor infernale ale deznădejdii.

Lucio Vásquez se plimba afară, prin faţa celulelor, cu faţa galbenă ca şofranul – avea icter – cu unghiile şi ochii de culoarea frunzelor de stejar toamna. În mizeria în care se afla, îl susţinea numai ideea de-a se răzbuna într-o zi pe Genaro Rodas, pe care-l socotea cauza nenorocirii lui. Întreaga-i existenţă se hrănea din această îndepărtată speranţă neagră şi dulce ca turtele cu melasă. Ar fi aşteptat o veşnicie, numai să se poată răzbuna – atâta noapte neagră adăpostea în fiinţa lui de vierme orb – şi numai viziunea cuţitului care spintecă măruntaiele şi lasă o rană ca o gură căscată mai limpezea puţin gândurile-i otrăvite. Cu mâinile înţepenite de frig, nemişcat ca o ramă de lut galben, ceas cu ceas savura Vásquez ideea răzbunării. Să-l omoare! Să-l omoare! Şi, ca şi cum l-ar fi avut pe duşman aproape, sfâşia întunericul cu mâna, simţea mânerul îngheţat al cuţitului, şi ca o fantomă care face repetiţia unor anumite gesturi, se năpustea, în imaginaţie, asupra lui Rodas.

Ţipătul celui zidit îl făcea să tremure.

— *Per dio, per favori*[55]*...* aaapă! Apă! Apă! Apă!

Cel zidit de viu se năpustea asupra uşii care fusese desfiinţată, pe din afară, de un zid de cărămizi. Se năpustea asupra zidurilor, asupra podelei.

— Apă, Tineti! Apă, Tineti! Apă, *per dio,* apă, *per favori,* Tineti!

Secate lacrimile, secată saliva, fără nimic umed, fără nimic răcoritor, cu gâtlejul numai spini şi jăratic, învârtindu-se, învârtindu-se necontenit într-o lume ameţitoare de lumini şi de pete albe, ţipătul lui revenea mereu, lovea ca un ciocan.

— Apă, Tineti! Apă, Tineti!

Un chinez cu faţa ciupită de vărsat îngrijea deţinuţii. Din secol în secol, trecea ca o ultimă răsuflare a vieţii. Exista oare aievea acea fiinţă ciudată, semidivină, sau era o închipuire de-a lor, a tuturora? Murdăriile călcate în picioare şi ţipătul celui zidit de viu îi ameţea şi, poate – cine ştie? – acel înger binefăcător era numai o viziune fantastică.

— Apă, Tineti! Apă, Tineti! *Per dio, per favori,* apă, apă, apă!

Iar acel du-te-vino al soldaţilor care intrau şi plecau, tropăind cu bocancii pe lespezi, continua; şi dintre ei, câte unii răspundeau, chicotind, celui zidit de viu:

— Tirolezule, tirolezule! Ai înghiţit papagalul care vorbea

[55] Pentru Dumnezeu, vă rog... (it.) (n.t.).

stâlcit?

— Apă, *per dio, per favori,* apă, *signori,* apă, *per favori!*

Vásquez îşi mesteca răzbunarea, şi ţipătul italianului lăsa în aer o sete de burete stors. O salvă de focuri de puşcă îi tăie răsuflarea; începeau execuţiile. Să tot fi fost ora trei dimineaţa.

XXX
CĂSĂTORIE „IN EXTREMIS”

— O bolnavă pe moarte la vecini!

Din fiecare casă ieşi câte o fată bătrână.

— O bolnavă pe moarte la vecini!

Cu figură de recrut şi cu gesturi de diplomat, ieşi din *Casa celor două sute* o femeie numită Petronila, care, în lipsă de altă atracţie, ar fi putut, cel puţin, să se numească Berta. Cu veşminte de epocă merovingiană[56] şi cu faţa gălbejită ieşi, tot de la *Cele două sute,* altă prietenă, al cărei nume era Silvia. Cu corsetul sau mai bine zis cu armura înfiptă în carne, cu pantofii strângându-i bătăturile şi cu lanţul de ceas petrecut în jurul gâtului ca o funie de spânzurătoare, mai veni la faţa locului şi o cunoştinţă de-a Silviei, numită Engracia. Cu capul în formă de inimă – ca viperele – răguşită, scundă şi bărbătoasă, se adăugă şi o vară a Engraciei – nu mai groasă decât un picior al acesteia – foarte amatoare de a povesti calamităţile relatate prin almanahuri, de-a anunţa sosirea cometelor, a Anticristului şi-a vremurilor în care, potrivit profeţilor, bărbaţii se vor căţăra în copaci de frica femeilor prea îndrăzneţe, iar acestea se vor urca după ei ca să-i dea jos.

O bolnavă pe moarte la vecini! Ce veselie! N-o gândeau lămurit, dar aproape c-o spuneau, bucurându-se cu voce dulceagă de un eveniment din care, oricât ar tăia ele cu foarfecele bârfelii, va rămâne destulă şi chiar prea multă pânză pentru ca fiecare să croiască faptul pe măsura ei.

Masacuata le primea.

— Surorile mele sunt gata, anunţa Petronila, fără să spună însă pentru ce erau gata.

— Cât despre îmbrăcăminte, dacă, e nevoie, puteţi conta, bineînţeles, pe mine, observa Silvia.

---

[56] Epoca primei dinastii regale în Franţa, care-şi trage numele de la Merovec, primul rege (448—458) şi se încheie cu Childéric al III-lea, în anul 751 (n. r.).

Iar Engracia, mica Engracia, care atunci când nu mirosea a pomadă răspândea un miros de supă de vacă, adăuga, rostind cuvintele pe jumătate, sufocată de corset:

— După ce mi-am terminat ora de rugăciune, am spus şi-un *salve* pentru sufletele din purgatoriu, căci cred că e de mare trebuinţă!

Vorbeau cu glas scăzut, îngrămădite în camera din fundul prăvăliei, încercând să nu tulbure tăcerea care învăluia patul bolnavei ca un produs farmaceutic şi să nu supere nici pe domnul care veghea acolo zi şi noapte. Un domn foarte bine. Foarte bine. Se apropiau de pat în vârful picioarelor, dar mai mult pentru a vedea faţa domnului aceluia decât pentru a vedea ce-i cu Camila – spectru cu gene lungi, cu gâtul alb, slab şi cu părul răvăşit; şi cum bănuiau că e ceva la mijloc – ce act de devotament nu ascunde ceva la mijloc? – nu se liniştiră până nu izbutiră să smulgă patroanei secretul. Era logodnicul ei. Logodnicul ei! Logodnicul ei! Vasăzică asta era! Vasăzică era logodnicul ei! Şi fiecare repetă cuvântul acesta de aur, afară de Silvia; aceasta plecă pe furiş, îndată ce auzi că bolnava, Camila, e fata generalului Canales, şi nu se mai întoarse. Nu voia să aibă nicio legătură cu duşmanii guvernului. „O fi domnul acela logodnicul ei – îşi spunea – şi o fi şi foarte bun prieten cu Preşedintele, dar eu sunt sora fratelui meu şi fratele meu e deputat şi, Doamne fereşte, l-aş putea compromite.” În stradă, ea continuă să repete: „Doamne fereşte!”

Chip-de-înger nu dădu atenţie fetelor acelora bătrâne care, în marea lor milostenie, nu numai c-o vizitau pe bolnavă, dar se apropiau şi de logodnic, dornice să-l consoleze. Le mulţumi fără să audă ce-i spuneau – vorbe goale – cu tot sufletul atent la geamătul mecanic, înfiorător, agonic al Camilei. Nu răspunse nici la efuziunea cu care-i strângeau mâinile. Doborât de durere, simţea cum îi pătrunde frigul în oase. Senzaţie de ploaie şi de amorţire în membre, de contopire cu fantomele din preajmă, invizibile, într-un spaţiu mai cuprinzător decât viaţa, în care aerul era singur, lumina singură, umbra singură şi singure lucrurile.

Doctorul îi sfărâmă cercul gândurilor:

— Atunci, doctore…

— Numai o minune!

— O să mai veniţi, nu?

Masacuata nu stătea locului nicio clipă, şi tot nu-i ajungea timpul. Spăla acuma pentru alţii, muia rufele vecinilor dis-de-dimineaţa, apoi se ducea la penitenciar cu mâncarea pentru Vásquez, despre care nu reuşea să afle nimic; la întoarcere săpunea, limpezea şi întindea rufele, şi-n timp ce se uscau, alerga acasă, unde deretica şi făcea şi alte multe treburi: Schimba bolnava, aprindea lumânări sfinţilor, îl silea pe Chip-de-înger să mănânce câte ceva, îl primea pe doctor, mergea la farmacie, suporta „moliile de biserică", cum le spunea ea fetelor bătrâne, şi se certa cu patroana plăpumăriei. „Plăpumi pentru trântori!" striga în poarta prăvăliei, făcând un gest de dispreţ ca şi cum ar alunga muştele cu o cârpă. „Plăpumi pentru trântori!"

— Numai o minune!

Chip-de-înger repetă cuvintele medicului. O minune, continuarea arbitrară a ceea ce e pieritor. Simţea nevoia să-i strige lui Dumnezeu ca să săvârşească minunea, în timp ce lumea i se scurgea printre degete, inutilă, potrivnică, nesigură, fără raţiunea de-a fi.

Şi toţi aşteptau deznodământul dintr-un moment într-altul. Urletul unui câine, o bătaie în uşă, dangătul clopotului de la biserica La Merced îi făceau să-şi facă cruce şi să exclame, între două suspine:

— Şi-a dat sufletul!... Da, i-a sunat ceasul! Săracul logodnic!... Ce să-i faci?! Facă-se voia Domnului! Ce-i omul, când stai să te gândeşti!

Petronila povestea întâmplările acestea unuia din oamenii aceia care îmbătrânesc păstrându-şi o faţă de adolescent, profesor de engleză şi de alte anomalii, numit în mod familiar Tícer[57]. Ea voia să ştie dacă însănătoşirea Camilei se putea obţine prin mijloace supranaturale, şi Tícer trebuia s-o ştie, pentru că, pe lângă lecţiile de engleză, îşi petrecea timpul liber studiind teozofia, spiritismul, magia, astrologia, hipnotismul şi ştiinţele oculte. Inventase chiar şi o metodă pe care o intitulase „Cum se pot găsi, prin mijloace vrăjitoreşti, comorile ascunse în casele bântuite de fantome". Niciodată nu putuse să-şi explice Tícer pasiunea lui pentru necunoscut. De tânăr vădise porniri ecleziastice, dar o femeie căsătorită, experimentată şi energică se interpuse între el şi psalmii pe care trebuia să-i cânte. Lepădă sutana şi, fără veşmintele lui preoţeşti, se simţi zăpăcit şi

[57] De la englezescul *teacher,* care înseamnă profesor (n.t.).

singur. Părăsi seminarul pentru şcoala de comerţ, pe care ar fi terminat-o cu succes dacă n-ar fi trebuit să fugă de-acolo din pricina unui profesor de contabilitate. Mecanica îi deschise braţele ei negre de funingine – mecanica inferioară, a fierăriilor – şi intră ca mânuitor de foale într-un atelier din apropierea casei, dar, neobişnuit cu munca şi având şi-o constituţie delicată, părăsi repede meseria. Ce nevoie avea el de meserie, el, singurul nepot al unei doamne foarte bogate, care voise să-l dedice preoţiei şi care, cu toate cele întâmplate, nu renunţase încă, sărăcuţa de ea, la această intenţie? „Întoarce-te la biserică, îi spunea, şi nu-ţi mai pierde vremea zadarnic; întoarce-te la biserică, nu vezi că lumea te dezgustă, că eşti pe jumătate înnebunit şi slab ca un mieluşel? C-ai încercat de toate, dar nu te mulţumeşte nimic; ai fost militar, muzicant, toreador!... Ei bine, dacă nu vrei să fii preot, fă-te atunci profesor. Dă lecţii, să zicem, de engleză. Dacă Domnul nu te-a ales, alege-i tu pe copii; engleza-i mai uşoară decât latina şi mai folositoare, iar cine dă lecţii de limba engleză e bănuit de elevi c-o şi vorbeşte, chiar dacă ei nu-l înţeleg; cu atât mai mult cu cât nu-l înţeleg.”

Petronila coborî vocea, aşa cum făcea întotdeauna când destăinuia cuiva vreun secret.

— Mai e un logodnic la mijloc, Tícer, un logodnic care-o adoră, o idolatrizează şi care, deşi a răpit-o, a respectat-o, aşteptând binecuvântarea bisericii. Un asemenea lucru nu se vede în toate zilele.

— Şi astăzi mai puţin ca oricând, fata mea! adăugă trecând prin sală, cu un buchet de trandafiri în mână, cea mai înaltă femeie din *Casa celor două sute,* aşa de înaltă, încât părea că propriu-i corp îi serveşte drept scară.

— Tícer, un logodnic care-a îngrijit-o zi şi noapte şi care, fără îndoială, va muri odată cu ea.

— Şi dumneata, Petronila – Tícer vorbea încet şi gros – spui că domnii medici de la facultate s-au declarat neputincioşi de-a o smulge din braţele Parcelor[58]?

— Da, domnule, neputincioşi de trei ori au condamnat-o.

— Şi, Nila, dumneata spui că numai o minune o poate salva?

---

[58] Cele trei divinităţi care, potrivit mitologiei greco-romane, răsuceau firul vieţii muritorilor: una ţinea furca, alta torcea, iar a treia tăia firul (n.t.).

— Desigur... iar logodnicul e într-o stare de ţi se rupe inima.

— Ei bine, eu am cheia; vom provoca minunea. Morţii nu i se poate împotrivi decât iubirea, pentru că amândouă sunt deopotrivă de puternice, aşa după cum spune *Cântarea Cântărilor;* şi dacă, după cum mi-ai spus, logodnicul acestei domnişoare o adoră, dacă o iubeşte adânc, din tot sufletul şi cu tot trupul, dacă o iubeşte cu gândul de-a se căsători, ar putea-o salva de la moarte săvârşind taina căsătoriei. Potrivit teoriei mele despre grefe, aceasta e singura soluţie care poate folosi în acest caz.

Petronila fu cât pe-aci să leşine în braţele lui Tícer. Răscoli toată casa, se duse pe la prietene, o puse în mişcare pe Masacuata, însărcinând-o să vorbească cu preotul, şi în aceeaşi zi Camila şi Chip-de-înger se căsătoriră pe pragul necunoscutului. Cu mâna-i dreaptă, înfierbântată, favoritul strânse pe aceea a Camilei, lungă, subţire şi rece ca un cuţit de fildeş, în timp ce preotul citea cuvintele latine sacramentale. Asistau „cele două sute", Engracia şi Tícer, îmbrăcat în negru. La terminarea ceremoniei Tícer exclamă:

— *Make thee another self*, *for love me!*...[59]

XXXI
SANTINELE DE GHEAŢĂ

În vestibulul penitenciarului străluceau baionetele soldaţilor din gardă aşezaţi faţă-n faţă pe două rânduri, asemeni călătorilor într-un vagon întunecat. Dintre vehiculele care treceau, se opri brusc o trăsură. Vizitiul, lăsându-se pe spate ca să poată trage de hăţuri cu mai multă putere, se legăna dintr-o parte în alta ca o păpuşă din cârpe murdare, mormăind printre dinţi o înjurătură. Încă niţel şi ar fi căzut. Peste zidurile netede şi înalte ale clădirii sinistre alunecă scârţâitul roţilor oprite de frâne, şi un individ pântecos, care abia atingea pământul cu picioarele-i scurte, se dădu jos din trăsură, încet-încet. Vizitiul, simţind că trăsura se uşurează de greutatea Procurorului militar, strânse ţigara stinsă între buzele lui uscate – ce fericire să rămână singur cu caii! – lăsă hăţurile moi şi trase alături, ca să aştepte lângă o grădiniţă rece şi încremenită ca însăşi trădarea,

[59] De dragul meu, caută de te schimbă!... (Engl.) (n. r.).

tocmai în momentul în care îngenunche o femeie la picioarele Procurorului, implorându-l s-o asculte.

— Ridicaţi-vă, doamnă! Aşa nu vă pot asculta; nu, nu, ridicaţi-vă, vă rog... Cum nu am onoarea să vă cunosc...

— Sunt soţia avocatului Carvajal...

— Ridicaţi-vă...

Ea îi tăie cuvântul:

— Ziua şi noaptea, la orice oră, la dumneavoastră acasă, la mama dumneavoastră, la birou, în toate părţile, v-am căutat fără a izbuti să vă întâlnesc. Numai dumneavoastră ştiţi ce s-a întâmplat cu bărbatul meu, numai dumneavoastră ştiţi, numai dumneavoastră îmi puteţi spune! Unde e? Ce-i cu el? Spuneţi-mi, vă rog, dacă-i viu! Spuneţi-mi, vă rog, că e viu!

— Tocmai, doamnă... Consiliul de război care va judeca procesul colegului meu a fost citat de urgenţă pentru noaptea aceasta.

— Aaah!

De bucurie, buzele ei rămaseră întredeschise, înfiorându-se ca acelea ale unei răni. Vasăzică trăieşte! Vestea se împleti cu speranţa. Viu!... Şi cum e nevinovat, în curând liber...

Dar Procurorul, fără să-şi schimbe expresia rece a feţei, adăugă:

— Situaţia politică a ţării nu permite guvernului niciun fel de clemenţă faţă de duşman. E singurul lucru pe care vi-l pot spune, doamnă. Duceţi-vă la Domnul Preşedinte şi imploraţi-l pentru viaţa soţului dumneavoastră, care poate fi condamnat la moarte şi împuşcat, conform legii, în termen de douăzeci şi patru de ore.

— Vă... vă... vă... implor...

— Legea e deasupra oamenilor, doamnă, şi în afară de cazul când Domnul Preşedinte îl graţiază...

— Vă... vă...

Nu putu spune mai mult. Albă ca şi batista pe care-o sfâşia cu dinţii, rămase încremenită, absentă, frângându-şi mâinile.

Procurorul intră pe poarta înţesată de baionete. Strada, însufleţită pentru moment de trecerea trăsurilor care se întorceau de la plimbarea făcută în oraş, pline de doamne şi domni eleganţi, rămase singură şi obosită. Un tren minuscul apăru pe o stradelă între scântei şi fluierături şi dispăru şchiopătând pe şine...

— Vă... vă...

Nu putu spune mai mult. Un cleşte de gheaţă, cu neputinţă de sfărâmat, îi strângea gâtul, iar trupul părea că-i alunecă de la umeri spre pământ. Nu mai era decât o rochie goală – cu cap, mâini şi picioare. Auzi huruitul unei trăsuri care mergea pe stradă. O opri. Când îşi încovoiară capul şi se traseră îndărăt ca pentru a face un salt, caii se îngroşară ca nişte lacrimi. Porunci vizitiului s-o ducă la vila Domnului Preşedinte cât mai repede cu putinţă, dar graba ei, deznădăjduita ei grabă era aşa de mare, încât, deşi caii goneau din răsputeri, ea cerea mereu vizitiului să-i zorească şi mai tare... Acum ar fi trebuit să fie acolo... Să mâne mai repede... Trebuia să-şi salveze bărbatul... Mai repede... Mai repede... Mai repede... Smulse biciul din mâna vizitiului... Trebuia să-şi salveze bărbatul... Biciuiţi fără milă, caii porniră şi mai repede... Biciul le ardea spinările... să-şi salveze bărbatul... Ar fi trebuit să fie acolo... Dar trăsura nu mergea, ea simţea că nu merge, că roţile se învârtesc în jurul osiilor adormite fără să înainteze, că rămân mereu în acelaşi punct... Dar ea trebuia să-şi salveze bărbatul... Da, da, da – i se despleti părul – să-l salveze... – i se sfâşie bluza – ...să-l salveze... dar trăsura nu mergea, ea simţea că nu merge, mergeau numai roţile dinainte, ea simţea că partea dinapoi rămâne în urmă, că trăsura se lungea ca burduful unui aparat de fotografiat şi caii se vedeau tot mai mici... Vizitiul îi smulsese biciul din mână. Nu putea continua astfel... Da, da, da... Ba da... ba nu... ba da... ba nu... Dar de ce nu?... Cum, nu?... Ba da... Ba nu... Îşi smulse inelele, broşa, cerceii, brăţara şi le aruncă vizitiului în buzunarul hainei, implorându-l să nu oprească trăsura. Trebuia să-şi salveze bărbatul. Şi nu mai ajungeau odată... Să ajungă, să implore şi să-l salveze, dar nu mai ajungeau... Pietre, gropi, praf, noroi uscat, ierburi, şi nu mai ajungeau... Stăteau nemişcaţi ca sârmele de telegraf, ba mergeau chiar înapoi ca stâlpii de telegraf, ca tufişurile de *chilca*[60]şi de urzici, ca ogoarele nesemănate, ca lucirile aurite ale amurgului, ca răspântiile singuratice şi ca boii nemişcaţi.

În sfârşit cotiră către reşedinţa prezidenţială pe un drum care se pierdea între arbori şi trestii de zahăr. O înăbuşeau bătăile inimii. Drumul trecea printre căsuţele unui orăşel curat şi pustiu. Începură să întâlnească trăsuri care se întorceau de la

[60] Arbust balsamic, cu frunze verzi de culoare deschisă şi flori galbene (n.t.).

domeniile prezidenţiale – landouri, caleşti, *sulkys*[61] – ocupate de persoane cu feţe şi haine foarte asemănătoare. Zgomotul se apropia, zgomotul roţilor pe pietrele pavajului, zgomotul făcut de copitele cailor... Şi nu mai ajungeau, nu mai ajungeau odată... Pe lângă cei care se întorceau în trăsuri – funcţionari în disponibilitate şi militari de grade inferioare, corpolenţi şi bine îmbrăcaţi – reveneau, pe jos, fermieri chemaţi urgent de Domnul Preşedinte cu luni în urmă, ţărani cu nişte pantofi ca pungile de piele, învăţătoare care se opreau să-şi tragă răsuflarea la fiecare pas – aveau ochii orbiţi de praf, pantofii rupţi şi fustele răsfrânte – precum şi grupuri de indieni care, deşi declaraţi locuitori de municipii, aveau fericirea să nu înţeleagă nimic din toate acestea. Să-l salveze – da, da, dar nu mai ajungeau odată!... Primul lucru era să ajungă, să ajungă înainte de-a se termina audienţele, să ajungă, să se roage, să-l salveze... Dar nu mai ajungea odată! Şi nu mai avea mult, doar să iasă din orăşel. Ar fi trebuit să fie acolo, dar orăşelul nu se mai sfârşea. Pe drumul acesta trecuseră statuile lui Isus şi ale Fecioarei într-o procesiune din joia Paştelui. Haitele de câini de la reşedinţă, întristate de muzica trompetelor, urlaseră groaznic la trecerea cortegiului prin faţa Domnului Preşedinte, care apăruse într-un balcon sub baldachin de covoare violete şi flori de bughenvil[62]. Încovoiat sub greutatea crucii, Isus trecu prin faţa Cezarului, şi către Cezar se îndreptă admiraţia femeilor şi a bărbaţilor. Nu era destulă suferinţă, nu erau de-ajuns lacrimile vărsate oră de oră, nu era destul că familii şi oraşe îmbătrâneau de mâhnire; pentru sporirea batjocurii mai era nevoie ca pe sub ochii Domnului Preşedinte să treacă şi imaginea lui Cristos pe moarte, şi el trecu, cu ochii înceţoşaţi, sub un baldachin de aur, care era o infamie, între două rânduri de paiaţe, în sunetul ţipător al unei muzici păgâne.

Trăsura se opri la poarta augustei rezidenţe. Soţia lui Carvajal pătrunse înăuntru, aproape alergând, pe o alee străjuită de arbori cu coroana bogată. Un ofiţer îi ieşi în cale, voind s-o oprească.

— Doamnă, doamnă...

— Am venit să-l văd pe Preşedinte...

---

[61] Un fel de cabrioletă (n.t.).

[62] Plantă agăţătoare, specifică Americii tropicale, denumită astfel după exploratorul francez Bougainville (n.t.).

— Domnul Preşedinte nu primeşte, doamnă; întoarceţi-vă...

— Ba da, ba da, pe mine mă primeşte, eu sunt soţia avocatului Carvajal... Şi continuă să alerge, scăpând din mâinile ofiţerului care se luă după ea chemând-o la ordine. Ajunse lângă un pavilion slab luminat în tristeţea amurgului. Se pregătesc să-mi împuşte bărbatul, domnule general!...

Prin casa care părea mai degrabă o jucărie se plimba, cu mâinile la spate, un om înalt, blond, tatuat peste tot de fireturi şi galoane. I se adresă lui:

— Se pregătesc să-mi împuşte bărbatul, domnule general!

Ofiţerul care o urmărise de la poartă îi repeta mereu, neosteniţi că era imposibil să-l vadă pe Preşedinte.

Cu toată buna lui educaţie, generalul îi răspunse tăios:

— Domnul Preşedinte nu primeşte, doamnă; faceţi-mi plăcerea de-a vă retrage, vă rog...

— Vai, domnule general! Ce-o să mă fac fără soţul meu, ce-o să mă fac? Nu, nu, domnule general! Domnul Preşedinte o să mă primească. Faceţi-mi loc, anunţaţi-mă. Gândiţi-vă că se pregătesc să-mi împuşte bărbatul!

Bătăile inimii i se auzeau sub rochie. Vru să le cadă în genunchi – n-o lăsară. Îşi simţea timpanele sfredelite de tăcerea cu care-i răspundeau la rugăminţi.

Se lăsa noaptea şi frunzele veştede foşneau ca înfricoşate de vântul care le târa încoace şi încolo. Se prăbuşi pe o bancă. Oameni de gheaţă neagră. Artere stelare. Suspinele plânsului aveau pe buzele ei un sunet sec, uscat, ca nişte ciucuri scrobiţi, aproape ca nişte cuţite. Din colţurile buzelor, saliva i se prelingea împreună cu bolboroseala gemetelor. Se prăbuşi pe-o bancă pe care o udă cu lacrimi ca şi cum ar fi fost o piatră de tocilar. Mai luând-o cu binişorul, mai îmbrâncind-o, izbutiră s-o ducă din locurile acelea unde se afla, poate, Preşedintele. Trecerea unei patrule o făcu să se scuture de frig. Simţi un miros de cârnat, de melasă şi de răşină de brad. Banca dispăru în întuneric, ca o scândură pe mare. Merse dintr-un loc în altul ca să nu naufragieze în întuneric odată cu banca, ca să rămână în viaţă. De două, de trei ori, de multe ori o opriră santinelele postate între arbori. Îi interziceau trecerea cu voce aspră, ameninţătoare, iar când insista, cu patul sau cu ţeava armei. Disperată de respingerile din dreapta, alerga în stânga se împiedica de pietre, se rănea în spinii tufişurilor. Alte santinele

de gheaţă îi tăiau calea. Se ruga, se zbătea; întindea mâna ca o cerşetoare, şi când nimeni n-o mai asculta, o lua la goană în partea cealaltă...

Arborii şterseră, acoperind-o, o umbră care înainta spre trăsură, o umbră care-abia puse piciorul pe scară şi se şi întoarse, înnebunită, să facă o ultimă încercare. Vizitiul se deşteptă şi, dând să apuce hăţurile, fu cât pe-aci să arunce bijuteriile pe care le ţinea strâns în buzunar. Timpul i se părea nesfârşit, era nerăbdător s-o uimească pe Minga cu lucrurile primite. Cercei, inele, o brăţară... O să aibă ce amanita! Îşi frecă un picior de altul, îşi trase pălăria pe ochi şi scuipă. De unde or fi ieşind atâta întuneric şi atâtea broaşte?... Soţia lui Carvajal se întoarse la trăsură ca o somnambulă. Se aşeză pe perne şi spuse vizitiului să mai aştepte puţin, poate că vor deschide, totuşi, poarta... O jumătate de oră... o oră...

Trăsura mergea fără zgomot; sau poate că n-o auzea ea, sau poate că stătea tot pe loc... Drumul se precipita spre adâncul unei văi, coborând pe o costişă foarte abruptă, pentru a urca apoi, ca o rachetă, în căutarea oraşului. Primul zid întunecos. Prima casă albă. Pe un perete un afiş. Simţi că totul se contopeşte cu nenorocirea ei... Aerul... totul... În fiecare lacrimă, un sistem planetar... Miriapozi de senin cădeau de pe olane pe trotuarul îngust... Sângele i se oprea în vine... Ce mai faceţi?... Eu, rău, foarte rău!... Şi mâine cum te vei simţi?... La fel, şi poimâine, de asemenea!... Se întreba şi-şi răspundea singură... Şi mult mai rău răspoimâine...

Trăsura se opri. Drumul continua, dar nu pentru ea, care se oprise în faţa închisorii unde, fără îndoială... Încet-încet, se lipi de zid. Nu purta încă doliu, dar şi căpătase pipăitul liliecilor... Spaimă, frig, greaţă; trecu peste toate, ca să se strângă şi mai tare de zidul care-i va repeta ecoul salvei... La urma urmelor, ea fiind aici, i se părea cu neputinţă ca soţul ei să fie împuşcat aşa, pur şi simplu, cu o salvă, cu gloanţe, de oameni ca el, de lume ca el, cu ochi, cu gura, cu mâini, cu păr pe cap, cu unghii la degete, cu dinţi în gură, cu limbă, cu omuşor... Nu era cu putinţă să-l împuşte aşa, oameni ca el, cu acelaşi accent, cu aceeaşi voce, cu acelaşi fel de-a vedea, de-a auzi, de-a se culca, de-a se scula, de-a iubi, de-a se spăla pe faţă, de-a mânca, de-a râde, de-a merge, oameni cu aceleaşi credinţe şi aceleaşi îndoieli...

XXXII
DOMNUL PREŞEDINTE

Chemat în mare grabă la Casa prezidenţială, Chip-de-înger cercetă atent starea Camilei – elasticitatea privirii, umanizarea ochilor mai înainte sticloşi – şi, ca o reptilă laşă, se strecură în el îndoiala: să meargă, sau să nu meargă? Domnul Preşedinte, sau Camila – Camila, sau Domnul Preşedinte...

Simţea încă în spate îndemnurile crâşmăriţei, care-l împingea să se ducă, şi vocea ei rugătoare. Era un bun prilej de-a interveni în favoarea lui Vásquez! „Duceţi-vă, că eu rămân aici să văd de bolnavă...” Pe stradă respiră adânc. Mergea într-o trăsură spre Casa prezidenţială. Zgomotul potcoavelor pe caldarâm, curgerea fluidă a roţilor. *La La-că-tul ro-şu... Stu-pul... La Vul-can...* Silabisea cu grijă numele firmelor; se citeau mai bine noaptea decât ziua. *La drumul de fier... La cloşca cu pui...* Uneori ochii lui dădeau peste nume chinezeşti: *Lon Lei Lon şi Cian...Fluan Se Cian... Fu Huan Ieu... Cion Cian Lu... Sei lu Sei.* Continua să se gândească la generalul Canales. Îl chemau ca să-l informeze... Nu, nu era cu putinţă!... Adică de ce nu?... L-au prins şi l-au ucis, sau... nu l-au ucis, şi-l aduc în lanţuri... Un nor de praf se ridică deodată. Vântul se juca cu trăsura ca un toreador cu taurul. Totul era posibil. Ieşind din oraş, trăsura mergea parcă mai uşor, ca un corp care trece din stare solidă în stare lichidă. Chip-de-înger îşi strânse genunchii cu mâinile şi suspină. Zgomotul trăsurii se pierdea între cele o mie de zgomote ale nopţii, care înainta încet, tihnit, meticulos. I se păru că aude fâlfâit de pasăre. Trecură de-un grup de case. Lătratul câinilor se pierdea, murea în depărtare. Subsecretarul de stat de la Război îl aştepta la uşa biroului său şi, fără să-l anunţe – abia având timp să-i dea mâna şi să lase pe marginea unei scuipători havana pe care-o fuma – îl conduse în apartamentele Domnului Preşedinte.

— Domnule general, spuse Chip-de-înger luându-l pe Subsecretar de braţ, nu ştii de ce m-a chemat Şeful?

— Nu, don Miguelito, nu ştiu.

Acum ştia despre ce e vorba. Un hohot de râs, repetat de două sau trei ori, îi confirmă ceea ce răspunsul evaziv al Subsecretarului îl făcuse să presupună. Intrând pe uşă, văzu pe o masă rotundă o pădure de sticle şi un platou cu felurite

mâncăruri reci şi cărnuri bine condimentate. Scaunele răspândite în dezordine, unele chiar răsturnate, completau tabloul. Ferestrele, cu geamuri albe, opace, încercuite de chenare roşii, se jucau ciugulind lumina trimisă de felinarele aprinse în grădină. Vegheau ofiţeri şi soldaţi, înarmaţi până-n dinţi – câte-un ofiţer la fiecare uşă şi câte-un soldat la fiecare pom. Din fundul camerei înainta Domnul Preşedinte. Pământul i se bălăbănea sub picioare şi casa i se clătina peste pălărie.

— Domnule Preşedinte, salută favoritul, voind să-l încredinţeze că se afla la dispoziţia lui; dar acesta îl întrerupse:

— Ni... ni... ner... va! Ni... ni... ner... va!

— Domnul Preşedinte vorbeşte despre zeiţa înţelepciunii!

Excelenţa-sa se apropie de masă cu paşi nesiguri, dar ţanţoşi şi, fără să ia în seamă caldul elogiu pe care favoritul îl adresa Minervei, îi strigă:

— Miguel, tu ştii că cel care-a descoperit alcoolul căuta elixirul vieţii eterne?

— Nu, Domnule Preşedinte, nu ştiam, se grăbi să răspundă favoritul.

— E ciudat, pentru că asta stă scris în Swit Marden[63]...

— Ciudat, desigur, pentru un om de vasta cultură a Domnului Preşedinte, pe care toată lumea-l socoate, şi pe drept cuvânt, drept unul din cei mai mari oameni de stat ai timpurilor modern, dar nu pentru mine.

Excelenţa-sa îşi coborî pleoapele peste ochi pentru a acoperi viziunea răsturnată a lucrurilor pe care i-o pricinuia alcoolul în acel moment.

— Asta da, ştiu destule!

Şi, zicând aceasta, îşi lăsă mâna să cadă în pădurea neagră a sticlelor lui de *whisky* şi-i turnă un pahar şi lui Chip-de-înger.

— Bea, Miguel... Un sughiţ îi tăie cuvintele, un nod i se puse în gât; se lovi cu pumnul în piept ca să treacă, muşchii gâtului slab i se contractară, vinele frunţii i se umflară, dar, cu ajutorul favoritului, care-l sili să înghită puţin sifon, redobândi, după câteva râgâieli, uzul vorbirii.

— Ha! ha! ha! izbucni în râs arătându-l cu degetul pe Chip-de-înger. Ha! ha! ha! Căsătorie *in extremis...* Şi hohot urmă după hohot... Aşa, zi: în pragul morţii. Ha! ha! ha!

---

[63] Editor şi scriitor american (1850–1924) fără importanţă, autor al unor lucrări în care pretindea să dea sfaturi pentru succesul în viaţă (n.t.).

Favoritul îngălbeni. Paharul de *whisky*, cu care tocmai închinase în cinstea Domnului Preşedinte, începu să-i tremure în mână.

— Domnul Pre...

— ...şedinte ştie tot; îl întrerupse excelenţa-sa. Ha! ha! ha!... Pe pragul morţii şi la sfatul unui debil mintal, aşa cum sunt toţi spiritiştii... Ha! ha! ha!...

Chip-de-înger strânse paharul ca pe-o frână, ca să nu ţipe, şi-şi bău *whisky*-ul; văzuse roşu în faţa ochilor şi fusese pe punctul de-a se arunca asupra stăpânului pentru a-i înăbuşi în gură hohotul acela ticălos, pentru a stinge flacăra ţâşnită din sângele lui încins de alcool. Un tren care-ar fi trecut peste el nu i-ar fi putut face mai mult rău. Îi fu silă de el însuşi. Continua să rămână câinele dresat, intelectualul mulţumit cu porţia lui de slănină murdară, mulţumit cu instinctul care-i păstra viaţa. Surâse pentru a-şi ascunde furia, cu moartea în ochii lui de catifea, la fel cu otrăvitul care simte că i se umflă faţa.

Excelenţa-sa urmărea o muscă.

— Miguel, tu nu cunoşti jocul cu musca?...

— Nu, Domnule Preşedinte...

— E adevărat că tu... pe pragul morţii... Ha! ha! ha! Hi! hi! hi!... Ha! ha! ha! Hu! hu! hu!...

Şi, continuând să râdă în hohote, urmărea musca încoace şi încolo. Avea poalele cămăşii scoase afară, pantalonii descheiaţi, pantofii cu şireturile desfăcute, gura înecată de bale şi ochii plini de urdori de culoarea gălbenuşului. Nu izbuti, totuşi, să prindă musca. Sufocat, se opri şi zise:

— Miguel, jocul cu musca e cel mai distractiv şi mai uşor de învăţat; e nevoie numai de răbdare. În satul meu, când eram copil, îmi petreceam timpul jucându-mă, pe gologani, de-a musca.

Vorbind de satul lui natal încruntă din sprâncene, fruntea i se acoperi de umbre şi, întorcându-se spre harta republicii, căreia până atunci îi întorsese spatele, lovi numele satului său cu pumnul.

Un salt înapoi în închipuire, către străzile pe care le bătuse când era copil sărac, nedrept de sărac, către străzile pe care le străbătuse ca tânăr, obligat să-şi câştige pâinea, în timp ce băieţii de familie îşi petreceau viaţa în chefuri. Se văzu micşorat, ca în binoclul trecutului, izolat de toţi, singur sub lumina

lumânării care-i îngăduia să înveţe noaptea, în timp ce maică-sa dormea pe un pat de scânduri, iar vântul, aducând miros de berbec, răbufnea pe străzile pustii. Se văzu, mai târziu, în biroul lui de avocat de clasa a treia, între prostituate, cartofori, vânzătoare de maţe, hoţi de cai, dispreţuit de colegii lui împărţiţi în grupuri şi grupuleţe adverse.

Goli mai multe pahare unul după altul. Pe faţa-i verde ca jadul, ochii îi străluceau măriţi, iar mâinile lui mici se terminau cu nişte unghii îndoliate.

— Ingraţii!

Favoritul îl susţinu de braţ. Peste camera răvăşită, Preşedintele îşi trecu privirea încărcată de cadavre şi repetă:

— Ingraţii! Adăugă apoi cu glas scăzut: Am ţinut şi voi ţine întotdeauna la Parrales Sonriente şi voiam să-l fac general pentru că i-a pus pe concetăţenii mei cu botul pe labe, i-a zdrobit şi i-a călcat în picioare; şi dacă n-ar fi intervenit maică-mea, ar fi terminat cu toţi, ca să mă răzbune de toată ura pe care le-o port şi pe care numai eu o cunosc... Ingraţii!... Şi nu admit şi nu pot admite că l-au asasinat, când din toate părţile se complotează împotriva vieţii mele, când prietenii mă părăsesc şi când numărul, duşmanilor mei creşte în fiecare zi. Nu, nu, din portalul acela nu va mai rămâne nicio piatră...

Cuvintele îi derapau pe buze ca vehiculele pe un drum alunecos. Se sprijini de umărul favoritului; cu o mână crispată pe stomac, cu tâmplele zvâcnind tumultuos, cu ochii murdari, cu răsuflarea rece... iar peste câteva clipe din gură îi ţâşni un fel de supă portocalie. Subsecretarul veni în fugă cu un lighean, pe fundul căruia era smălţuită stema republicii, şi, împreună cu Miguel, care primise cea mai mare parte din duş, îl duseră, târâş, într-un pat.

Plângea şi repeta:

— Ingraţii!... Ingraţii!...

— Te felicit, don Miguelito, te felicit, murmură Subsecretarul după ce ieşiră. Domnul Preşedinte a dispus să se publice în ziare vestea căsătoriei dumitale, şi el însuşi se află în fruntea listei naşilor.

Ajunseră în coridor. Subsecretarul vorbea acum cu voce tare.

— Şi asta cu atât mai mult cu cât, la început, nu prea era mulţumit de dumneata. Un prieten al lui Parrales Sonriente – îmi

spuse – nu trebuia să facă ce-a făcut acest Miguel; în orice caz, trebuia să mă consulte şi pe mine înainte de-a se căsătoricu fata unuia din duşmanii mei. Sunt mulţi care te bârfesc, don Miguelito, sunt mulţi care te sapă din umbră. Desigur, eu am încercat să-i explic Preşedintelui că amorul e orb, absurd, ticălos şi înşelător.

— Foarte mulţumesc, domnule general.

— Ce pui de lele mi-eşti! continuă Subsecretarul pe un ton jovial şi, între două hohote de râs şi bătându-l afectuos pe umeri, îl împinse în biroul lui. Vino, vino să vezi jurnalele. Portretul doamnei l-am cerut de la unchiul ei Juan. E foarte bine aşa, prietene, e foarte bine!

Favoritul îşi înfipse unghiile în foaia aceea netrebnică. Pe lângă primul naş – Domnul Preşedinte – mai figurau don Juan Canales şi fratele lui, don José Antonio.

„Nuntă în lumea mare. Ieri seară s-a celebrat căsătoria frumoasei domnişoare Camila Canales cu domnul Miguel Chip-de-înger. Tinerii căsătoriţi... De aici ochii îi alunecară pe lista naşilor: ca naşi au fost excelenţa-sa Domnul Preşedinte constituţional al republicii, în a cărui reşedinţă particulară a avut loc ceremonia, precum şi domnii miniştri de stat, generalii (sări peste numele lor) şi stimaţii unchi ai tinerei căsătorite, inginerul don Juan Canales şi don Jose Antonio Canales. Numărul de azi al *Naţionalului* sărbătoreşte evenimentul publicând portretul domnişoarei Canales şi felicită pe tinerii căsătoriţi, dorindu-le toată fericirea în noul lor cămin.” Chip-de-înger nu mai ştiu unde să-şi îndrepte privirea, „Bătălia de la Verdun[64] continuă. În noaptea aceasta se aşteaptă un efort disperat din partea trupelor germane...” Lăsă pagina cu telegrama şi reciti articolul ilustrat cu portretul Camilei. Singura fiinţă la care ţinea intra şi ea în farsa aceasta în care dănţuiau ca toţii.

— Vezi şi nu crezi, nu-i aşa, norocosule?

Chip-de-înger surâse.

— Dar, prietene, ai nevoie să-ţi schimbi hainele; ia trăsura mea...

— Îţi mulţumesc, domnule general...

— Uite-o, spune-i vizitiului să te ducă repede şi să se întoarcă apoi să mă ia şi pe mine. Noapte bună şi felicitări! Ee!

---

[64] În timpul primului război mondial au avut loc la Verdun lupte crâncene între armatele germane şi cele franceze (anii 1916 şi 1917) (n.r.).

Ia Jurnalul, ca să-l vadă şi doamna, şi prezintă-i cele mai respectuoase felicitări!

— Foarte mulţumesc pentru toate şi noapte bună!

Trăsura în care se urcă favoritul porni fără zgomot, ca o umbră trasă de doi cai de fum. Cântecul greierilor acoperea singurătatea câmpului pustiu, mirosind a rezedă; acoperea singurătatea călduţă a primilor ştiuleţi daţi în copt, a livezilor muiate în rouă şi a gardurilor grădinilor în care se îngrămădea iasomia.

„...Da, dacă continuă să-şi bată joc de mine, îl sugrum...” îşi spuse el în gând, lipindu-şi faţa de spătarul scaunului din faţă, de teamă ca vizitiul să nu ghicească ceea ce vedeau ochii lui: o masă de carne îngheţată, cu eşarfa prezidenţială pe piept, faţa slută încremenită, cu mâinile acoperite de manşete, lăsând să se vadă numai vârful degetelor, cu pantofii de lac plini de sânge...

Dispoziţia lui războinică se potrivea foarte puţin cu hurducăturile trăsurii. Ar fi vrut să rămână nemişcat, în acea primă nemişcare a ucigaşului care, în închisoare, reconstituie crima, nemişcare aparentă, exterioară, necesară pentru a compensa furtuna gândurilor. Simţea o furnicare în tot trupul. Îşi întinse faţa către răcoarea nopţii, în timp ce-şi curăţa haina de vărsătura stăpânului cu batista umedă de sudoare şi lacrimi. „Ah! – blestema şi plângea de furie – dac-aş putea să mă şterg şi de ocara cu care mi-a murdărit sufletul!”

O trăsură, în care era un ofiţer, trecu pe lângă a lui, aproape atingând-o. Cerul clipea peste eterna lui partidă de şah. Caii alergau nebuneşte spre oraş, învăluiţi într-un nor de praf. „Şah la regină!” îşi spuse Chip-de-înger, văzând cum dispare vârtejul stârnit de trăsura ofiţerului care mergea în căutarea uneia din concubinele Domnului Preşedinte. Părea un mesager al zeilor.

În gara centrală răsuna zgomotul mărfurilor descărcate între strănuturile locomotivelor fierbinţi. În balconul cu balustradă verde al unei case înalte se ivise un negru. Iar strada era plină de pasul nesigur al unor beţivi şi-al unei flaşnete, pe care un om cu faţa tristă o trăgea ca pe-o piesă de artilerie după înfrângere.

XXXIII

PUNCTE PE „I”

Văduva lui Carvajal rătăci din casă în casă, dar în toate fu primită cu răceală, căci oamenii nu îndrăzneau să-şi ia riscul de a-i arăta mâhnirea ce le-o pricinuia moartea soţului ei, temându-se să nu-şi atragă ostilitatea guvernului; uneori, servitoarea ieşea chiar să-i strige, de la fereastră, pe un ton jignitor: „Pe cine căutaţi? Stăpânii nu-s acasă...”

Gheaţa pe care o aduna în cursul acestor vizite se topea când ajungea acasă. Se întorcea ca să plângă, pierdută, în faţa portretelor soţului ei, fără altă tovărăşie decât aceea a unui fiu încă mic şi a unei servitoare surde, care vorbea tare şi spunea necontenit copilului: „Numai iubirea de tată are preţ, restul e vânt”. Mai era şi un papagal, care repeta la nesfârşit: „Papagal de neam, neaoş brazilian, cu verde caftan, făr-un gologan. Dă lăbuţa, Coco! Bună ziua, domnule avocat! Coco, dă lăbuţa! *Zopes*[65]sunt la spălător. Miroase-a cârpă arsă. Lăudată fie sfânta taină a altarului, regina preacurată a îngerilor, fecioara zămislită fără prihana păcatului originar. Vai, vai!” Fusese să solicite câteva semnături pe-o petiţie către Preşedinte, în care-i cerea să-i fie predat cadavrul soţului ei, dar nicăieri nu se încumetă să scoată vreo vorbă; o primeau aşa de rău, atât de silnic, între tuse şi tăceri lugubre... Aşa că se întorsese fără nicio altă semnătură, în afară de-a ei, pe hârtia ascunsă sub mantia-i neagră.

Pe stradă oamenii întorceau capul ca să n-o salute, o primeau la uşă fără formula obişnuită: „Poftiţi înăuntru”; o făceau să se simtă contagiată de-o boală nevăzută, mai rea decât sărăcia, mai rea decât ciuma neagră, mai rea decât frigurile galbene. În acelaşi timp, însă, plouau *amonimele,* cum spunea servitoarea cea surdă de fiecare dată când găsea o scrisoare sub uşa bucătăriei, care da spre o ulicioară întunecoasă şi puţin umblată. Erau plicuri scrise de mâini tremurătoare, care le depuneau acolo la adăpostul nopţii şi care-i spuneau că e cel puţin o sfântă, o martiră, o victimă inocentă, ridicând în slăvi pe nefericitul ei soţ şi relatând cu detalii îngrozitoare crimele colonelului Parrales Sonriente.

A doua zi dimineaţa, găsi sub uşă două anonime. Servitoarea i le aduse ţinându-le cu şorţul, pentru că avea

[65] Pasăre răpitoare de zi, urît mirositoare (n.t.).

mâinile ude. Prima pe care o citi zicea:

„Doamnă, nu acesta este mijlocul cel mai corect pentru a vă arăta, dumneavoastră şi îndureratei dumneavoastră familii, profunda simpatie pe care mi-o inspiră figura soţului dumneavoastră, demnul cetăţean don Abel Carvajal, dar permiteţi-mi să procedez astfel din prudenţă, pentru că anumite adevăruri nu se mai pot încredinţa nici hârtiei. Într-o zi vă voi face cunoscut numele meu adevărat. Tatăl meu a fost una din victimele colonelului Parrales Sonriente, omul pe care-l aştepta de mult toată bezna infernului, zbirul de ale cărui nelegiuiri va vorbi istoria, dacă se va găsi cineva care să se hotărască a o scrie, muindu-şi condeiul în veninul celei mai veninoase vipere. Tatăl meu a fost asasinat de acest laş când se afla singur, pe un drum pustiu, acum mulţi ani în urmă. Nimic nu s-a descoperit – aşa cum era de aşteptat – şi crima ar fi rămas învăluită în mister dacă nu s-ar fi găsit un necunoscut care, folosind calea scrisorii anonime, a povestit familiei amănuntele acelui oribil asasinat. Nu ştiu dacă soţul dumneavoastră, model de virtute, erou căruia cetăţenii i-au şi ridicat un monument în inima lor, a fost efectiv răzbunătorul victimelor lui Parrales Sonriente (în această privinţă circulă mai multe versiuni); dar am considerat că e de datoria mea, în orice caz, să vă adresez cuvântul meu de mângâiere şi să vă asigur, doamnă, că toţi plângem, împreună cu dumneavoastră, dispariţia unui om care a salvat patria de unul din numeroşii bandiţi cu galoane care au cufundat-o, cu sprijinul aurului american, în ruşine şi sânge. Vă sărut mâinile. Cavalerul de Calatrava.”

Golită de orice gând, pradă unei lenevii interioare care-o ţintuia în pat ore întregi, lungită ca un cadavru, nemişcată ca o moartă, activitatea ei se reducea la măsuţa de noapte acoperită de obiecte de uz imediat, aşezate aproape pentru a nu fi silită să se mai ridice din pat, şi la câteva crize de nervi care o cuprindeau când se deschidea poarta, când se mătura sau când se făcea zgomot în jurul ei. Umbra, tăcerea, murdăria dădeau oarecare formă delăsării ei, dorinţei ei de-a se simţi singură cu durerea, cu acea parte a fiinţei sale care murise odată cu soţul şi care, încetul cu încetul, îi cuprindea şi trupul şi sufletul.

Începu să citească cu voce tare cealaltă anonimă, care spunea:

„Prearespectată şi stimată doamnă, am aflat de la câţiva

prieteni că în noaptea împuşcării bărbatului dumneavoastră aţi stat cu urechea lipită de zidurile penitenciarului şi că aţi auzit şi numărat salvele – cele nouă salve – dar probabil că nu ştiţi care din ele a smuls din lumea celor vii pe avocatul Carvajal, Dumnezeu să-l odihnească. Sub un nume fictiv, căci timpurile de faţă te îndeamnă să nu ai mare încredere în scrisorile închise, şi nu fără să fi ezitat mult din cauza durerii pe care ştiam că vă voi pricinui-o, am hotărât să vă comunic tot ce ştiu în această privinţă, întrucât am fost martor la omor. Înaintea soţului dumneavoastră mergea un om slab, cu o frunte înaltă, înconjurată de-un păr blond, aproape alb. N-am putut nici atunci, nici mai târziu să-i descopăr numele. Ochii lui cufundaţi adânc în orbite păstrau, în ciuda suferinţei pe care i-o trădau lacrimile, o mare bunătate umană, şi din privirea lui se vedea că era un om cu suflet nobil şi generos. Avocatul îl urma, împiedicându-se în propriii lui paşi, fără să-şi ridice ochii de la pământul pe care poate că nici nu-l simţea. Fruntea îi era scăldată în sudoare şi ţinea o mână la piept ca pentru a-şi împiedica inima să iasă afară. Intrând în curte şi văzându-se înconjurat de soldaţi, îşi trecu dosul mâinii peste ochi, ca şi cum ar fi vrut să-şi dea exact seama de ceea ce vedea. Purta un costum spălăcit, care era prea mic pentru el, cu mânecile hainei mai jos de coate şi cu pantalonii până sub genunchi. Haine terfelite, murdare, vechi şi rupte, ca toate acelea pe care le îmbracă condamnaţii, după ce pe ale lor le dăruiesc prietenilor rămaşi în mormântul celulelor, sau le schimbă, contra unor mici servicii, cu temnicerii. Cămaşa îi era încheiată într-un nasture mic, de os. Nu avea nici guler, nici încălţăminte. Prezenţa tovarăşilor lui de nenorocire, aproape goi şi ei, îi redădu curajul. Când terminară de citit sentinţa de moarte, el ridică încet capul, îşi trecu privirea îndurerată peste baionete şi spuse ceva, dar nimeni nu-i auzi vorbele. Alături de el, bătrânul încercă să vorbească, dar ofiţerii îl făcură să tacă, ameninţându-l cu săbiile care, la primele luciri ale zilei şi în mâinile lor tremurătoare, păreau flăcări albăstrii de alcool, în timp ce, ciocnindu-se pe ziduri cu propriul ei ecou, o voce striga: «Pentru naţiune!...» Una, două, trei, patru, cinci, şase, şapte, opt, nouă salve. Fără să-mi dau seama de ce, le-am numărat pe degete, şi de atunci am impresia ciudată că-mi prisoseşte un deget. Victimele se răsuceau cu ochii închişi, ca şi cum ar fi vrut, bâjbâind, să scape

din ghearele morţii. Un val de fum ne despărţea de pâlcul acela de oameni, care, căzând, încercau, prin imposibil, să se agaţe unii de alţii ca să nu se rostogolească singuri în gol. Împuşcăturile de graţie răsunară ca explozia rachetelor ude: slab şi prea târziu. Bărbatul dumneavoastră avu norocul să moară la prima salvă. Sus, de neatins, se vedea cerul albastru, amestecat cu un ecou abia simţit de clopote, de păsări şi de râuri. Am aflat că Procurorul militar s-a însărcinat să înmormânteze cada-...”

Întoarse foaia cu înfrigurare. „...cada-...”, dar nu mai urma nimic, nu mai urma nici în celelalte foi; scrisoarea se termina dintr-odată; lipsea continuarea. În zadar reciti toată scrisoarea, în zadar cercetă plicul, desfăcu patul, ridică pernele, căută pe jos, pe masă, întorcând şi răsturnând totul, muşcată de dorinţa de-a şti unde i-au îngropat bărbatul.

În curte trăncănea papagalul: „Papagal de neam, neaoş brazilian, cu verde caftan, făr-un gologan! Uite, vine domnul avocat! Bravo, papagalule! Zău aşa, zise mincinosul! Nu plâng, dar ţin minte!”

Servitoarea Procurorului militar lăsă la uşă pe văduva lui Carvajal, în timp ce se ocupa de două femei care vociferau în vestibul.

— Ei, ia ascultă – spuse una din ele – să-i spui că eu nu l-am mai aşteptat pentru că, ce dracu, doar nu-s servitoarea lui ca să-mi îngheţe fundul pe banca asta de piatră, care-i tot aşa de moale şi frumoasă ca şi faţa dumnealui! Spune-i că l-am căutat ca să văd dacă-mi dă de bunăvoie înapoi cei zece mii de *pesos* pe care mi i-a luat pentru o femeie deţinută la penitenciar şi cu care n-am făcut nimic, pentru că-n ziua când am venit s-o ridic a lovit-o damblaua. Spune-i că-i ultima dată când îl mai „supăr”, că de-acum înainte o să mă duc să mă plâng Preşedintelui.

— Doña Chón, nu te supăra, ce te pui cu o bătrână că... piată?!

— Domnişoară... încercă să spună servitoarea.

Dar domnişoara o şi întrerupse:

— Fleanca!

— Spune-i ce ţi-am spus, ca să nu zică pe urmă ca nu l-am *averdizat* la vreme; să afle că l-au aşteptat doña Chón şi-o fată, dar, văzând că nu vine, au plecat, lăsându-i vorba c-o să vadă el cu cine are de-a face!

Cufundată în gândurile ei amare, văduva lui Carvajal nu-şi dădea seama de ceea ce se întâmpla în jur. Îmbrăcată în negru ca o moartă în sicriu de cristal, nu lăsa să i se vadă decât faţa. Servitoarea îi atinse umărul – părea că bătrâna are pânză de păianjen pe vârful degetelor – şi-i spuse să intre. Intrară. Văduva rosti nişte cuvinte care nu alcătuiau sunete distincte, ci un fel de murmur de lector obosit.

— Bine, doamnă, lăsaţi-mi scrisoarea pe care aţi adus-o. Domnul Procuror trebuie să vină curând – ar fi trebuit să fie acasă la ora asta – eu am să i-o dau şi-am să-l întreb dacă se poate face ceva.

— Te rog, te rog din suflet.

Un individ îmbrăcat într-o haină de pânză cafenie, urmat de un soldat care-l păzea cu puşca pe umăr, cu pumnalul la centură şi cartuşiera cu gloanţe la şold, intră tocmai când ieşea văduva lui Carvajal.

— Iertaţi-mă, spuse el servitoarei, domnul Procuror e-acasă?

— Nu, nu-i acasă.

— Şi unde-aş putea să-l aştept?

— Stai şi dumneata aici; să stea şi soldatul.

Inculpat şi santinelă ocupară în tăcere banca de piatră pe care le-o arătă, cu un aer îmbufnat, servitoarea.

Curtea mirosea a verbină de munte şi a begonie proaspăt tăiată. O pisică se plimba pe terasă. Un scatiu închis într-o colivie din nuiele de răchită încerca să zboare. În depărtare se auzea susurul unei fântâni, care moţăia ameţită de-atâta căldere.

Procurorul îşi scutură cheile după ce închise poarta şi, punându-le în buzunar, se apropie de deţinut şi de soldat. Se ridicară amândoi în picioare.

— Genaro Rodas? întrebă el, adulmecând aerul, căci întotdeauna când venea de-afară i se părea că-n biroul lui se simte mirosul murdăriei de pisică.

— Da, domnule Procuror, la ordinele dumneavoastră.

— Santinela înţelege spaniola?

— Nu prea bine, răspunse Rodas. Şi, întorcându-se către soldat, adăugă: Ce zici, înţelegi castiliana?

— Nu, juma pricepe.

— Atunci, hotărî Procurorul, tu rămâi mai bine-aici, că am

de vorbit ceva cu domnul. Aşteaptă, că se întoarce numaidecât; deocamdată am de vorbit ceva cu el.

Rodas se opri la uşa biroului. Procurorul îi ordonă să intre şi puse armele, pe care le purta întotdeauna asupra lui, pe-o masă acoperită de cărţi şi hârtii. Erau: un revolver, un pumnal, un box de fier, un *casse-téte*[66].

— Cred că ţi s-a notificat sentinţa.

— Da, domnule Procuror...

— Şase ani şi opt luni, dacă nu mă înşel...

— Dar, domnule Procuror, eu n-am fost complicele lui Lucio Vásquez; ce-a făcut el, a făcut fără mineşi când mi-am dat seama, Paiaţă se rostogolea, însângerat pe treptele portalului, aproape mort. Ce puteam eu să fac? Ce puteam să fac?! Acesta era ordinul. Aşa zicea el, că acesta era ordinul...

— Acuma îl judecă Dumnezeu...

Rodas îşi îndreptă privirea spre Procuror ca şi cum s-ar fi îndoit încă de ceea ce figura sinistră a acestuia îi confirma, şi păstrară tăcere.

— Şi nu era, totuşi, un om rău... suspină Rodas cu voce mai scăzută, îngropând cu aceste puţine cuvinte amintirea prietenului său. Primise vestea între două bătăi de inimă, iar acum o simţea în sânge. Ce să-i faci!... Îi spuneam Catifeluţă pentru că era foarte şmecher şi-l protejau nişte „granguri”...

— Dosarele au arătat că el e autorul crimei, şi dumneata complicele lui.

— Bine, dar pe mine ar fi putut să mă apere dacă...

— Chiar apărătorul dumitale a fost cel care, cunoscând părerea Domnului Preşedinte, a cerut pentru Vásquez pedeapsa cu moartea, iar pentru dumneata maximum de pedeapsă..

— Săracul Vásquez! Eu, cel puţin, pot povesti cum a fost...

— Şi poţi fi pus şi-n libertate chiar, căci Domnul Preşedinte are nevoie de oameni ca dumneata, care să fi stat puţin la închisoare pe chestii politice. E vorba de-a urmări pe unul din prietenii săi despre care crede – din anumite motive – că-l trădează.

— Sunt numai urechi...

— Cunoşti pe don Miguel Chip-de-înger?

— Nu, numai după nume; am auzit vorbindu-se de el de

[66] Vergea scurtă şi flexibilă, cu o măciuluie de plumb la capăt, folosită, cum arată şi numele, pentru „a sparge capul” (n.t.).

multe ori. E acela care a răpit-o pe fata generalului Canales, mi se pare.

— Chiar el. O să-l recunoşti imediat pentru că-i un om foarte frumos: înalt, bine făcut, cu ochii negri, faţa palidă, părul mătăsos, mişcări elegante. O fiară. Guvernul vrea să ştie tot ceea ce face, pe cine vizitează, pe cine salută pe stradă, ce locuri frecventează dimineaţa, după-masa şi noaptea; tot aşa şi despre nevastă-sa; pentru toate astea îţi voi da instrucţiuni şi bani.

Ochii tâmpi ai deţinutului urmăreau mişcările Procurorului, care, în timp ce spunea aceste ultime cuvinte, luă un toc de pe masă, îl muie în călimara monumentală, cu două braţe, între care se afla statuia zeiţei Themis[67], şi i-l întinse, adăugând:

— Semnează aici, şi mâine ordon să te pună în libertate. Prepară-ţi lucrurile, ca să poţi pleca chiarmâine.

Rodas semnă. Bucuria îi juca în corp ca un taur tânăr, neastâmpărat.

— Nici nu ştiţi cât vă sunt de recunoscător, spuse el la plecare. Trecu să-l ia pe soldat – aproape că-i venea să-l îmbrăţişeze – şi porni spre penitenciar ca şi cum s-ar fi urcat la ceruri.

Mai mulţumit însă rămase Procurorul cu hârtia pe care o iscălise Rodas şi care spunea, cuvânt cu cuvânt:

„Pentru 10.000. – Am primit de la doña Concepción Gamucino, zisă Dinte-de-aur, proprietara stabilimentului *La dulcea desfătare* suma de 10.000 de *pesos* în moneda naţională, pe care mi i-a plătit pentru a mă despăgubi în parte de prejudiciile cauzate de faptul c-a pervertit-o pe sora mea Fedina Rodas, pe care, înşelându-i bună-credinţa şi înşelând şi bună-credinţa autorităţilor, s-a oferit s-o folosească în stabilimentul ei ca servitoare şi a înregistrat-o, fără nicio autorizaţie, ca pensionară a ei. Genaro Rodas.”

De după uşă se auzi vocea servitoarei:

— Se poate intra?

— Da, intră…

— Vin să văd dacă ai nevoie de ceva. Mă duc la băcănie să cumpăr lumânări, dar mai înainte vreau să-ţi spun că te-au căutat două femei „din alea”, care ţi-au lăsat vorbă că, dacă nu

[67] Zeiţa dreptăţii în mitologia greco-romană, reprezentată de obicei legată la ochi şi ţinând în mână o balanţă (n.t.).

le dai înapoi cei 10.000 de pesos pe care i-ai luat de la ele, o să se ducă să se plângă Preşedintelui.

— Şi altceva?... rosti Procurorul dând semne de plictiseală, în timp ce se apleca să ia de jos o marcă poştală.

— A mai venit şi-o doamna îmbrăcată în negru, care mi se pare că-i nevasta aceluia împuşcat...

— Care din el?

— A domnului Carvajal...

— Şi ce vrea?

— Săraca de ea, mi-a lăsat scrisoarea asta, cred că vrea să ştie unde-i îngropat bărbatul ei.

Şi, în timp ce Procurorul, iritat, parcurgea din ochi hârtia tivită cu negru, servitoarea continuă:

— Acum să-ţi spun că eu i-am făgăduit să pun o vorbă bună pe lângă dumneata, fiindcă mi s-a făcut milă de ea, şi sărăcuţa a plecat plină de speranţă.

— Şi eu ţi-am spus şi răspuns că nu-mi place să pălăvrăgeşti cu toată lumea. Nu trebuie să dai nimănui nicio speranţă. Când o să înţelegi că nu trebuie să dai nimănui nicio speranţă? Aici, la mine, cel dintâi lucru pe care trebuie să-l ştie toată lumea, până şi pisica, e că nu se dau speranţe de niciun fel nimănui. În posturile astea te menţii numai dacă faci ceea ce ţi se porunceşte, şi regula de conduită a Domnului Preşedinte e să nu dea niciun fel de speranţă nimănui, să-i calce în picioare şi să-i tăbăcească pe toţi cum pofteşte. Când o să vină doamna aceea iar, îi dai înapoi hârtia, bine îndoită, şi îi spui că nu ştie nimeni unde-i îngropat...

— Nu te supăra, c-o să ţi se facă rău; aşa am să-i spun, treaba dumitale şi-a lui Dumnezeu.

Şi ieşi cu scrisoarea, târându-şi picioarele unul după altul între foşnetul fustelor.

Ajungând în bucătărie, mototoli plicul cu cererea şi o aruncă pe jăratic. Hârtia, ca o fiinţă vie, se răsuci într-o flacără care păli îndată şi căzu peste cenuşa prefăcută în mii de viermişori din fire de aur. Pe rafturile întinse ca nişte punţi şi pline cu borcănaşe pentru mirodenii trecu o pisică neagră, care sări pe banca de piatră alături de bătrână, se frecă de pântecul ei sterp, prelungindu-se ca un sunet, un sunet pe patru picioare, şi, cu o curiozitate satanică, îşi fixă ochii ei galbeni ca aurul în inima focului care mistuia hârtia.

XXXIV
LUMINĂ PENTRU ORBI

Camila se trezi în mijlocul camerei – c-o mână se sprijinea de braţul bărbatului ei, iar cu alta într-un baston. Uşa de la intrare dădea într-o curte care mirosea a pisici şi a flori de mac, iar prin fereastră se vedea oraşul de unde o aduseseră, convalescentă, într-un scaun purtat pe braţe. O uşă mai mică dădea spre altă cameră. În ciuda soarelui care ardea în luminiţele verzi ale ochilor ei şi cu tot aerul care-i umplea şi apăsa plămânii ca un lanţ, Camila se întreba dacă, într-adevăr, ea era cea care mergea. Tălpile îi rămăseseră parcă prea mari, iar picioarele şi le simţea ca nişte picioroange. Mergea în afara lumii, cu ochii larg deschişi, abia născută, fără a-şi da seama de propria ei prezenţă. Pânzele de păianjen strecurau pasul fantomelor. Murise fără să înceteze de-a exista, ca într-un vis, şi retrăia, unind ceea ce fusese ea în realitate cu ceea ce visa acum. Tatăl ei, casa, doica făceau parte din prima ei existenţă. Bărbatul, casa unde se găseau acum, servitoarele alcătuiau noua ei existenţă. Era şi nu era ea cea care păşea în odaie. Senzaţie de-a se întoarce la viaţă în altă viaţă. Vorbea de ea ca de-o persoană sprijinită în toiagul drumeţilor care străbat depărtările, avea complicităţi cu lucrurile invizibile, şi dacă o lăsau singură, se pierdea în cealaltă fiinţă a ei, absentă, cu părul îngheţat, cu mâinile nemişcate pe fusta lungă de tânără căsătorită şi cu urechile pline de zgomote.

După puţin putu să meargă şi să alerge, dar asta nu însemna că e mai puţin bolnavă; adică nu bolnavă, ci mai degrabă absorbită în a socoti tot ceea ce avea şi îi prisosea de când soţul ei o sărutase pentru prima dată pe obraz. Totul îi prisosea. Îl reţinea alături de ea ca fiind singurul lucru care-i aparţinea în lumea aceea străină. Era ca şi cum s-ar fi bucurat de lună şi de pe pământ şi din lună, în faţa vulcanilor făcuţi, din nori, sub stele, purici de aur – puzderie – într-un porumbar gol.

Chip-de-înger simţi că soţia lui tremura sub toate flanelele ei albe – tremura, dar nu de frig, nu de ce tremură oamenii, ci de ceea ce se înfioară îngerii – şi o conduse, încet-încet, în camera ei. Colacul de piatră al fântânii... Hamacul nemişcat... Apa nemişcată ca şi hamacul... Ghiveciurile de flori, umede...

Florile de ceară... Coridoarele vărgate cu lună...

Se culcară, vorbindu-şi dintr-o cameră într-alta. O uşă mică făcea comunicaţia între cele două încăperi. Din încheietoarele somnoroase, nasturii ieşeau cu un foşnet uşor de floare tăiată, pantofii cădeau cu zgomot de ancoră, iar ciorapii se desprindeau de piele aşa cum se desprinde fumul de coşuri.

Chip-de-înger vorbea despre obiectele lui de toaletă rânduite pe masă, alături de suportul prosoapelor, pentru a crea o ambianţă familiară, intimă şi caldă în casa aceea mare care părea nelocuită, şi, totodată, pentru a-şi îndepărta gândul de la uşiţa îngustă, ca poarta raiului, prin care comunicau odăile.

Apoi se trânti pe pat, lăsându-se în voia propriei sale greutăţi, şi rămase un lung răstimp nemişcat, în mijlocul tălăzuirii aceleia continue şi misterioase care venea şi pleca, în chip fatal, de la unul la celălalt. O răpeşte ca s-o aibă cu forţa, şi-apoi vine, orbeşte, iubirea. Renunţă la intenţia pe care o avea, încearcă s-o ducă în casa unchilor ei, dar aceştia îi închid poarta. Iat-o din nou în mâinile lui şi, fiindcă lumea tot vorbeşte, ar putea-o avea fără teamă c-o va face să-şi piardă reputaţia – căci aceasta e ca şi pierdută. Ea, care ştie, vrea să fugă. Dar o împiedică boala. Starea i se agravează în câteva ore. Agonizează. Moartea va limpezi totul. El îşi dă seama, şi în unele momente se resemnează, dar de cele mai multe ori se revoltă împotriva forţelor oarbe. Dar moartea nu vine decât acolo unde-o cheamă cei care nu măi nădăjduiesc nimic; în privinţa lor, destinul aştepta ultima încercare ca să-i unească.

La început, când încă nu putea să meargă – copilă; apoi, după ce se ridicase si făcuse primii paşi – adolescentă; de pe o zi pe alta buzele ei capătă culoarea sângelui, reţeaua corsajului se rotunjeşte ca un fruct, se tulbură şi tremură ori de câte ori se apropie de cel pe care niciodată nu şi l-a închipuit bărbatul ei.

Chip-de-înger sări din pat. Se simţea despărţit de Camila printr-o greşeală pe care niciunul din ei doi n-o săvârşiseră, printr-o căsătorie la care niciunul din ei nu-şi dăduse consimţământul. Camila închise ochii. Paşii se depărtară spre una din ferestre.

Luna intra şi ieşea din firidele plutitoare ale norilor. Strada se scurgea ca un râu de oase albe pe sub poduri de umbră. În unele momente, toate lucrurile se estompau, acoperite parcă de o patină de relicvă veche. În altele reapăreau reliefate mai

puternic, tivite cu fir de aur. O mare pleoapă neagră acoperi jocul acesta de pleoape închise şi deschise. Geana ei imensă se desprinse din vârfurile cele mai înalte ale vulcanilor, se întinse cu mişcări de păianjen peste scheletul oraşului îndoliat, acum, de umbre. Câinii îşi scuturară urechile ca pe nişte clopote şi se iscă un vârtej de păsări de noapte, un vaiet prelung între chiparoşi, o învălmăşeală de arcuri de ceasornic. Luna dispăru cu totul de pe vârful unui crater, şi ceaţa, ca nişte văluri de mireasă, se cuibări între case. Chip-de-înger închise fereastra. În camera Camilei se simţea respiraţia ei înceată, neliniştită, ca şi cum ar fi dormit cu capul sub plapumă sau ca şi cum, pe piept, ar fi apăsat-o o fantomă.

În zilele acelea s-au dus la băi. Umbrele arborilor vărgau cămăşile albe ale trecătorilor încărcaţi cu oale, mături, sticleţi în colivii de răchită, conuri de brad, cărbuni, lemne, porumb. Călătoreau în grupuri, străbătând distanţe lungi pe vârful picioarelor, fără să se sprijine pe călcâi. Soarele transpira odată cu ei. Gâfâiau. Băteau aerul cu braţele. Dispăreau ca păsările.

Camila se opri la umbra unei colibe ca să vadă cum se recoltează cafeaua. Mâinile culegătoarelor se desenau pe frunzişul metalic cu mişcări de animale lacome; urcau, coborau, se înnodau înnebunite, ca şi cum ar fi gâdilat arborele, se despărţeau ca şi când i-ar fi descheiat cămaşa.

Chip-de-înger îi cuprinse mijlocul cu braţul şi o conduse pe-o cărare copleşită de somnul cald al arborilor. Îşi simţeau capetele şi pieptul; restul, mâinile şi picioarele, pluteau odată cu ei, între orhidee şi şopârle sclipitoare, în penumbra care, pe măsură ce pătrundeau în pădure, devenea din ce în ce mai întunecoasă. Simţea corpul Camilei prin bluza ei subţire aşa cum, prin pănuşa fragedă de porumb, se simt boabele moi, lăptoase, umede. Vântul le răvăşea părul. Coborâră spre băi printre lăstarii timpurii. Soarele aţipea în apă. Fiinţe nevăzute pluteau în apropierea ferigilor umbroase. Dintr-o casă cu acoperişul de tablă ieşi paznicul băilor, mestecând încă fasolea care-i alcătuia prânzul. El salută dând din cap şi, în timp ce înghiţea îmbucătura care-i umfla obrajii, îi măsură din ochi ca pentru a le dovedi importanţa funcţiunii sale. Îi cerură două cabine. Le răspunse că se duce să aducă cheile. Aduse cheile şi le deschise două cabine despărţite printr-un perete. Fiecare îşi ocupă cabina lui, dar înainte de-a se despărţi alergară să-şi dea

câte un sărut. Paznicul, pe care-l dureau ochii, îşi întoarse faţa.

Pierduţi în freamătul pădurii, departe unul de altul, se simţeau străini. O oglindă spartă în două vedea cum Chip-de-înger se dezbracă cu grabă tinerească. Ah! să fii om, când ai putea mai bine să fii arbore, nor, libelulă sau pasăre!... Când atinse apa rece cu piciorul pe prima treaptă a băii, Camila scoase un ţipăt, pe a doua treaptă noi ţipete, pe a treia altele, mai ascuţite, iar pe a patra... hujdubuc! în apă. Cămaşa, ca a femeilor indiene, i se umfla ca o crinolină, ca un balon, dar apa îl supse aproape imediat, şi pânza viu colorată, cu dungi albastre, galbene şi verzi, i se lipi de corp, modelându-i sânii tari şi pântecul, curba uşoară a şoldurilor, spatele suav, umerii cam firavi. După afundare, revenind la suprafaţă, Camila rămase descumpănită. Tăcerea fluidă a stufărişului ascundea şi ocrotea pe cineva care pândea pe acolo prin preajmă, vreun spirit ciudat, care dădea târcoale băilor. Vreun şarpe colorat ca un fluture; pe *Siquemonta*[68]. Auzi însă glasul soţului ei întrebând, din cabină, dacă putea veni şi el, şi se simţi imediat în siguranţă.

În jurul lor apa se legăna în valuri ca un animal mulţumit. Pe luminoasele pânze de păianjen, pe care răsfrângerea apei le lipea pe pereţi, siluetele corpurilor lor păreau nişte insecte monstruoase. Se simţea în aer miros de flori, prezenţa îndepărtată a vulcanilor, umezeala pântecelor de broască, răsuflarea viţeilor care sugeau iarba pajiştii transformate în lichid alb, răcoarea cascadelor care se năşteau râzând, zborul neliniştit al muştelor verzi... Îi învăluia o pânză nevăzută de tăcere, întreruptă de cântecul vreunei păsări sau de zborul greu al vreunei răpitoare de noapte.

Paznicul apăru la poartă întrebând dacă pentru ei erau caii pe care-i trimiseseră de la Quebraditas. Numai un moment: să iasă din baie şi să se îmbrace. În timp ce se pieptăna, Camila simţi un vierme pe prosopul pe care şi-l pusese pe umeri pentru ca părul, încă ud, să nu-i umezească rochia, începu să ţipe, veni Chip-de-înger, omorî viermele; toate astea într-o clipă. Dar plăcerea dispăruse şi ea; pădurea neagră o înspăimânta – respiraţia înăduşită a copacilor, amorţirea lor fără somn, totul li se părea, acum, că naşte viermi.

La picioarele unui măslin, caii alungau muştele cu coada. Tânărul care-i adusese se apropie de Chip-de-înger cu pălăria în

[68] Animal fabulos din basmele Americii Centrale (n.t.).

mână, ca să-l salute.

— A, tu eşti! Bună ziua! Ce cauţi prin părţile astea?

— Cu munca; de când aţi binevoit să mă scoateţi de la cazarmă, lucrez pe-aici; se împlineşte peste puţin un an.

— Repede-a mai trecut timpul...

— Aşa mi se pare şi mie, domnule; dar văd că soarele e şi mai iute de picior şi avem de făcut o bucăţică bunişoară de drum.

Chip-de-înger o întrebă pe Camila dacă e gata de plecare: între timp el se oprise să plătească băieşului.

— Când vrei tu...

— Dar nu ţi-e foame, nu vrei să mănânci nimic? Poate că paznicul are ceva de vânzare.

— Uitaţi, am adus eu nişte ouă, interveni tânărul; şi din haina lui, cu mai mulţi nasturi decât butoniere, scoase o batistă în care înfăşurase trei ouă.

— Mulţumesc, spuse Camila, par să fie foarte proaspete.

— Mulţumirea-i pentru mine, doamnă; cât despre ouă, sunt într-adevăr proaspete; chiar în dimineaţa asta le-au ouat găinile, şi eu i-am spus neveste-mi: „Pune-le deoparte, că vreau să le duc lui don Miguel!”

Îşi luară rămas bun de la paznic, care continua să lăcrămeze şi să mănânce fasole.

— Dar eu aş zice, adăugă tânărul, c-ar fi foarte bine dacă doamna ar bea ouăle crude, căci până ajungem e o bucată bună de drum şi poate să i se facă foame.

— Nu, nu-mi plac crude, şi poate că-mi fac şi rău, răspunse Camila.

— Eu spuneam aşa, pentru că văd ca sunteţi cam palidă.

— Asta e din cauză că abia acum, de curând, m-am ridicat din pat...

— Da, spuse Chip-de-înger, a fost foarte bolnavă.

— Dar acum o să se mai înfiripe, observă tânărul, în timp ce strângea chingile cailor; femeile, ca şi florile, au nevoie să fie stropite; o să vedeţi cum o să înflorească acum, după căsătorie!

Roşind, Camila lăsă pleoapele în jos, ruşinoasă, mirată ca o plantă care, în loc de frunze, ar simţi că-i cresc, de jur împrejur, ochi; dar mai înainte se uită la soţul ei şi se dori din privire, pecetluind astfel înţelegerea aceea tacită care lipsea dintre ei.

XXXV
CÂNTAREA CÂNTĂRILOR

„Dacă întâmplarea n-ar fi făcut să ne întâlnim”... obişnuiau să-şi spună. Şi primejdia aceasta prin care trecuseră îi înspăimânta în aşa măsură, încât dacă erau despărţiţi, se căutau, dacă se aflau aproape, se îmbrăţişau, dacă se ţineau în braţe, se strângeau mai tare, se sărutau, se priveau în ochi şi, uniţi, se simţeau atât de senini, atât de fericiţi, încât cădeau într-o transparentă lipsă de memorie, într-un perfect acord cu arborii proaspăt umflaţi de sevă şi cu acele ghemotoace de carne învăluite în pene colorate care zburau mai uşor decât ecoul.

Dar viperele stăteau la pândă. Dacă întâmplarea nu i-ar fi adus pe unul în faţa altuia, ar fi fost fericiţi?... În întuneric se scoase la licitaţie publică dărâmarea inutilei încântări paradisiace şi începu pânda umbrelor, îndoielile hrănite de cuvinte vagi, insinuante, iar calendarul începu să-şi ţească pânza de păianjen în colţurile timpului.

Nici ea şi nici el nu puteau lipsi de la serbarea pe care Preşedintele republicii o dădea în noaptea aceea la reşedinţa lui de la ţară.

Şi-atunci propria lor casă li se păru străină. Nu ştiau ce să facă şi se simţeau trişti văzându-se împreună, între un divan, o oglindă şi alte mobile, departe de lumea minunată în care-şi petrecuseră primele luni ale căsătoriei. Le era milă unul de altul, milă şi ruşine de-a fi ei înşişi.

O pendulă sună orele în sufragerie, dar lor li se păru că e aşa de departe, că pentru a ajunge acolo ar trebui să ia un vapor sau un balon. Şi se aflau, totuşi, acolo...

Mâncară fără să scoată o vorbă, cu ochii la pendula care, cu fiecare bătaie, apropia serbarea de ei.

Chip-de-înger se ridică să-şi pună fracul, şi când îşi vârî mâinile pe mâneci, îi fu frig, ca celui care s-ar înveli într-o frunză de bananier. Camila vru să îndoaie şervetul, dar şervetul fu cel care, ca de plumb, îi îndoi mâinile. Prizonieră între masă şi scaun, fără puterea de-a face primul pas. Trase piciorul înapoi. Şi totuşi primul pas trebuia făcut; venise momentul. Chip-de-înger se întoarse să vadă ce oră e şi se duse în camera lui după

mănuşi. Paşii i se auziră departe, ca într-o subterană. Spuse ceva. Ceva. Vocea răsuna confuză. Un moment după aceea veni din nou in sufragerie, cu evantaiul Camilei. Nu mai ştia după ce se dusese în camera lui, şi-acum căuta în toate părţile. În sfârşit îşi aduse aminte de mănuşi, dar văzu că şi le pusese.

— Băgaţi de seamă să nu lăsaţi lumina aprinsă; stingeţi şi închideţi bine uşile, apoi vă puteţi duce la culcare... recomandă Camila servitoarelor, care-i priveau plecând de la capătul culoarului.

Trăsura dispăru cu ei în tropăitul cailor voinici şi în clinchetul de monezi pe care-l făceau scuturându-şi hamurile. Camila se scufundase între pernele trăsurii sub greutatea unei somnolenţe iremediabile, cu lumina moartă a străzilor răsfrântă în ochi. Din când în când, hurducăturile trăsurii o ridicau de pe perne – mici salturi întrerupând mişcarea corpului ei, care urma ritmul trăsurii. Duşmanii lui Chip-de-înger povesteau că favoritul căzuse în dizgraţie, insinuând, în cercul de prieteni ai Domnului Preşedinte, că în loc să-l cheme cu numele lui, ar trebui să-l cheme Miguel Canales. Legănat de mersul trăsurii, Chip-de-înger savura dinainte, frica duşmanilor lui când îl vor vedea la serbare.

Scăpând de caldarâmul străzilor, trăsura lunecă pe o alee de nisip fin ca aerul, iar zgomotul roţilor se auzea ca o uşoară clipoceală. Pe Camila o cuprinse teama; nu se vedea nimic în întunericul câmpiei în afară de stele, nu se auzea nimic decât cântecul greierilor. O cuprinse teama şi se crispă ca şi cum ar fi fost dusă la moarte pe un drum, sau pe o aparenţă înşelătoare de drum, mărginit pe de o parte de-o prăpastie lacomă, iar pe de alta de aripa lui Lucifer, întinsă ca o stâncă în întuneric.

— Ce ai? o întrebă Chip-de-înger, cuprinzându-i uşor umerii şi încercând s-o îndepărteze de portieră.

— Mi-e teamă!

— Sst, taci!

— Vizitiul ăsta o să ne arunce într-o prăpastie; spune-i să nu meargă aşa repede; spune-i! E groaznic. S-ar crede că tu nu simţi nimic. Spune-i! Oh, tu nu spui niciodată nimic...

— În trăsurile astea... începu Chip-de-înger, dar pocnetul sec al arcurilor şi soţia lui, care se strânse îngrozită lângă el, îl făcură să tacă. Crezură că se rostogolesc într-o prăpastie.

— A trecut, spuse el, a trecut... Roţile-au intrat, probabil,

într-o groapă.

Vântul sufla din vârful stâncilor cu gemete de pânză sfâşiată. Chip-de-înger scoase capul pe portieră, pentru a striga vizitiului să meargă mai cu grijă. Acesta întoarse o faţă întunecată, ciupită de vărsat şi puse caii în pas de înmormântare.

Trăsura se opri la ieşirea dintr-un cătun. Un ofiţer cu gluga ridicată înaintă spre ei sunându-şi pintenii, îi recunoscu şi ordonă vizitiului să treacă. Vântul suspina între foile porumbilor uscaţi şi rupţi. Într-o curte se ghicea forma unei vaci. Arborii dormeau. Două sute de metri mai departe se apropiară, pentru a-i identifica, alţi doi ofiţeri, dar trăsura aproape nici nu se opri. Şi când fură gata să coboare la rezidenţa prezidenţială, veniră trei colonei să percheziţioneze trăsura.

Chip-de-înger salută pe ofiţerii de stat-major. (Era frumos şi rău ca satana.) Nostalgia călduţă a cuibului lor plutea în noaptea care, văzută de aici, părea inexplicabil de vastă. Un felinar indica, la orizont, locul în care un fort de artilerie veghea asupra siguranţei Domnului Preşedinte al republicii.

Camila coborî ochii în faţa unui om cu o expresie mefistofelică, încovoiat de spate, cu privirea prelinsă printre genele-i abia întredeschise, cu picioarele lungi şi slabe. În momentul în care ei treceau, acest om ridică încet braţul şi deschise degetele mâinii ca şi cum, în loc de-a vorbi, ar fi dat drumul unui porumbel.

— Partenius din Bethania, spuse el, a fost făcut prizonier în războiul cu Mitridate şi dus la Roma. De la el au învăţat versul alexandrin Properţiu, Ovidiu, Virgiliu, Horaţiu şi eu...

Două doamne înaintate în vârstă conversau la uşa salonului în care-şi primea Preşedintele invitaţii.

— Da, da – zicea una din ele, trecându-şi mâna peste arhitectura de bucle – i-am spus că trebuie să se realeagă.

— Şi el ce-a răspuns? Căci mă interesează foarte mult...

— A surâs numai, dar ştiu sigur că se va realege. Pentru noi, Candida, e cel mai bun preşedinte pe care l-am avut vreodată. Ajunge să-ţi spun că, de când e el preşedinte, Moncho, bărbatul meu, a avut parte numai de slujbe bune.

În spatele acestor doamne, Tícer oficia în mijlocul unui grup de prieteni:

— Cea care se căsătoreşte capătă căsuţa, dar pierde

cămăşuţa...

— Domnul Preşedinte a întrebat de dumneavoastră, spunea Procurorul militar în dreapta şi în stânga. Domnul Preşedinte a întrebat de dumneavoastră...

— Mii de mulţumiri, îi răspunse Tícer.

— Mii de mulţumiri, răspunse – considerându-se vizat – un jocheu negru, cu picioarele arcuite şi cu dinţii de aur.

Camila ar fi vrut să treacă neobservată. Era însă imposibil. Frumuseţea ei exotică, ochii verzi, goi, pierduţi, corpul fin, copiat fidel de rochia-i de mătase albă, sânii mici, mişcările graţioase şi mai ales originea ei – fiica generalului Canales – totul atrăgea privirile...

Într-un grup, o doamnă comentă:

— Nu face! O femeie care nu poartă corset... Se vede bine că-i de neam prost...

— Şi ca să poată veni la serbare, murmură alta, şi-a transformat rochia de mireasă.

— De ce-or mai ieşi în lume dacă n-au cu ce să se îmbrace? crezu potrivit să adauge o doamnă cu părul rar.

— Vai, ce rele suntem! Eu am spus despre rochie numai aşa, pentru că se vede că sunt săraci.

— Sigur că sunt săraci, ai spus foarte bine! observă doamna cea cu părul rar şi apoi adăugă încet: Se zice că Domnul Preşedinte nu-i mai dă nimic de când s-a căsătorit cu dumneaei.

— Bine, dar Chip-de-înger îi e foarte devotat...

— Era, mai bine zis. Pentru că, după cum spun unii – dacă nu mă credeţi pe mine – acest Chip-de-înger a răpit-o pe cea care-i e acum soţie numai pentru a arunca praf în ochii poliţiei şi pentru ca socrul lui, generalul, să poată scăpa; şi, într-adevăr, a scăpat.

Camila şi Chip-de-înger continuau să înainteze printre invitaţi către capătul sălii unde se afla Preşedintele. Excelenţa-sa stătea de vorbă cu un canonic, doctor Infailibil, înconjurat de un grup de doamne, care, la apropierea stăpânului, rămâneau cu vorba în gură, întocmai ca cel care, înghiţind o lumânare aprinsă, nu îndrăzneşte nici să respire şi nici să deschidă gura; înconjurat de bancheri urmăriţi de justiţie şi eliberaţi pe cauţiune, de partizani zeloşi care nu-şi mai dezlipeau ochii de pe Domnul Preşedinte, fără a cuteza să-l salute când se uita la ei şi nici să se retragă când nu se mai uita; înconjurat de luminătorii

satelor care, deşi opaiţul judecăţii politice le era stins, mai păstrau totuşi o urmă de demnitate umană în micile lor capete de leu, jignite pentru că erau tratate ca şi cum ar fi fost cozi de şoarece.

Camila şi Chip-de-înger se apropiară să-l salute pe Preşedinte. Chip-de-înger îi prezentă soţia. Stăpânul îi întinse Camilei mâna lui dreaptă, mică, rece şi, pronunţându-i numele, îşi opri privirea asupra ei ca şi când i-ar spune: „Uită-te bine cine sunt eu!” În acest timp canonicul saluta cu câteva versuri din Garcilaso[69] apariţia unei frumuseţi care avea numele şi înfăţişarea aceleia pe care o iubea Albanio[70]:

O singură făptură vru Natura
Să facă-asemeni ei, şi după aceea
Sfărmă modelu-n care o turnase.

Valeţii serveau şampanie, prăjituri, migdale sărate, bomboane, ţigări. Şampania aprindea focul fără flacără al recepţiei protocolare, şi totul, ca prin farmec, părea răsturnat; real în oglinzile liniştite şi fictiv în saloane.

— Generale... răsună vocea Preşedintelui, pofteşte afară pe domni, căci vreau să iau masa numai cu doamnele...

Prin uşile care se deschideau spre noaptea senină bărbaţii ieşiră; în grup compact şi fără să spună un cuvânt, unii înghesuindu-se ca să îndeplinească mai repede porunca stăpânului, alţii pentru a-şi ascunde supărarea sub aparenţa grabei. Doamnele se priviră fără să îndrăznească măcar să-şi tragă piciorele sub scaun.

— Poetul poate rămâne... insinuă Preşedintele.

Ofiţerii închiseră uşile. Poetul nu mai ştia unde să se aşeze între atâtea doamne.

— Recită, poete, ordonă Preşedintele, dar ceva frumos: *Cântarea Cântărilor...*

Şi poetul începu să recite ceea ce-şi mai amintea din textul lui Solomon:

---

[69] *Garcilaso de la Vega* (1503–1536), unul din cei mai de seamă poeţi lirici spanioli din timpul Renaşterii, autor al cunoscutelor *Egloge* (n.t.).

[70] *Albanio* şi *Camila,* păstori îndrăgostiţi, care apar în *Egloga a doua* a lui Garcilaso (n.t.).

Cântarea Cântărilor de Solomon făcută
Să mă sărute cu sărutările gurii lui!
Oacheşă sunt, o! fiice ale Ierusalimului,
Dar frumoasă
Precum sunt corturile lui Solomon.
Nu vă uitaţi la mine că sunt oacheşă,
Fiindcă soarele m-a înnegrit...

Ca un mănunchi de mirt este iubitul meu,
Care se odihneşte între sânii mei,
Şi la umbra iubitului meu am stat cu mare dor,
Şi rodul lui e dulce în cerul gurii mele;
El m-a dus în casa de ospăţ
Şi flamura cu care m-a învelit este iubirea...

Juru-vă, o! fiice din Ierusalim,
Nu treziţi, nu sculaţi pe draga mea
Până ce nu-i va fi voia...
Până ce nu-i va fi voia...

Cât eşti de frumoasă, draga mea,
Ochii tăi sunt porumbiţe, prin maramă
Părul tău e asemeni caprelor din Galaad,
Dinţii tăi sunt asemeni unei turme de oi
Care ies din scăldătoare
Şi niciuna din ele nu e stearpă.

Sunt şaizeci de regine şi optzeci de iubite.

Cu un aer funest, Preşedintele se ridică, şi paşii lui păreau paşii unui jaguar care fuge pe vadul unui râu secat. Dispăru pe o uşă, şi perdelele pe care le despărţise pentru a trece îi biciuiră spinarea.

Poet şi auditoriu rămaseră încremeniţi, micşoraţi, goi, pătrunşi de o nelinişte asemănătoare celei care însoţeşte amurgul. Un aghiotant anunţă masa. Se deschiseră uşile şi, în timp ce domnii care stătuseră până atunci pe culoar reintrau tremurând în sală, poetul se apropie de Camila şi o invită la masă. Ea se ridică în picioare şi se pregătea să-i ia braţul, când fu oprită pe la spate de-o mână. Îşi înăbuşi un strigăt. Chip-de-

înger rămăsese ascuns după o perdea, în spatele soţiei lui; toţi îl văzură ieşind din ascunzătoare.

Marimba[71] îşi scutura braţele prinse în clape, legată de rezonanţa micilor ei sicrie.

XXXVI
REVOLUŢIA

Înainte nu se vedea deloc. În urmă înaintau reptile tăcute – lungi bucăţi de potecă – desfăşurându-se în şerpuiri fluide, netede, îngheţate. Pământului i se puteau număra coastele în bălţile seci, uscate, fără iarnă. Arborii se ridicau să respire deasupra vegetaţiei dense, lăptoase. Focurile de bălării luminau ochii cailor obosiţi. Un soldat urina întors cu spatele. Nu i se vedeau picioarele. Ar fi trebuit să i se spună multe, dar camarazii lui nu-i spuneau nimic, ocupaţi cum erau să cureţe armele cu seu şi cu fâşii de fustă care miroseau încă a femeie. Moartea se pregătea să-i ia, îi scotea din paturile lor unul câte unul. Era mai bine să-şi rişte pielea, şi ce-o mai fi or vedea. Gloanţele nu simt nimic când trec prin trupul unui om. Iau, desigur, carnea drept un fel de aer călduţ, dulce, un aer puţin mai dens. Şi fluieră ca nişte păsări ceva mai mari. Ar fi trebuit să i se spună multe, dar camarazii nu-i spuneau nimic, ocupaţi cum erau să-şi ascută cuţitele lungi, cumpărate în vederea revoluţiei de la o fierărie care arsese. „Cântă, cumetre – spunea o voce – că te-am auzit cântând de departe”:

Ingratule,-aveai iubită
Şi-mi spuneai că mă iubeai,
Mai bine de mă lăsai
Să mor floare ofilită...

— Cântă, cumetre, cântă!...

Ne-a luat pe nepusă masă
Serbarea de pe lagună;
Anu-ăsta n-a fost lună,
Şi mai toţi au stat acasă...

[71] Tobă folosită de negrii din Africa. În America, instrument muzical cu clape (n.t.).

— Cântă, cumetre, cântă!...

Ziua când te-ai născut tu
Toţi o ţin drept sărbătoare,
Fu şi-n cer atunci chef mare
Şi chiar Domnul „se făcu”...

„Cântă, cumetre, cântă, drăguţule!”... Peisajul luminat de lună lua culoarea chininei, iar frunzele arborilor tremurau. Zadarnic aşteptaseră ordinul de înaintare. Un lătrat îndepărtat semnala un sat invizibil. Se făcea ziuă. Trupa imobilizată, gata să dea asaltul asupra primei garnizoane, simţea că, o forţă ciudată, subterană îi fura mobilitatea, că oamenii se prefăceau în stane de piatra. Ploaia transformă dimineaţa fără soare într-o fiertură groasă. Şiroaie de apă curgeau pe chipurile şi pe spinările goale ale soldaţilor. Sub ploaie, tot ce se auzea căpăta proporţii. La început fură ştiri trunchiate, contradictorii. Voci inerte, care de teama adevărului, nu spuneau tot ce ştiau. Ceva foarte adânc şi tare se cuibărea în inima soldaţilor: un fel de glob de fier, o urmă de oase. Ca dintr-o singură rană, toată tabăra sângera: generalul Canales murise. Ştirile se concretizau în silabe şi fraze. Silabe de abecedar. Fraze de parastas.

Rachiu şi ţigări colorate cu praf de puşcă şi cu înjurături. Nu era de crezut ceea ce se povestea, chiar dacă ar fi fost ceva sigur. Veteranii tăceau nerăbdători să afle adevărul curat, unii în picioare, alţii culcaţi, alţii aciuiţi pe unde puteau. Îşi smulgeau pălăria de paie, o trânteau de pământ, se scărpinau în cap să-şi rupă pielea. Cei tineri o luaseră la picior, în vale, după veşti. Strălucirea soarelui zăpăcea. Un nor de păsări se învârtejea în depărtare. Din când în când se auzea câte o împuşcătură. Apoi veni seara. Cer de ucigaş, sub mantia zdrenţuită a norilor. Focurile taberei se stinseră, şi totul – cer, pământ, oameni, animale – se topi într-o masă obscură, într-o întunecime pustie. Galopul unui cal tulbură tăcerea cu ropotul său pe care ecoul îl trecu prin tabla înmulţirii. Din santinelă în santinelă se auzi tot mai aproape, şi nu întârzie să sosească, confundându-se cu trupa, care, auzind ce povestea călăreţul, credea că visează cu ochii deschişi. Generalul Canales murise pe neaşteptate, după ce luase masa, tocmai când urma să ia comanda trupelor. Iar

acum ordinul era să se aştepte. „I-au dat ceva, ce mai! rădăcină de *chiltepe*[72], care omoară fără urme, că numai din întâmplare nu se putea să moară tocmai în momentul acela!”, observă o voce. „Şi ar fi trebuit să se păzească”, suspină alta. Aah! Toţi tăcură, înfioraţi până-n călcâiele lor desculţe, înfundate în pământ... „Şi fata lui?”...

După un răstimp, lung ca un vis rău, adăugă altă voce: „Dacă vreţi, eu o blestem; cunosc un descântec pe care l-am învăţat de la un vrăjitor de pe ţărm. O dată, când nu mai era orez la munte şi-am coborât să cumpăr, atunci l-am învăţat... Vreţi?” „Cum credeţi, răspunse alt glas din umbră; cât despre mine, eu zic că da, fiindcă numai ea l-a omorât pe taică-su!”

Galopul calului răsună din nou pe drum – ratapan, ratapan, ratapan! – se auziră din nou strigătele santinelelor, şi din nou se lăsă tăcerea. Ecoul urletelor de *coyotes*[73] se înălţă ca o scară cu două laturi până la luna care apăru târziu şi cu o mare roată roşiatică în jur. Apoi se auzi o bubuitură.

Cu fiecare din cei ce povesteau întâmplarea, generalul Canales ieşea din mormânt ca să-şi repete moartea: se aşeza la masa de lemn, fără faţă de masă, la lumina unei lămpi cu gaz. Se auzea zgomotul tacâmurilor, al farfuriilor, al paşilor ordonanţei. Se auzea gâlgâitul apei turnate în pahar, foşnetul ziarului desfăcut şi... nimic mai mult, niciun geamăt. L-au găsit mort, pe masă, cu obrazul culcat peste *El Nacional*, cu ochii întredeschişi, sticloşi, absorbiţi de-o viziune care nu mai făcea parte din lumea aceasta.

Oamenii se întoarseră la treburile lor obişnuite cu dezgust. Nu mai voiau să fie trataţi ca nişte animale domestice şi plecaseră la revoluţia Galonatului, cum îl numeau, alintându-l, pe generalul Canales, pentru a-şi schimba felul de viaţă şi pentru că Galonatul le promisese să le redea pământul care le fusese smuls pe nedrept sub pretextul desfiinţării vechilor comunităţi. Pentru că le făgăduise să le împartă irigaţiile fără părtinire, să suprime prestaţia, să creeze cooperative agricole pentru importul de unelte, de seminţe, de animale, de îngrăşăminte, de tehnicieni; să uşureze şi să ieftinească transportul, să înlesnească exportul şi vinderea produselor, să încredinţeze presa în mâinile unor persoane alese de către

[72] Plantă cu rădăcina otrăvitoare (n.t.).

[73] Carnasiere din America, asemănătoare lupilor, dar puţin mai mici (n.t.).

popor şi care să răspundă direct în faţa poporului, să desfiinţeze şcolile particulare, să creeze impozite proporţionale, să ieftinească medicamentele, să-i pună la respect pe medici şi avocaţi şi să redea libertatea cultelor, aşa că indienii, fără să fie persecutaţi, să se poată închina la divinităţile lor şi să-şi poată reclădi templele.

Camila află de moartea tatălui său abia după câteva zile. O voce necunoscută îi dădu ştirea prin telefon.

— Tatăl dumitale a murit citind în ziar că Preşedintele republicii v-a fost naş la nuntă...

— Nu-i adevărat! strigă ea.

— Nu-i adevărat? şi vocea îi râse în nas.

— Nu, nu-i adevărat, nu mi-a fost... Alo! Alo! Necunoscutul întrerupse legătura, coborând receptorul încet, ca cel care pleacă pe furiş. Alo! Alo! Alo!...

Se lăsă să cadă într-un fotoliu de paie. Nu simţea nimic. Un moment după aceea camera îi apăru cu totul altfel decât era înainte; înainte avea altă culoare, altă atmosferă. Mort! Mort! Mort! Îşi încleşta mâinile ca şi cum ar fi vrut să rupă ceva şi izbucni în râs – un râs cu fălcile strânse şi cu plânsul oprit în ochii ei verzi.

O cisternă cu apă trecu pe stradă; robinetul lăcrima, în timp ce vasele de metal râdeau.

XXXVII
PETRECEREA LUI TOHIL

— Domnii ce doresc?...

— Bere...

— Pentru mine nu; eu vreau *whisky...*

— Iar eu coniac...

— Atunci aveţi...

— O bere, un *whisky,* un coniac şi ceva gustări!

— Atunci aveţi o bere, un *whisky*, un coniac şi câteva gustări...

— Bravo, prieteni, şi eu ce să fac? se auzi vocea lui Chip-de-înger, care revenea încheindu-se cu grabă la pantaloni.

— Ce vreţi să luaţi? întrebă chelnerul.

— Orice, adu-mi o *chibola*[74]...

[74] Limonadă servită într-o sticlă astupată cu o bilă numită *chibola* (n.t.).

— Vasăzică... o bere, un *whisky,* un coniac şi o *chibola.*

Chip-de-înger îşi trase un scaun şi se aşează alături de un om înalt de doi metri, cu spatele ca o cale ferată, cu mâinile ca o pereche de nicovale şi cu o cicatrice între sprâncenele-i blonde.

— Fă-mi loc, mister Gengis, îi spuse el, că vreau să fiu alături de dumneata.

— Cu multă plăcere, domnule...

— Numai un pahar, şi plec, pentru că mă aşteaptă patronul.

— Ah! continuă mister Gengis, fiindcă-l vezi pe Preşedinte, trebuie să termini cu copilăriile şi să-i spui că sunt neadevărate – dar ştii, absolut neadevărate! – lucrurile pe care le spun unii şi alţii despre dumneata.

— Asta se înţelege de la sine, observă unul din cei patru, cel care ceruse coniac.

— Mie mi-o spui! interveni Chip-de-înger adresându-se lui Gengis.

— Dumitale şi oricui! exclamă americanul, lovind cu palmele în masa de marmură. Căci eu eram acolo în noaptea aceea şi am auzit cu urechile mele ce spunea Procurorul militar despre dumneata: că eşti împotriva realegerii Domnului Preşedinte şi că eşti unul din partizanii revoluţiei, cu răposatul general Canales.

Chip-de-înger îşi ascundea cu greu neliniştea care-l cuprinsese. Să se ducă să-l vadă pe Preşedinte în astfel de împrejurări era temerar.

Chelnerul se apropie să-i servească. Purta un veston alb pe care era brodat cu fir roşu cuvântul *Gambrinus.*

— Poftiţi *whisky...* berea...

Mister Gengis dete peste cap paharul de *whisky* fără să clipească, dintr-odată, ca şi cum ar fi înghiţit un purgativ. Apoi scoase pipa şi şi-o umplu cu tutun.

— Da, prietene, când te aştepţi mai puţin ajung la urechile şefului lucruri din astea, şi n-o să fie prea nostim pentru dumneata. Trebuie să foloseşti momentul şi să-i spui limpede ce este şi ce nu este; ocazie ca asta nu mai întâlneşti.

— Am primit sfatul, mister Gengis, şi la revedere; mă duc să caut o trăsură ca să ajung mai repede; mii de mulţumiri; şi pe curând tuturor.

Mister Gengis îşi aprinse pipa.

— Câte pahare de *whisky* ai băut, mister Gengis? întrebă

unul din comeseni.

— Optsprezece! răspunse americanul cu pipa în gură, cu un ochi pe jumătate închis şi cu altul albastru, albastru-deschis deasupra flăcării mici şi galbene a chibritului.

— Ai dreptate, mare lucru şi băutura asta!

— Asta numai Dumnezeu ştie, eu nu pot spune nimic; întreabă dumneata pe cei care nu beau cum beau eu, din disperare.

— Nu vorbi aşa, mister Gengis!

— Cum să nu vorbesc dacă aşa e!

— E o mare calitate...

— O, nu, mie-mi place mai mult aici, la dumneavoastră; aici spui ceea ce nu simţi, dar cu o singură condiţie: să fie spus foarte frumos!

— Atunci acolo, la dumneavoastră, nu se spun poveşti, nu se scornesc anecdote...

— Nu, absolut nimic, căci tot ceea ce ţine de scorneală se află în *Biblie,* şi e scris admirabil.

— Încă un *whisky*, mister Gengis?

— Cred şi eu c-o să mai iau un *whisky.*

— Bravo, aşa-mi place, dumneata eşti dintre cei care mor pentru un ideal.

— Cum?

— Prietenul meu spune că dumneata faci parte dintre cei care mor...

— Da, da, înţeleg: care mor pentru un ideal, dar eu vreau să fiu dintre cei care trăiesc pentru un ideal, vreau să fiu viu, totuşi se poate să şi mor pentru un ideal.

— Ceea ce-ar vrea acest mister Gengis ar fi să plouă cu *whisky.*

— Nu, nu, căci atunci nu s-ar mai vinde umbrele în formă de umbrele, ci în formă de pâlnii. Şi, după o pauză pe care o umplu cu fumul pipei şi cu respiraţia ei pufăită, adaugă, în timp ce ceilalţi râdeau: Bun băiat Chip-de-înger ăsta; dar dacă nu face ce-i spun, n-o să-l ierte niciodată şi-o să fie vai şi amar de pielea lui!

Un grup de oameni tăcuţi intrară dintr-odată în local; erau mulţi şi uşa nu ajunse pentru toţi deodată. Cea mai mare parte rămaseră în picioare, de o parte şi de alta a uşii, între mese şi lângă bar. Erau în trecere, nu era cazul să ia loc. „Tăcere!”

spuse unul pe jumătate bătrân, pe jumătate scund, pe jumătate chel, pe jumătate nebun, pe jumătate răguşit şi pe jumătate murdar, desfăcând un afiş tipărit, pe care-l lipi cu pap – ajutat de alţi doi – pe una din oglinzile localului.

„Cetăţeni,

A pronunţa numele Domnului Preşedinte al republicii înseamnă a lumina cu făcliile păcii interesele sfinte ale naţiunii care, sub înţeleapta lui cârmuire, a cucerit şi continuă să cucerească nepreţuitele foloase ale progresului şi ale ordinii, ale ordinii şi ale progresului!!! Ca cetăţeni liberi, conştienţi de datoria pe care o avem să veghem asupra propriei noastre soarte, care este şi soarta patriei, şi ca oameni de bine, inamici ai anarhiei, proclamăm că salvarea republicii stă în *realegerea eminentului nostru mandatar, şi numai în realegerea lui!* De ce să primejduim barca statului avântându-ne în necunoscut, când în fruntea ei se află cel mai desăvârşit om de stat al timpurilor noastre, acela pe care Istoria îl va saluta ca Mare între Mari, ca Înţelept între Înţelepţi, ca Liberal, Gânditor şi Democrat??? Chiar şi numai gândul că altcineva ar putea ocupa o atât de înaltă funcţie e un atentat împotriva Destinelor Naţiunii, care sunt destinele noastre, şi cine ar îndrăzni acest lucru – dar nu se va găsi nimeni – ar trebui să fie închis ca nebun primejdios, iar dacă nu ar fi nebun, ar trebui judecat ca trădător de patrie potrivit legilor noastre!!! *Cetăţeni*, *urnele vă aşteaptă!!! Votaţi!!! pe!!! candidatul!!! nostru!!! care!!! va fi!!! reales!!! de către!!! popor!!!*"

Citirea afişului dezlănţui entuziasmul celor care se aflau în local; se auziră „trăiască", aplauze, strigăte şi, la cererea tuturor, vorbi un individ îmbrăcat în nişte haine largi, cu laţe negre şi ochi spălăciţi:

— Patrioţi, gândul meu este acela al unui poet, şi cuvântul meu acela al unui cetăţean! Poet înseamnă cel care a inventat cerul, vă vorbesc deci în calitate de inventator al acestui lucru atât de frumos şi de inutil care se numeşte cer. Ascultaţi cuvântul meu improvizat!... Când acel german, pe care nu l-au înţeles în Germania nici Goethe, nici Kant, nici Schopenhauer, a tratat despre superlativul omului, despre supraom, el a presimţit fără îndoială că din Tata Cosmos şi Mama Natură urma să se nască în inima Americii primul om superior care a existat

vreodată. Vorbesc, domnilor, despre acest făuritor de glorioase dimineţi care binemerită de la patrie, vorbesc de şeful partidului liberal şi ocrotitor al tineretului studios; vorbesc, domnilor, despre Domnul Preşedinte constituţional al republicii, întrucât el este, aşa cum desigur aţi înţeles, supraomul lui Nietzsche[75] superunicul... o spun şi o repet de la înălţimea acestei tribune. Şi spunând astfel lovi cu podul palmei în tejgheaua barului. ...Deci, iubiţi compatrioţi, fără să fim dintre cei care trăiesc din politică şi nici dintre cei care socot că au inventat praful de puşcă numai pentru că ştiu pe dinafară isprăvile lui Chilperic[76]; vă spun, credeţi-mă, în chip dezinteresat, integru şi cinstit că atât timp cât nu există printre noi alt supraom – că printre noi nu sunt decât nebuni şi orbi, orbi şi nebuni de legat – cum am putea permite să se treacă frânele guvernului din mâinile arhisuprauunicului, care acuma şi totdeauna va conduce carul adoratei noastre patrii, în mâinile altui cetăţean, ale unui cetăţean oarecare, ale unui cetăţean-concetăţean care, chiar presupunând că are toate meritele din lume, nu rămâne decât tot un om. Democraţia a terminat cu împăraţii şi cu regii din bătrâna şi obosita Europă, dar trebuie să recunoaştem că, transplantată în America, ea suferă altoiul aproape divin al supraomului şi dă naştere la o nouă formă de guvern: supradem ocraţia. Şi în legătură cu aceasta, domnilor, voi avea plăcerea să vă recit...

— Recită, poetule, se înălţă o voce, dar nu oda...

— ...nocturna mea în do major dedicată superunicului!

După poet, urmară la cuvânt câţiva indivizi şi mai îndârjiţi împotriva „bandei nefaste”, împotriva abecedarelor confesionale şi a uneltelor preoţimii. Unuia din asistenţi începu să-i curgă sânge pe nas şi începu să ţipe – între două discursuri – să i se aducă o cărămidă nouă, muiată în apă, ca s-o miroase şi să-i treacă hemoragia.

— La ora asta, spuse mister Gengis, Chip-de-înger se află între perete şi Domnul Preşedinte. Mi-a plăcut cum a vorbit

---

[75] *Friedrich Nietzsche*(1844–1900), filozof german, adept al unor sisteme idealiste reacţionare; susţine, printre altele, teoria „supraomului”, care preconizează individualismul feroce şi politica puterii, teorie îmbrăţişată de partidele fasciste (n.r.).

[76] Regele francilor (539–584), a cărui domnie s-a caracterizat prin mulţimea intrigilor, asasinatelor şi războaielor (n.t.).

poetul ăsta, dar cu cred că trebuie să fie foarte trist să fii poet. Numai meseria de avocat trebuie să fie ceva şi mai trist, cel mai trist lucru din lume. Şi cu asta, o să mai beau un *whisky.* Ei! să vină încă un *whisky!* strigă, un *whisky* pentru acest tip hipersuper ca şi...

Ieşind de la *Gambrinus,* Chip-de-înger se întâlni cu Ministrul de război.

— Încotro, domnule general?

— Spre patron...

— Atunci să mergem împreună....

— Şi dumneata tot la el? Să aşteptăm trăsura mea, trebuie să sosească. Nu-ţi spun nimic, dar vin de la o văduvă...

— Ştiu că-ţi plac văduvele vesele, domnule general...

— Dar nu vreau să se facă muzică pe chestia asta.

— Nu, asta nu-i muzică, e *Clicot*[77]!

— Ce *Clicot,* nici nu se compară! Dama de casaţie, clasa una!

— Caramba!

Trăsura alunecă fără zgomot, ca pe roate de sugativă. În posturile din colţuri se auzeau jandarmii care îşi transmiteau semnalul: „Soseşte Ministrul de război, soseşte Ministrul de război, soseşte...”

Preşedintele se plimba de-a lungul cabinetului, cu paşi mici, cu pălăria adusă de pe vârful capului spre frunte, cu gulerul hainei ridicat peste un fular care-i acoperea ceafa, cu pălărie neagră, ghete negre...

— Cum e vremea, generale?

— Răcoroasă, Domnule Preşedinte...

— Şi Miguel fără pardesiu...

— Domnule Preşedinte...

— Nu vreau s-aud nimic. Tremuri, şi totuşi parcă văd c-ai să-mi spui că nu ţi-e frig. Generale, trimite pe cineva la Miguel acasă ca să-i aducă imediat pardesiul.

Ieşind, Ministrul de război se frânse în plecăciuni – cât pe-aci să-i cadă sabia – în timp ce Preşedintele lua loc pe o sofa de paie, oferindu-i lui Chip-de-înger fotoliul cel mai apropiat.

— Vezi, Miguel, spuse el aşezându-se, aici eu trebuie să fac totul şi să mă amestec în toate, pentru că mi-a revenit sarcina

[77] Joc de cuvinte şi aluzie la marca de şampanie franţuzească *Veuve-Clicot* (Văduva-Clicot) (n.t.).

să guvernez un popor de „am de gând”, un popor de „voi face şi drege”. De aceea trebuie să recurg la prieteni pentru lucrurile pe care nu le pot face eu însumi. Acest popor de veleitari – aici făcu o pauză – adică de oameni care au cele mai bune intenţii din lume ca să facă şi să dreagă, dar care, lipsiţi de voinţă, nu fac şi nu dreg nimic, nu dau nici mireasmă, nici duhoare, ca găinaţul de papagal. Aşa se face că la noi industriaşul îşi trece viaţa spunând şi repetând: *voi* clădi o fabrică, *voi* monta maşini noi, *voi* face aşa şi pe dincolo şi încă ceva pe deasupra; domnul agricultor declară: *voi* introduce alte culturi, *voi* exporta produse; literatul: *voi* scrie o carte profesorul: *voi* deschide o şcoală; comerciantul: *voi* încerca cutare sau cutare afacere, şi ziariştii – porcii ăştia care numesc osânza suflet! – *vom* îndreptă ţara; dar, aşa cum îţi spuneam la început, nimeni nu face nimic şi, natural, nu-mi rămâne decât mie, care sunt Preşedintele republicii, să fac totul, chiar dacă nu iese decât foc de artificii. Dacă n-aş fi eu, n-ar merge nici loteria, că până şi-acolo tot eu trebuie s-o îndrum pe zeiţa oarbă a norocului...

Îşi netezi mustaţa cu vârful degetelor fragile, transparente, de culoarea stufului şi continuă, schimbând tonul:

— Vreau să spun că, deşi lucrurile stau aşa cum ţi-am spus, împrejurările mă obligă să folosesc serviciile celor care – întocmai ca tine – dacă aproape îmi sunt atât de preţioşi, cu atât mai mult îmi pot fi în afara republicii, acolo unde maşinaţiile inamicilor mei, intrigile şi pamfletele lor veninoase sunt pe punctul de a da peste cap realegerea mea...

Plecă ochii în jos ca două muşte zăpăcite, bete de sânge, şi continuă să vorbească:

— Nu mă refer la Canales şi nici la partizanii lui; moartea mi-a fost şi-mi va fi totdeauna cea mai bună aliată, Miguel! Mă refer la cei care încearcă să influenţeze opinia nord-americană, urmărind ca Washington-ul să-mi retragă încrederea. Se prea poate ca fiara din cuşcă să înceapă a năpârli, dar tocmai din pricina asta nu vrea să i se ia blana de tot, nu-i aşa? Spun unii că sunt un bătrân cu creierul ramolit şi cu inima mai tare ca piatra – oameni răi, lasă-i să spună! – dar ca înşişi concetăţenii mei să exploateze din motive politice ceea ce eu am făcut pentru a salva ţara de jaful acestor nemernici, asta depăşeşte orice. Realegerea mea e primejduită, şi din pricina asta te-am chemat. Am nevoie să te duci la Washington şi să mă informezi

amănunţit despre ceea ce se întâmplă în cuiburile astea de ură, în convoiurile astea de înmormântare în care, dacă vrei să ai rolul cel frumos, ca în toate înmormântările, ar trebui să fii în locul mortului.

— Domnule Preşedinte... bâlbâi Chip-de-înger, neştiind dacă trebuie să urmeze sfatul lui mister Gengis, care-l îndemna să limpezească lucrurile, căci se temea să nu compromită, printr-o indiscreţie oarecare, acea călătorie care, înţelese din primul moment, era salvarea lui. Domnule Preşedinte, ştiţi prea bine că sunt gata să execut în orice împrejurări ordinele dumneavoastră; totuşi, dacă mi-aţi permite să spun două cuvinte, pentru că eu am năzuit întotdeauna să fiu cel din urmă dintre servitorii dumneavoastră, dar cel mai leal şi statornic, aş vrea să vă cer, dacă excelenţa-voastră nu vede nicio piedică în această privinţă, ca, înainte de-a mi se încredinţa o atât de delicată misiune, să binevoiţi a ordona să se cerceteze dacă sunt sau nu adevărate învinuirile gratuite pe care mi le aduc anumiţi duşmani ai excelenţei-voastre. Şi, ca să citez nume, în primul rând Procurorul militar...

— Dar cine stă să creadă născocirile astea?

— Excelenţa-voastră nu poate să se îndoiască de devotamentul meu total faţă de persoana şi guvernul domniei-voastre, dar n-aş vrea să-mi acordaţi încrederea domniei-voastre fără să controlaţi înainte dacă sunt sau nu adevărate afirmaţiile Procurorului.

— Eu nu te întreb pe dumneata, Miguel, ceea ce am eu de făcut! Să terminăm deci! Eu ştiu totul şi am să-ţi spun chiar mai mult: în biroul ăsta am dosarul pe care l-a alcătuit Procurorul militar împotriva ta cu ocazia fugii lui Canales. Mai mult încă: pot să-ţi afirm că ura Procurorului militar se datorează unei împrejurări pe care poate că tu nici n-o cunoşti: Procurorul militar, de acord cu poliţia, intenţiona s-o răpească pe aceea care e acum soţia ta şi s-o vândă patroanei unui bordel de la care, cum ştii, primise 10.000 de *pesos* în contul mărfii; iar oalele sparte le-a plătit o biată femeie, acum pe jumătate nebună.

Chip-de-înger rămase nemişcat, stăpân pe cele mai mici gesturi, acum că se afla în faţa patronului. Refugiindu-se în întunecimea ochilor lui catifelaţi, îşi îngropa în suflet tot ceea ce simţea, palid şi îngheţat ca fotoliul, din şuviţe de bambus, pe

care stătea.

— Dacă-mi permiteţi, aş prefera să rămân lângă excelenţa-voastră şi să vă apăr cu propriul meu sânge.

— Vrei să spui că nu primeşti?

— Nu, nu vreau să spun aceasta, Domnule Preşedinte...

— Atunci, destul cu comentariile, toată discuţia e de prisos. Ziarele vor publica mâine vestea plecării tale şi nu cred că e un lucru de la care să te sustragi; Ministrul de război are dispoziţie să-ţi înmâneze chiar astăzi suma necesară pregătirilor de călătorie; îţi voi trimite la gară banii pentru cheltuieli, precum, şi instrucţiunile.

O palpitaţie subterană de orologiu subteran care arată orele fatale începea pentru Chip-de-înger. Printr-o fereastră larg deschisă între sprâncenele lui negre vedea un foc mare, aprins aproape de chiparoşii de cărbune verzui şi alături de zidurile de fum alb, iar în mijlocul unei curţi măturate de noapte, o îngrămădire de santinele şi o puzderie de stele. Patru umbre sacerdotale însemnau colţurile curţii, tuspatru înveşmântate în muşchi – alegorii fluviale – tuspatru cu mănuşi de piele de broască, mai mult verde decât galbenă, tuspatru cu un ochi închis pe partea feţei neumbrite şi cu un ochi deschis, terminat cu un mugur de lămâi, în partea mâncată de întuneric. Deodată se auziră sunetele unei tobe de *tún*[78], şi mulţi oameni, deghizaţi în animale, intrară în şir indian, ţopăind. De pe ramurile *tún*-ului, însângerate şi tremurătoare, coborau racii curenţilor de aer şi alergau viermii mormintelor de foc. Oamenii dansau ca să nu rămână lipiţi de pământ sau de vânt odată cu sunetele *tún*-ului, alimentând flăcările cu răşina frunţilor lor. Dintr-o penumbră de culoarea bălegarului se desprinse un omuleţ cu o faţă *de güisquil*[79] trecut, umflându-şi obrajii cu limba, cu spini pe frunte, fără urechi şi purtând pe burtă o centură păroasă, împodobită cu capete de războinici şi frunze de *ayote.* Seapropie pentru a sufla în jerba flăcărilor şi, spre bucuria oarbă a *tacuazín*[80]-ilor, fură focul cu gura, mestecându-l ca şi cum ar fi *copal*[81] pentru a nu se arde. Un strigăt se scurse în obscuritatea care se căţăra

[78] Arbore din al cărui trunchi, scobit, se fac tobe (n.t.).

[79] Fructul unei plante agăţătoare din America Centrală (n.t.).

[80] Mamifer carnivor, specific continentului american (n.t.).

[81] Răşină care se extrage, din anumiţi arbori din regiunea tropicală (n.t.).

pe arbori şi se auziră, aproape şi departe, glasurile plângăreţe ale triburilor care, părăsite în pădurea oarbă din naştere, luptau cu măruntaiele lor – animale înfometate; cu gâtlejurile lor – păsări însetate; şi cu teama, cu greaţa, cu nevoile lor, cerându-l pe Tohil, *Cel care dăruieşte focul*, ca să le dea din nou făclia aprinsă a luminii. Tohil sosi călărind pe un râu făcut din piepturi de porumbei, care se scurgeau ca laptele. Căpriorii alergau ca să nu se oprească apa, căpriori cu coarnelemai fine ca ploaia şi cu picioruşe care se terminau într-o vânturare de aer şi nisip. Păsările alergau ca să nu li se oprească, reflexul ce plutea pe apă. Păsări cu oasele mai subţiri decât penele. Bum-buum-bum, răsunau bubuiturile sub pământ. Tohil cerea sacrificii omeneşti. Triburile aduseră în faţa lui pe cei mai buni vânători, cei cu *cerbatana*[82] ridicată şi cu praştiile încărcate.

„Şi aceşti oameni ce vor vâna? Oameni?” întrebă Tohil. Bum-buum-bum-bum... bubuiră sub pământ loviturile.

„Cum vrei tu, răspunseră triburile, numai să ne redai focul, tu, *Cel care dăruieşti focul*, ca să nu ne îngheţe carnea, ca să nu ne îngheţe oasele, nici aerul, nici unghiile, nici limba, nici părul! Numai să nu ne mai moară viaţa, deşi ne istovim cu toţii ca să trăiască mai departe moartea!”

„Sunt mulţumit! spuse Tohil. Bum-buum-bum! bubuiră loviturile sub pământ. Sunt mulţumit! Pe oamenii care vânează oameni pot să-mi întemeiez stăpânirea. Nu va mai fi nici moarte adevărată, nici viaţă adevărată. Să mi se dănţuiască *jicara!”*

Şi fiecare vânător-războinic dănţui *jicara* până-şi pierdu răsuflarea, în ritmul *tún*-ului, al bubuitului subteran şi al mormintelor care jucau în ochii lui Tohil.

După această viziune inexplicabilă, Chip-de-înger se despărţi de Preşedinte. La plecare, Ministrul de război îl chemă pentru a-i înmâna un pachet de bilete şi pardesiul.

— Dumneavoastră nu mergeţi, domnule general? Aproape că nu-şi găsea cuvintele...

Dacă s-ar putea... Poate c-o să te ajung şi eu din urmă, sau poate c-o să ne întâlnim în altă zi; dar acum trebuie să rămân, vezi şi dumneata... şi-şi întoarse capul peste umărul drept, pentru a auzi vocea stăpânului.

---

[82] Armă indiană, formată dintr-o ţeavă lungă, prin care, suflând, se pot lansa mici proiectile (n.t.).

XXXVIII
CĂLĂTORIA

Şi acest râu care curgea pe acoperiş – în timp ce-i făcea valizele – se vărsa foarte departe, în imensitatea care dădea spre câmpie, sau poate spre mare. O pală de vânt deschise fereastra, ploaia intră ca şi cum geamurile s-ar fi făcut bucăţi, tremurară perdelele, hârtiile, uşile, dar Camila continuă să-i aşeze lucrurile. Golul cuferelor pe care-l umplea încet-încet o izola de lume, şi, cu toate că furtuna îi prindea ace de fulger în păr, nu simţea nimic din plin, nimic deosebit. Totul i se părea egal, gol, trunchiat, fără greutate, fără trup, fără suflet, aşa cum era ea însăşi.

— ...Între a trăi aici şi a trăi departe de fiară, e o prăpastie! repetă Chip-de-înger, închizând fereastra. Ce spui?... A căzut tocmai la vreme! Cum să scap o astfel de ocazie!

— Dar vrăjitorii aceia de care-mi spuneai azi-noapte că i-ai văzut dănţuind în casa lui...

— Asta n-are mare importanţă... Un tunet îi astupă vocea. ...Şi, de altfel, spune-mi, ce-ar putea să ghicească? Mă rog, nu mă trimite el la Washington? Nu-mi plăteşte el drumul? La dracu! Când voi fi departe, s-ar putea să-şi schimbe părerea; vii şi tu atunci, sub pretext că eşti bolnavă sau că sunt eu bolnav, şi după asta n-are decât să ne caute în calendar...

— Şi dacă nu mă lasă să plec...

— Atunci îmi ţin gura, mă întorc şi n-am pierdut nimic, nu-i aşa? Cine nu încearcă nimic nu izbuteşte nimic.

— Ţie toate ţi se par uşoare...

— Şi cu ceea ce avem putem trăi oriunde; dar ştii, să trăim, ceea ce se numeşte cu adevărat a trăi, să nu mai repetăm în fiecare clipă: „Gândesc cu capul Domnului Preşedinte, deci exist...”

Camila îl privi îndelung, cu ochii umezi, cu gura plină parcă de câlţi şi cu o răpăială de ploaie în urechi.

— Bine, dar de ce plângi?... Nu mai plânge...

— Şi ce vrei să fac?

— Cu femeile trebuie să se întâmple întotdeauna acelaşi lucru!

— Lasă-mă!

— Pentru numele lui Dumnezeu, o să te-mbolnăveşti dac-o să plângi mereu aşa...

— Nu, lasă-mă!

— S-ar crede că mă duc la moarte, sau c-or să mă îngroape de viu!

— Lasă-mă!

Chip-de-înger o luă în braţe. Pe obrajii lui de bărbat care cunoştea plânsul curgeau două şiruri de lacrimi răsucite şi arzătoare pe care durerea le făcea să izvorască neîncetat.

— O să-mi scrii... murmură Camila.

— Bineînţeles...

— Şi des, te rog! Vezi, noi n-am fost despărţiţi niciodată. Să nu mă laşi fără veşti, căci ar însemna să mor dac-ar trece zile şi zile fără să ştiu nimic despre tine... Şi, păzeşte-te! Nu te încrede în nimeni, auzi? Fereşte-te mai ales de compatrioţi; sunt aşa de răi... Dar, ceea ce te rog mai mult... sărutările soţului ei îi tăiau cuvintele, este... ceea ce te rog... e... să-mi scrii!

Chip-de-înger închise cuferele fără a-şi desprinde ochii din aceia – iubitori şi pierduţi – ai soţiei. Ploua cu găleata. Apa se scurgea pe burlane ca nişte lanţuri grele. Pe amândoi îi îneca gândul zilei următoare, atât de apropiată, încât, fără să spună un cuvânt – căci totul era gata – se dezbrăcară ca să se culce, cu auzul împărţit între tictacul orologiului, care tăia în bucăţele mărunte ultimele ore, şi zumzetul ţânţarilor care nu-i lăsau să doarmă.

— Uite, abia acum îmi vine în minte c-ar fi trebuit să spun să închidă ferestrele ca să nu intre ţânţarii! Ce zăpăcită sunt, Doamne!

Drept orice răspuns, Chip-de-înger o strânse la piept. O simţea ca un mieluşel slab, fără glas.

Nu îndrăznea să stingă lumina, nici să închidă ochii, nici să rostească vreun cuvânt. Erau atât de aproape unul de altul sub lumină, şi apoi glasul sapă o distanţă atât de mare între cei care vorbesc, ploapele despart atât de mult... A rămânea în întuneric e ca şi cum ai fi departe... Şi voiau să-şi spună atât de multe în acea ultimă noapte, încât, oricâte şi-ar fi spus, tot li s-ar fi părut că-şi vorbesc prin telegrame.

Zarva servitoarelor care fugăreau un pui printre răzoare umplu curtea. Ploaia încetase şi apa se strecura prin burlane ca într-o clepsidră. Puiul alerga, sărea, se zbătea ca să scape de la

moarte.

Servitoarele nu se mai opreau. Goană. Strigăte. Puiul le trecea printre mâini palpitând, înspăimântat, cu ochii ieşiţi, cu ciocul căscat, gâfâind, cu aripile deschise ca nişte braţe în cruce.

Strâns îmbrăţişaţi, mângâindu-se cu degete tremurătoare, între moarte şi somn, fără întindere, nici greutate, aerieni... „Iubire”, îi spuse ea. „Cerul meu”, spuse el.

Puiul se izbi de un zid, sau zidul veni peste el. Amândouă lucrurile le simţea în inimă... Îi sucină gâtul... Scutura aripile ca şi cum, mort, ar mai fi putut să zboare...

— S-a şi murdărit, nenorocitul! strigă bucătăreasa şi, scuturând penele care-i pătau şorţul, se duse să-şi spele mâinile în cada plină cu apă de ploaie.

Camila închise ochii...

Orologiul îşi încetini mersul – tic-tac! tic-tac!...

Chip-de-înger se grăbi să frunzărească hârtiile pe care Preşedintele i le trimisese printr-un ofiţer la gară. Oraşul zgâria cerul cu unghiile murdare ale acoperişurilor... Acum rămânea tot mai mult în urmă. Documentele îl liniştiră. Ce noroc să plece atât de departe de omul acela – şi încă în compartiment de clasa întâi, înconjurat de felurite atenţii, fără spioni după el şi cu buzunarul doldora de cecuri! Închise ochii pe jumătate, ca să se poată gândi mai bine. La trecerea trenului, câmpiile se însufleţeau şi începeau să fugă ca nişte copiliţe, una după alta, una după alta: arbori, case, poduri...

...Ce noroc să plece atât de departe de omul acela, şi încă în compartiment de clasa întâi!...

...Una după alta, una după alta... Casa fugărea arborele, arborele bariera, bariera podul, podul drumul, drumul râul, râul muntele, muntele norul, norul semănăturile, semănăturile pe plugar, plugarul vitele...

...Înconjurat de felurite atenţii, fără spioni după el...

...Vitele fugăreau casa, casa arborele, arborele bariera, bariera podurile, podurile drumurile, drumurile râul, râul muntele, muntele norul...

...Un sat de reflexe alerga pe un râuleţ cu pieliţa transparentă şi cu fundul întunecat ca bufniţa...

...Norul fugărea semănăturile, semănăturile pe plugar,

plugarul vitele, vitele...

...fără spioni după el... cu buzunarul doldora de cecuri...

...vitele fugăreau casa, casa arborele, arborele bariera, bariera...

...cu buzunarul doldora de cecuri!

...un pod trecea ca o muzicuţă prin gurile ferestrelor... Lumină şi umbră, scări, ciucuri de fier, aripi de rândunică...

...Bariera fugărea casa, casa drumul, drumul râul, râul muntele, muntele...

Chip-de-înger îşi lăsă capul pe speteaza fotoliului de paie împletite. Urmărea şesurile joase, calde, impasibile ale coastei cu ochii năpădiţi de somn şi cu senzaţia confuză de-a merge cu trenul şi de-a nu merge cu trenul, de-a rămâne în urma lui, tot mai în urmă.

Dormea somnul frământat al fugarului, al celui care ştie că până şi aerul pe care-l respiră e îmbibat de primejdii. Deschidea deodată ochii şi se regăsea în fotoliul său ca şi cum ar fi sărit în tren pe o gaură invizibilă, cu gâtul înţepenit, cu faţa transpirată şi cu un nor de muşte pe frunte.

Deasupra vegetaţiei se îngrămădeau nori nemişcaţi, pântecoşi, ghiftuiţi de apă de mare, cu ghearele razelor ascunse în vălătucii de scamă cenuşie.

Un sat veni spre el, trecu şi se duse mai departe; un sat în aparenţă nelocuit, un sat cu case de halviţă, între grămezile de frunze, uscate de porumb dintre biserică şi cimitir. Dar bucuria celui care pleacă îi împăienjeni ochii. Pământul acela, cu arzătoarea lui primăvară, era patria lui, iubirea lui, mama lui şi, oricât de hotărât ar fi fost el să trăiască – reînviat la viaţă – departe, lăsând în urmă acele sate, prezenţa, nevăzută, a acelor arbori cu braţele în cruce şi a pietrelor de pe morminte, va face întotdeauna din el un mort printre vii, pierdut între oamenii altor ţări.

Gări după gări se succedau neîncetat! Trenul gonea fără să se oprească, bălăbănindu-se pe şinele slab fixate. Aici un fluierat, acolo scrâşnire a frânelor prea strânse, dincolo un colac de fum murdar pe creştetul unei stânci. Pasagerii îşi făceau vânt cu pălăriile, cu ziarele, cu batistele, învăluiţi în aerul cald cu o mie de picături de sudoare care le ieşea din corp, exasperaţi de băncile incomode, de zgomot... Rufele îi înţepau ca şi cum ar fi fost ţesute din sute de labe mici de insecte care le-ar fi mers pe

piele, capul îi mânca de parcă părul ar fi început să li se mişte şi să meargă, erau însetaţi ca după purgativ, trişti ca de moarte.

Coborî seara, după încremenirea luminii, după suferinţa ploii istovite; orizontul începu să se descompună, iar în depărtare, foarte departe, prinseră să lucească dungile amurgului, sardele luminoase, scăldate în untdelemn albastru.

Un lucrător de la căile ferate trecu din vagon în vagon, aprinzând lămpile. Chip-de-înger îşi aranja gulerul, cravata, privi ceasul... Mai erau douăzeci de minute până să ajungă în port – pentru el un secol. Ardea de nerăbdare să se afle teafăr şi în siguranţă pe vapor. Se plecă pe fereastră să vadă dacă distinge ceva în întuneric. Simţi un miros de plante. Auzi cum trec peste un râu. Mai departe alt râu, poate acelaşi...

Trenul îşi încetini mersul, trecând pe uliţele unui sătuleţ, întinse ca nişte hamace în umbră, şi, puţin câte puţin, se opri. Coborâră călători din clasa a doua, oameni cu boccele, gălăgioşi şi grăbiţi. Trenul continuă tot mai încet, spre cheiul portului. Se şi auzea zgomotul valurilor care izbeau ţărmul, se ghiceau, în nehotărâtul clarobscur, clădirile vămii, mirosind a catran, se şi simţea, respiraţia aţipită a milioane de fiinţe dulci şi sărate....

Chip-de-înger îl salută de departe pe comandantul portului – maiorul Farfán!... – fericit să reîntâlnească, într-o împrejurare aşa de delicată, un prieten care-i datora viaţa – maiorul Farfán!...

Farfán îi răspunse la salut, îi spuse – din faţa ferestrei – să nu se ocupe de valize, că veneau imediat câţiva soldaţi să le ducă la vapor, şi, când se opri trenul, se urcă să-i strângă mâna cu cele mai vii semne de bucurie. Ceilalţi călători coborâră în mare grabă.

— Dar ce s-a întâmplat cu dumneavoastră?... Ce mai faceţi?...

— Dar dumneata, domnule maior? Deşi n-ar trebui să te întreb, pentru că se vede... Îţi străluceşte faţa...

— Domnul Preşedinte mi-a telegrafiat să mă pun la dispoziţia dumneavoastră, să nu duceţi lipsă de nimic.

— Foarte amabil, domnule maior.

Vagonul se golise în câteva momente. Farfán scoase capul pe una din ferestre şi strigă:

— Locotenente, vezi să vină pentru cufere. Ce-i cu întârzierea asta?...

La aceste cuvinte, la uşile vagonului apărură grupuri de soldaţi înarmaţi. Chip-de-înger înţelese manopera prea târziu.

— Din ordinul Domnului Preşedinte, îi spuse Farfán cu revolverul în mână, eşti arestat!

— Dar, domnule maior!... Chiar Domnul Preşedinte... Cum se poate ca?... Vino, fii bun, vino cu mine: dă-mi voie să telegrafiez...

— Ordinele sunt precise, don Miguel, şi e preferabil să stai liniştit.

— Bine, cum vrei, dar eu nu pot să pierd vaporul, merg în misiune, nu pot să...

— Tăcere, te rog, şi predă imediat tot ce ai asupra dumitale!

— Farfán!

— Predă, îţi spun!

— Ascultă-mă, te rog!

— Nu te opune, atât îţi spun!

— E mai bine să mă asculţi, maiorule!

— Gata, destulă discuţie!

— Duc instrucţiunile confidenţiale ale Domnului Preşedinte... şi dumneata vei fi responsabil...

— Sergent, percheziţionează-l pe domnul! O să vedem acum cine-i mai tare!

Din umbră ieşi un individ cu chipul ascuns de-o batistă, înalt, palid, aproape blond, întocmai ca şi Chip-de-înger; puse mâna pe ceea ce sergentul smulgea adevăratului Chip-de-înger (paşaport, cecuri, certificat de căsătorie, batiste, butoni, apoi – umezindu-i degetul cu scuipat – îi scoase inelul, înăuntrul căruia era gravat numele soţiei lui) şi dispăru imediat.

Sirena vaporului se auzi mult mai târziu.

Arestatul îşi astupă urechile cu mâinile. Îl ardeau lacrimile. Ar fi vrut să spargă uşile, să fugă, să zboare, să treacă marea, să nu fie el cel care rămâne – ce şuvoi tumultuos simţea sub piele, ce durere de cicatrice în tot corpul! – ci celălalt; cel care se depărta cu valiza şi cu numele lui în cabina numărul 17 spre New York.

XXXIX
PORTUL

Totul se odihnea în calmul dinaintea întoarcerii mareei, afară de lanţurile umede de sare, cu o scânteie de astru – reflex al farurilor pierdute în întuneric – şi afară de arestatul care mergea agitat încoace şi încolo, ca după o încăierare, cu părul căzut pe ochi, cu hainele în dezordine, incapabil să stea jos, asemenea celor care se zbat în somn cu gemete şi cuvinte pe jumătate rostite, ca să scape de mâna lui Dumnezeu care-i duce, care-i târăşte, fiindcă are nevoie de ei pentru plăgi, pentru morţi năprasnice, pentru crime puse dinainte la cale, ca să fie găsiţi înjunghiaţi.

„Singura mea mângâiere – îşi spunea el – e Farfán! Ce m-aş face dacă n-ar fi el comandantul portului! Aşa, cel puţin, Camila va şti că m-au împuşcat, m-au îngropat şi, gata, nimic nou de semnalat!”

Zgomotul paşilor lui pe podea se auzea – asemeni loviturilor unui ciocan cu două picioare – de-a lungul vagonului înconjurat de santinele, şi totuşi paşii lui îl purtau departe, foarte departe, prin amintirea satelor pe care tocmai le străbătuse, prin noroiul întunericului lor, prin praful orbitor al zilelor lor însorite, stăpânit de spaima bisericii şi a cimitirului, a bisericii şi a cimitirului. N-au mai rămas vii decât credinţa şi morţii!

Ceasul de la comandament bătu o dată. Păianjenii tremurară. Bătuse noaptea jumătate; acul cel mare trecuse, minut cu minut, de miezul nopţii. Alene, maiorul Farfán îşi petrecu întâi braţul drept, apoi pe cel stâng prin mânecile vestonului şi, cu aceeaşi încetineală, începu să şi-l încheie, de la nasturele de jos la cei de sus, fără să vadă nimic din ceea ce-i cădea sub privire: o hartă reprezentând Republica, mare cât un căscat, un prosop murdar, o carapace de broască ţestoasă, o puşcă, nişte raniţe... Nasture cu nasture, până la guler. Ajungând aici, ridică capul, şi atunci ochii lui se întâlniră cu ceva la care nu se putea uita fără să nu ia poziţia de drepţi: portretul Domnului Preşedinte.

Îşi termină de încheiat vestonul, aprinse o ţigară la flacăra lămpii, îşi luă cravaşa şi ieşi în stradă. Soldaţii nu-l auziră trecând – dormeau pe pământ, înfăşuraţi în mantalele lor ca nişte mumii. Santinelele îi prezentară armele. Ofiţerul de gardă se ridică, vrând să scuipe viermele de cenuşă pe care i-l lăsase ţigara pe buzele lui adormite, şi abia avu timp să-l scuture cu dosul mâinii înainte de-a saluta, milităreşte: „Totul e în ordine,

domnule maior!”

Fluviile intrau în mare ca nişte mustăţi de pisică în ceaşca cu lapte. Umbra lichefiată a arborilor, greutatea şopârlelor îngropate în nămol, febra ochilor paludici, plânsul necontenit, toate se vărsau în mare.

Când Farfán intră în vagon, se apropie un om cu un felinar. Îl urmau doi soldaţi surâzători, ocupaţi să descurce – cu patru mâini – frânghia adusă pentru prizonier. Îl legară din ordinul lui Farfán şi-l porniră spre sat, urmat de santinelele care păziseră vagonul. Chip-de-înger nu opuse rezistenţă. În gestul şi vocea maiorului, în *zelul* cerut de el soldaţilor care, şi fără îndemnurile lui, îl tratau cu destulă brutalitate, el credea că ghiceşte manevra prietenului său care, ca să-i poată fi de folos după aceea, când vor rămâne singuri la comandament, trebuia să nu se compromită dinainte. Totuşi nu-l duceau la comandament. Trecând de gară, cotiră spre ramura cea mai depărtată a căii ferate şi, lovindu-l, îl siliră să se urce într-un vagon de vite, cu bălegar pe jos. Îl loveau fără să fi făcut nimic, ascultând parcă de nişte ordine primite mai dinainte.

— De ce mă lovesc, Farfán? se întoarse strigând către maiorul care urma convoiul conversând cu purtătorul felinarului.

Răspunsul fu un pat de puşcă, dar, în loc să-l lovească în spate, îl izbiră în cap, însângerându-i o ureche şi făcându-l să cadă pe brânci în bălegar.

Răsuflă ca să poată scuipa murdăria din gură şi vru să protesteze.

— Să taci, n-auzi?! Să taci! strigă Farfán ridicând cravaşa.

— Maior Farfán! ţipă Chip-de-înger scos din fire, fără să se înfricoşeze, în aerul care şi începuse să miroase a sânge.

Lui Farfán îi fu frică de ceea ce-ar fi putut spune Chip-de-înger şi lovi din răsputeri. Cravaşa se întipări pe obrazul nefericitului care se zbătea, în genunchi, să-şi desfacă mâinile legate la spate.

— ...Înţeleg acum, spuse cu voce tremurătoare, de nestăpânit, biciuitoare, înţeleg... bătălia asta... îţi va aduce încă un galon...

— Taci, că, de nu!... urlă Farfán ridicând din nou cravaşa.

Cel care ţinea felinarul îi opri braţul.

— Loveşte, nu te opri, sunt doar bărbat, iar cravaşa e o armă de castraţi!...

Două, trei, patru, cinci lovituri plouară în mai puţin de-o secundă peste faţa prizonierului.

— Domnule maior, liniştiţi-vă!... Liniştiţi-vă!... interveni cel cu felinarul.

— Nu, nu!... Pe ticălosul ăsta am să-l fac să muşte ţărâna... Ce-a spus contra armatei nu poate rămâne aşa... Banditule, scârnăvie!... Şi lovind, nu cu cravaşa, care se rupsese, ci cu ţeava pistolului, smulgea, de pe faţa şi din capul arestatului, bucăţi de carne şi smocuri de păr, repetând la fiecare lovitură cu voce sugrumată: „Armată... instituţie, scârnăvie... aşa...”

Corpul victimei, care căzuse în nesimţire, fu ridicat din bălegar şi târât de la un capăt la altul al căii ferate, până se formă trenul de marfă care trebuia să-l ducă înapoi în capitală.

Omul cu lanterna luă loc în vagon. Îl urmă şi Farfán. Rămăseseră în comandament până la ora plecării, vorbind şi bând.

— Prima oară când am vrut să intru în poliţia secretă, povestea omul cu felinarul, era agent acolo un „prieten” de-al meu, unul Lucio Vásquez, zis şi Catifea...

— Am auzit parcă de el, spuse maiorul.

— Dar nu atunci m-au prins, căci prietenul meu era un şmecher şi jumătate, ieşea basma curată întotdeauna – de asta-i şi zicea Catifea – în schimb eu am intrat la zdup şi-am pierdut şi gologanii pe care-i băgasem în prăvălia pe care-o aveam cu nevasta-mea, că atunci eram însurat. Biata nevastă-mea a ajuns până la *Dulcea desfătare...*

Auzind de *Dulcea desfătare,* Farfán se trezi, dar amintirea Purcică îl lăsă rece, ocupat cum era să lupte cu imaginea lui Chip-de-înger, care-i repeta: „Alt galon!... alt galon!”

— Şi cum se numea nevasta dumitale? Că eu le-am cunoscut cam pe toate fetele de la *Dulcea desfătare...*

— De vreme ce n-a rămas în local, v-aş putea spune numele. A plecat de îndată după ce-o aduseseră. I-a murit acolo un copilaş pe care-l aveam, şi, asta a făcut-o aproape să-şi piardă minţile. Vedeţi, când nu eşti făcut pentru un anumit lucru!... Acum e la spălătoria spitalului... Nu i se potrivea ei bordelul, şi gata!

— Păi să ştii c-am cunoscut-o! Chiar eu am scos de la poliţie autorizaţia de înmormântare pentru copil. L-au privegheat toată noaptea doña Chón cu fetele... Nu mi-aş fi închipuit niciodată că

era fiul dumitale!...

— Iar eu, ia gândiţi-vă, la răcoare, făr-un chior... Zău, când mă uit în urmă prin ce-am trecut, îmi vine s-o iau la goană!

— Dar eu, fără să ştiu nimic, şi cu târfa aia dând informaţii mincinoase despre mine Domnului Preşedinte...

— Încă de-atunci se înhăitase Chip-de-înger ăsta cu generalul Canales, că era în dragoste cu fiică-sa – cea pe care a luat-o apoi de nevastă – şi pentru ea, se spune, a încălcat ordinele şefului. Toate astea le ştiu pentru că Vásquez, Catifea, l-a găsit într-un bar care se numea *El Tus-tep,* cu câteva ore înainte de fuga generalului...

— *El Tus-tep*... repetă maiorul, încercând să-şi amintească.

— ... Era o cârciumă chiar pe colţ. Ştiţi, avea zugrăvite pe perete două figuri, de o parte şi de altă a uşii, o femeie şi un bărbat, femeia cu braţul ca un cârlig, spunând bărbatului (parcă văd literele): „Vino să dansăm *un tustepel!”* iar omul, cu o sticlă în mână, răspunzându-i: „Nu, fiindcă eu dansez un *tustepoi!”*

Încet-încet, trenul se puse în mişcare. O bucăţică de zori se muia în albastrul mării. Dintre umbre ieşiră casele de paie ale satului, munţii depărtaţi, bărcile mizere ale celor care făceau negoţ cu satele de-a lungul coastei şi clădirea comandamentului, cutie de chibrituri plină de greieri îmbrăcaţi în soldaţi.

XL
BABA-OARBA

„Sunt atâtea ore de când a plecat!” În ziua despărţirii se numără orele, apoi se adună mai multe ore, atâtea câte trebuie pentru a putea spune: „Sunt atâtea zile de când a plecat!” Dar după două săptămâni se pierde socoteala zilelor, şi atunci: „Sunt atâtea săptămâni de când a plecat!” Până la o lună. Apoi se pierde socoteala lunilor. Până la un an. Apoi se pierde socoteala anilor...

Camila, pândea pe factor la una din ferestrele salonului, ascunsă după perdele ca să nu fie văzută din stradă; rămăsese însărcinată şi cosea lucruri de copil mic.

Poştaşul se anunţa înainte de a apărea, ca un nebun care s-ar juca bătând la uşa tuturor caselor. Bătăile se apropiau, din poartă în poartă, până ce ajungeau la fereastra ei. Auzindu-l

venind, Camila lăsă cusutul şi, văzându-l, inimă îi tresărea de plăcere. „Iată scrisoarea pe care-o aştept! «Camila mea adorată: (Două puncte.)...»”

Dar poştaşul nu bătea la poarta ei... Poate că... Poate mai târziu... Şi relua cusutul, murmurând cântece pentru a-şi alunga durerea.

Poştaşul trecea din nou seara. Cu neputinţă să mai facă vreo împunsătură în răstimpul cât i-ar fi trebuit să ajungă de la fereastră la poartă. Îngheţată, ţinându-şi răsuflarea, toată numai urechi, aştepta bătăile din uşă, dar convingându-se că nimic nu tulbura tăcerea casei, închidea ochii de spaimă, scuturată de un plâns amar, de vărsături bruşte şi de suspine. De ce n-a ieşit ea la poartă? Poate c-o fi uitat poştaşul – pentru ce e el poştaş? – iar mâine aduce scrisoarea, şi gata...

A doua zi aproape că smulge poarta, atât de zorit o deschide... Aleargă să aştepte poştaşul – nu numai ca acesta să nu mai uite, dar şi ca să conjure soarta. Însă poştaşul, ca în toate zilele, ocoleşte întrebările şi pleacă în hainele lui verzi – culoarea speranţei, zice-se – cu ochii bulbucaţi, de broască, şi cu dinţii rânjiţi, ca un cadavru din sala de anatomie.

O lună, două, trei, patru...

Părăsi odăile de la stradă, copleşită de greutatea durerii, care o goni spre fundul casei. Se simţea fără rost şi fără preţ, ca vasele de bucătărie, ca lemnele şi cărbunii, ca oalele şi ca gunoiul.

„Nu sunt capricii, ci pofte”, explică o vecină, puţintel moaşă, servitoarelor care o consultară asupra cazului, mai mult pentru a avea ce povesti decât pentru a cere vreun leac, fiindcă în privinţa leacului ele aveau reţetele lor: lumânări pe la sfinţi şi uşurarea nevoilor prin micşorarea greutăţii casei pe care o goleau de obiectele mici şi de preţ.

Dar, într-o bună zi, bolnava ieşi pe stradă. Cadavrele plutesc. Ascunsă într-o trăsură, ferindu-şi ochii de ochii cunoscuţilor – aproape toţi îşi întorceau capul ca să nu fie nevoiţi s-o salute – vru să se ducă cu orice preţ la Preşedinte. Batista udă de lacrimi îi fu prânzşi cină. În anticameră aproape s-o înghită, tot frământând-o cu dinţii. Câtă mizerie, judecând după mulţimea oamenilor care aşteptau acolo! Ţărani, stând pe marginea scaunelor aurite. Cei de la oraş se înscăunau mai curajos, rezemându-se bucuroşi de spătar. Doamnelor li se

cedau, cu voce înceată, fotolii. Cineva vorbea în deschizătura uşii. Preşedintele! Numai gândindu-se la acesta că şi începea să tremure. Copilul o lovea cu picioruşele în pântec, ca şi cum i-ar fi spus: „Să plecăm de-aici!” Zgomotul celor care îşi schimbau poziţia pe scaun. Căscaturi. Şoapte. Paşii ofiţerilor de stat-major. Mişcările unui soldat care spăla geamurile unei ferestre. Muşte. Loviturile fiinţei pe care-o purta în pântec. „Ah, ce neastâmpărat! Ce-i furia asta?! Aşteptăm să vorbim cu Preşedintele, ca să ne spună ce e cu domnul acela care nici nu ştie că mătăluţă exişti şi care, când se va întoarce, are să te iubească mult. Ah! eşti nerăbdător să vină mai repede ziua când vei lua parte la ceea ce se numeşte viaţă! Nu, nu zic că eu nu vreau, dar eşti mult mai bine acolo, la adăpost!”

Preşedintele n-o primi. Cineva îi spuse că era mai bine să-i solicite o audienţă prin scris. Telegrame, scrisori, petiţii pe hârtie timbrată... Totul fu zadarnic, nu primi niciun răspuns.

Vedea înnoptându-se şi făcându-se ziuă cu golul insomniei în ochi, iar uneori pleoapele îi căzeau peste lagune de lacrimi. O curte mare. Ea, lungită într-un hamac. Cu o caramea în gură şi jucându-se cu o minge de cauciuc negru. Vrând să mute carameaua dintr-o parte într-alta, scăpă mingea, care căzu pe lespezile terasei, sub hamac, şi se rostogoli în curte departe, tot mai departe, devenind tot mai mică, până ce dispăru, în timp ce – dimpotrivă – carameaua creştea în gură... Nu era cu totul adormită. Trupul îi tremura la atingerea cearşafului. Era un somn cu lumină de vis şi cu lumină electrică. Săpunul îi scăpă din mâini de două sau de trei ori, ca şi mingea, iar pâinea de la masa de dimineaţă – mânca numai pentru satisfacerea unei necesităţi – îi crescu în gură ca şi carameaua.

Pe străzile pustii – lumea era încă la slujbă – ea se ducea la ministere, pândea venirea miniştrilor, fără să ştie cum să-şi câştige favoarea portarilor, bătrâni înăcriţi, care nu-i răspundeau la întrebări şi o repezeau când ea insista.

Dar soţul ei alergase să aducă mingea. Acum, îşi aducea aminte de cealaltă parte a visului. Curtea mare. Mingea mică, neagră. Soţul ei, tot mai mic, tot mai departe, ca micşorat de-o lupă, până ce dispăru din curte după minge, iar ei, care în timpul acesta nu se mai gândise la copil, îi creştea carameaua în gură.

Scrise consulului din New York, ministrului de la

Washington, prietenului unei prietene, cumnatului unui prieten, cerându-le veşti despre bărbatul ei, dar degeaba, ca şi cum ar fi aruncat scrisorile la gunoi. De la un băcan evreu află că onorabilul secretar al legaţiei americane, detectiv şi diplomat, avea ştiri sigure despre sosirea lui Chip-de-înger la New York. Se ştie în mod oficial c-a debarcat, aşa cum se poate constata din registrele portului, ale poliţiei şi ale hotelurilor în care a locuit şi aşa cum rezultă din ziare şi din veştile aduse de persoanele sosite foarte recent de acolo.

— Şi acuma îl caută, îi spunea evreul, şi, viu sau mort, trebuie să dea peste el, deşi pare că de la New York s-a îmbarcat pe alt vapor, spre Singapore.

— Şi pe unde să fie oraşul acesta? întrebă ea.

— Unde să fie? În Indochina, răspunse evreul clănţănind din dinţii lui falşi.

— Şi cât ţine până să vină o scrisoare de-acolo?

— Nu ştiu exact, dar nu mai mult de trei luni.

Ea socoti pe degete. De când plecase Chip-de-înger trecuseră patru.

La New York sau la Singapore... Ce greutate i se lua de pe inimă! Ce mângâiere să-l ştie departe, să ştie că nu-l omorâseră în port, aşa cum vorbea lumea. Departe de ea, la New York sau la Singapore, dar purtând-o mereu în gând.

Pentru a nu cădea, se sprijini de tejgheaua prăvăliei evreului. Bucuria o ameţise. Şi, fără să atingă şuncile învelite în hârtie de staniol, trecea printre sticlele cu vin italian, îmbrăcate în rafie, printre cutii de conserve, ciocolată, mere, heringi, măsline, batog, struguri tămâioşi. I se părea că pluteşte în aer, că străbate ţările la braţul soţului ei. „Proast-am mai fost să mă frământ atâta! Acum înţeleg de ce nu mi-a scris. Trebuie să continuu să joc comedia: rolul soţiei părăsite, oarbe de gelozie, mergând în căutarea celui care-a abandonat-o... al soţiei care vrea să fie alături de soţul ei în momentul greu al naşterii.”

Îşi rezervă o cabină, îşi făcu bagajul, dar când fu gata de plecare, i se refuză, din ordin superior, paşaportul. Nişte buze groase care se mişcau, de sus în jos şi de jos în sus, peste nişte dinţi pătaţi de nicotină îi spuseră că, din ordin superior, nu era posibil să i se elibereze paşaportul. Ea îşi mişcă buzele maşinal, încercând să repete cuvintele ca şi cum ar fi înţeles greşit.

Şi cheltui o avere cu telegramele către Preşedinte. Nu-i

răspunse. Miniştrii nu aveau nicio putere. Subsecretarul de la război, om binevoitor de felul lui cu doamnele, o sfătui să nu mai insiste pentru că nu i se va da paşaportul cu niciun preţ: soţul ei voise să înşele buna-credinţă a Domnului Preşedinte, aşa că totul era zadarnic.

Unii o sfătuiră să recurgă la serviciile preotului aceluia care se bucura de-atâta trecere, sau ale uneia din iubitele celui care avea în grijă, caii Preşedintelui. Şi, cum în acest timp circula zvonul că Miguel Chip-de-înger murise de friguri galbene în Panama, nu lipsiră nici inşi care s-o sfătuiască să recurgă la spiritişti, pentru a scăpa de îndoială.

Aceştia nu se lăsară rugaţi. Cea care se codi puţin fu *medium*-ul, femeia prin care trebuiau să vorbească spiritele.

— Chestia asta de-a încarna în mine spiritul unuia care a fost inamicul Domnului Preşedinte, zicea ea, nu prea-mi convine. Şi, sub veştmintele-i reci, picioarele ei slăbănoage tremurau. Dar rugăminţile, întovărăşite de câteva monede, moaie şi pietrele,şi, punându-i banii în mână, o înduplecară. Se stinse lumina. Când auzi cum chemau spiritul lui Chip-de-înger, Camila se înfricoşă şi o scoaseră afară târâş, aproape leşinată; auzise vocea soţului ei, mort, după cum zicea *medium*-ul, în plină mare. Acum se găsea într-o zonă unde nimic nu reuşeşte să prindă formă şi unde totul există; în cel mai bun pat, cu saltele de apă şi somiere de peşti, şi cu neantul sub cap drept cea mai moale pernă.

Slăbită, cu chipul brăzdat ca o pisică bătrână, deşi avea abia douăzeci de ani, cu faţa mâncată de ochi – ochii verzi, cu cearcăne mari, asemeni urechilor ei transparente – născu un băieţel şi, după sfatul medicului, când se ridică din pat, plecă la ţară. Anemie progresivă, tuberculoză, nebunie, debilitate mintală urmară una după alta, în timp ce ea, bâjbâind de-a lungul unui fir subţire, cu un copil în braţe, fără veşti de la bărbatul ei, îl căuta în oglinzi, pe unde pot să se întoarcă numai naufragiaţii, în ochii fiului său, sau în proprii ei ochi, când, adormită, se visa cu el în New York sau în Singapore.

Printre brazii cu umbre mişcătoare, printre pomii grădinilor şi arborii câmpiilor, mai înalţi decât norii, se ivi o zi care lumină noaptea durerii sale. Era duminica rusaliilor, în care fiul ei primi sarea, untdelemnul, apa, saliva preotului şi numele de Miguel. Păsările se giugiuleau. Două ghemotoace cu pene şi o nesfârşire

de triluri. Oile nu mai terminau lingându-şi mieluşeii. Ce senzaţie de desăvârşită bucurie duminicală dă trecerea limbii mamei peste trupul noului-născut, care,simţind mângâierea, închidea pe jumătate ochii tiviţi cu gene lungi. Mânjii zburdau în jurul iepelor cu ochii umezi. Viţeii mugeau şi, cu boturile înspumate de plăcere, căutau lacomi ugerele pline. Fără să ştie de ce, ca şi cum viaţa ar fi renăscut în ea, îşi strânse fiul la piept.

Micul Miguel crescu la ţară, rămase la ţară, iar Camila nu mai puse niciodată picioarele în oraş.

XLI
NIMIC DE SEMNALAT

Din douăzeci şi două în douăzeci şi două de ore, lumina ajungea până în subterane, filtrată de pânzele de păianjen şi de coturile zidăriei. Din douăzeci şi două în douăzeci şi două de ore, odată cu lumina, o funie putredă şi plină de noduri cobora bidonul de gaz în care primeau mâncarea cei închişi în celulele subterane. Văzând cutia de tinichea cu supa aceea unsuroasă în care pluteau resturi de carne grasă şi bucăţi de *tortilla*[83], deţinutul de la celula 17 întoarse capul. Chiar de-ar fi să moară de foame tot nu se va atinge de infecţia aceea, şi zile după zile tinicheaua coborî şi urcă neatinsă. Dar foamea îl încolţi tot mai tare, privirea îi deveni sticloasă, ochii i se măriră, începu să vorbească aiurea în timp ce se învârtea în celula cât o colivie, să-şi frece dinţii cu degetele, să-şi frământe urechile-i reci şi, într-o bună zi, când tinicheaua coborî, se aruncă asupra ei ca şi cum i-ar fi smuls-o cineva din mâini – îşi înfundă în ea gura, nasul, faţa, părul, înecându-se, pentru că înghiţea şi mesteca în acelaşi timp. Nu lăsă nimic, şi când traseră frânghia, se uită cum se urca frânghia goală cu plăcerea bestiei ghiftuite. Nu mai termina sugându-şi degetele şi lingându-şi buzele... Dar de la plăcere la greaţă nu-i mult, şi dădu totul afară, între gemete şi bolboroseli... Carnea şi *tortilla* i se lipeau de măruntaie – nelăsându-se smulse – şi la fiecare contractare a stomacului nu făcea decât să deschidă gura şi să se sprijine de perete ca şi cum s-ar fi aplecat peste o prăpastie. În sfârşit, putu să respire. În jurul lui totul se învârtea. Îşi trecu degetele prin părul umed, lăsă mâna să alunece pe după ureche şi apoi şi-o trecu prin

[83] În genere, omletă; în America Latină, turtă de mălai (n.t.).

barba murdară de bale. Urechile îi vâjâiau. Faţa îi era scăldată de o sudoare îngheţată, lipicioasă, acră, ca apa din pilele electrice. Şi lumina şi începea să dispară, lumina aceea care pleca imediat ce apărea. Încleştându-se de resturile corpului lui ca şi cum s-ar fi luptat cu el însuşi, izbuti de bine, de rău să se aşeze pe jos, să-şi lungească picioarele, să-şi sprijine capul de perete şi să cadă sub greutatea pleoapelor ca sub acţiunea violentă a unui narcotic. Dar nu dormi liniştit, respiraţia chinuită din cauza lipsei de aer fu urmată de mişcările convulsive ale mâinilor, care i se plimbau peste tot corpul, de chircirea şi întinderea când a unui picior, când a celuilalt, de alergarea grăbită a degetelor pe vârfurile unghiilor pentru a-şi smulge din gâtlej mâncărimea arzătoare care-l furnica pe dinăuntru. Pe jumătate treaz, începu să închidă şi să deschidă gura ca un peşte scos afară din apă, plescăi aerul îngheţat cu limba uscată, vru să ţipe şi – într-adevăr – ţipa, treaz acum de-a binelea, dar năucit de friguri. Se ridică în picioare şi mai mult, se lungi, se înălţă cât putu în vârful picioarelor, ca să fie auzit cât mai bine. Bolţile risipeau ţipetele lui din ecou în ecou. Izbi pereţii cu pumnii, lovi cu picioarele în pământ, strigând vorbe care deveniră în curând urlete... „Apă, supă, sare, grăsime, orice, apă, supă...”

Un fir de sânge i se scurse pe mână. Sângele unui scorpion strivit... a multor scorpioni care nu mai conteneau cu alergatul... a tuturor scorpionilor striviţi în cer ca să se formeze ploile... Îşi îndestulă setea lingând apa unei băltoace, fără să ştie cui datorează acel dar care-l chinui atât de mult după aceea. Ore întregi le petrecu suit pe piatra care-i servea drept pernă, pentru a-şi păzi picioarele de băltoaca pe care o făcea apa iarna în celulă. Ore întregi, muiat până la oase, cu hainele mustind de apă, căscând şi tremurând, neliniştit pentru că-i era foame şi pentru că tinicheaua cu supă unsuroasă întârzia. Mânca aşa cum mănâncă slăbănogii, ca să-şi îngraşe somnul, şi cu ultima înghiţitură adormea din picioare. Mai târziu coborau hârdăul în care-şi făceau nevoile deţinuţii puşi la secret. Prima dată când îl auzi coborând, prizonierul de la 17 crezu că-i vorba de-al doilea rând de mâncare şi, cum în vremea aceea refuza să se hrănească, îl lăsă să se urce fără să-şi dea seama ce era, fiindcă mirosea ca şi supa. Hârdăul trecea din celulă în celulă şi ajungea la 17 pe jumătate plin. Era groaznic să-l audă coborând când nu

simţea nevoie, şi să simtă nevoia când poate nu-l mai auzea, fiindcă-şi pierduse auzul de atâtea lovituri cu capul – limbă de clopot mort – în pereţi! Uneori, pentru a-i spori chinul, nevoia îi trecea numai când se gândea la hârdăul care venea sau nu venea, întârzia, poate-l uitau – ceea ce nu era rar – sau i se rupea frânghia – ceea ce se întâmpla aproape zilnic – vărsându-şi conţinutul asupra vreunui condamnat.

Două ore de lumină, douăzeci şi două de întuneric complet, o tinichea de supă şi un hârdău de murdării, sete vara, potop iarna: asta era viaţa în celulele subterane.

„...În fiecare zi cântăreşti mai puţin – îşi spunea prizonierul de la 17, care nu-şi mai recunoştea vocea – şi când vântul te va putea ridica, te va duce acolo unde te aşteaptă Camila! Se va fi istovit aşteptând, va fi devenit un lucru micuţ, neînsemnat! Ce dacă ai mâinile slabe? Ele se vor întrema la căldura sânului ei!... Că sunt murdare?... Ea ţi le va spăla cu lacrimile ei... Dar ochii ei verzi?... Ca şesul din Tirolul austriac fotografiat în *Ilustraţia...* Sau ca tulpina de bambus cu reflexe aurii şi cu umbre de albastru-vineţiu... Şi gustul vorbelor ei, şi gustul buzelor ei, şi gustul dinţilor ei, şi gustul gustului ei... Dar trupul ei? Asemeni unui opt alungit, strâns la mijloc, asemeni ghitarelor de fum pe care le lasă în aer focurile de artificii când se sting şi-şi încetinează căderea... Am răpit-o morţii într-o noapte cu focuri de artificii... Ne însoţeau, atunci, îngerii, ne însoţeau norii, ne însoţeau acoperişurile cu paşi înceţi de paznici de noapte, casele, arborii, totul ne însoţea parcă, prin aer, pe ea şi pe mine...”

Şi o simţea pe Camila alături, în pulberea mătăsoasă a pipăitului, în respiraţia lui, în urechi, în degete.

Cu o bucăţică de metal pe care o smulse de la un şiret de pantof, singurul instrument de metal de care dispunea, săpa în perete numele Camilei şi al lui, înlănţuite, şi, folosind lumina din douăzeci şi două în douăzeci şi două de ore, adăugă o inimă, un pumnal, o coroană de spini, o ancoră, o cruce, o bărcuţă cu pânze, o stea, trei rândunele ca nişte accente circumflexe şi un tren cu fumul în spirală...

Slăbiciunea îi cruţa, din fericire, chinurile cărnii. Distrus fiziceşte, îşi amintea de Camila aşa cum respiri parfumul unei flori sau asculţi un poem. O asemuia cu trandafirul care, an de an, în aprilie sau mai, înflorea la fereastra sufrageriei în care,

când era copil, lua masa cu mama lui. Urechiuşă curioasă de trandafir. Alaiul dimineţilor copilăreşti îl lăsa năucit. Lumina scădea, scădea mereu... Lumina aceea, care pleca de unde venise. Întunericul înghiţea pereţii groşi ca pe nişte bucăţele de cocă şi, curând, se ivea hârdăul. Ah! dac-ar avea trandafirul acela! Frânghia cu noduri şi tinicheaua se legănau, nebune de bucurie, între pereţii intestinali ai subteranei.Se înfiora gândindu-se la duhoarea care întovărăşea o atât de nobilă vizită. Apoi luau hârdăul, dar nu şi mirosul. Ah! dac-ar avea trandafirul acela alb ca laptele de la masa de dimineaţă!

După câţiva ani, deţinutul de la 17 îmbătrânise. Suferinţele consumă mai mult decât anii. Dungi nenumărate şi adânci îi brăzdau faţa, şi părul alb îi creştea ca aripile furnicilor iarna. Nu mai era nici el, nici chipul lui, nici el şi nici cadavrul lui... Fără aer, fără soare, fără mişcare, năpădit de reumatism, diaree şi dureri prin tot corpul, aproape orb, singurul lucru, ultimul lucru care-l susţinea era nădejdea că-şi va revedea soţia, iubirea care-i mai înfiora încă inima sfâşiată de ghimpii durerilor.

Directorul poliţiei secrete trase puţin înapoi scaunul pe care sta, îşi îndoi picioarele sub el şi, sprijinindu-le în vârfuri, îşi puse coatele pe masa de lemn negru. Apropie peniţa de lumina lămpii şi, cu degetele făcute cleşte, cu o ciupitură scurtă, strângând din dinţi, smulse perişorul care-l făcea să scrie literele ca pe nişte raci mustăcioşi.

„...şi conform instrucţiunilor – peniţa zgâria hârtia la fiecare cuvânt – sus-numitul Vici se împrieteni cu deţinutul din celula 17, la două luni după ce-l închisesem împreună cu acesta, în care timp continuase să joace comedia convenită, plângând în fiecare ceas, ţipând în fiecare zi şi vrând să se sinucidă în fiecare clipă. Trecând de la prietenie la confidenţe, deţinutul de la 17 îl întrebă ce delict comisese împotriva Domnului Preşedinte pentru a fi aruncat acolo unde se sfârşeşte orice speranţă omenească. Sus-numitul Vici nu răspunse, mulţumindu-se să se lovească cu capul de pământ şi să blesteme. Celălalt insistă însă atât de mult, încât Vici îşi dezlegă, în cele din urmă, limba: «Era poliglot într-o ţară de poligloţi. Avusese veşti despre o ţară în care nu erau poligloţi. Călătorie. Sosire aici. Ţară ideală pentru străini. Invitaţii încoace,

invitaţii încolo, prietenie, bani, totul... Deodată, o doamnă pe stradă, primii paşi după ea, şovăielnici, aproape siliţi... Căsătorită?... Domnişoară?... Văduvă?... Singurul lucru pe care-l ştie e că trebuie să se ducă după ea! Ochi verzi fermecători! Gura roşie ca trandafirul. Şi ce mers! Ce frumuseţe! Îi face curte, se plimbă prin faţa casei, se strecoară în preajma ei, dar, începând din momentul în care încearcă să vorbească cu ea, n-o mai vede, şi un om pe care nu-l cunoaşte şi nu l-a văzut niciodată începe să-l urmărească pretutindeni, ca o umbră... Prieteni, ce să fie asta?... Prietenii fac stânga-mprejur. Pietre de pe stradă, ce să fie asta?... Pietrele străzii tremură când îl aud trecând. Ziduri de case, ce să fie asta?... Zidurile caselor tremură când îl aud vorbind. Tot ce izbuteşte să afle e c-a fost imprudent: încercase s-o seducă pe favorita Domnului Preşedinte, o doamnă care, după câte află înainte de a-l băga la închisoare ca anarhist, era fata unui general şi făcea ceea ce făcea ca să se răzbune pe bărbatul ei care o părăsise...»

Sus-numitul Vici ne informează că la aceste cuvinte se produse un zgomot – ca şi cum s-ar fi târât un şarpe prin întuneric – că deţinutul se apropie de el şi-l rugă cu o voce slabă ca foşnetul unei aripi de peşte să-i repete numele acelei doamne, nume pe care sus-numitul i-l spuse pentru a doua oară...

Începând din acel moment, deţinutul începu să se scarpine, ca şi cum l-ar fi mâncat tot corpul pe care nu-l mai simţea, îşi zgârie faţa, vrând să-şi usuce lacrimile, deşi nu mai era decât piele uscată, şi-şi ridică o mână la piept, dar fără a izbuti să şi-l găsească; un păinjeniş de praf umed căzu la pământ...

Conform instrucţiunilor, am înmânat personal sus-numitului Vici, a cărui declaraţie am încercat s-o redau întocmai, suma de optzeci şi şapte de dolari pentru timpul cât a stat închis, un schimb de haine vechi şi biletul de vapor. Certificatul de deces al deţinutului numărul 17 a fost redactat astfel: N.N.: mort de dizenterie infecţioasă.

Drept care am onoare să-l informez pe Domnul Preşedinte...”

EPILOG

Studentul rămase încremenit la marginea trotuarului, ca şi când n-ar fi mai văzut niciodată un om cu sutană. Dar nu sutana îl uimise, ci ceea ce îi spusese paracliserul la ureche, în timp ce se îmbrăţişau, bucuroşi că se regăsesc liberi.

— Merg îmbrăcat aşa din ordin superior...

Şi ar fi rămas aşa, îmbrăţişaţi, dacă n-ar fi trecut un convoi de deţinuţi care, între două rânduri de soldaţi, ţineau mijlocul străzii.

— Săracii... murmură paracliserul, în timp ce studentul se urca pe trotuar, cât s-au trudit ca să dărâme portalul... Câte lucruri de necrezut mai vezi!

— Le vezi, repetă studentul, le pipăi şi nu le crezi! Mă refer la municipalitate...

— Eu credeam că vorbeşti de sutana mea...

— Nu era de-ajuns că se zugrăvise portalul cu banii turcilor; ci, ca să nu mai existe nicio îndoială în privinţa înfierării asasinării *„omului cu măgăriţă”,* trebuia să dărâme şi clădirea...

— Limbutule, vezi că ne pot auzi! Pentru Dumnezeu, ţine-ţi gura! Nu poţi fi sigur de nimic...

Şi-ar mai fi adăugat ceva paracliserul, dar în acel moment un omuleţ care alerga prin piaţă fără pălărie, veni şi se înfipse în faţa lor, ţipându-le un fel de cântec:

Păpuşă, păpuşică,
Cine îţi făcu chip
De păpuşoi?

— Benjamin! Benjamin!... îl striga o femeie care alerga după el, gata să izbucnească în plâns.

Benjamin, Păpuşarule,
Cine-ţi făcu chip
De păpuşoi?

— Benjamin!... Benjamin!... striga femeia aproape

plângând. Nu vă uitaţi la el, domnilor, nu-l luaţi în seamă, că-i nebun; nu se poate obişnui cu gândul că nu mai există Portalul Domnului.

Şi în timp ce soţia păpuşarului îşi scuza soţul faţă de paracliser şi student, don Benjamin o zbughi să-i cânte unui jandarm cu înfăţişare ameninţătoare:

Păpuşă, păpuşică,
Cine îţi făcu chip
De păpuşoi?

Benjamin, Păpuşarule,
Nu-ţi închipuiai
Cine-ţi făcu chip
De păpuşoi?

— Nu, domnule, nu-l arestaţi, că n-o face dinadins, e nebun, se interpuse soţia lui don Benjamin între el şi poliţist. Nu vedeţi că-i nebun? Nu-l luaţi..., nu, nu-l loviţi! Ca să vedeţi cât e de nebun: zice c-a văzut tot oraşul la pământ, dărâmat ca şi portalul!

Deţinuţii continuau să treacă... Erau şi nu erau, despărţiţi printr-o prăpastie de cei care, văzându-i trecând, se bucurau ca nu sunt în locul lor...

După şirul de roabe, venea grupul celor care duceau pe umeri povara uneltelor, şi la urmă, în rând, ca soldaţii, cei care târau zgomotul de şarpe cu clopoţei produs de lanţuri.

Don Benjamin scăpă din mâinile jandarmului care discuta, tot mai răstit, cu nevastă-sa, şi alergă să salute pe deţinuţi cu vorbe scornite de el.

— Cum erai şi cum eşti acum, Pancho Tanancho, tu, al cărui cuţit mânca lacom pielea şi intra cu poftă în carne ca într-un dormitor de plută! Cine te-a văzut altădată, Lolo Cusholo, cu ce iuţeală mânuiai *machete* şi te vede acum, mai prăpădit decât un cerşetor! Cine te-a văzut pe cal şi te vede acum pe jos, Mixto Melindres, apă dulce pentru pumnal, trădător şi sodomit!... Cine te-a văzut cu pistoale, când te numeai Domingo, şi te vede acum fără ele, trist ca orice zi a săptămânii! Cea care v-a dat păduchii să vi-i şi prindă! Maţe sub zdrenţe, asta nu-i hrană pentru soldaţi! Cel care n-are lacăt să-şi pună la gură, să-şi pună

cătuşele!...

Începeau să iasă salariaţii magazinelor. Tramvaiele, înţesate, gemeau de lume. Din când în când se iveau o trăsură, un automobil, o bicicletă... Freamăt de viaţă care dură atât timp cât avură nevoie studentul şi paracliserul ca să străbată piaţa din faţa bisericii – refugiul cerşetorilor şi locul de strânsură al oamenilor fără căpătâi – şi să se despartă în faţa palatului arhiepiscopal.

Studentul trecu peste dărâmăturile Portalului Domnului, mergând pe un fel de pod de scânduri puse una peste alta. O răbufnire de vânt ridică un nor gros de praf. Fum fără flacăra pământului. Resturile vreunei erupţii îndepărtate. Altă răbufnire făcu să plouă cu bucăţi de hârtii oficiale, acum inutile, asupra a ceea ce fusese înainte sala de primire a primăriei. Fâşii de tapet, lipite încă de pereţii dărâmaţi, fluturau ca drapelele în bătaia vântului. Deodată, umbra păpuşarului, călărind pe o mătură, ţâşni pe un câmp de azur înstelat, peste cinci vulcani de coji, cioburi şi pietre.

Ding-dong! Ding-dong! răsunară clopotele pentru ora opt, cufundându-se în tăcerea serii...

Studentul ajunse acasă, la capătul unei străzi oarbe, şi, deschizând uşa, auzi vocea mamei sale, întreruptă de tusea uşoară a servitoarelor care-şi dregeau glasul pentru a răspunde litaniei:

— Pentru cei ce se află în prag de moarte şi pentru cei ce călătoresc... Ca să domnească pacea între craii creştini... Pentru cei prigoniţi pentru dreptate... Pentru duşmanii credinţei noastre catolice... Pentru nevoile sfintei biserici şi pentru nevoile noastre... Pentru fericitele suflete din sfântul purgatoriu...

Kyrie Eleison[84]

Guatemala, decembrie 1922
Paris, noiembrie 1929, 8 decembrie 1932

[84] Doamne, miluieşte... (gr.) (n.t.).